

Otec Goriot

Honoré de Balzac

Veľkému a vynikajúcemu
Geoffroyovi Saint-Hilairovi na znak obdivu k jeho dielam a k jeho géniu
DE BALZAC

Pani Vauquerová, rodená de Conflans, je stará žena, ktorá má už štyridsať rokov v Paríži meštiansky penzión, zriadený v ulici Neuve-Sainte-Geneviève medzi Latinskou štvrťou a predmestím Saint-Marcel. Tento penzión, známy ako Vauquerovský dom, je prístupný rovnako mužom aj ženám, mladíkom aj starcom, no pritom sa zlé jazyky klebetníck nikdy nedotkli mravov toho ctihodného podniku. Pravda, už tridsať rokov tam nikto nevidel mladú ženu a aby sa tam ubytoval mladý človek, musel by z domu dostávať veru mizerný mesačný príspevok na živobytie. A predsa roku 1819, v čase, keď sa táto dráma začína, natrafilo sa tam akési biedne dievča. A hoci slovo dráma upadlo do nevážnosti pre zneužívanie a znásilňovanie významu, ktorým v tých časoch nešetrila bolestínska literatúra, treba ho tu jednako použiť. Nie vari preto, že by náš príbeh bol dramatický v pravom zmysle slova, no podaktorí čitatelia, keď dielo dočítajú, vyronia možno zopár slz intra muros et extra^{*)}. A či dielo pochopia aj mimo Paríža? Možno o tom pochybovať. Svojskosť tohto príbehu, plného postrehov a miestneho koloritu, možno oceniť iba medzi vrškami Montmartru a Montrougeskými výšinami, v tom povestnom údolí, kde vakovka už-už opadáva z domov a jarky sú čierne od blata, v údolí plnom ozajstných utrpení, radostí neraz falošných a v ktorom je toľko vzruchu, že treba neviem akej svetobornosti, aby tam vyvolala senzáciu akého-takého trvania. A predsa sa tu a tam stretieme s bolesťami, ktoré nakopením nerestí a cnosti stávajú sa veľkými a vznešenými. Pri pohľade na ne i sebecké záujmy sa zarazia a ulútosť, no dojem nimi vyvolaný je ako chutné ovocie naponáhle prezreté. Kára civilizácie ponáša sa na voz s modlou Džagernata, ťažko ju spomalí srdce, ktoré nemožno tak ľahko rozdrviť ako iné srdcia a ktoré iba pribrzdí jeho koleso; čoskoro totiž srdce zlomí a pokračuje v slávnom pochode. I vy tak urobíte, vy, čo držíte túto knihu v bielej ruke, vy, čo sa vbárate do mäkučkého fotela a hovoríte si: "Možno ma to pobaví..." A po dočítaní skrytých nešťastí otca Goriota s chuťou si zaobedujete, pripíšete svoju bezcitnosť na účet autora, obviníte ho, že zveličuje a že si k skutočnosti niečo pribásnil. Nuž vedzte: táto dráma nie je výmysel, ani román. All is true^{*)} - je taká pravdivá, že prvky z nej môže každý vybadať u seba samého, možno vo vlastnom srdci.

Dom, využívaný ako spomenutý meštiansky penzión, patrí pani Vauquerovej. Stojí na dolnom konci Novej ulice svätej Genovévy, na mieste, kde terén klesá smerom k ulici Arbaléte tak prudko a strmo, že kone po ňom len zriedkakedy vystupujú alebo schádzajú. Táto okolnosť spôsobuje, že v týchto uliciach, zovretých medzi dómom Val-de-Grâce a dómom Panteónu, panuje ticho, obe monumentálne budovy menia ráz tamojšieho ovzdušia, vyžarujú žlté tóny a stemňujú všetko prísnymi tónami, ktoré vrhajú ich kupoly. Dlažba je tu suchá, v jarkoch niet ani blata, ani vody, pozdĺž múrov rastie tráva. Najbezstarostnejší človek tu zosmutnie ako všetci chodci, hmotovo stáva sa tu udalosťou, domy sú chmúrne, múriska pripomínajú väznicu. Parížan, ktorý by sem zablúdil, videl by tu len meštianske penzióny alebo výchovné ústavy, biedu alebo nudu zmierajúcu stárež i veselú mládež prikovanú k práci. V Paríži niet hroznejšej štvrte ani, - povedzme to - štvrte menej známej. Najmä ulica Neuve-Sainte-Geneviève je akoby bronzový rám, jediný, čo sa hodí pre toto rozprávanie, na pochopenie ktorého nijaká farba nemôže byť dost' tmavá a nijaká myšlienka dost' vážna, ako keď cestujúci zostupuje do katakomb, tak zo schodíka na schodík ubúda denné svetlo a zamiera

spevavý hlas sprievodcu. Výstižné prirovnanie! Ktože rozhodne, čo je strašnejšie: či vyprahnuté srdce, a či prázdne lebky?

Priečelie penziónu je obrátené do záhradky, takže dom zapadá v pravom uhle do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, kde ho vidíte v bočnom priemete. Pozdĺž tohto priečelia, medzi domom a záhradkou, tiahne sa v šírke jednej siahly žliabkovito prehĺbený pás štrku a pred ním je aleja vysypaná pieskom, vrúbená gerániami, oleandrami a granátovníkmi zasadenými do veľkých belasých a bielych majolikových kvetináčov. Do aleje sa vchádza bočnou bránou, nad ktorou je pribitá tabuľa s nápisom: VAUQUEROVSKÝ DOM a pod ním: Meštiansky penzión pre obidve pohlavia a pre ostatných. Na konci neveľkej dlažby, na múre oproti ulici, možno vo dne, cez mrežovú bránu s prenikavo znejúcim zvoncom, zazrieť podlubie, namalované akýmsi kumštárom z tejto štvrte ako napodobenina zeleného mramoru. Vo falošnom výklenku tejto maľby týči sa socha Amora. Pri pohľade na popukaný lak, ktorým je socha natretá, milovníci symbolov by v nej možno objavili mýtus parížskej lásky, ktorú liečia o niekoľko krokov ďalej. Nápis pod podstavcom, napoly zotretý, pripomína nadšením pre Voltaira pri jeho návrate z Paríža roku 1777, obdobie vzniku tejto ozdoby.

Nech hockto si, tu pred pánom sa skloň:

pánom ti je, ním bol, či bude on!

Len čo sa začne stmievať, mrežovú bránu nahradí riadna doštená brána. Záhradka, práve taká široká, ako je dĺžka priečelia, je vtlesaná medzi uličný múr a múr spoločný so susedným domom, pozdĺž ktorého visí brečtan, celkom ho zakrýva a priťahuje oči chodcov malebným dojmom, v Paríži nezvyčajným. Každý múr je obrastený kordónmi a viničom, a ich dozrievajúce plody, i keď zvrátené a zaprášené, bývajú rok čo rok predmetom obáv pani Vauquerovej i jej rozhovorov s obyvateľmi penziónu. Pozdĺž každého múru tiahne sa úzky chodník, ktorý vedie pod klenbu líp. Pani Vauquerová, hoci rodená de Conflans, zanovite vyslovuje toto slovo lyppa, napriek gramatickým poznámkam svojich hostí. Medzi oboma bočnými chodníkmi je štvorcová hriadka artičok, obkolesená ovocnými stromami poobstrihovanými do tvaru kužeľa a vrúbená šľaveľom, šalátom a petržlenom. Pod klenbou líp je do zeme zapustený okrúhly stôl natretý na zeleno a okolo neho stoličky. Za sparných letných dní hostia dosť bohatí, aby si mohli dožiť kávu, prichádzajú si sem na nej pochutiť v horúčave, pri ktorej by sa aj kurčatá vyľahli.

Fasáda vyvýšená do troch poschodí a s manzardami je kamenná a ponatieraná žltou farbou, čo dodáva mrzký výzor takmer všetkým parížskym domom. Na každom poschodí je po päť oblokov so sklenenými tabličkami a všetky majú žalúzie nerovnomerne vytiahnuté, takže sa ich línie trieštia. Na bočnej fasáde domu sú len po dva obloky, na prízemí ozdobené železnými mrežami.

Za budovou je dvor široký zo dvadsať stôp, kde žijú v zhode prasce, kury a zajace, a na jeho konci stojí dreváreň. Medzi touto drevárňou a kuchynským oblokom je vtisnutá komora, pod ktorou z výlevky vytekajú pomyje. Z tohto dvora otvárajú sa úzke dvercia na ulicu Neuve-Sainte-Geneviève, ktorými kuchárka vylieva špinu z domu, prečisťujúc túto stoku prúdom vody z obavy pred hroziacou nákazou.

Prízemie budovy je prirodzene určené pre potreby meštianskeho penziónu; jeho prvá izba je osvetlená dvoma oblokmí z ulice a vstupuje sa do nej sklenenými dvermi. Tento salón susedí s jedálňou a tá je oddelená od kuchyne priestorom pre schodište, ktorého schodíky sú zo

zafarbených a vyleštených drevených kociek. Nič nie je na pohľad smutnejšie ako tento salón naprataný fotelmi a stoličkami, potiahnutými látkou so striedavými matnými a lesklými prúžikmi. Naprostriedku je umiestený okrúhly stôl s čierno žilkovanou mramorovou platňou, okráslený bielym porcelánovým servisom, zdobeným napoly ošúchanými zlatými pásikmi, s akým sa dnes stretáme všade. Táto miestnosť s pomerne zlou dlážkou je obložená drevom asi do výšky pliec. Zvyšok stien je potiahnutý tapetami, zobrazujúcimi najvýznamnejšie výjavy z Telemacha, pričom hlavné osoby sú kolorované. Výplň medzi dvoma zamrežovanými oblokmi núka obyvateľom penziónu pohľad na obraz hostiny, usporiadanej nymfou Kalypso na počesť Odyseovho syna. Dobrých štyridsať rokov vyvoláva táto maľba figle mladých kostošov, čo si namýšľajú, že sa povznášajú nad svoje polozenie, ak si robia žarty z biedneho obeda, na ktorý ich odsudzuje vlastná bieda. Kamenný kozub, ktorého ustavične čisté ohnisko nasvedčuje, že oheň sa rozkladá iba pri slávnostných príležitostiach, zobia dve vázy plné umelých kvetov, už vyblednutých a dokrčených, stojace z každej strany krajne nevkusných hodín z modrastého mramoru. Z tejto prvej miestnosti razí pach, pre ktorý nemožno nájsť výraz v bežnej reči, no ktorý by sme vari mali nazvať pachom penziónu. Cítiť z neho stuchlinu, plesnivinu, hnilobu; vyvoláva triašku, vlhne od neho nos, preniká šaty; má príchut' siene, kde sa práve obedovalo; čpie komorou, špajzou, chudobincom. Možno by sa dal opísať, keby sa vynášiel postup, ako z neho oddeliť množstvo hnusných zložiek, čo doň vnášajú katarové výpary aj výpary sui generis^{*)} každého ubytovaného jednotlivca, mladého či starého. Nuž, pri všetkej tej triviálnej hrôzostrašnosti, ak tento salón porovnáte so susednou jedálňou, budete ho pokladať za elegantný a neparfumovaný, ako má byť dámsky budoár. Táto sieň, celá obložená drevom, bola kedysi dávno vymaľovaná farbou dnes už neurčitou; tvorí podklad, na ktorom sa špina navrstvila až natoľko, že na ňom vykreslila akési bizarné tvary. Naokolo popri stenách stoja lepkavé kredence, na ktorých sú porozkladané vyštrbené a zafúľané krčahy na vodu, misy, hĺby tanierov z obyčajného porcelánu s belasými okrajmi, vyrobené v Doornicku. V jednom rohu je umiestená skrinka s očíslovanými priehradkami, v ktorých opatrujú flákové a vínom obliate obrúsky stravníkov. Tu ešte natrafíte na kusy nezničiteľného nábytku, odvšadiaľ už povyhadzovaného, no tu ešte umiesteného tak, ako sú umiestené zvyšky civilizácie v ústave pre nevyliciteľne chorých. Tu by ste videli aj barometer s kapucínom, čo vychádza, keď už prší, mrzké rytiny, čo odnímajú chuť do jedla, všetky zarámované do drevených, na čierno nalakovaných rámov so zlatými pásikmi; nástenné hodiny z korytnačiny vykladanej med'ou; zelené kachle, Argandove lampy, v ktorých sa prach mieša s olejom, dlhý stôl, pokrytý voskovaným plátnom, dosť zamasteným, aby si naň niektorý figliarsky hosť, ktorý sa tu stravuje, napísal meno, poslážiac si miesto pera prstom, dolámané stoličky, malé, mizerné kavyl'ové rohožky, ktorých vlákna sa večne rozpletajú, a predsa sa akosi nepotratia, ďalej biedne ohrievače s poprerázanými vzduchovými prívodmi a poodkrúcanými rúčkami, ktorých drevo už uhoľnatie. Keby sme chceli uviesť, do akej miery je toto zariadenie vetché, popukané, nahnité, ošúchané, doráňané, okyptené, poškodené, dosluhujúce, museli by sme ho dôkladne opísať, čím by sme však priveľmi zdržali tento zaujímavý príbeh, a tí, čo majú naponáhlo, veru by nám to neprepáčili. Dlážka z červených dlaždíc je od drhnutia a natierania samá jamka. Napokon, vládne tu psota bez poézie; psota šporovlivá, zhustená, zodratá. Čo aj neväzí ešte v bahne, jednako sú v nej škvvrny; hoci niet na nej dier ani zdrapov, predsa už-už prepadá hnilobe.

Táto miestnosť je v plnom lesku vo chvíli, keď sem okolo siedmej hodiny kocúr pani Vauquerovej príde ešte pred svojou paňou, povyskakuje na kredence, oňuchá mlieko vo viacerých hrnčekoch pozakryvaných tanierikmi a ako každé ráno, začne priať. Čoskoro sa ukáže vdova vycifrovaná v tylovom čepci, spod ktorého visí vrkoč falošných, zle pripevnených vlasov; kráča, ťahajúc za sebou vyčaptané papuče. Jej ostarnutá, tučná tvár, z ktorej uprostred trčí nos ako zobák papagája, bucl'até rúčky, telnatosť, pripomínajúce

sviečkovú babu, jej príliš plné a hompálajúce sa poprsie - to všetko je v súlade s touto miestnosťou, kde nešťastie priam presakuje, kde sa utúlila špekulácia, s touto sieňou, ktorej teplučký, smradľavý vzduch pani Vauquerová vdychuje bez najmenšieho hnusu. Jej tvár, svieža ako prvý jesenný mrázik, oči obkolesené vráskami, ktorých výraz prechádza od úsmevu predpísaného tanečniciam až do trpkkej namrzenosti úžerníka, napokon celá jej osobnosť vyjadruje penzión tak, ako penzión podmieňuje jej osobnosť. Žalár nejestvuje bez žalárnika, jedno bez druhého by ste si nevedeli predstaviť. Mľandrává telnatosť tej malej ženy vyplýva z tohto života, ako týfus je výslednicou nemocničných výparov. Jej pletená vlnená spodnička, ktorá vykúka spod vrchnej sukne, prešitej zo starých hábov, a ktorej vatelín presvitá trhlinami rozpadávajúcej sa látky, zhŕňa v sebe salón, jedáleň, záhradku, naznačuje kuchyňu a dáva tušiť, akí sú obyvatelia penziónu. Keď je pani Vauquerová prítomná, obraz je úplný. Má okolo päťdesiat rokov a ponáša sa na všetky ženy, ktoré postihlo nešťastie. Má sklený pohľad, nevinný výzor dohadzovačky, ktorá sa rozčertí, len aby jej zaplatili viac, ale ktorá je ináč schopná všetkého, aby zmiernila svoj osud, hoci zapredať Georgea či Pichegrua, ak by sa, pravda, Georges či Pichegru dali ešte zapredať. Jednako je to dobrá žena, ako vravia obyvatelia penziónu, a počujúc ju stenáť a kašľať celkom tak, ako stenú a kašľú oni sami, pokladajú ju za nemajetnú.

Čím bol pán Vauquer? O nebohom sa nikdy nezmieňovala. Ako stratil svoj majetok? "V nešťastných okolnostiach," odpovedala. Zle sa voči nej zachoval. Okrem očí, aby si poplakala, nezanechal jej nič, iba ak tento dom, aby mala z čoho žiť, a právo nepociťovať súciť s nešťastím iných, pretože, ako hovorievala, sama pretrpela už všetko, čo možno pretrpieť. Tučná Sylvie, kuchárka. počujúc cupkať svoju paniu, ponáhľala sa predložiť raňajky stálym obyvateľom penziónu.

Cudzí stravníci predplácali si zvyčajne len obedy, čo stálo mesačne tridsať frankov. V čase, keď sa tento príbeh začína, domácich stravníkov bolo sedem. Na prvom poschodí boli dva najlepšie byty z celého domu. Pani Vauquerová bývala v tom skromnejšom a druhý patrila pani Couturovej, vdove po hlavnom komisárovi Francúzskej republiky. Mala u seba mladučku dievčinu Victorine Tailleferovú, ktorej nahrádzala mater. Penzia oboch dám dosahovala tisíc osemsto frankov. Dva byty na druhom poschodí boli obsadené takto: v jednom býval starec menom Poiret, v druhom akýsi muž, približne štyridsiatnik, ktorý nosil čiernu parochňu, farbíl si bokombrady, vravel, že je bývalý obchodník, a volal sa Vautrin. Tretie poschodie pozostávalo zo štyroch izieb, z ktorých dve boli prenajaté: jedna starej panne, slečne Michonneauovej, druhá bývalému výrobcovi rezancov, makarónov a škrobu, ktorý sa dával oslovovať otec Goriot. Druhé dve izby boli určené prelietavým vtákom, tým nešťastným študentom, ktorí ako otec Goriot a slečna Michonneauová mohli platiť za stravu a za byt iba štyridsaťpäť frankov mesačne. No pani Vauquerová málo túžila po ich prítomnosti a prijímala ich len vtedy, keď nenašla lepších: jedli priveľa chleba. Nateraz jedna z týchto dvoch izieb patrila akémusi mladíkovi, čo prišiel z okolia Angoulemu študovať do Paríža právo a ktorého rodina biedila, len aby mu mohla poslať dvesto frankov ročne. Eugene de Rastignac - tak sa volal - patrila k tým mladým ľuďom, ktorých nešťastie pobáda pracovať, ktorí od útleho veku prejavujú pochopenie pre nádeje, čo do nich vkladajú rodičia, a ktorí si hotujú krásnu budúcnosť, odhadujúc už dosah svojich štúdií a prispôsobujúc ich vopred budúcim spoločenským pomerom, aby prví mohli z nich ťažiť. Bez jeho zaujímavých postrehov a šikovnosti, s akou sa vedel uplatniť v parížskych salónoch, nebolo by toto rozprávanie sfarbené pravými tónmi. Vďaka za ne nepochybne svojmu bystrému dôvtipu a svojej túžbe preniknúť do tajomstiev tej hroznej situácie, starostlivo zatajovanej tými, čo ju zavinili, ako aj tými, čo ju znášali. Nad týmto tretím poschodím bol pôjd na sušenie bielizne a dve manzardky, kde spávali sluha Christophe a tučná Sylvie, kuchárka. Okrem siedmich stálych

obyvateľov penziónu pani Vauquerová mávala rok čo rok osem poslucháčov práva alebo medicíny a dvoch či troch denných hostí, bývajúcich v tej istej štvrti, ktorí si všetci predplácali len obedy. V jedálni bývalo na obed osemnásť osôb, no mohlo by sa ich pomestiť hádam aj dvadsať; ráno tam však bolo iba sedem nájomníkov a ich stretnutie pri raňajkách pôsobilo dojmom rodinného stolovania. Každý prichádzal zhora v pantofliach, dovoľoval si dôverné poznámky o obleku či výzore prichádzajúcich hostí a o udalostiach predchádzajúceho večera, vyjadrujúc sa s nenútenou dôvernosťou. Tí siedmi stáli obyvatelia penziónu boli miláčikmi pani Vauquerovej, ktorá im s astronomickou precíznosťou odmeriavala svoju starostlivosť a pozornosť podľa výšky ich dennej penzie. Aj bytostiam, ktoré tu zhromaždila náhoda, dostávalo sa rovnakých ohľadov. Obaja nájomníci na druhom poschodí platili iba sedemdesiatdva frankov mesačne. Táto lacnota, čo sa nájde ešte tak v predmestí Saint-Marcel, medzi Bourbe a Salpetriere, a pri ktorej iba pani Couturová bola výnimkou, prezrádza, že na týchto obyvateľov penziónu doľahlo viac-menej zjavné nešťastie. Ved' žalostný obraz, ktorý poskytoval vnútrajšok domu, opakoval sa v obleku jeho obyvateľov, rovnako úbohých. Muži nosievali dlhé kabáty, ktorých farba sa stala už problematickou, obuv, akú v elegantných štvrtiach vyhadzujú na smetisko, obnosenú bielizeň, šatstvo, čo len-len že na nich viselo. Ženy mali staromódne šaty, prefarbené, vyblednuté, s poplátanými starými čípkami, rukavičky už vyleštené častým nosením, golieriky večne zažltnuté a šaty vystrapkané. No aj keď nosili také šaty, takmer všetci boli pevne urastení, pevných konštitúcií, ktoré odolali búrkam života, tváre mali chladné, tvrdé, vyhladené ako povrch mincí stiahnutých z obehu. Zvädnuté ústa boli vyzbrojené pažravými zubami. V týchto obyvateľoch penziónu bolo možné tušiť drámy už dovŕšené alebo ešte sa len odohrávajúce; pravda, nie drámy, ktoré sa hrajú pri svetle rámp medzi pomal'ovanými kulisami, ale drámy živé i nemé zároveň, drámy mrazivé, ktoré prudko dojímali srdce, drámy nepretržité.

Stará slečna Michonneauová nosila nad unavenými očami špinavé tienidlo zo zeleného taftu, vrúbené mosadzným drôtom, ktorý by bol naľakal i stelesnenú útrpnosť. Jej šál s riedkymi a povyt'ahovanými strapcami akoby zakrýval kostru - také hranaté boli tvary, ktoré zahaľoval. Aká žeravina olúpila tú stvoru o jej ženské tvary? Akiste bola kedysi krásna a pekne urastená: znivočila ju nereseň, smútok, vášeň? Či azda priveľmi milovala? Bola to kupliarka alebo len kurtizána? Pykala starobou, pred ktorou utekali okoloídúci, za úspechy nespútanej mladosti, ktorej v ústrety sa priam rojili radovánky? Jej prázdny pohľad mrazil, jej krivá postava sa zastrájala. Mala tenučký hlas svrčka cvrkajúceho vo svojom kroví, keď sa blíži zima. Vravievala, že sa starala o istého starého pána, chorého na zápal močového mechúra a opusteného vlastnými deťmi, ktoré sa nazdávali, že je bez prostriedkov. Starec jej poručil tisíc frankov doživotnej renty, o ktorú sa z času na čas dohaduje s dedičmi a pre ktorú o nej roznášali klebety. Hoci vášne spustošili jej tvár, predsa sa na nej ešte nachádzali isté stopy belosti a jemnosti, podľa ktorých sa dalo predpokladať, že telo si ešte zachovalo dajaké zvyšky krásy.

Pán Poiret - to bolo čosi ako strojová mechanika. Keď sa tak ťahal ako sivá tóňa niektorou alejou Botanickej záhrady s hlavou pokrytou starou ploskou čiapkou, v ruke ledva držal paličku so zažltnutou slonovinovou hlavicou, keď za ním viali vyblednuté poly dlhého kabáta, ktorý zle zakrýval takmer prázdne nohavice a nohy v belasých pančuchách, čo sa pod ním podlamovali ako nohy opilca, a ktorý nezakrýval ani zamazanú bielu vestu a náprsenku z hrubého a skrkvaneho mušelínu, neveľmi v súlade s nákrčníkom, omotaným okolo krku ponášajúceho sa na krk moriaka, ľudia, čo ho vídali, v duchu sa spytovali, či ten tieňový obrázok patrí ešte k odvážnemu pokoleniu Jafetových synov, čo sa ponevierajú po bulvári des Italiens. Pri akej robote sa takto scvrkol? Akáže vášeň sfarbila na hnedo jeho oduťú tvár, ktorá by sa aj ako karikatúra videla nepravdepodobná? Čím bol kedysi? Možno bol úradníkom

ministerstva spravodlivosti v oddelení, kam kati posielajú výkazy svojich trov, účty za dodanie čiernych závojov pre otcovrahov, za otruby do košov, za motúzy na nože gilotíny. Možno bol vyberačom (pri bráne niektorého bitúnku) alebo zástupcom inšpektora zdravotnej starostlivosti. Napokon tak sa zdá, že tento človek bol kedysi jedným z tých, ktorí v tom našom veľkom spoločenskom mlyne musia všetko odpykať, jeden z tých parížskych Ratonov, čo ani nepoznajú svojich Bertrandov, akýmsi čapom, okolo ktorého sa krútili verejné pohromy a špinavosti, slovom, človek, o akých povieme, keď ich uvidíme: "No, veď aj takých treba!"

Vznešený Paríž nepozná takéto tváre, zblednuté od duševných či telesných útrap. Veď Paríž je ozajstný oceán. Vhodte doň olovnicu - a jednako nikdy nepoznáte jeho hĺbku. Prebehnite ním, opíšte ho! No čo by ste sa ako usilovali prebehnúť ho a opísať, ba čo ako počestní a zainteresovaní by boli prieskumníci tohto mora, ešte vždy by sa v ňom našlo nejaké nedotknuté miesto, dajaký neznámy brloh, kvety, perly, obludy, voľačo neslýchané, pozabudnuté literárnymi potápačmi. Vauquerovský dom je jednou z takých čudrodných obludností.

Dve postavy zarážajúco kontrastovali s ostatnými stálymi obyvateľmi aj príležitostnými hosťami penziónu. Hoci slečna Victorine Tailleferová bola chorobne bledá, ako bývajú mladé devy trpiace na bledničku, a hoci sa svojou zamračenosťou, okúňavým správaním, biednym výzorom a vyziabnutosťou pridružovala k všeobecnému utrpeniu, ktoré tvorilo pozadie tohto obrazu, jednako jej tvár nebola stará, pohyby mala čulé a hlas živý. To nešťastné mladé stvorenie sa ponášalo na krik s ožltnutým lístím, čerstvo presadený do cudzej pôdy. Jej červenková tvár, ryšavoplavé vlasy a priveľmi štíhla postava mali v sebe taký pôvab, aký moderní básnici nachádzali na stredovekých soškách. Jej sivočierne oči vyjadrovali kresťanskú miernosť a odovzdanosť. Jednoduché a lacné šaty prezrádzali mladistvé tvary tela. V porovnaní s inými bola pekná. Ako šťastná bola by bývala úchvatne krásna: šťastie je totiž poéziou žien, ako sú šaty ich ozdobou. Keby bola radosť z dajakého plesu zrkadlila svoj ružový záblesk na tej bledej tvári, keby sa jej príjemným, blahobytným životom vyplnili a zrumeneli už trochu vpadnuté líčka a keby bola láska oživila jej smutné oči, Victorine by sa bola mohla porovnávať s najkrajšími dievčatami. Chýbalo jej to, čo po druhý raz dotvára ženu: handričky a ľúbostné listy. Jej príbeh by mohol poskytnúť námet na celú knihu. Jej otec sa nazdával, že má svoje dôvody, aby sa k nej nepriznal, odmietal ponechať si ju u seba, dával jej iba šesťsto frankov ročne a machináciami dosiahol, že celý majetok mohol postúpiť svojmu synovi.

Pani Couturová, vzdialená príbuzná Victorininej matky, ktorá k nej kedysi vo svojom zúfalstve prišla zomrieť, starala sa o sirotu ako o vlastné dieťa. Na nešťastie vdova po hlavnom komisárovi, pridelenom armáde Republiky, nemala okrem vdovského dôchodku a penzie naskrze nič; mohlo sa stať, že zanechá to úbohé dievča bez skúseností a bez prostriedkov na milosť a nemilosť svetu. Tá dobrá žena vodievala Victorinu každú nedeľu na omšu, na spoveď každé dva týždne, aby z nej pre každý prípad vychovala zbožnú devu. Mala pravdu. Náboženský cit vnukal budúcnosť tomuto neuznanému dieťaťu, ktoré ľúbilo otca, rok čo rok k nemu putovalo, aby mu prinieslo odpustenie svojej matky, ktoré však každý rok narazilo na neúprosne zatvorené dvere otcovského domu. Brat, jediný jej prostredník, neprišiel ju pozrieť ani len raz za štyri roky a ničím ju nepodporil. Úpenlivo prosila boha, aby otvoril otcovi oči a bratovi obmäkčil srdce, a modlievala sa za nich, nijako ich neobviňujúc. Pani Couturová a pani Vauquerová nenachádzali v slovníku urážok dost' slov na toto barbarské správanie. Keď preklínali toho nehanebného milionára, Victorine mala preňho iba

láskavé slová, podobné hrkútaniu raneného holuba, ktorý ešte aj v bolestnom náreku vyjadruje lásku.

Eugene de Rastignac mal črty pravého Juhofrancúza, jeho bielu pleť, čierne vlasy, belasé oči. Jeho správanie, spôsoby, zvyčajné držanie tela prezrádzali synčeka zo šľachtickej rodiny, v ktorej už prvá výchova sa zakladala na tradícii dobrého vkusu. I keď si šetril šaty a v robotné dni dodieral vlnajšie obleky, predsa si kedy-tedy mohol vyjsť oblečený ako elegantný mladík. Obyčajne nosieval starý redingot, mrzkú vestu, vyšedivený čierny nákrčník, ledbolo po študentsky uviazaný, podobné nohavice a topánky už viac ráz podbité.

Medzi týmito dvoma osobami a ostatnými tvoril akýsi prechod Vautrin, štyridsiatnik s nafarbenými bokombradami. Patril k tým, o ktorých ľud vravieva: "To je znamenitý chlapík!" Mal široké plecia, dobre vyvinutý hrudník, mocné svaly, masívne, hranaté ruky, na článkoch prstov husto zarastené chumáčikmi ohnivočervených chlupov. Jeho tvár, zbrázdnená predčasnými vráskami, vyznačovala sa istou tvrdosťou, ktorú však vyvracali láskavé a družné spôsoby. Jeho barytón, v súlade s hlučnou veselosťou, nebol nijako nepríjemný. Bol vždy ochotný a pravý smejk. Keď sa dajaká zámka zle odomkynala, zrazu ju rozobral, ponaprával, naolejoval, poopiloval, zasa poskladal, vraviac: "V tom sa vyznám!" Ináč, vyznal sa vo všetkom; poznal lode, more, Francúzsko, cudzinu, obchodné veci, ľudí, udalosti, zákony, hotely aj väzenia. Ak si niekto priveľmi ťažkal, hneď mu ponúkol svoje služby. Niekoľko ráz požičal peniaze pani Vauquerovej a niektorým obyvateľom penziónu; no jeho dlžníci by boli radšej umreli, ako by mu ich nevrátili, natoľko aj pri svojom dobráckom výzore naháňal strach zvláštnym hlbokým pohľadom, plným rozhodnosti. Spôsob, ako si odpľúval, prezrádzal neochvejnú chladnokrvnosť, ktorá by mu nedala cúvnuť ani pred zločinom, aby sa dostal z povážlivej situácie. Jeho pohľad, ako prísny sudca, akoby prenikal do hĺbky každej otázky, každého svedomia, každého citu. Mal vo zvyku vychádzať po raňajkách, vracal sa na obed, na celý večer zmizol a prišiel až okolo polnoci, pričom si otváral pakľúčom, čo mu zverila pani Vauquerová. Iba on jediný sa tešil tejto priazni. Vedť aj bol s vdovou veľmi zadobre, volal ju mamkou a obľápal ju okolo drieku; táto dôvernosť však zostala málo pochopená. Tá dobrá žena sa nazdávala, že je to ľahká vec, kým jedine Vautrin mal dosť dlhé ramená, aby mohol vystískatť tú objemnú ťarchu. Jednou z jeho povahových črt bolo, že veľkodušne platieval pätnásť frankov mesačne za čiernu kávu s koňakom, ktorú píjal k zákusku. Ani ľudia menej povrchní než títo mladíci strhnutí krútnavami parížskeho života alebo títo starci ľahostajní ku všetkému, čo sa ich priam netýkalo, neboli by sa zháčili pri pochybnom dojme, ktorým na nich Vautrin zapôsobil. On poznal alebo vytušil polozenie tých, ktorí žili okolo neho, kým do jeho myšlienok ani do jeho záležitostí nik nemohol preniknúť. Hoci medzi seba a ostatných postavil ako priehradu svoju zdanlivú dobrákosť, stálu úslušnosť a veselosť, neraz dal nazrieť do strašnej hĺbky svojej povahy. Často sa z rozmaru hodného Juvenala rád vyškieľal zákonom, šľahal vysokú spoločnosť, usviedčal ju z nedôslednosti voči sebe samej, takže sa dalo predpokladať, že cíti nevraživosť k sociálnemu poriadku a že na samom dne jeho života je starostlivo zahrabané akési tajomstvo.

Slečna Tailleferová, priťahovaná možno nevedomky silou jedného či krásou druhého, rozdeľovala svoje kradmé pohľady a tajné myšlienky medzi tohto štyridsiatnika a mladého študenta; no ani jeden z nich, tak sa zdalo, na ňu nemyslel, hoci osud mohol zo dňa na deň zmeniť jej polozenie a urobiť z nej bohatú partiu. Napokon, ani jedna zo spomenutých osôb nedala si robotu s tým, aby si overila, či nešťastie, spomínané niektorou z nich, je falošné či pravdivé. Vzjomne k sebe cítili ľahostajnosť zmiešanú s nedôverčivosťou, ktorá vyplývala zo situácie každého z nich. Vedeli, že nie je v ich moci zmierniť všetky tie strasti, a tak tým, že si ich vyrozprávali, už vyprázdnil čašu sústrastí. Nemali si už čo povedať, tak ako starí

manželia. Zostali medzi nimi už len vzťahy všedného života, chod nenaolejovaných koliesok. Všetci boli schopní prejsť bez povšimnutia popri slepcovi, bez dojatia vypočuť rozprávanie o nejakom nešťastí a v smrti vidieť rozlúštenie problému biedy, ktorá ich urobila chladnými aj voči najhroznejšej trýzni. Najšťastnejšia z tých zbedačených duší bola pani Vauquerová, tróniaca v tomto súkromnom chudobinci. Iba pre ňu bola utešeným hájikom tá malá záhradka, ktorú ticho i chlad, suchota i vlhkosť rozširovali do rozmerov stepi. Iba ona sa tešila z toho žltého, chmúrneho domu, ktorý páchol medenkou krčmárskeho pultu. Jej patrili tieto cely. Ona živila týchto úbožiacov, vždy horko-ťažko získavaných, uplatňujúc voči nim uznávanú autoritu. Kdeže by boli tie úbohé bytosti našli v Paríži výživnú, postačujúcu stravu za cenu, za akú im ju poskytovala ona, a byt, ktorý si mohli sami upraviť, ak aj nie elegantne alebo pohodlne, aspoň čisto a zdravo? Aj keby si dovolila krikľavú nespravodlivosť, obeť by ju bola strpela a nežalovala sa.

V podobnej pospolitosti sa museli prejavíť a aj sa prejavili prvky celej ľudskej spoločnosti. Ako v škole a kdekoľvek na svete, tak aj medzi týmito osemnástimi spolustolovníkmi nájde sa úbohá odstrčená bytosť, obetný baránok, na ktorého priam prší posmech. Začiatkom druhého roku takáto postava lákala Eugena de Rastignac najväčšími zo všetkých, medzi ktorými bol odsúdený žiť ešte dva roky. Tým obetným baránkom bol bývalý cestovínar otec Goriot, na hlavu ktorého by bol maliar aj životopisec zameral svetlo spoločného obrazu. Akou náhodou sa na najstaršieho obyvateľa penziónu zosypalo to napoly nenávistné opovrhnutie, prenasledovanie zmiešané so súcitom, zaznávanie nešťastia? Vari on sám na to dal podnet dajakou smiešnosťou alebo čudáctvom, ktoré ľudia odpúšťajú ťažšie než neresti? Tieto otázky úzko súvisia s nejednou sociálnou nespravodlivosťou. Možno je už v ľudskej povahe pôsobiť utrpenie tomu, kto všetko znáša z ozajstnej pokory alebo z ľahostajnosti. Či všetci radi nedokazujeme svoju silu na úkor niekoho alebo niečoho? Taký slabučký tvor ako uličník zazvoní si rad-radom na dverách, keď mrzne, alebo sa načahuje, aby načarbal svoje meno na dajaký ešte nedotknutý pomník. Otec Goriot, starec vari šesťdesiatdeväťročný, utiahol sa k pani Vauquerovej roku 1813, keď prestal obchodovať. Najsamprv si prenajal byt, v ktorom teraz býva pani Couturová, a platil vtedy penziu tisíc dvesto frankov ako človek, pre ktorého päť luisov viac či menej je iba maličkosť. Pani Vauquerová vtedy nanovo zariadila tri izby tohto bytu za vopred zaplatenú úhradu, ktorou sa vraj vyrovnala iba cena za mizerné zariadenie, a to záclony zo žltého kalika, za drevené lakované fotely, potiahnuté utrechtským zamatom, za niekoľko mazaníc a za tapety, ktoré odmietali aj putiky na predmestí. Bezstarostná veľkodušnosť, s akou sa dal vtedy napáliť otec Goriot, ktorého v tom období úctivo nazývali ešte pánom Goriotom, možno zavinila, že ho pokladali za somára, čo sa v obchodných veciach vôbec nevyzná. Goriot prišiel zásobený bohatou garderóbou, s nádhernou výbavou veľkoobchodníka, ktorý si nič neodopiera ani vtedy, keď prestane obchodovať. Pani Vauquerová obdivovala vtedy pol druha tuča bielych plátenných košiel, ktorých jemnosť bola tým zjavnejšia, že cestovínar nosieval na hladkej náprsenke dve ihlice spojené retiazkou a v každej bol vsadený veľký diamant. Zvyčajne si obliekal nevädzovobelasé šaty a brával si k nim každý deň vestu z bieleho piketu, pod ktorou sa kolísalo jeho hruškovito vyduté bruško a na ňom sa hompáľala zlatá reťaz ozdobená príveskami. V jeho tabatierke, takisto zlatej, bol medailón plný vlasov, čo vzbudzovalo dojem, že má na svedomí zopár ľubostných zápletiiek. Keď mu domáca pani nadhodila, že je fičúr, prebehol mu po perách radostný úsmev meštiaka, ktorého poštekli v jeho slabej stránke. Armárije (vyslovoval totiž slovo almara nárečovým spôsobom) mal plné strieborného riadu. Vdove zasvietili oči, keď mu ochotne pomáhala vybaľovať a ukladať naberačky, lyžice na ragú, príbory, olejníčky, omáčniky, viacero mís, pozlátený strieborný príbor pre raňajky, napokon kusy krásne i menej krásne a dobrej váhy, s ktorými sa nechcel rozlúčiť. Tieto dary mu pripomínali sviatočné chvíle jeho rodinného života.

- Toto, - povedal pani Vauquerovej, držiac v ruke tanierik a šálku s vrchnáčikom, na ktorej sa cukrovali dve hrdličky, - toto je prvý darček, čo mi dala žena na výročie nášho sobáša. Chúďa! Dala za to všetky svoje dievčenské úspory. Vidíte, pani moja, radšej by som nechtami zem driapal, než by som sa s tým rozlúčil. Chvalabohu, každé ráno až do smrti budem môcť z tejto šáločky pijať kávu! Nechcem sa ponosovať, mám svoj chlebič nadlho zaistený.

Napokon si jastrabie oko pani Vauquerovej dobre všimlo niekoľko záznamov vo výpise z hlavnej knihy štátnych pôžičiek, ktoré zhruba spočítané mohli tomuto skvelému Goriotovi na úrokoch poskytnúť dôchodok okolo osem až desaťtisíc frankov. Od toho dňa pani Vauquerová, rodená de Conflans, ktorá vtedy mala štyridsaťosem rokov, ale priznávala len tridsaťdeväť, začala kuť plány. Hoci vnútorné kútiky Goriotových očí boli spuchnuté, vyvrátené, ovisnuté, takže si ich musel často utierať, pani Vauquerová pokladala jeho výzor za príjemný a ako sa patrí. Ostatne, mäsité, klenuté lýtko, ako aj dlhý, hranatý nos nasvedčovali, že má také povahové vlastnosti, na ktorých si vdova zrejme zakladala a ktoré potvrdzovala ako mesiac okrúhla a naivne prostoduchá tvár tohto dobráčiska. Bol to iste pevne stavaný chlapík, schopný premárniť všetok svoj dôvtip v cite. Vlasy, učesané na holubie krídla, ktoré mu chodil každé ráno pudrovať holič z Vysokej školy technickej, vytvárali na nízkom čele päť vln a skrášľovali jeho tvár. Hoci trochu neokrôchaný, bol ako zo škatuľky, naberal si vrchovato tabak a šnupal ho ako človek, ktorý si je celkom istý, že bude mať tabatierku vždy plnú vonného tabaku. A tak v deň, keď sa u nej ubytoval pán Goriot, pani Vauquerová si ľahla večer rozpálená ako jarabica na slanine. rozpálená ohňom túžby, ktorá sa jej zmocnila, totiž odložiť Vauquerov rubáš a obroditiť sa v manželstve s Goriotom. Vydať sa, predať penzión, podať ruku tomu jemnému výkvetu meštianstva, stať sa váženou dámou v štvrti, chodiť v nej zbierať milodary pre chudobných, v nedeľu sa vybrať na malý výlet do Choisy, Soisy, Gentilly; chodiť do divadla podľa chuti, do lôže, a nemusieť vyčkávať na voľné lístky, ktoré jej v júli dávali niektorí z obyvateľov penziónu; vysnívala si celé eldorádo malých parížskych domácností. Nikomu sa nepriznala, že má štyridsaťtisíc frankov, ktoré si našetrila, prikladajúc grošík ku grošíku. Dozaista sa pokladala, pokiaľ ide o majetok, za primeranú partiu.

- Nuž a to ostatné, za toľko ako ten dobráčik vari len stojím! - vravela si, prevracajúc sa na posteli, akoby sa sama ubezpečovala o vnaďách, čo tučná Sylvie každé ráno nachádzala na lôžku vytlačenej akoby v odliatku.

Od toho dňa takmer po celé tri mesiace vdova Vouquerová používala služby holiča pána Goriota, utratila voľáčo na toalety pod zámenkou, že nevyhnutne musí dodať svojmu domu istú dôstojnosť v súlade so vznešenými osobnosťami, ktoré doň prichádzajú. Veľmi sa snažila zmeniť zloženie obyvateľov penziónu a vyhlasovala, že odteraz bude prijímať len ľudí z každej stránky najznamenitejších. Ak sa prihlásil niekto cudzí, vystatovala sa pred ním, že pán Goriot, jeden z najväznejších a najúctivejších parížskych veľkoobchodníkov, jej dal prednosť. Rozdávala prospekty, v záhlaví ktorých by ste mohli čítať: VAUQUEROVSKÝ DOM! "Je to," ako napísala, "jeden z najstarších a najväznejších meštianskych penziónov v Latinskej štvrti. Je z neho najutešenejší výhľad na údolie Gobelins (vidieť ho z tretieho poschodia) a je tam pekná záhrada, na konci ktorej SA TIAHNE lipová ALEJA." Spomínala dobrý vzduch a samotu. Prospekt jej priviedol grófkou de l'Ambermesnil, tridsaťšesťročnú ženu, ktorá čakala, kým sa skončí zúčtovanie majetku a jej upraví penziu, čo jej patrilo ako vdove po generálovi, ktorý padol na bojisku. Pani Vauquerová si dala záležať na strave, v salónoch kúrila takmer pol roka a splňala sľuby prospektu tak dobre, že na to musela dokladať zo svojho. Grófkou zas sľúbila pani Vauquerovej, nazývajúc ju drahou priateľkou, že pre jej penzión zaistí barónku de Vaumerland a vdovu po plukovníkovi grófovi Picquiseauovi, dve

svoje priateľky, ktorým sa práve končil kvartál v istom penzióne v Marais, drahšom, ako bol Vauquerovský dom. Napokon, keď vojenské úrady skončia práce, dámy si tu budú pohodlne žiť.

- No úrady nedajbože skončiť, - hovorievala.

Obe vdovy po obede vyšli do izby pani Vauquerovej a tam si trochu pobesedovali, popíjajúc ríbezľový likér a jediac maškrtky odložené pre domácu paniu. Pani de l'Ambermesnil veľmi schvaľovala úmysly svojej hostiteľky v súvislosti s Goriotom, skvelé úmysly, ktoré ona ináč uhádla už v prvý deň; pokladala ho za dokonalého muža.

- Ach, moja drahá pani, ten človek je zdravý ako repa, - vravela jej vdova, - človek dokonale zachovalý, s ktorým sa žena veru ešte môže potešiť!

Grófka jemnými poznámkami naznačila pani Vauquerovej, že spôsob jej obliekania nezodpovedá jej nárokom.

- Musíte sa dať do boja, - povedala jej.

Po mnohom vyratúvaní zašli si obidve vdovy spoločne do Palais-Royal, kde v Drevenej galérii kúpili klobúk s perami a čepiec. Grófka vtiahla potom priateľku do obchodného domu U Jeanetky, kde si vybrali šaty a šerpu. Keď vdova na seba navliekla ten vojnový výstroj a keď už bola dokonale vyzbrojená, celkom sa ponášala na vývesný štít známej reštaurácie U vola. Podľa vlastnej mienky sa však natoľko zmenila vo svoj prospech, že sa cítila byť zaviazaná grófkke, a hoci ináč nebola štedrá, poprosila ju, aby od nej prijala klobúk za dvadsať frankov. V skutočnosti počítala s tým, že ju požiada o službu, totiž aby vyskúmala jej šance u Goriota a aby mu ju vykreslila v priaznivom svetle. Pani de l'Ambermesnil sa veľmi priateľsky podujala na tento úskok a obkrútila si starého cestovinára natoľko, že sa jej podarilo pohovárať sa s ním o veci. Keď však zistila, že je hanblivý, ak nechceme povedať, že celkom odoláva nástrahám, ktoré jej vnukla túžba opantať si ho, vyšla od neho pobúrená jeho neokrôchanosťou.

- Duša moja, - povedala svojej milej priateľke, - s tým človekom si neporadíte! Je smiešne nedôverčivý, je to držgroš, somár, truľo, ktorý vám narobí len mrzutosti.

Veci medzi pánom Goriotom a paňou de l'Ambermesnil došli tak ďaleko, že grófka nechcela s ním už bývať pod jednou strechou. Na druhý deň odišla, no zabudla pritom zaplatiť penziu za pol roka a zanechala po sebe len obnosené šaty, ocenené na päť frankov. Čo ako uvzato ju pani Vauquerová začala hľadať, v celom Paríži sa jej nepodarilo získať nijakú správu o grófkke de l'Ambermesnil. Často hovorievala o tejto žalostnej afére, ťažkajúc si na svoju prílišnú dôverčivosť, hoci bola nedôverčivejšia ako mačka; zato sa však ponášala na mnohých ľudí, čo nedôverujú svojim blízkym, no zveria sa prvému, kto príde. Povahová vlastnosť, čudácka, no pravdivá, ktorej koreň ľahko nájsť v ľudskom srdci. Podaktorí ľudia možno už nemajú čo získať od tých, s ktorými žijú; odhalili im už prázdnotu svojej duše a cítia, že ich tajne odsudzujú so zaslúženou prísnosťou; neprekonateľne sa im však žiada, aby sa im niekto zaliečal alebo sa zožierajú túžbou, aby sa zdalo, že majú vlastnosti, ktoré im chýbajú, a tak dúfajú, že si získajú úctu či srdce tých, čo sú im cudzí, aj keď riskujú, že sa raz popália. Napokon sú aj jednotlivci od narodenia predajní, ktorí svojim priateľom ani svojim blízkym neurobia nič dobré, hoci je to ich povinnosť; no keď preukazujú službu neznámym, prospieva to ich samolúbosti: čím je okruh ich náklonnosti užší, tým menej milujú; čím väčší sa

rozširuje, tým sú úslužnejší. Pani Vauquerová mala nepochybne v sebe niečo z oboch týchto pováh, v podstate malicherných, falošných, pľuhavých.

- Keby som bol býval tu, - vravieval jej Vautrin, - nebolo by sa vám to nešťastie stalo! Bol by som sa tej figliarke pozrel na zuby. Poznám ja také figliarky!

Tak ako všetci obmedzení ľudia, aj pani Vauquerová sa zvyčajne nedostala za okruh udalostí a neposudzovala ich pravé príčiny. Vlastné chyby rada zvalovala na iného. Keď utrpela túto stratu, za pôvodcu svojho nešťastia pokladala statočného cestovinára a odvtedy z neho, ako vravievala, vytriezvela. Keď spoznala, že jej dobiedzanie a výdavky na reprezentáciu sú zbytočné, ihneď uhádla príčinu svojho neúspechu. Vtedy si všimla, že jej nájomník má už, ako sa vyjadrila, svoje spády. Dokázalo sa, že jej nádej, tak nežne chovaná, spočívala na falošnom presvedčení a že si s tým človek nijako neporadí, podľa rôznych slov grófky, ktorá sa v tom zrejme vyznala. Nevyhnutne zašla ďalej v svojom odpore, ako bola zašla v svojom priateľstve. Jej nenávisť nevyplývala z lásky, lež zo sklamaných nádejí. Ak si ľudské srdce nájde chvíľu oddychu pri výstupe do výšav lásky, zriedkakedy sa zastaví na strmom svahu nenávisť. Pán Goriot však býval v jej penzióne a vdova teda musela potlačiť výbuchy svojej ranenej samolúbovosti, pochovať vzdychy, ktoré vyvolalo rozčarovanie a prehltnúť túžbu po pomste ako mních pri sekatúre priora. Malé dušičky uspokojujú svoje city, dobré či zlé, neprestajnými malichernosťami. Vdova využila svoju ženskú zlomyseľnosť, aby svoju obeť nenápadne týrala. Predovšetkým vyčiarkla zbytočnosti zo stravy pána Goriota.

- Už nijaké uhorky, nijaké sardely: to sú márnosti! - povedala Sylvii v to ráno, keď sa vrátila k svojmu starému programu.

Pán Goriot bol človek skromný, u ktorého sa nevyhnutná sporivosť zvrhla na zvyk, ako u ľudí, čo sa vlastnými silami dopracujú majetku. Polievka, varené hovädzie mäso, za tanier zeleniny boli a mali navždy zostať jeho obľúbeným obedom. Pre pani Vauquerovú bolo teda veľmi ťažké trápiť svojho stravníka, lebo už v ničom nemohla potlačiť jeho chuťové nároky. Od zúfalstva, že natrafila na nezraniteľného človeka, začala ho znevažovať, ba svoj odpor voči Goriotovi preniesla i na svojich stravníkov, ktorí ju zo zábavy podporovali v jej pomste. Koncom prvého roku dospela k takému stupňu nedôvery, že sa spytovala sama seba, prečo ten bohatý veľkoobchodník s ročnou rentou sedem až osemtisíc libier, majiteľ nádherného strieborného príboru a iných skvostov, krásnych ako skvosty vydržiavanej ženy, býva práve u nej a platí jej penziu takú skromnú v porovnaní s jeho majetkom. Prevažnú časť prvého roku Goriot obedoval často v meste, raz či dva razy týždenne; potom nebadateľne dospel tak ďaleko, že obedoval v meste iba dva razy do mesiaca. Tieto malé labužnícke vychádzky pána Goriota pridobre vyhovovali záujmom pani Vauquerovej, aby potom nebola nespokojná so vzrastajúcou presnosťou, s akou jej stravník obedoval zasa u nej. Takéto zmeny pripisovala jednak pomalému zmenšovaniu majetku, jednak snahe robiť protiveň hostiteľke. Jedným z najohavnejších zlovykov takýchto trpasličích duchov je predpokladať vlastné malichernosti aj u iných. Na nešťastie na konci druhého roku pán Goriot potvrdil táraniny, ktorých bol predmetom, tým, že požiadal Vauquerovú, aby ho presťahovala na druhé poschodie a znížila mu penziu na deväťsto frankov. Musel tak úzkostlivo sporiť, že celú zimu si nedal ani zakúriť. Vdova Vauquerová chcela, aby jej zaplatil vopred; pán na to pristal a od tých čias ho volala otcom Goriotom. Kdekto by bol rád uhádol príčiny jeho úpadku. Ťažké pátranie! Ako nepravá grófka povedala, otec Goriot bol potmehúd, skúpy na slovo. Podľa logiky ľudí s prázdnu hlavou, ľudí naskrze mnohovravných, pretože majú plno rečí o ničom, vraj tí, čo o svojich záležitostiach nehovoria, nehovoria o nich preto, lebo sú podozriví. A tak ten význačný veľkoobchodník stal sa teraz lapajom, ten fíčúr starým huncútom. Podľa Vautrina,

ktorý sa práve v tom čase pristáhoval do domu Vauquerovej, bol otec Goriot človek, čo chodieval na burzu a ktorý podľa istého dost' silného výrazu finančníkov čachroval s rentami, keď najprv prišiel na mizinu. Istý čas bol jedným z malých hráčov, ktorí chodievajú hrať hazardné hry a každý večer pri nich vyhrávajú po desať frankov. Inokedy zas z neho urobili špióna tajnej polície; ale Vautrin tvrdil, že nie je dost' prefikáný, aby ním mohol byť. Potom zas bol otec Goriot lakomec, ktorý požičiaval na úžernícke úroky, človek, ktorý žije z lotérie. Robili z neho všetko to, čo nerest', hanba, nemohúcnosť splodili najtajomnejšie. Lenže čo aké mrzké bolo jeho správanie alebo jeho neresti, odpor, ktorý vzbudzoval, nezašiel predsa tak ďaleko, aby ho vypovedali: platil za stravu i za byt. A potom, keď bol užitočný, každý si na ňom vylial svoju dobrú či zlú vôľu vtipkovaním a zabfďdaním. Mienka, ktorá sa zdala byť najpravdepodobnejšia a ktorú všeobecne prijali, bola mienka pani Vauquerovej. Podľa nej tento človek, taký zachovalý, zdravý ako repa a s ktorým sa ešte možno potešiť, bol hýrivec a mal čudné chůťky. Hľa, o aké skutočnosti sa vdova Vauquerová opierala vo svojich klebetách. Niekoľko mesiacov po odchode neblahej grófkky, ktorá pol roka vedela žiť na jej trovy, raz ráno, prv než vstala, začula na schodišti šušťanie hodvábných šiat a drobný krok akejsi mladej, vrtkej ženy, bežiacej ku Goriotovi, ktorého dvere sa v pravú chvíľu otvorili. Avtom tučná Sylvie prišla povedať panej, že akési dievča, pripekné na to, aby bolo počestné, vyobliekané ako bohyňa, obuté v tmavobelasých šnurovacích topánočkách, ktoré neboli zablatené, prešmyklo sa ako úhor z ulice priamo do kuchyne a spytovalo sa na byt pána Goriota. Pani Vauquerová a jej kuchárka začali načúvať a zachytili viacero slov, nežne vyslovených počas návštevy, ktorá nejaký čas trvala. A keď potom pán Goriot odprevádzal svoju dámu, tučná Sylvie schytila košík a tvárila sa, že ide na trh, aby mohla sledovať zaľúbený párík.

- Madame, - povedala panej, keď sa vrátila, - pán Goriot musí byť čertovsky bohatý, keď im umožňuje žiť na takej vysokej nohe. Predstavte si, že na rohu de l'Estrapade stála nádherná ekvipáž, do ktorej ona nasadla.

Pri obede išla pani Vauquerová stiahnuť záclony, aby slnko neznepokojovalo Goriota, lebo jeden lúč mu padal priamo do očí.

- Krásavice vás ľubia, pán Goriot, slniečko vás vyhl'adáva, - povedala, narážajúc na jeho návštevu. - Bodaj vás, máte naozaj dobrý vkus, bola veľmi pekná!

- To bola moja dcéra, - povedal s nádychom hrdosti, ktorú stolovníci pokladali iba za hlúpu namyslenosť starca, čo chce navonok zachovať slušnosť.

O mesiac po tejto návšteve pán Goriot dostal druhú. Jeho dcéra, čo prišla po prvý raz vo vychádzkových šatách, prišla teraz po večeri oblečená do spoločnosti. Stravníci, práve besedujúci v salóne, videli, že je to pekná blondínka, štíhlejšej postavy, pôvabná a privedmi distingvovaná, aby mohla byť dcérou takého otca Goriota.

- To je už druhá! - povedala tučná Sylvie, ktorá ju nespoznala.

O niekoľko dní sa spytovala na pána Goriota iná deva, vysoká, pekne urastená, čiernych vlasov a živých očí.

- To je už tretia! - povedala Sylvie.

Aj táto druhá dcéra, ktorá po prvý raz navštívila otca ráno, prišla o niekoľko dní večer v plesovej toalete a na koči.

- To je už štvrtá! - povedali pani Vauquerová a tučná Sylvie, ktoré v tej veľkej dáme nepoznali jednoducho oblečené dievča, čo vtedy prišlo na prvú návštevu.

Goriot platil vtedy ešte tisíc dvesto frankov za byt a stravu. Pani Vauquerová pokladala za celkom prirodzené, ak bohatý muž má zo štyri a päť mileniak, ba pokladala ho za veľmi šikovného, že ich vydáva za svoje dcéry. Vôbec sa nepohoršovala nad tým, že si ich volá do Vauquerovského domu. Jedine preto, že tieto návštevy vysvetľovali ľahostajnosť tohto stravníka voči nej, dovolila si ho začiatkom druhého roku prezývať starým kocúrom. Napokon, keď jej stravník klesol na deväťsto frankov, spýtala sa ho krajne bezočivo, len čo uvidela jednu z oných dám zostupovať po schodoch, čo vlastne zamýšľa urobiť z jej domu. Otec Goriot povedal, že tá dáma je jeho staršia dcéra.

- Vy tých dcér máte zo tri tucty, však ver? - zahundrala kyslo pani Vauquerová.

- Mám len dve, - odvetil stravník mierne ako človek, ktorý vyšiel na mizinu a vo svojej biede sa už všeličo naučil.

Koncom tretieho roku otec Goriot ešte väčšmi obmedzil svoje výdavky: postúpil na tretie poschodie a platil odvtedy štyridsaťpäť frankov za byt a stravu mesačne. Zaobišiel sa bez tabaku, dal výpoveď svojmu parochniarovi a nepudroval si už vlasy. Keď sa otec Goriot zjavil po prvý raz nenapudrovaný, domáca vykrikla od prekvapenia pri pohľade na farbu jeho vlasov. Boli špinavošedivé a zelenkavé. Tvár, ktorá od tajného žiaľu zo dňa na deň nebadateľne osmutnievala, zdala sa najzúboženejšia spomedzi všetkých tvárí okolo stola. Nebolo teda už nijakých pochybností: otec Goriot je starý hýrivec, ktorého oči sa uchránili pred zhubným účinkom liekov, nevyhnutných proti jeho chorobám, iba šikovnosťou lekára. Hnusná farba vlasov pochádzala z jeho výstredností a z drog, ktoré užíval, aby v nich mohol pokračovať. Telesný aj duševný stav toho dobráka potvrdzoval tieto táraniny. Keď výbava bola už zodratá, kúpil si za svoju krásnu bielizeň kaliko, lakeť po štrnásť sou. Kus po kuse mizli diamanty, zlatá tabatierka, reťaz, skvosty. Odložil nevädzovobelasý oblek, všetko svoje bohaté šatstvo a v zime nosil redingot z hrubého gaštanovohnedého súkna, vestu z kozej srsti a sivé nohavice z hrubej vlnenej látky. Postupne chudol; lýtka mu splasli; tvár, oduťá spokojnosťou z meštianskeho blahobytu, nadmieru zvráskavela; čelo bolo sama ryha, sánka zhranatela. Po treťom roku pobytu v ulici Neuve-Sainte-Geneviève sa už na seba ani neponášal. Dobrácky šesťdesiatdvaročný cestovínár, ktorý nevyzeral ani na štyridsať, ten územčistý, tučný mešťan, figliarsky a živý, ktorého samopašné správanie obveseľovalo chodcov, ktorý mával v úsmeve čosi mladistvé, vyzeral teraz ani sedemdesiatnik, otupený, ťarbavý, mdlý. Jeho belasé, kedysi také živé oči mali kalný až oceľovosivý nádych, vybledli, neslžili už a ich červená obruba akoby plakala krvou. V jedných vyvolával hrôzu, v iných ľútosť. Keď si mladí študenti medicíny všimli ovisnutú spodnú peru, zmerali vrchol jeho líčneho uhla a riadne ho poobracali, no nič z neho nevytiahli, vyhlásili, že je postihnutý kreténizmom. Raz večer, keď dojedli, pani Vauquerová mu posmešne povedala:

- No a čo, tie vaše dcéry vás už ani nenavštevujú? Keď takto zapochybovala o jeho otcovstve, otec Goriot sa zachvel, akoby ho hostiteľka pichla dýkou.

- Zavše prichádzajú, - odpovedal vzrušene.

- Ach, ach, vy sa s nimi teda ešte stretávate? - zvolali študenti. - Bravo, apík Goriot!

Ale starec nepočul žarty, čo sa po jeho odpovedi naňho sypali: opäť sa zadumal, čo tí, ktorí ho povrchno pozorovali, pokladali za stareckú otupenosť, vyplývajúcu z jeho slabomyseľnosti. Keby ho boli dobre poznali, možno by sa živo zaujímali o problém, ktorý prezrádzal jeho telesný i duševný stav; no nič nebolo ťažšie. Hoci bolo ľahké dozvedieť sa, či Goriot bol naozaj cestovínár a akú hodnotu mal jeho majetok, starí ľudia, ktorých zvedavosť vzbudzoval, nevychádzali zo svojej štvrte a žili v penzióne ako ustrice na skale. A tí ostatní, len čo vyšli z ulice Neuve-Sainte-Genève, pre osobitnú príťažlivosť parížskeho života zabúdali na biedneho starca, z ktorého sa vysmievali. Pre tieto obmedzené dušičky, ako aj pre bezstarostných mladých ľudí, krutá bieda otca Goriota a jeho meravé správanie boli nezlučiteľné s predstavou bohatstva a akýchkoľvek schopností. Pokiaľ ide o ženy, ktoré nazýval dcérami, každý si osvojil mienku pani Vauquerovej, ktorá s prísnou logikou, akú dáva starým ženám zvyk všetko predpokladať vo svojich táraninách pri večerných posiedkach, vravievala:

- Keby otec Goriot mal také bohaté dcéry, ako sa zdajú byť všetky tie dámy, čo ho prišli navštíviť, nebýval by v mojom dome na treťom poschodí za štyridsaťpäť frankov mesačne a nechodil by oblečený ako chudák.

Nič nemohlo vyvrátiť tieto závery. A tak koncom novembra 1819, v čase, keď vzplanula táto dráma, každý v penzióne mal už svoju pevne ustálenú mienku o úbohom starcovi. Nemal nikdy ani dcéru, ani ženu; nadmiera rozkoši urobila z neho slimáka, ľudského mäkkýša, ktorého by sme mohli zaradiť medzi štítotožcov, vravel istý úradník z múzea, jeden z abonovaných stravníkov. Poiret bol orol, gentleman popri Goriotovi. Poiret rozprával, dôvodil či odpovedal, v skutočnosti nehovoril nič, lebo často inými slovami opakoval to, čo už povraveli iní; prispieval však k rozhovoru, bol živý, zdal sa citlivý; kým otec Goriot, povedal ešte ten úradník z múzea, bol ustavične na nule podľa Réaumura.

Eugene de Rastignac sa ocitol v duševnom rozpoležení, aké istotne poznajú súci mladí ľudia alebo tí, v ktorých dajaké ťažké polozenie okamžite vyvolá vlastnosti znamenitých ľudí. V prvom roku jeho pobytu v Paríži tá trocha práce, ktorú aj vyžaduje dosiahnutie prvých hodností na fakulte, ponechala mu voľnosť vychutnať viditeľné slasti materiálneho Paríža. Študent nemá veľa času, ak chce poznať repertoár každého divadla, preštudovať východy z parížskeho labyrintu, poznať zvyky, naučiť sa reč a privyknúť na zvláštne radovánky hlavného mesta, presliediť dobré i zlé miesta, chodiť na zábavné prednášky, pozisťovať bohatstvá múzeí. Študent sa vtedy nadchýna pre malichernosti, ktoré mu prichodia veľkolepé. Má svoj ideál veľkého človeka, niektorého profesora z College de France s takým platom, aby sa udržal na úrovni svojich poslucháčov. Vyťahuje si vyššie nákrčník a robí sa dôležitým pred ženou z prvých galérií Komickej opery. Keď sa takto postupne uvedie, vymaní sa zo svojej kukly, rozšíri obzor svojho života a nakoniec porozumie, ako sú naukladané ľudské vrstvy tvoriace spoločnosť. Ak spočiatku iba obdivuje koče, ktoré za krásnych slnečných dní premávajú po Elyzejských poliach, čoskoro po nich začne túžiť. Eugene si nevedomky odbavil toto zaúčanie, keď po získaní hodnosti bakalára filozofie a bakalára práv odcestoval na prázdniny. Jeho ilúzie z detstva a vidiecké názory zmizli. Jeho prispôsobivosť, jeho vystupňovaná ctižiadostivosť umožnili mu vidieť všetko správne v prostredí otcovskej kúrie, v rodinnom kruhu. Jeho otec, matka, dvaja bratia, dve sestry a teta, ktorej celým majetkom bola penzia, tí všetci žili na malom pozemku Rastignacovcov. Tento majetok, vynášajúci okolo tritisíc frankov, závisel od nespôahlivého výnosu už celkom spriemyslených produktov vinohradu, a jednako bolo treba z neho vyťažiť ročne tisíc dvesto frankov. Videl

ustavičnú tieseň, ktorú pred ním šľachetne tajili, musel porovnávať svoje sestry, ktoré sa mu za detstva videli také krásne, s parížskymi ženami, stelesňujúcimi mu typ vysnívanej krásy, videl neistú budúcnosť početnej rodiny, spoliehajúcej sa na neho, úzkostlivú šetrnosť, s akou ochraňovali aj najnepatnejšie produkty, nápoj zhotovený pre rodinu domácim lisom, napokon hŕbu okolností, ktoré by bolo zbytočné tu uvádzať - to všetko dovŕšilo jeho túžbu vyšvihnúť sa a vyvolávalo v ňom priam smäd po poctách. Ako to býva len u veľkých duchov, aj on chcel za všetko vďačiť len vlastným schopnostiam. Jeho um však bol vyslovene umom Juhofrancúza; ak mal uskutočniť svoje predsavzatia, zmocnila sa ho váhavosť, aká zachvacuje mladých ľudí, keď sa ocitnú na širom mori a nevedia, na ktorú stranu zamerať sily, ani pod akým uhlom napnúť plachty. Ak sa aj spočiatku chcel ozlomkrky vrhnúť do práce, čoskoro sa dal zviest' nevyhnutnosťou nadviazať spoločenské styky. Zbadal, aký vplyv majú ženy na spoločenský život, a zaumienil si zaraz sa vrhnúť do spoločnosti, aby si v nej získal dajaké ochrankyne: vari mali chýbať ohnivému, duchaplnému mladému človeku, ktorého vtip a zápalistosť zdôrazňovalo elegantné správanie a akási dráždivá krása, ktorou sa ženy dajú ochotne upútať? Také myšlienky ho prepádávali uprostred polí, pri prechádzkach, na ktoré kedysi veselo chodieval so sestrami; tie teraz zistili, že sa veľmi zmenil. Jeho teta, pani de Marcillac, ktorá kedysi bola predstavená na panovníckom dvore, poznala sa tam s významnými osobami zo šľachtických kruhov. V spomienkach, ktoré od tety tak často za mladi počul, mladý ctibažník rozpoznal zrazu prvky nejedného spoločenského úspechu, prinajmenej rovnako dôležité, ako aj úspechy na právnickej fakulte; vypytoval sa jej na príbuzenské zväzky, ktoré by sa mohli ešte nadviazať. Stará dáma potriasla konáre rodostromu a usúdila, že spomedzi sebeckého národíka bohatých príbuzných, ktoré by mohli poslúžiť jej synovcovi, zo všetkých najmenej by sa tomu vzpierala pani vikomtesa de Beauséant. Starodávnym slohom napísala mladej žene list a odovzdala ho Eugenoví, pričom doložila, že ak si získa vikomtesu, tá mu pomôže nájsť ostatných príbuzných. O niekoľko dní po svojom príchode Rastignac poslal tetin list panej de Beauséant. Vikomtesa odpovedala pozvaním na ples, ktorý mal byť u nej nasledujúci deň.

Takáto bola všeobecná situácia v meštianskom penzióne koncom novembra 1819. O niekoľko dní Eugene odišiel na ples k panej de Beauséant a vrátil sa odtiaľ okolo druhej hodiny v noci. Aby dohonil stratený čas, odvážny študent si už pri tanci sľúbil, že bude pracovať až do rána. Po prvý raz sa chystal stráviť noc v tejto tichej štvrti, lebo podľahol čaru klamnej energie, keď uvidel nádheru veľkého sveta. Nevečeral u pani Vauquerovej. Obyvatelia penziónu mohli sa teda nazdávať, že sa vráti z plesu iba na úsvite, ako sa už niekoľko ráz vrátil zo zábav v Prade alebo z plesov v Odéone so zablatenými hodvábnymi pančuchami a s vyčaptanými črievicami. Prv než Christophe zasunul závery, otvoril bránu, aby pozrel na ulicu. V tej chvíli prišiel Rastignac a mohol nehlučne vyjsť do svojej izby, kým Christophe, ktorý šiel za ním, narobil veľa lomozu. Eugene sa zoblíkol, vkĺzol do papúč, vzal si obnosený kabát, podpálil kopu triesok a čulo sa chystal do práce, kým Christophe buchotom svojich hrubých topánok ešte prehlušil nevelmi hrmotné prípravy mladého človeka. Eugene zotrval chvíľu v zadumaní, kým sa zahrúžil do svojich právnických kníh. Vo vikomtese de Beauséant práve spoznal jednu z kráľovien módy v Paríži, ktorej dom pokladali za najpríjemnejší na predmestí Saint-Germain. Napokon, svojím menom i majetkom patrila k najvýznamnejším osobnostiam šľachtickej spoločnosti. Vďaka tete Marcillaoovej chudobného študenta aj tu dobre prijali, hoci on sám nechápal dosah tejto priazne. Byť prijatý v tých pozlátených salónoch - to bolo toľko, ako dostať erbovú listinu, potvrdzujúcu príslušnosť k vysokej šľachte. Tým, že sa ukázal v spoločnosti zo všetkých najexkluzívnejšej, získal si právo ísť všade. Eugene, omámený tým hlučným zhromaždením a ledva si vymeniac zopár slov s vikomtesou, uspokojil sa s tým, že v dave parížskych božstiev, ktoré sa hmýrili na skvelom večierku, našiel jednu z tých žien, ktorú mladý človek musí zbožňovať. O grófke Anastasii de Restaud,

veľkej a pekne urastenej, šiel chýr, že má jednu z najkrajších postáv v Paríži. Predstavte si veľké čierne oči, nádhernú ruku, pekne formovanú nohu, oheň v pohyboch, ženu, ktorú markíz de Ronquerolles volal čistokrvným koňom. Jemné šľachy jej naskrze neboli na ujmu, mala plné zaokrúhlené tvary, a predsa jej nebolo možné vyčítať telnatosť. Čistokrvný kôň, rasová žena - tieto zvraty začínali nahrádzať nebeských anjelov, ossianovské postavy, celú starú ľubostnú mytológiu, zavrňovanú dandyzmom. Pre Rastignaca sa pani Anastasie de Restaud stala ženou priam vytúženou. Zaistil si dva tance v zozname tanečníkov na vejári a mohol sa s ňou zhovárať pri prvej štvorylke.

- Kde sa možno s vami odteraz stretať, madame? - povedal jej náhlivo s tou silou vášne, ktorá sa ženám tak veľmi páči.

- Nuž, - odpovedala, - v Boulonskom lesíku, u Bouffonov, u mňa, všade.

A dobrodružný Juho Francúz ponáhlal sa zblížiť s rozkošnou grófkou, ako sa len mladý muž môže zblížiť so ženou pri štvorylke a pri valčíku. Keď povedal, že je bratanec panej de Beauséant, táto žena, ktorú pokladal za veľkú dámu, pozvala ho k sebe, a tak už mal prístup do jej domu. Pri poslednom úsmeve, ktorý mu venovala, Rastignac pokladal za nevyhnutné ju navštíviť. Mal šťastie, že sa stretol s človekom, ktorý sa nesmiel jeho nevedomosti, čo bolo smrteľnou chybou v prostredí vychýrených bezočivcov tých čias, takých Maulincourtovcov, Ronquerollovoov, Maximov de Trailles, Marsayovcov, Ajuda-Pintovoov, Vandenessovcov, ktorí tam boli v celej sláve svojej nafúkanosti spolu s najelegantnejšími ženami, ako lady Brandonová, vojvodkyňa de Langeais, grófka de Kergarouët; pani de Sérizy, vojvodkyňa de Carigliano, grófka Ferraudová, pani de Lanty, markíza d'Aiglemont, pani Firmianiová, markíza de Listomére a markíza d'Espard, vojvodkyňa de Maufriageuse a dámy rodiny Grandlieu. Naivný študent teda šťastlivo natrafil na markíza de Montriveau, milenca vojvodkyne de Langeais, generála prostoduchého ako dieťa, od ktorého sa dozvedel, že grófka de Restaud býva na ulici du Helder. Byť mladý, túžiť po svete, lačniť po žene a zrazu mať prístup do dvoch domov! Zastať pevnou nohou na predmestí Saint-Germain pri vikomtse de Beauséant, s ohnutým kolenom na Chaussée d'Antin pri grófke de Restaud! Pohrúžiť sa pohľadom pekne po poriadku do parížskych salónov a pokladať sa za dosť driečného, aby tam našiel pomoc a ochranu v niektorom ženskom srdci! Cítiť v sebe dosť ctižiadosti k skvelému prísunu nohy na napätom povraze, po ktorom treba kráčať s istotou povrazolezca, ktorý nespadne, a nájsť v rozkošnej žene najlepšie vyváženie! Kto by s takýmito myšlienkami a pred ženou, ktorá sa mu v predstavách vynára v celej svojej vznešenosti pri ohníku z triesok, kto by, tak ako Eugene, medzi zákonníkom a biedou, nedumal o budúcnosti, kto by si ju nekráslil úspechom? Roztúlaná myseľ vyratúvala mu tak štedro budúce radosti, že mal pocit, akoby bol v blízkosti panej de Restaud, keď vtom akýsi záhadný vzdych podobný záúpeniu narušil ticho noci, zaznel ozvenou v srdci mladého muža tak, že ho musel pokladať za chrčanie umierajúceho. Tichučko otvoril dvere a keď už bol na chodbe, zočil pásik svetla, akoby načrtnutý pod dverami otca Goriot. Eugena sa zmocnila obava, či jeho susedovi azda neprišlo zle, priložil oko ku kľúčovej dierke do izby a uvidel starca zaujatého úkonmi, ktoré sa mu videli priveľmi zločinné, aby sa nazdával, že preukáže službu ľudskej spoločnosti, ak vyskúša, čo ten tak-rečený cestovínár v noci stvára. Otec Goriot, ktorý pripevnil podľa všetkého na priečku prevráteného stola tanier a polievkovú misu z pozláteného striebra, obkrúcal okolo týchto bohato tepaných predmetov akési lano, drvil ich takou silou a húžval ich pravdepodobne preto, aby ich zmenil na kovové prúty.

„Doparoma! To je chlap!“ povedal si Rastignac, vidiac svalnaté ramená starca, ktorý pomocou povrazu nehlučne miesil pozlátené striebro ako cesto.

„Je to azda zlodej alebo prechovávač. Aby sa mohol bezpečnejšie venovať svojej činnosti, predstiera slabomyseľnosť, nemohúcnosť, a žije ako žobrák?“ povedal si Eugene, na chvíľu sa vystrúc.

Študent opäť priložil oko ku kľúčovej dierke. Otec Goriot odmotal lano, vzal hrbu striebra, položil ju na stôl, na ktorý najprv prestrel prikryvku, zvaľkal striebro, aby ho zaokrúhlil na prút, a to všetko spravil obdivuhodne ľahko.

„Že by bol taký silný, ako bol August, kráľ poľský?“ povedal si Eugene, keď zaokrúhlený prút bol skoro sformovaný.

Otec Goriot smutne pozrel na svoje dielo, slzy mu vyhŕkli z očí, zahasil voskový ohorok, pri svetle ktorého poskrúcal pozlátené striebro, a Eugene počul, ako si vzdychol, keď si líhal spať.

„Je šialený,“ pomyslel si študent.

- Úbohé dieťa! - povedal nahlas otec Goriot.

Po týchto slovách Rastignac usúdil, že bude múdrejšie mlčať a svojho suseda nerozvážne neodsudzovať. Už sa vracal, keď vtom začul akýsi ťažko definovateľný šuchot, ktorý zrejme narobili ľudia, vystupujúci hore schodmi v omotaných topánkach. Eugene zbystril sluch a naozaj rozoznal striedavé oddychovanie dvoch chlapov. Nezačul ani zavrznúť dvere, ani kroky chlapov, zrazu len zočil slabé svetlo na druhom poschodí u pána Vautrina.

„Pozrimeže, koľko tajomstiev sa nájde v takom meštianskom penzióne!“ povedal si v duchu.

Zostúpil o niekoľko schodov, započúval sa a k sluchu mu doľahol zvuk zlata. Čoskoro svetlo zhaslo, znova bolo počuť dvojité oddychovanie, hoci dvere ani nevrzgli. Ako dvaja chlapi zostupovali po schodoch, šuchot postupne slabol.

- Kto je tam? - zvolala pani Vauquerová, otvárajúc oblok svojej izby.

- To som ja, mamka Vauquerová, vraciam sa domov, - povedal Vautrin svojím hrubým hlasom.

„To je čudné! Ved' Christophe zasunul závory,“ vravel si Eugene, vracajúc sa do svojej izby. „Človek musí bdieť, aby sa dozvedel, čo sa deje okolo neho v Paríži.“

Tieto drobné príhody ho vytrhli zo ctibažňoľúbostného zadumania a dal sa do práce. No rozptyľovali ho podozrenia, čo v ňom skrsli voči otcovi Goriotovi, a ešte väčšmi zjav panej de Restaud, ktorý sa pred ním vynáral ako dobrý posol skvelého osudu, a tak si napokon ľahol a zaspal ako zarezaný. Z desiatich nocí, v ktorých si mladí ľudia zaumienia pracovať, sedem ich obyčajne prespia. Vedieť bdieť, na to treba mať viac ako dvadsať rokov.

Na druhý deň zavládla v Paríži hustá hmla, ktorá ho neraz tak zahalí, že sa i najpresnejší ľudia pomýlia v odhade času. Obchodné schôdzky sa zameškávajú. Každý sa nazdáva, že je osem hodín, keď zvoní poludnie. Bolo pol desiatej a pani Vauquerová sa ešte nepohla z postele. Aj Christophe a tučná Sylvie sa oneskorili a popíjali si pokojne kávu, pripravenú zo smotany

pozbieranej z mlieka pre stravníkov, ktoré Sylvie nechávala dlho vriet', aby pani Vauquerová nezbadala tento nezákonne vyberaný desiatok.

- Sylvie, - povedal Christophe, namáčajúc si do kávy prvú hrianku, - pána Vautrina, ktorý je predsa len dobrý človek, navštívili tejto noci zase dve osoby. Ak by sa pani preto znepokojovala, netreba jej o tom nič vravieť.

- Dal vám niečo?

- Dal mi sto sou, ktoré dáva za seba mesačne, akoby vravel: "Mlč!"

- Okrem neho a pani Couturovej, čo nepozerajú na groš, ostatní by nám najradšej ľavou rukou vytiahli z vrecka to, čo nám pravou dali na Nový rok, - povedala Sylvie.

- A vôbec, čo vlastne dajú? - ozval sa Christophe, - dáky mizerný groš, tak sto sou. Otec Goriot si už dobré dva roky sám pucuje topánky. Ten trhan Poiret sa zaobíde bez leštidla a skôr by ho vyslopal, než by ním natrel svoje zodraté škarbále. A ten dengľavý študent mi dáva štyridsať sou. Kefy ma stoja viac ako tých štyridsať sou, a na dôvažok ešte si predáva staré háby sám. Máme to tu ale spoločnosť!

- No len, no! - odporovala Sylvie, malými dúškami popíjajúc kávu. - Máme ešte najlepšie miesta v štvrti, žijeme si tu celkom dobre. Ozaj, Christophe, a na toho tučného tatka Vautrina sa vás nikto nespytoval?

- Ba hej. Pred pár dňami som stretol na ulici akéhosi pána a ten milo povedal: "Však u vás býva ten tučný pán s bokombradami, ktoré si farbí?" Ja som odpovedal: "Nie, pán môj, nefarbí si ich. Taký veselý človek ako on, ten na to nemá čas." Pravdaže, povedal som to pánu Vautrinovi a on mi na to: "Dobre si urobil, chlapče! Vždy tak odpovedaj! Niet nič nepríjemnejšie, ako keď iní poznajú naše slabosti. To môže pokaziť ne jeden výhľad na sobáš."

- Nuž, veru aj zo mňa chceli na rínku vytiahnuť, či som ho videla obliekať si košeľu. Do popuku!... Počuj, - prerušila sa zrazu, - na Val-de-Grâce už odbíja tri štvrté na desať, a nik sa tu nehýbe.

- Že či! Všetci už odišli. Pani Couturová a jej dievčina išli na prijímanie do kostola Saint-Étienne už o ôsmej. Otec Goriot odišiel z domu s akýmsi balíkom. Študent sa vrátil iba po prednáške, o desiatej hodine. Videl som ich odchádzať, keď som upratoval schody a otec Goriot buchol do mňa tým, čo niesol, a bolo to tvrdé ako železo. Ozaj, čo ten dobráčisko porába? Nútia ho zvrtať sa ako vrtielko, ale je to jednako len statočný človek a je viac hoden ako všetci ostatní. Veľa nedáva, ale dámy, ku ktorým ma niekedy posiela, dožičia mi riadne prepitné a sú pekne vycifrované.

- Tie, čo ich on nazýva vlastnými dcérami? Je ich tak z tucet.

- Nikdy som k iným nešiel, okrem dvoch, k tým istým, čo prišli sem.

- Aha, pani sa už hýbe, hneď spustí krik, musím k nej ísť. Dajte pozor na mlieko, Christophe, kvôli mačke.

Sylvie vyšla hore k panej.

- Ako to, Sylvie, už je tri štvrté na desať a vy ste ma nechali spať ako sysľ'a! Také niečo sa mi ešte nestalo.

- To tá hmla, nožom by ju mohli krájať.

- No a raňajky?

- Ach čože, vaši stravníci mali dnes čerta v tele; všetci zmizli z domu, len čo sa porozbriežďovalo.

- Nože hovor správne, Sylvie, - pokračovala pani Vauquerová, - povie sa: ešte sa len brieždilo.

- Ach, milosťpani, poviem to, ako budete chcieť. Je tam toho, že budete raňajkovať o desiatej. Michonnetka a Poiret sa ešte ani nepohli. Iba oni dvaja zostali v dome a drichmú naozaj ako drevo.

- Ale, Sylvie, ty dávaš tých dvoch dovedna, ani čo by...

- Ani čo by... čo? - nadviazala Sylvie a naširoko sa hlúpo rozosmiala. - Tí dvaja sú párik.

- To je čudné, Sylvie: akože sa to dnes v noci vrátil pán Vautrin, keď Christophe už bol zasunutý závorou?

- Práve naopak, milosťpani. Začul pána Vautrina a zišiel mu otvoriť bránu. A vy ste si už mysleli...

- Podaj mi kabátik a choď sa chytro postarať o obed. Uprav zvyšok baraniny so zemiakmi a daj k tomu zavárané hrušky, z tých, čo sú po dva groše kus.

Krátko nato pani Vauquerová zišla práve vo chvíli, keď jej kocúr labkou prevrhol tanierik, ktorým bola prikrytá šálka mlieka, a náhlivo ho chlípal.

- Kocúrisko! - skričala.

Kocúr ušiel, no potom sa vrátil a obtieral sa jej o nohy.

- Hej, hej, teraz sa líškaš, ty starý vrtichvost! - povedala mu. - Sylvie, Sylvie! - Čože je, milosťpani? - Nože pozrite, čo ten kocúr vyslopal.

- Tomu je na vine ten somár Christophe, keď som mu to kázala prikryť. Kdeže sa podel? Nech vás to netrápi, milosťpani, to bude do kávy pre otca Goriota. Prilejem vody, on to ani nezbadá. On si nič nevšíma, ani to, čo zje.

- A kdeže odišiel ten čudák? - spýtala sa pani Vauquerová, rozkladajúc tanieru.

- Ktože ho tam vie? Čachruje so všetkými diablami.

- Pridlho som spala, - poznamenala pani Vauquerová.

- Ved' ste aj, madame, čerstvá ako ružička ... Vtom zaznel zvonec a do salónu vošiel Vautrin, spievajúc hrubým hlasom:

Pochodil som ja po tom svete a videli ma tu i tam ...

- Ó, ó, dobrý deň, mamka Vauquerová, - povedal, keď zbadal hostiteľku, a zaraz ju galantne objal.

- Nože prestaňte...

- Povedzte: "Bezočivec!" - pokračoval. - No len povedzte! Ráčne láskavo povedať, hej? Pozrite, idem s vami prestierať. Ach, som milý, všakver?

... pri blondíne i pri brunete ...

ako im ...

Práve som videl čosi zvláštne ...

... lásku vyznávam.

- A čo? - spýtala sa vdova.

- Otec Goriot bol o pol deviatej v ulici Dauphine u zlatníka, ktorý kupuje staré príbory a prúty. Predal mu za peknú sumu akýsi domáci riad z pozláteného striebra, dosť slušne poskrúcaný na človeka, čo nie je od remesla.

- Ale ba! Naozaj?

- Hej. Odprevadil som istého svojho priateľa, ktorý opúšťa vlasť na lodi Kráľovskej paroplavby a potom som sa vracal sem. Počkal som na otca Goriota, aby som videl, o čo ide. To by ste sa zasmiali. Vyteperil sa až sem do našej štvrti, do ulice des Gres, a vošiel do domu známeho úžerníka Gobsecka, nafúkaného darebáka, schopného hrať domino s kostami vlastného otca; je to Žid, Arab, Grék, Cigán, človek, ktorého by bolo ťažké ozbijať a ktorý ukladá svoje toliare do banky.

- Čože to vlastne vystrája ten otec Goriot?

- Nič nevystarája, - povedal Vautrin, - odstrája. Je to hlupák, dosť sprostý na to, aby si zničil z lásky k dcéram, čo ...

- Tu je! - upozornila Sylvie.

- Christophe, - zvolal otec Goriot, - pod' so mnou hore!

Christophe išiel za otcom Goriotom a čoskoro sa vrátil.

- Kde ideš? - opýtala sa mamka Vauquerová sluhu.

- Vybaviť niečo pánu Goriotovi.

- A čože je toto? - povedal Vautrin a vytrhol Christophovi z ruky list, na ktorom prečítal: Pani grófke Anastasii de Restaud. - A ideš...? - pokračoval, vracajúc Christophovi list.

- Do ulice du Helder. Mám oddať toto len pani grófke.

- A čože je dnu? - spýtal sa Vautrin, zdvihnúc list oproti svetlu. - Bankovka? Nie. - Pootvoril obálku. - Kvitovaná zmenka! - vykrikol. - Strela ho! Ale je galantný ten starý figliar! Chod', ty starý potmehúd, - povedal, prikryjúc širokou rukou Christophovu hlavu a zvrtol ho ako kocku, - dostaneš poriadne prepitné.

Bolo prestreté; Sylvie prevárala mlieko. Pani Vauquerová rozkladala oheň v peci, Vautrin jej pomáhal, ešte vždy si vyspevujúc:

Pochodil som ja po tom svete a videli ma tu i tam ...

Keď už všetko bolo prichystané, vrátili sa pani Couturová a slečna Tailleferová.

- Kdeže ste boli tak zavčasu, milá pani? - spýtala sa pani Vauquerová pani Couturovej.

- Na spovedi a prijímaní v kostole Saint-Étienne du Mont; a či nemáme ísť dnes k pánu Tailleferovi? Chúd'a malé, chveje sa ako osika, - odvetila pani Couturová, sadla si k peci a k dvierkam pristrčila svoje topánky, z ktorých sa začalo pariť.

- Len sa zohrejte, Victorine, - povedala pani Vauquerová.

- To je správne, slečna, že prosíte dobrotivého boha, aby obmäkčil srdce vášho otca, - ozval sa Vautrin a pritiahol sirote stoličku. - Ale to nestačí. Potrebovali by ste priateľa, čo by si vzal na starosť riadne sa pozhovárať s tým špinavcom, s tým surovcom, ktorý má vraj tri milióny, a vám nedá veno. Za našich čias pekné dievča potrebuje veno.

- Úbohé dieťa! - povedala pani Vauquerová. - Počujte, dušička, váš nepodarený otec si na seba sám privolá dajaké nešťastie.

Pri týchto slovách sa oči Victorine zaliali slzami a vdova sa zháčila na znamenie, ktoré jej dala pani Couturová.

- Len keby sme ho mohli vidieť, len keby sme sa s ním mohli porozprávať, oddať mu posledný list jeho ženy, - ozvala sa opäť vdova po hlavnom komisárovi. - Nikdy som sa neodvážila poslať ho poštou; pozná moje písmo...

- Ó, ženy nevinné, nešťastné a prenasledované! - prerušil ju Vautrin. - Tak je to teda s vami? O niekoľko dní si vezmem vašu vec na starosť a všetko pôjde dobre.

- Ach, pane, - povedala Victorine a pozrela na Vautrina pohľadom zvlhnutým i horúcim zároveň, avšak na neho to nijako nezapôsobilo, - ak by ste vedeli dajaký spôsob, ako sa dostať k môjmu otcovi, povedzte mu, prosím, že jeho láska a česť mojej matky sú mi drahšie ako všetko bohatstvo sveta. Ak sa vám podarí obmäkčiť ho v jeho prítomnosti, budem sa za vás modliť. Buďte si istý mojou vďačnosťou ...

- Ja dlho, predlho som svet prebehoval, - zanôtil Vautrin ironicky.

Vtom zišli Goriot, slečna Michonneauová a Poiret, privábení pravdepodobne vôňou omáčky, ktorú Sylvie pripravovala, aby zlepšila zvyšky baraniny. Vo chvíli, keď sedem spolustolovníkov zasadlo za stôl, žejajúc si dobrý deň, odbilo desať hodín a z ulice bolo počuť študentove kroky.

- Ó, ako dobre, pán Eugene, - povedala Sylvie, - dnes sa naobedujete s ostatnými.

Študent pozdravil stolovníkov a sadol si k otcovi Goriotovi.

- Práve som zažil zvláštne dobrodružstvo, - povedal, naberajúc si poriadne z baraniny a odkrojajúc si kus chleba, čo pani Vauquerová celý čas odmeriavala pozornými očami.

- Dobrodružstvo? - povedal Poiret.

- No a prečo by ste sa mali čudovať, milý pánko? - zavrátil Vautrin Poireta. - Pán je na to ako stvorený.

Slečna Tailleferová bojzljivo pozrela na mladého študenta.

- Rozpovedzte nám svoje dobrodružstvo, - požiadala ho pani Vauquerová.

- Včera som bol na plese u pani vikomtesy de Beuséant, svojej sesternice, ktorá má veľkolepý dom, komnaty potiahnuté hodvábnymi tapetami, a tá nám naozaj pripravila nádhernú slávnosť, kde som sa zabával ako kráľ...

- ... iček, - prerušil ho z čista jasna Vautrin.

- Pane, - spýtal sa živo Eugene, - čo tým chcete povedať?

- Vravím iček, lebo kráľičky sa zabávajú omnoho lepšie ako králi.

- To je pravda: veru radšej by som bol bezstarostným vtáčaťom ako kráľom, lebo ... - poznamenal večný pritakávač Poiret.

- Dost' na tom, - pokračoval študent, skočiac mu do reči, - tancujem s jednou z najkrajších žien na plese, s úchvatnou grófkou, s najrozkošnejšou stvorou, akú som kedy videl. Vo vlasoch mala broskyňové kvety, za pásom prekrásnu kyticu kvetov, živých kvetov, ktoré šírili omamnú vôňu. Ale čože! Boli by ste ju museli vidieť, je nemožné slovami vykresliť ženu oduševnenú tancom. Nuž a dnes ráno, okolo deviatej, som tú božskú grófkú stretol; išla peši ulicou des Gres. Ach, srdce sa mi rozbúchalo, predstavoval som si...

- Že prichádza sem, - dodal Vautrin, prenikavo pozrúc na študenta. - Išla bezpochyby k apíkovi Gobseckovi, úžerníkovi. Kedykoľvek sa budete prehŕňať v srdciach parížskych žien, vždy tam nájdete najprv úžerníka a len potom milenca. Vaša grófká sa volá Anastasie des Restaud a býva na ulici Helder.

Pri tomto mene sa študent uprene díval na Vautrina. Otec Goriot zdvihol prudko hlavu, vrhol na oboch hovoriaci jasný pohľad plný znepokojenia, ktorý prekvapil stolovníkov.

- Christophe príde neskoro, tak ona tam predsa išla! - zvolal bolestne Goriot.

- Uhádol som, - povedal Vautrin, nachýliac sa k uchu pani Vauquerovej.

Goriot jedol mechanicky, ani nevediac, čo je. Nikdy sa nezdal taký otupený a väčšmi do seba zahrúžený ako v tejto chvíli.

- Kto dočerta, pán Vautrin, mohol vám pošepnúť jej meno? - spýtal sa Eugene.

- Ach, to je ono! - odpovedal Vautrin. - Otec Goriot ho vedel, tak prečo by som to nemohol vedieť ja?

- Pán Goriot? - zvolal študent.

- Akože? - povedal starý neborák. - Bola teda včera veľmi pekná?

- Kto?

- Pani de Restaud.

- Vidíte toho starigáňa, - povedala pani Vauquerová Vautrinovd, - ako mu zažiarili oči?

- Že by si ju teda vydržiaval? - ticho sa spýtala študenta slečna Michonneauová.

- Ó áno, bola na zbláznenie krásna, - pokračoval Eugene, ktorého otec Goriot priam hltal očami. - Nech tam nie je pani de Beuseant, moja božská grófka by bola kráľovnou plesu; mladí muži mali oči iba pre ňu, ja som bol zapísaný ako dvanásty na zozname tanečníkov, tancovala všetky radové tance. Ostatné ženy zúrili. Ak bola nejaká bytosť šťastná, bola to ona. Správne sa hovorí, že niet nič krajšie ako fregata s napnutými plachtami, cválajúci kôň, a žena, keď tancuje.

- Včera hore na kolese šťasteny u vojvodkyne, - povedal Vautrin, - a dnes ráno na spodnom šteblíku spoločenského rebríčka u pokútneho bankára: také sú Parížanky. Ak manželia nestačia vydržiavať ich bezuzdný prepych, predávajú sa. Ak sa nevedia predávať, vypitvali by aj svoje vlastné matere, aby v nich našli, za čo sa blysnúť. Vystrájajú tisíce bláznivých kúskov. Poznáme to, poznáme!

Tvár otca Goriota, ktorá pri počúvaní študentových slov zažiarila ako slnko za krásneho dňa, pri Vautrinovej krutej poznámke sa celkom zachmúrila.

- Nuž, - ozvala sa pani Vauquerová, - a kdeže je to vaše dobrodružstvo? Zhovárali ste sa s ňou? Opýtali ste sa jej, či chce študovať právo?

- Nevidela ma, - povedal Eugene. - Ale stretnúť jednu z najkrajších žien Paríža o deviatej na ulici des Gres, ženu, čo sa vrátila z plesu asi o druhej nad ránom, nie je to zvláštne? Iba v Paríži sú možné také dobrodružstvá.

- Ba, sú ešte oveľa nezvyčajnejšie dobrodružstvá, - zvolal Vautrin.

Slečna Tailleferová ledva počúvala, taká bola už vopred zaujatá pokusom, na ktorý sa chystala. Pani Couturová jej kývla, aby vstala a išla sa preobliecť. Keď dámy vyšli, odišiel aj otec Goriot.

- Tak čo, videli ste ho? - povedala pani Vauquerová Vautrinovi a ostatným stolovníkom. - Je jasné, že vyšiel na mizinu pre tieto ženské.

- Nikdy ma nik nepresvedčí, - zvolal študent, - že krásna grófka de Restaud patrí otcovi Goriotovi.

- Ved' my vás o tom ani nechceme presviedčať, - prerušil ho Vautrin. - Ešte ste primladý, aby ste dobre poznali Paríž; neskoršie uvidíte, že sa tu nájdú aj takí, ktorých označujeme ako ľudí, čo majú svoje vášne...

Pri týchto slovách slečna Michonneauová chápavo pozrela na Vautrina. Povedali by ste: ako vojenský kôň, keď začuje zahlaholiť poľnicu.

- Ach, ach, - prerušil sa Vautrin a pozrel na ňu prenikavým pohľadom, - či sme aj my nemali svoje drobné vášne? Nie je tak?

Stará dievka sklopila oči ako mníška pri pohľade na sochy.

- Nuž. - pokračoval, - takí ľudia si vezmú niečo do hlavy a za nič na svete od toho neupustia. Chcú zahasit' smäd iba istou vodou z istej studničky, a neraz už zahnívajúcou; aby sa z nej mohli napiť, zapredali by svoje ženy, deti, zapredali by dušu diablovej. Jedným je touto studničkou hra, burza, zbierka obrazov či hmyzu, hudba; druhým zase žena, ktorá im vie pripraviť maškrtu. Tým keby ste ponúkali všetky ženy sveta, nedbajú na ne, chcú len tú, ktorá uspokojí ich vášne. Často ich tá žena vôbec neľúbi a je voči nim krutá, pridraho im predáva omrvinky svojej náklonnosti; no tí figliari to nezunujú, ba dali by do záložne aj poslednú prikrývku, len aby jej mohli priniesť posledný toliar. Otec Goriot patrí k takým ľuďom. Grófka ho vykorisťuje, pretože je mlčanlivý; to je tá vznešená spoločnosť. Úbohý dobrák myslí iba na ňu. Okrem svojej vášne, ved' ho vidíte, je to tupé zviera. Prived'te ho na túto tému a tvár mu zažiarí ako diamant. Nie je ťažké uhádnuť to tajomstvo. Dnes ráno odniesol pozlátené striebro na roztavenie, videl som ho vchádzať k apíkovi Gobseckovi na ulici des Gres. Dobré ma počúvajte! Vrátil sa odtiaľ, poslal ku grófke de Restaud toho chumaja Christophu, čo nám ukázal adresu listu, v ktorom bola kvitovaná zmenka. A ak aj grófka išla k tomu starému pokútnemu bankárovi, je jasné, že už bolo naponáhlo. Otec Goriot gavaliersky zaplatil za ňu. Netreba si veľmi hlavu lámať, aby človek do toho jasne videl. To vám dokazuje, milý mladý študent, že kým sa vaša grófka smiala, tancovala, strúhala grimasy, natriasala svoje broskyňové kvety, podchytávala si vlečku, omínali ju topánky, ako sa vraví, myslela na vlastné protestované zmenky alebo na zmenky svojho milenca.

- Dodávate mi priam zúrivú chuť dozvedieť sa pravdu. Pôjdem zajtra k panej de Restaud.

- Možno, že tam zastihnete toho dobráčiska Goriota, ktorý si príde vybrať odmenu za svoje gavalierstvo.

- No, povedal Eugene znechutený, - ten váš Paríž je teda bahnisko.

- Ba veľmi čudné bahnisko, - pokračoval Vautrin. - Tí, čo sa v ňom zablatia na koči, sú statoční ľudia, tí, čo sa v ňom zablatia pešo, sú naničhodníci. Ak na nešťastie nešíkavne potiahnete maličkosť, budú vás ukazovať na Justičnom námestí ako dajakú zvláštnosť. Ukradnite milión a v salónoch vás budú označovať ako vzor cnosti. Platíte tridsať miliónov na žandárstvo a súdnictvo, aby ste udržiavali takúto morálku... Pekné!

- Akože, - vykrikla pani Vauquerová, - otec Goriot že by dal roztaviť svoj pozlátený príbor na raňajky?

~ Neboli na vrchnáčiku dve hrdličky? - spýtal sa Eugene.

- Veru boli.

- Veľmi na tom lipol, plakal, keď miagal šálku a tanierik. Videl som to náhodou, - povedal Eugene.

- Vidíte, aký je ten dobráčisko náruživý! - zvolal Vautrin. - Tá žena vie z neho vymámiť i dušu.

Študent vyšiel do svojej izby. Vautrin odišiel. Zakrátko nato pani Couturová a Victorine nasadli do fiakra, po ktorý zašla Sylvie. Poiret ponúkol rameno slečne Michonneauovej a obaja sa šli prejsť do Botanickej záhrady na dve najkrajšie hodiny dňa.

- Tak veru, idú si, ako keby boli už zosobášení, - poznamenala tučná Sylvie. Dnes si spolu vyšli po prvý raz. Obaja sú takí suchí, že ak do seba drgnú, vyšľahnú z nich iskry ako z kresadla.

- Pozor na šál slečny Michonneauovej, - zasmiala sa pani Vauquerová, - chytí sa ako práchno.

O štvrtej popoludní, keď sa otec Goriot vrátil, uvidel v žiare dvoch čariacich lúčok Victorinu, ktorá mala od plaču červené oči. Pani Vauquerová počúvala rozprávanie o bezvýslednej predpoludňajšej návšteve u pána Taillefera. Taillefer, namrzený, že má prijať svoju dcéru a tú starú ženu, pustil ich k sebe, aby si s nimi veci vyjasnil.

- Pani moja drahá, - vravela pani Couturová pani Vauquerovej, - predstavte si, Victorine neponúkol ani len stoličku, celý čas musela stáť. Mne zas povedal bez rozčulovania, celkom chladne, aby sme si ušetrili námahu chodiť k nemu; že slečna, ani len nepovedal dcéra, si všetko uňho len pokazí, keď ho obťažuje (raz do roka, obludu!); Victorininu matku si vzal za manželku bez majetku, a tak si vraj nemá čo nárokovať; napokon odzneli tie najtvrdšie slová, pri ktorých sa to chud'á priam rozplývalo v slzách. Vrhla sa otcovi k nohám a povedala mu smelo, že toľko nalieha iba kvôli matke, ona sa bez reptania podriadi jeho vôli; len ho veľmi prosí, aby si prečítal poslednú vôľu úbohej zosnulej. Vzala list a podala mu ho, nesmierne milo a precítene sa mu prihovárajúc, ani neviem, kde všetky tie reči nabrala, sám boh jej ich vnukol, lebo úbohé dieťa vyslovovalo také myšlienky, že som sa zachodila od plaču, keď som to počúvala. A viete, čo robil ten hrozný človek? Strihal si nechty! Vzal list, čo úbohá pani Tailleferová zmáčala slzami, hodil ho do ohňa a povedal: "No dobre!" Chcel zdvihnúť svoju dcéru, ona ho chytila za ruky a chcela mu ich bozkať, on ich však odtiahol. Či to nie je zvrhlosť? A ten veľký maml'as, jeho syn, vošiel, ani len sestru nepozdravil. - Vari sú to netvory? - povedal otec Goriot.

- A potom, - pokračovala pani Couturová, nevšímajúc si výkrik drobného starčeka, - otec aj syn sa pozdravili, požiadali ma, aby som ich ospravedlnila a odišli; majú vraj čosi súrne vybaviť. Taká bola naša návšteva. Aspoň videl svoju dcéru. Neviem, ako ju môže zapierať, veď sa mu podobá ako vajce vajcu.

Stravníci, domáci aj cudzí, prichádzali jeden za druhým, želajúc si navzájom dobrý deň a hovoriac o taľafatkách, z ktorých sa v istých parížskych kluboch skladá figliarsky ostrovtip, kde hlúposť je hlavnou zložkou, a jeho prednosti spočívajú najmä v gestách alebo vo výslovnosti. Tento druh žargónu sa ustavične mení. Žart, ktorý je jeho podstatou, nezachová sa ani mesiac. Politická udalosť, súdny proces, pouličná pesnička, figle dajakého herca, všetko slúži na udržiavanie tohto ostrovtipu, zakladajúceho sa predovšetkým na tom, že sa myšlienky a slová chytajú ako lopty a vracajú sa ako odrážané raketami. Nedávny vynález diorámy, ktorá vzbudzovala optický klam vo vyššej miere ako panoráma, dal podnet v niekoľkých maliarskych ateliéroch na žartovný rozhovor s koncovkou ráma a do Vauquerovského penziónu ho priniesol istý mladý maliar, ktorý sa tu stravoval.

- Tak čo, pán Poiret, - povedal úradník z múzea, - akože slúži zdravuliatkoráma?

Potom, nečakajúc na odpoveď, obrátil sa k pani Couturovej a k Victorine:

- Milé dámy, vy máte zármutok.

- Ideme už večerkať? - zakričal Horace Bianchon, študent medicíny, Rastignacov priateľ. - Môj žalúdoček klesol usque ad talones.*)

- Je poriadna zimoráma! - ozval sa Vautrin. - Nože sa trochu pomknite, otec Goriot! Dočerta! Veď vaša noha zaberá celé dvierka kachiel!

- Osvietený pán Vautrin, - povedal Bianchon, - prečo hovoríte zimoráma? To je chyba, má byť zimaráma.

- Nie, - nato úradník z múzea, - má byť zimoráma podľa vzoru mám zimomriavky v nohách.

- Ach tak!

- Hla, Jeho excelencia markíz de Rastignac, doktor poskrúcaných práv, - zvolal Bianchon, chytiac Eugena okolo krku a stískal ho, div ho nezadusil. - Hej, počúvajte, ľudia!

Tichučko vstúpila slečna Michonneauová, mlčky sa uklonila spolustolovníkom a išla si sadnúť k ostatným trom ženám.

- Vždy ma zamrazí, keď zazriem toho starého netopiera, - pošepol Bianchon Vautrinovi, ukazujúc na slečnu Michonneauovú. - Študujem Gallovu sústavu a u nej nachádzam Judášove hrbolky.

- Poznáte ju už dávnejšie, pane?

- Ktože by sa s ňou nebol stretol? - odpovedal Bianchon. - Cestné slovo, tá bledá stará dievka mi pripomína tie dlhé červíky, čo nakoniec prevrtajú aj brvno.

- Veru je to tak, mladý pán, - povedal štyridsiatnik, pričesávajúc si bokombrady.

A žila ruža tá, tak ako ruže žijú, len ráno jediné...

- Ach, ach! Už je tu tá chýrna polievkoráma! - poznamenal Poiret, vidiac, že Christophe vchádza a úctivo nesie polievkovú misu.

- Prepáčte, pane, - povedala pani Vauquerová, - to je kapustová polievka.

Všetci mladí ľudia priam vybuchli smiechom.

- Dobešla Poireta!

- Poirrrretta dobehla!

- Pripíšte dva body mamke Vauquerovej, - povedal Vautrin.

- Všimol si niekto tú hmlu dnes ráno? - spýtal sa úradník.

- Bola to, - povedal Bianchon, - ukrutná hmla, akej niet páru, hmla trúchlivá, melancholická, zelená, dusivá, goriotovská hmla.

- Goriotráma - povedal maliar, - lebo v nej nebolo vidieť ani na špičku nosa.

- Helou, mylord Gouriotte, chovouri sã óuas!

Otec Goriot sedel na samom konci stola pri dverách, kade sa nosilo jedlo a zdvihol hlavu, ovoniavajúc kúsok chleba, ktorý mal pod obrúskom, podľa starého obchodníckeho zvyku, čo sa uňho zavše znova zjavoval.

- Tak čo, - skríkla naňho ostro pani Vauquerová hlasom, čo prehlušil brinkot lyžíc, tanierov i hovor, - vari sa vám ten chlieb nevidí?

- Naopak, madame, - odpovedal, - je upečený z étamperskej múky prvotriednej akosti.

- Podľa čoho to poznáte? - spýtal sa ho Eugene.

- Podľa belosti a podľa chuti.

- Podľa ňuchu, ved' ho ovoniavate, - povedala pani Vauquerová. - Začínate byť taký sporivý, že nakoniec vynájdete spôsob, ako sa živiť kuchynskou vôňou.

- Dajte si to potom patentovať, - zvolal úradník z múzea, - nahonobíte si pekný majetok.

- Nechajte ho, robí to preto, aby nás presvedčil, že bol cestovínár, - povedal maliar.

- Váš nos je teda krivul'a? - spýtal sa opäť úradník z múzea.

- Kriv... čo? - pridal sa Bianchon.

- Kriv-uliak.
- Kriv-uliačik.
- Kriv-onos.
- Kriv-oňuch.
- Kriv-očuch.
- Kriv-osmrk.
- Kriv-ofrniak.
- Kriv-oráma.

Týchto osem odpovedí vyrazilo zo všetkých strán jedálne ako rad výstrelov a dalo tým väčší podnet k smiechu, že úbohý otec Goriot sa díval na spolustolovníkov hlúpo ako človek, čo sa namáha porozumieť cudzí jazyk.

- Kriv...? - spýtal sa Vautrina, sediaceho vedľa neho.

- Kriv-oširák, starký! - povedal Vautrin a tak pricapil otcovi Goriotovi klobúk, že mu ho nielen pritisol na hlavu, ale aj zošuchol až na oči.

Úbohý stavec, ohromený tým prudkým útokom, zostal chvíľu nehybný. Christophe mu odniesol tanier v domnení, že už dojedol polievku, a tak keď Goriot sňal klobúk a chytil lyžicu, narazil ňou o stôl. Všetci spolustolovníci vybuchli smiechom.

- Pane, - povedal stavec, - to je zlý žart, a ak si ešte raz dovoľíte naraziť mi takto klobúk, tak ...

- Čo, tatko? - skočil mu do reči Vautrin.

- Tak mi to raz draho zaplatíte...

- V pekle, všakver? - povedal maliar. - V tom čiernom kútiku, kam strkajú plané deti!

- Ale slečna, - povedal Vautrin Victorine, - vy akosi nejete. Otecko sa teda zaťal?

- Až hrôza, - povedala pani Couturová.

- Treba ho priviesť k rozumu, - mienil Vautrin.

- Ale, - povedal Rastignac, ktorý sedel dosť blízko pri Bianchonovi, - slečna by mohla začať proces o nároku na výživné, keď už vôbec nejete. Ejha, ejha, nože pozrite, ako sa otec Goriot skúmavo díva na slečnu Victorine.

Stavec zabudol jesť, tak sa zadíval na úbohú devu, ktorej z črt vyžarovala ozajstná bolesť, bolesť zaznávaného dieťaťa, ľúbiaceho svojho otca.

- Kamarát, - povedal Eugene potichu, - v otcovi Goriotovi sme sa mýlili. Nie je to hlupák, ani človek bez citu. Zameraj naňho svoju Gallovu sústavu a povedz mi, čo si o ňom myslíš. Videl som ho dnes v noci miagať pozlátenú misu, ani čo by bola z vosku; a teraz výraz jeho tváre prezrádza akési mimoriadne pocity. Jeho život mi prichodí priveľmi záhadný, aby nestálo za námahu preskúmať ho. Ozaj, Bianchon, márne sa smeješ, ja nežartujem.

- Ten človek je lekársky prípad, súhlasím, - riekol Bianchon, - ak chceš, rozpitvem ho.

- Nie, opáč mu hlavu.

- Ešteže čo, jeho sprostosť je možno chytľavá.

Na druhý deň sa Rastignac veľmi elegantne obliekol a okolo tretej hodiny popoludní šiel k panej de Restaud, oddávajúc sa cestou závratne šialeným nádejám, ktoré pre samé dojmy robia život mladých mužov takým krásnym: nerátajú vtedy ani s prekážkami, ani s nebezpečenstvom, vidia vo všetkom úspech, obrazotvornosťou dodávajú poéziu svojmu životu a sú nešťastní a smutní, ak stroskotajú plány, ktoré žili ešte iba v ich neobmedzených túžbach; keby boli nevedomí a bojazliví, spoločenský život by bol nemožný. Eugene kráčal veľmi opatrne, aby sa nezablatil, no pri chôdzi aj rozmýšľal, čo povie panej de Restaud, v duchu sa zásoboval duchapnosťou, vymýšľal odpovede vo vybájenom rozhovore, pripravoval si vtipné slová, vety podľa Talleyranda, predpokladajúc drobné príležitosti, priaznivé pre vyznanie, na ktorom zakladal svoju budúcnosť; a tak sa náš študent predsa len zablatil a musel si dať v Palais-Royal vyčistiť topánky a okefovať nohavice.

- Keby som bol bohatý, - vravel si, keď premieňal päť frank, čo si vzal pre prípad, že by sa mu niečo prihodilo, - bol by som išiel na koči a bol by som mohol rozmýšľať pohodlne.

Konečne prišiel na ulicu Helder a spýtal sa na grófkú de Restaud. Ako človek, ktorý si je istý, že raz zvíťazí, s chladným jedom zniesol pohrdavý pohľad ľudí, čo ho videli ísť dvorom peši, no predtým nepočuli hrkot koča pri bráne. Ich pohľad sa ho dotýkal tým citeľnejšie, lebo si svoju menejcennosť uvedomil, už keď vchádzal do dvora, kde hriebol krásny koň, zapriahnutý do prekrásneho kobrioletu, aké hlásajú prepych hýrivého života a naznačujú, že ich majiteľ je zvyknutý na všetky parížske blaženosti. Keď osamel, zmocnila sa ho zlá vôľa. Priečinky otvorené v jeho mozgu, o ktorých sa nazdával, že budú plné duchapnosti, zrazu sa zavreli - osprosteli. Eugene čakal na odpoveď grófkú, ktorej komorník išiel ohlásiť mená návštevníkov, stal si na jednu nohu pred oblok predizby, oprel sa laktom o obločnú závoru a pozeral mechanicky na dvor. Čas sa mu videl už dlhý, bol by aj odišiel, keby v sebe nemal tú južnú húževnatosť, ktorá robí divy, keď sa upriami pravým smerom.

- Pane, - povedal komorník, - madame je vo svojom budoári a je veľmi zaujatá, neodpovedala mi; ale ak pán chce prejsť do salónu, tam už ktosi je.

Rastignac, obdivujúc strašnú moc ľudí, čo jediným slovom obviňujú a odsudzujú svojich pánov, odhodlane otvoril dvere, ktorými vyšiel komorník, aby nad všetku pochybnosť ukázal tým bezočivým lokajom, že je oboznámený s domom; ale zjašene vrazil do miestnosti, kde boli lampy, posunovacie stolčky, prístroj na zohrievanie uterákov a odkiaľ sa vchádzalo do tmavej chodby a na tajné schodište. Pridúšaný smiech, ktorý začul v predizbe, dovŕšil jeho zmätok.

- Pane, do salónu sa ide tadeto, - upozornil ho komorník s priedstieranou úctivosťou, ponášajúcou sa na nový výsmech.

Eugene sa vrátil tak náhlivo, že narazil do vane, no našťastie ešte zachytil klobúk, aby nespadol do kúpeľa. Vtom sa otvorili dvere na konci dlhej chodby osvetlenej malou lampou a Rastignac stadiaľ začul hlas panej de Restaud, hlas otca Goriot a zvuk bozku. Vošiel do jedálne, prešiel ňou a za komorníkom vstúpil do prvého salónu, kde zostal stáť pri obloku, pozorujúc, že z neho vidieť na dvor. Chcel vidieť, či ten otec Goriot je naozaj jeho známy otec Goriot. Srdce mu čudne búchalo, rozpomenul sa na Vautrinove strašné úvahy. Komorník čakal na Eugena pri dverách salónu, odtiaľ však zrazu vyšiel elegantný mladý muž a netrpezlivo povedal:

- Odchádzam, Maurice. Povedzte grófkke, že som ju čakal vyše pol hodiny.

Bezočivec, ktorý bezpochyby mal právo ním byť, zanôtil akúsi taliansku koloratúrnu pasáž a zamieril k obloku, kde stál Eugene, jednak aby videl študentovu tvár, jednak aby nazrel do dvora.

- Ale pán gróf by urobil lepšie, keby ešte minútku počkal, madame práve skončila, - povedal Maurice, vrátiac sa do predizby.

V tej chvíli vychádzal otec Goriot z malého schodišťa pri hlavnej bráne. Starček vytiahol dáždík a chystal sa ho otvoriť; ani si nevšimol, že brána je otvorená, aby mohol vojsť mladý muž ozdobený radmi, čo sám poháňal záprah dvojkolky. Otec Goriot len-len že stihol uskočiť, aby ho neprešiel. Hodvábná látka dáždíka poplašila koňa, trochu odbočil a rútil sa k vonkajšiemu schodišťa. Mladý muž zlostne obrátil hlavu, pozrel na otca Goriota a prv než starec vyšiel, pozdravil sa mu s nútenou úctivosťou, s akou sa ukláňame úžerníkom, ktorých potrebujeme alebo s tou nevyhnutnou zdvorilosťou, akú si nárokuje človek zlej povesti, no za ktorú sa neskoršie červenáme. Otec Goriot odpovedal priateľským, neobyčajne dobromyseľným kývnutím. To všetko sa odohralo rýchlosťou blesku. Eugene, priveľmi zaujatý, aby zbadal, že nie je sám, zrazu začul grófkkin hlas:

- Ach, Maxime, vy odchádzate? - povedala vyčítavým tónom, do ktorého sa primiešalo i trocha zlosti.

Grófkka si nevšimla príchod dvojkolky. Rastignac sa prudko obrátil a uvidel grófkku koketne oblečenú v bielom kašmírovom župane s ružovými mašľami, nedbanlivo učesanú, ako bývajú parížske ženy ráno; šírila okolo seba vôňu, bola akiste po kúpeli, jej krása takrečeno zvláčnela, zdala sa ešte rozkošnickejšou; jej oči boli zvlhnuté. Zrak mladých mužov vidí všetko: ich duch sa snúbi s vyžarovaným pôvabom ženy, ako rastlina vdychuje zo vzduchu potrebné látky; Eugene cítil teda vanúť z rúk tejto ženy sviežosť, a ani sa ich nemusel dotknúť. Cez kašmír videl ružovkastú pleť poprsia, ktoré poodchýlený župan nechával chvíľami nezahalené a na ktorom utkvieval jeho pohľad. Grófkka naskrze nepotrebovala šnurovačku, iba pás naznačoval jej hybký driek, jej šija vábila na lás kanie, nôžky sa pekne vynímali v papučkách. Iba keď ju Maxime vzal za ruku a pobožkal ju, Eugene si všimol Maxima a grófkka si všimla Eugena.

- Ach, to ste vy, pán de Rastignac! Veľmi ma teší, že vás vidím, - povedala s takým výrazom, ktorého pokyn vedia dôvtipní ľudia hneď počúvnuť.

„No, ešte aj toto! Dúfam, moja drahá, že tomu chlapíkovi ukážeš dvere.“

Táto veta bola jasným a zrozumiteľným prekladom pohľadov mladého muža, bezočivo pyšného na to, že ho grófka Anastasie oslovila Maxime, pričom skúmala jeho tvár s oddanou pozornosťou, prezrádzajúc tak všetky tajnosti ženy, ktorá to ani netuší. Rastignac pocítil k mladíkovi prudkú nenávisť. Ponajprv Maximovi krásne plavé a pekne nakučeravené vlasy mu pripomenuli, aké strašné vlasy má on; okrem toho Maxime mal jemné a čisté topánky, kým jeho topánky, hoci kráčal veľmi opatrne, mali na sebe slabé stopy blata; napokon Maxime mal na sebe redingot, elegantne priliehavý v drieku, takže v ňom vyzeral ako pekná žena, kým Eugene bol už o pol tretej popoludní v čiernom obleku. Dôvtipný chlapec z Charentského departementu vycítil, akú prevahu dodáva oblek tomuto štíhlemu a vysokému dandymu jasných očí, bledej pleti, jednému z tých, čo sú schopní priviesť na mizinu aj siroty. Pani de Restaud ani nevyčkala Eugenovu odpoveď, rýchlo ako strela prebehla do druhého salónu, až za ňou povievali cípy županu, zvinujúc a rozvinujúc sa tak, že vyzerala ako motýľ; a Maxime išiel za ňou. Rozzúrený Eugene šiel za Maximom a grófkou. Všetci traja boli teda zase spolu pri kozube uprostred veľkého salónu. Študent dobre vedel, že bude zavadzať tomuto protivnému Maximovi, ale aj keď riskoval, že sa znepáči panej de Restaud, chcel dandymu byť na ťarchu. Zrazu sa rozpomenul, že tohto mladého muža videl na plese u panej de Beauséant a dovtíпил sa, čím je Maxime panej de Restaud; a s mladistvou odvážnosťou, sa ženie do veľkých hlúpostí, alebo privádza k veľkým úspechom, povedal si v duchu:

„To je môj sok, chcem nad ním zvíťaziť.“

Aký neobozretný! Nevedel, že gróf Maxime de Trailles sa dával urážať, strieľal prvý a zabíjal svojho soka. Eugene bol zručný strelec, ale ešte nezrazil dvadsať bábok z dvadsiatich dvoch. Mladý gróf sa hodil do fotela pri ohnisku, vzal kutáč a prehrabával oheň tak prudko a namrzene, že Anastasiina krásna tvár sa náhle zachmúrila. Mladá žena sa obrátila k Eugenovi a vrhla na neho mrazivo spýtavý pohľad, aké tak jasne vravie: "Prečo neodídete?", že dobre vychovaní ľudia hneď vedia vysloviť vety, ktoré by sa mali nazývať frázami na odchod. Eugene sa prívetivo zatváril a povedal:

- Madame, ponáhlal som sa prísť vás navštíviť, aby ... Vtom sa zarazil. Otvorili sa dvere. Nečakane sa zjavil pán, čo sám poháňal záprah dvojkolky, teraz už bez klobúka, grófka sa nepozdravil, pozrel znepokojene na Eugena a podal ruku Maximovi, pozdraviac ho: "Dobrý deň" s bratským výrazom, ktorý Eugena neobyčajne prekvapil. Mladí ľudia z vidieka ešte nechápu, aký príjemný je život v trojici.

- Pán de Restaud, - povedala grófka študentovi, ukazujúc na svojho muža.

Eugene sa hlboko poklonil.

- Tento pán, - pokračovala, predstavujúc Eugena grófovi de Restaud, - je pán de Rastignac, príbuzný pani vikomtesy Beauséant po línii Marcillacovcov a mala som potešenie stretnúť sa s ním na jej poslednom plese.

Príbuzný pani vikomtesy de Beauséant po línii Marcillacovcov! Tieto slová, ktoré grófka vyslovila takmer s citovým vzrušením z akejsi pýchy, čo pocíťuje pani domu, keď dokazuje, že sa u nej schádzajú len poprední ľudia, zapôsobili čarovne: gróf sa prestal tváriť chladne a obradne a pozdravil študenta.

- Teší ma, pane, - povedal, - že sa môžem s vami zoznámiť.

Sám gróf Maxime de Trailles pozrel na Eugena nepokojným pohľadom a zaraz sa prestal bezočivo správať. Toto šibnutie čarovným prútikom, za ktoré vďačil mocnému zásahu mena, otvorilo tridsať priečinkov v mozgu Juhofrancúza a vrátilo mu duchaplnosť, čo si bol pripravoval. Náhle svetlo mu dalo jasne nazrieť do ovzdušia vysokej parížskej spoločnosti, doteraz pre neho zastretej. Vauquerovský dom a otec Goriot boli vtedy priveľmi vzdialení jeho mysli.

- Myslel som si, že Marcillacovci už vymreli, - povedal gróf de Restaud Eugenovi.

- Áno, pane, - odvetil Eugene. - Môj prastrýc, rytier de Rastignac, vzal si za ženu dedičku rodiny de Marcillac. Mal jediná dcéru, čo sa vydala za maršala de Clarimbault, starého otca panej de Beauséant z matkinej strany. My sme mladšia vetva, vetva tým chudobnejšia, že môj prastrýc viceadmirál o všetko prišiel v kráľovských službách. Revolučná vláda nechcela uznať naše pohľadávky pri likvidácii Indickej spoločnosti.

- Nebol váš prastrýc veliteľom na lodi Pomstiteľ pred rokom 1789?

- Pravdaže bol.

- To teda poznal môjho starého otca, ktorý bol veliteľom na Warwicku.

Maxime zľahka mykol plec om a pozrel na pani de Restaud, akoby vravel: "Ak sa s tým človekom dá do reči o námorníctve, sme stratení." Anastasie pochopila pohľad pána de Trailles. S obdivuhodnou schopnosťou, ktorou sa vyznačujú len ženy, sa usmiala a povedala:

- Pod'te, Maxime, chcem sa vás na niečo opýtať. Páni, necháme vás spoločne sa plaviť na Warwicku a na Pomstiteľovi.

Vstala, dala Maximovi znamenie plné posmešného potmehúdstva a on s ňou vykročil k budoáru. No kým tá morganatická dvojica - pekné nemecké slovo, ktoré nemá vo francúzštine rovnocenný výraz - došla ku dverám, gróf prerušil svoj rozhovor s Eugenom.

- Anastasie, ostaňte len, moja drahá, - zvolal mrzuto, - viete dobre, že...

- Vrátim sa, vrátim, - prerušila ho, - potrebujem len minútku, aby som Maximovi povedala, čím ho chcem poveriť.

A hneď sa vrátila. Tak ako všetky ženy, keď musia pozorovať povahu svojich mužov, aby sa mohli správať, ako sa im zachce, vedia rozoznať, až kam môžu zájsť a nestratiť pritom dôveru, a ktoré ich teda nikdy nedomrzajú v maličkostiach bežného života, aj grófka podľa odtieňov v grófovom hlase poznala, že by nebolo rozumné zostať v budoári. Tú nemilú vec zavinił Eugene. Preto aj grófka ukázala Maximovi na študenta pohľadom a pohybom plným pohrdania a on veľmi posmešne povedal grófovi, jeho žene a Eugenovi:

- Počujte, ste zaujatí, nechcem vás mýliť. Zbohom! A chytro vyšiel.

- Len ostaňte, Maxime! - zvolal gróf.

- Príd'te na večeru, - povedala grófka, ešte raz opustila Eugena a grófa a išla za Maximom do prvého salónu, kde zostali dosť dlho, nazdávajúc sa, že pán de Restaud zatiaľ odbaví Eugena.

Rastignac ich počúval, ako striedavo vybuchujú smiechom, zhovárajú sa, mlčia; ale zlomyseľný študent žartoval s pánom de Restaud, zaliečal sa mu alebo ho zaťahoval do diskusií, len aby opäť uvidel grófkou a vyzvedel, aké sú jej vzťahy k otcovi Goriotovi. Tá žena, zrejme, zaľúbená do Maxima, pevne ovládajúca svojho muža, tajne pripútaná k starému cestovinárovi, zdala sa mu záhadou. Chcel do tej záhady preniknúť a dúfal, že sa tak bude môcť stať neobmedzeným vládcom nad touto krásnou ženou, skrz-naskrz Parížankou.

- Anastasie! - zvolal gróf znovu na ženu.

- Nuž, chudáčik Maxime, - povedala mladému mužovi, - musíme sa s tým zmieriť. Do videnia dnes večer ...

- Dúfam, Nasie, - pošepol jej do ucha, - že toho zeleného mladíka vykážete z domu. Ved' sa mu oči zapalovali ako uhličky, keď sa vám roztvoril župan. Vyznával by vám lásku, kompromitoval by vás a donútili by ste ma zabiť ho.

- Zbláznili ste sa, Maxime? - povedala. - Či takí študentíci nie sú naopak výbornými hromozvodmi? Pričiním sa, pravdaže, aby ho mal Restaud v žalúdku.

Maxime sa hlučne rozosmial a odišiel, sprevádzaný grófkou, ktorá si stala k obloku, aby videla, ako nasadá do koča, necháva koňa hriebsť a práska bičom. Vrátila sa, až keď zatvorili bránu.

- Čo na to poviete, drahá moja, - zvolal gróf, keď sa vrátila, - majetok, na ktorom žije rodina pána de Rastignac, nie je ďaleko od Verteuilu nad Charentou. Pánov prastrýc a môj starý otec sa poznali.

- Teší ma, že máme spoločných známych, - povedala grófka roztržito.

- Viac, ako si myslíte, - povedal potichu Eugene.

- Akože? - ozvala sa živo.

- Nuž, - pokračoval študent, - práve som videl od vás vychádzať pána, ktorý býva v penzióne vedľa mňa, otca Goriota.

Pri tomto mene, prizdobenom slovom otec, gróf, ktorý prekutával oheň, hodil kutáč do kozuba, ako by si bol oň popálil ruky a vstal.

- Pane, mohli ste aspoň povedať pána Goriota! - zvolal.

Grófka najprv zbledla, vidiac netrepezlivosť svojho muža, potom sa zapýrila a bola zrejme v pomykove; odpovedala zdanlivo nenútené a hlasom, ktorý mal znieť prirodzene:

- Niet človeka, ktorého by sme väčšmi milovali... Nedopovedala, pozrela na klavír, akoby jej čosi prišlo na um, a povedala:

- Máte rád hudbu, pane?

- Veľmi, - odpovedal Eugene, ktorý očervenel a ostal ako ohúrený, lebo si nejasne uvedomil, že spáchal dajakú

- Spievate? - zvolala; podišla ku klavíru a prudko prebehla po všetkých klávesoch, rozozvučiac ich od najspodnejšieho c až po najvyššie f. Brrnk!

- Nie, madame.

Gróf de Restaud sa prechádzal hore-dolu po izbe.

- To je škoda, pripravili ste sa o závažný prostriedok na úspech. Ca-a-ro, ca-a-a-ro, ca-a-a-a-ro, non du-bi-ta--re, *) - zaspievala grófká.

Vysloviac meno otca Goriota, Eugene akoby bol opäť šibol čarovným prútikom; ale toto meno zaúčinkovalo opačne ako slová "príbuzný panej de Beauséant". Nachádzal sa v takej situácii, ako človek, ktorého zo žičlivosti uviedli k dajakému zberateľovi a ktorý, neopatrne buchnúc do skrinky plnej sošiek, zhodí tri či štyri zle prilepené hlavičky. Najradšej by sa bol prepadol pod čiernu zem. Tvár panej de Restaud bola meravá, chladná a jej oči, odrazu ľahostajné, vyhýbali sa očiam nešťastného študenta.

- Madame, - povedal, - iste sa chcete pohovárať s pánom de Restaud, ráčte prijať moju poklonu a dovoliť mi...

- Kedykoľvek prídete, - ozvala sa náhlivo grófká a posunkom Eugena prerušila, - uist'ujem vás, že nám, pánu de Restaud i mne, urobíte nesmiernu radosť.

Eugene sa dvojici hlboko poklonil a vyšiel sprevádzaný pánom de Restaud, ktorý ho napriek ďakovnému odmietaniu vyprevadil až do predizby.

- Kedykoľvek príde tento pán, - povedal gróf Mauriceovi, - ani pani, ani ja nie sme doma.

Keď Eugene vykročil na vonkajšie schodište, zbadal, že prší.

„No,“ povedal si, „práve som vykonal akúsi nemotornosť, ktorej ani príčinu, ani dosah nepoznám, a na dovršenie si ešte zničím šaty a klobúk. Mal by som radšej zostať v dajakom kútiku drviť sa právo a myslieť iba na to, aby som sa stal poriadnym úradníkom. Či ja môžem ísť do spoločnosti, keď tam na náležité vystupovanie treba mať kopu dvojkoliek, vyleštených topánok, nevyhnutného výstroja, zlatých retiazok, už od rána biele jelenicové rukavičky, čo stoja šesť frankov, a večer vždy rukavičky žlté? Starý čudák Goriot, choď mi z mysle!“

Keď sa ocitol pod bránou na ulici, kočiš nájomného povozu, ktorý akiste práve doviezol domov nejakých novomanželov a ktorý celkom rád pripravil svojho pána o niekoľko ciest načierno, kývol Eugenovi, vidiac ho bez dáždika, v čiernom obleku, bielej veste, žltých rukavičkách a vyleštených topánkach. Eugena sa zmocnila tá záhadná srditosť, poháňajúca mladého človeka, aby čoraz hlbšie klesal do priepasti, do ktorej sa pustil, ako keby dúfal, že v nej nájde šťastné východisko. Kývnutím hlavy pristal na kočišovu ponuku a nasadol do koča, kde niekoľko lupeňov z pomarančových kvetov a zopár pozlátených nitiek svedčilo o ceste novomanželov.

- Kdeže pán ide? - spýtal sa kočiš, ktorý už nemal na rukách biele rukavičky.

„Doparoma,“ vravel si Eugene, „keď sa už raz spúšťam, nech mi to aspoň na niečo je!“ -
Chod'te do paláca de Beauséant, - dodal nahlas.

- Do ktorého? - spýtal sa kočiš.

Ledabolo vyslovená otázka Eugena zmiatla. Novopečený elegán nevedel, že sú dva paláce Beauséantovcov, ani netušil, koľko má príbuzných, čo sa o neho nestarajú.

- K vikomtovi de Beauséant, do ...

- ulice de Grenelle, - prerušil ho kočiš a prikývol. - Viete, je tu ešte palác grófa a markíza de Beauséant v ulici Saint-Dominique, - dodal a zdvihol stúpadlo.

- Viem, - odvetil sucho Eugene.

„Dnes sa mi vari všetci posmievajú!“ povedal si a hodil klobúk na predné sedadlo. „No táto zábava ma bude stáť kráľovské výkupné. Ale aspoň navštívim svoju takzvanú sesternicu pekne veľkopansky. Otec Goriot, ten starý zlosyn, ma už stojí prinajmenej desať frankov! Namojveru, vyrozprávam svoje dobrodružstvo panej de Beauséant, možno ju to rozosmeje. Ona naisto pozná tajomstvo hriechov vzťahov toho starého potkana k tej krásnej žene. Lepšie sa zapáčiť sesternici, ako sa doráňať o tú nemravnú ženskú, ktorá na mňa robí dojem, že je poriadne drahá. Keď už meno krásnej vikomtessy je také mocné, akú váhu musí mať potom jej osobnosť? Obráťme sa nahor! Ak si chceme niečo vydobýť v nebi, treba ísť rovno k pánu bohu!“

Tieto slová sú stručným vystihnutím tisíc a jednej myšlienky, medzi ktorými sa zmietať. Pozeral, ako prší a trochu sa upokojil a nadobudol istotu. Povedal si, že aj keď premární dva z drahocenných päť frankov, čo mu zostávajú, použije ich vlastne na zachovanie šiat, topánok a klobúka. Až sa radostne strhol, keď počul kočiša zakričať: „Otvorte bránu, prosím!“ Vrátnik v zlatočervenej livreji otvoril bránu paláca, ktorej pánty zavzrgali, a Rastignac so sladkým zadosťučinením videl, ako jeho koč prechádza pod bránou, zahýba do dvora a zastavuje sa pod strieškou vonkajšieho schodišťa. Kočiš v hrubom belasom plášti s červenou obrubou prišiel spustiť stúpadlo.

Ako Eugene vystupoval z koča, začul spoza stĺporadia pridusený smiech. Traja či štyria lokaji si robili žarty z ľudového svadobného záprahu. Študent pochopil, prečo sa smejú, len čo porovnal tento záprah s jedným z najelegantnejších parížskych kočov, do ktorého boli zapriahnuté dve bujné paripy s ružami za ušami, ktoré hrýzli zubadlo a ktoré kočiš s napudrovanou parochňou a s pekným nákrčníkom držal za uzdu, akoby sa mu chceli vytrhnúť. Na Chaussée d'Antin u panej de Restaud stála na dvore utešená brička dvadsaťšesťročného muža. Na predmestí Saint-Germain čakal na akéhosi veľmoža prepychový koč, ktorý by ste nekúpili ani za tridsaťtisíc frankov.

„Ktože to tam je?“ povedal si Eugene, pochopiac trochu neskoro, že v Paríži možno natrafiť na veľmi málo žien, ktoré by neboli zadané, a že víťazstvo nad jednou z takýchto kráľovien stojí viac než krv. „Dočerta! Isto i sesternica bude mať svojho Maxima.“

Vystupoval po vonkajšom schodišti celý zúfalý. Keď ho uvideli, otvorili sklené dvere; lokaji sa mu videli vážni ani somáre, keď ich čistia česákom. Ples, na ktorom sa zúčastnil, konal sa vo veľkých prijímacích miestnostiach na prízemí paláca Beauséantovcov. Medzi pozvaním a plesom nestihol sesternicu navštíviť, a tak sa ešte nedostal do komnát panej de Beauseant; dnes teda prvý raz uvidí divy jemného osobného vkusu, prezrádzajúceho dušu i mravy vznešenej ženy. Štúdium o to zaujímavejšie, že salón panej de Restaud mu poskytoval meradlo na porovnávanie. Vikomtesa prijímala návštevy o pol piatej. Nebola by bratanca ani o päť minút včasnšie prijala. Eugena, ktorý nemal nijaké vedomosti o rozličných parížskych spoločenských zvyklostiach, zaviedli hlavným schodišťom plným kvetov, bielo natretým, s pozláteným zábradlím a s červeným kobercom, k panej de Beauseant; ešte nepoznal jej životopis z ústneho podania, jednu z tých meniacich sa historiek, čo si každý večer šuškejú do ucha po parížskych salónoch.

Vikomtesa sa už tri roky stýkala s jedným z najchýrnejších a najbohatších portugalských veľmožov, s markízom d'Ajuda-Pinto. Bol to jeden z tých nevinných ľúbostných pomerov, neobyčajne príťažlivých pre osoby takto spojené, že neznášajú nikoho tretieho. Preto aj sám vikomt de Bauséant dal príklad verejnosti, rešpektujúc voľky-nevoľky ten morganatický zväzok. Tí, čo v prvých dňoch tohto priateľstva prišli vikomtesu navštíviť o druhej hodine, našli u nej markíza d'Ajuda-Pinto. Pani de Beauseant sa nezmohla na to, aby pred nimi zatvorila dvere, čo by bolo bývalo priveľmi nezdvorilé, a tak prijímala návštevníkov neobyčajne chladne a prezrela si rímsu na kozube tak dôkladne, že každý pochopil, ako veľmi prišiel nevhod. Keď sa v Paríži rozchýrilo, že návštevníci sú panej de Beauséant na ťarchu, ak prídu medzi druhou a štvrtou, našla sa v dokonalej osamelosti. K Bouffonom alebo do Opery chodievala v spoločnosti pána de Beauséant a pána d'Ajuda-Pinto; ale pán de Beauséant, svetakúsený človek, zakaždým opúšťal svoju ženu a Portugalca, len čo ich v divadle usadil. Pán d'Ajuda sa mal oženiť. Mal si vziať za ženu istú slečnu de Rochefide. V celej vznešenej spoločnosti iba jediná bytosť ešte nevedela o chystanom sobáši; tá bytosť bola pani de Beauséant. Niektoré priateľky sa o tom pred ňou už neraz zmienili, no ona sa tomu smiala, mysliac, že priateľky jej chcú zo závidosti skalíť šťastie. Medzitým mali už aj ohlášky. Hoci krásny Portugalec prišiel, aby vikomtese oznámil chystaný sobáš, ešte sa neodvážil spomenúť ho čo len slovíčkom. Prečo? Istotne nič nie je ťažšie, ako oznámiť žene podobné ultimátum. Podaktorí muži sa cítia voľnejšie na kolbišti pred človekom, čo im ohrozuje srdce mečom, ako pred ženou, ktorá sa po dvojhodinových lamentáciách robí, že zomiera a pýta si vonné soli. V tej chvíli bol teda pán d'Ajuda-Pinto ako na trní a chcel odísť, vraviac si, že pani de Beauséant sa tú novinu aj tak dozvie, že jej napíše, že bude pohodlnejšie spáchať túto ľúbostnú vraždu listovne ako živým slovom. Keď vikomtesin komorník ohlásil pána Eugena de Rastignac, markíz d'Ajuda-Pinto sa zachvel od radosti. Uvedomte si, že milujúca žena je vynachádzavejšia pri vymýšľaní pochybností, ako schopná striedať ľúbostné potechy. Ak ju chce milenec opustiť, ľahšie uhádne zmysel niektorého posunku, než Vergiliov tátoš zvetrí v diaľke peľ kvetín, veštiacich mu lásku. A spoľahnite sa, že pani de Beauséant postrehla to mimovoľne zachvenie, nebadateľne, no strašné v svojej prostoduchosti. Eugene nevedel, že v Paríži neslobodno ísť na návštevu ku komukoľvek, kým si nedáme od priateľov domu vyrozprávať osudy manžela, manželky alebo detí, aby sme sa nedopustili hlúposti, o akej v Poľsku tak výstižne vravia: "Zapriahnite si do voza päť volov" - akiste preto, aby vás vytiahli z kaše, do ktorej ste sa dostali. Ak pre také nehody v spoločenskom styku nemajú ešte vo Francúzsku meno, je to azda preto, že ich tu pokladajú za nemožné, vzhľadom na to, že sa tu neobyčajne rozšírili klebety. Keď už sa takto dostal do kaše u panej de Restaud, ktorá mu ani nedožičila čas, aby zapriahol do voza päť volov, jedine Eugene bol ešte schopný začať účinkovať ako voliar, keď prišiel na návštevu k panej de Beauséant. No ak bol hrozne na ťarchu panej de Restaud a pánu de Trilles, pomáhal zas z rozpakov pánu d'Ajuda.

- Zbohom! - povedal Portugalec, a ponáhlal sa ku dverám, keď Eugene vošiel do koketného, sivoružového salónika, kde sa prepych zdal iba eleganciou.

- Ale večer do videnia! - povedala pani de Beauséant, obrátila hlavu a dívala sa za markízom.
- Nepôjdeme k Bouffonom?

- Ja nemôžem, - riekol a chytil kľučku.

Pani de Beauséant vstala, zavolala ho nazad, naskrze si nevšímajúc Eugena, ktorý stál omámený oslnivosťou čarovného bohatstva a začínal veriť, že arabské rozprávky skutočne jestvujú; nevedel, kde sa podietť, keď sa zrazu ocitol v prítomnosti tej ženy, hoci ona ho ani nezbadala. Vikomtesa zdvihla ukazováčik pravej ruky a rozkošným pohybom označila markízovi miesto pred sebou. V tom geste bola taká prudká panovačnosť vášne, že markíz pustil kľučku a prišiel k nej. Eugene naňho pozrel nie bez závidosti.

„Hľa,“ povedal si v duchu, „majiteľ koča! Treba teda mať bujné kone, livreje a hrby zlata, aby na nás v Paríži žena spočinula pohľadom?“

Démon prepychu sa mu zahryzol do srdca, zmocnila sa ho zimničná túžba po zisku, smädom po zlato mu vyprahlo hrdlo. Mal stotridsať frankov na štvrt' roka. Otec, mať, bratia, sestry, teta, všetci dovedna neminuli dvesto frankov mesačne. To letmé porovnanie jeho terajšej situácie s cieľom, ktorý chce dosiahnuť, napokon ho ohromilo.

- Prečo nemôžete prísť do Talianskeho divadla? - spýtala sa vikomtesa Portugalca a zasmiala sa.

- Mám si všeličo vybavovať. Večeriam u anglického vyslanca.

- Teda ta nepôjdete.

Keď muž klame, nevyhnutne musí hromadiť lož na lož. Pán d'AJuda sa zasmial.

- Želáte si to?

- Pravdaže.

- Nuž, to som chcel počuť, - odpovedal a pozrel na ňu pohľadom, čo by upokojil každú inú ženu.

Chytil vikomtesu za ruku, bozkal ju a odišiel.

Eugene si prešiel rukou po vlasoch a vystrel sa na pozdrav, nazdávajúc sa, že pani de Beauséant si už spomenie na neho; ona však zrazu vyskočí, vyrúti sa na chodbu, rozbehne sa k obluku, pozerá, ako pán d'AJuda nasadá do koča, napne sluch a začuje, ako lokaj opakuje kočišovi rozkaz:

- K pánovi de Rochefide.

Tieto slová a spôsob, ako sa d'Ajuda uvelebil v koči, boli bleskom a hromom pre ženu, ktorej sa opäť zmocnili neblahé predtuchy. Najstrašnejšie pohromy vo vznešenom svete sú práve takéto. Vikomtesa sa vrátila do spálne, sadla si za stôl a vzala do rúk pekný listový papier.

Ak večeriate u Rochefidovcov a nie na anglickom vyslanectve, napísala, ste mi dlžen vysvetlenie; čakám Vás.

Keď opravila niekoľko písmen, nečitateľných krčovitým chvením ruky, pripojila veľké C, čo malo značiť Claire de Bourgogne, a zazvonila.

- Jacques, - povedala komorníkovi, ktorý zaraz prišiel, - o pol ôsmej pôjdete k pánu de Rochefide a spýtate sa na pána markíza d'Ajuda. Ak tam pán markíz bude, dáte mu doručiť tento list a nebudete si pýtať odpoveď; ak tam nebude, vrátite sa a prinesiete mi list nazad.

- Pani vikomtesu ktosi čaká v salóne.

- Ach, pravda, - povedala a otvorila dvere. Eugenovi začalo byť nevoľno. Konečne sa vikomtesa zjavila a povedala mu tónom, ktorého dojímavosť rozihrala mu všetky žilky v srdci.

- Prepáčte, pane, musela som napísať zopár slov. Teraz sa vám už môžem venovať.

Nevedela, čo vraví, a hľa, čo si myslela: ,Ach, chce sa oženit' so slečnou de Rochefide. No vari je voľný? Dnes večer sa tento prísľub manželstva zruší, alebo ja... A zajtra už o tom nebudeme hovoriť.'

- Milá sesternica... - odpovedal Eugene.

- Ako? - vikomtesa uprela naňho pohľad, ktorého impertinencia študenta zmrazila.

Eugene to ako pochopil. Za ostatné tri hodiny sa všeličo naučil, a dal si už pozor.

- Madame, - začervenal sa a začal znovu. Zaváhal, no potom pokračoval.

- Prepáčte mi, potrebujem tak veľa ochrany, že troška rodinných vzťahov by nezaškodilo.

Pani de Beauseant sa usmiala, ale smutno: cítila nešťastie, ktoré sa už hrozivo ozývalo v jej životnej pohode.

- Keby ste vedeli, v akom položení je moja rodina, - vravel ďalej, - rada by ste vzali na seba úlohu dobrotivej rozprávkovej víly, ktorá so záľubou odstraňuje prekážky okolo svojich chránencov.

- No dobre, milý bratanec, - usmiala sa, - v čom vám môžem pomôcť?

- A či ja viem? Patriť k vám príbuzným zväzkom, i keď sa stratí v tóni zabudnutia, to je už nesmierne šťastie. Pomýlili ste ma, neviem už, čo som vám chcel povedať. Vy ste jediná vznešená osobnosť, ktorú v Paríži poznám. Ach, chcel by som sa s vami poradiť, požiadať vás, aby ste ma prijali ako úbohé dieťa, ktoré túži prichytiť sa vašej sukne a ktoré by vedelo pre vás aj umrieť.

- Zabili by ste niekoho kvôli mne?

- Aj dvoch, - povedal Eugene.

- Diet'a! Áno, ste diet'a, - riekla, zadfzajúc niekoľko slz, - vy by ste milovali úprimne.

- Och! - vzdychol a pokýval hlavou.

Odpoveď ctižiadostivého študenta vyvolala živý záujem vikomtesy. Juhofrancúz sa dostal k svojmu prvému plánu. Medzi belasým budoárom panej de Restaud a ružovým salónom panej de Beauseant prešiel tromi ročníkmi parížskeho práva, o ktorom sa nehovorí, hoci je základom vysokej právnej vedy spoločenského dosahu, ktorá, ak si ju dobre osvojíme a dobre ju uplatníme, privedie ku všetkému.

- Aha, už viem. Na plese u vás všimol som si bližšie paniu de Restaud, a dnes ráno som išiel k nej.

- Iste ste prišli veľmi nevhod, - usmiala sa pani de Beauséant.

- To teda hej! Som nepoučený človek a všetkých si znepriatelím, ak mi odmietnete svoju pomoc. Myslím, že je veľmi ťažké nájsť v Paríži mladú, krásnu, bohatú, elegantnú ženu, ktorá by bola voľná, a ja takú potrebujem, aby ma poučila o tom, čo vy, ženy, tak dobre poznáte: o živote. Všade nájdem nejakého pána de Trailles. Prišiel som teda k vám požiadať vás o rozlúštenie hádanky a poprosiť vás, aby ste mi povedali, akej hlúposti som sa tam dopustil. Spomenul som otca ...

- Pani vojvodkyňa de Langeais, - ohlásil Jacques, prerušiac študenta, ktorý sa strhol ako nesmierne namrzený človek.

- Ak chcete mať úspech, - povedala vikomtesa potichu, - predovšetkým nedávajte tak najavo svoje city.

- Ó, dobrý deň, drahá moja, - pokračovala, vstala, išla v ústrety vojvodkyni a stisla jej ruky s prekypujúcou nežnosťou, akú by prejavila vlastnej sestre a na ktorú vojvodkyňa odpovedala milými lichôtkami.

„To sú dve dobré priateľky,“ povedal si Rastignac. „Odteraz budem mať dve ochrankyne; tieto dve ženy majú asi tie isté záľuby a tá nová sa o mňa bude celkom iste zaujímať.“

- Akej šťastnej myšlienke vďačím za potešenie, že ťa vidím, moja drahá Antoinette? - spýtala sa pani de Beauséant.

- Nuž, videla som pána d'Ajuda-Pinto vchádzať k pánovi de Rochefide, a tak som si myslela, že ste sama.

Pani de Beauséant si ani trochu nezahryzla do pery, nezačervenala sa, jej pohľad zostal ten istý, čelo akoby sa vyjasňovalo, kým vojvodkyňa vyslovovala tie osudné slová.

- Keby som bola vedela, že máte návštevu... - dodala vojvodkyňa, obracajúc sa k Eugenovi.

- To je pán Eugene de Rastignac, môj bratanec, - povedala vikomtesa. - Máte nejaké správy o generálovi de Montriveau? - podotkla. - Sérizy mi včera povedal, že ho už nevídat'; bol dnes u vás?

Vojvodkyňa, o ktorej sa povrávalo, že ju opustil pán de Montriveau, do ktorého bola šialene zaľúbená, pocítila v srdci hrot tej otázky, začervenala sa a odvetila:

- Včera bol v Elyzejskom paláci.

- Služobne? - spýtala sa jej pani de Beauséant.

- Clara, iste viete - ozvala sa vojvodkyňa, metajúc pohľadmi celé prívaly škodoradosti, - že pán d'Ajuda-Pinto a slečna Rochefide majú zajtra ohlásky?

Tento úder bol priveľmi prudký; vikomtesa zbledla a odpovedala výsmešne:

- To je jeden z tých chýrov, na ktorých sa zabávajú blázni. Prečo by mal pán d'Ajuda zanášať k takým Rochefidovcom jedno z najkrajších mien Portugalska? Rochefidovci sú novopečení šľachtici.

- Ale Berthe vraj zhrabne dvestotisíc libier renty.

- Pán d'Ajuda je priveľmi bohatý, aby sa zapodieval takými kalkuláciami.

- Ach, drahá moja, slečna de Rochefide je rozkošná.

- Ach!

- Napokon, on tam dnes večeria, podmienky už dohodli. Nesmierne ma prekvapuje, že ste tak málo informovaná.

- Tak akúže hlúposť ste to spáchali, pane? - spýtala sa pani de Beauséant. - To úbohé dieťa sa len teraz hodilo do veľkého sveta, a tak nič nechápe z toho, drahá moja Antoinette, čo si tu rozprávame. Buďte taká dobrá kvôli nemu, odložme rozhovor o tom na zajtra. Zajtra, všakver, všetko bude akiste oficiálne známe a aj vy budete mať už oficiálne správy.

Vojvodkyňa pozrela na Eugena bezočivým pohľadom, aký človeka premeria od hlavy až po päty, pokorí ho a schladí až na bod mrazu.

- Madame, ja som nevedomky vrazil dýku do srdca panej de Restaud. Nevedomky, v tom je moja chyba,

- povedal študent, ktorý bol dosť ostrovtipný a za preláskavými vetami oboch žien vycítil štipľavé narážky.

- Vy sa ustavične stretávate a možno sa obávate ľudí, ktorým nie je tajnosťou zlo, čo vám zapríčiňujú, kým človeka, ktorý zraní, nepoznajúc hĺbku tohto poranenia, pokladajú za hlupáka, za ľarbáka, čo nič nevie využiť a každý ním pohŕda.

Pani de Beauséant mäkko pozrela na študenta pohľadom, do akých vznešené duše vedia vložiť vďačnosť i dôstojnosť. Ten pohľad bol ako hojivý balzam na ranu, čo práve spôsobila študentovmu srdcu vojvodkyňa, keď po ňom šibla exekútorským okom, aby ho ohodnotila.

- Predstavte si, - pokračoval Eugene, že sa mi práve podarilo získať priazeň grófa de Restaud, lebo. - obrátil sa k vojvodkyni pokornou, no zároveň figliarskou tvárou, - musím vám povedať, madame, že som ešte len študent, osamelý, chudobný.

- To nevravte, pán de Rastignac. My ženy nikdy nechceme to, o čo už nikto nedbá.

- Nuž, čože, - podotkol Eugene - mám iba dvadsaťdva rokov, treba vedieť znášať trampoty svojho veku. Napokon, som pri spovedi, a nemožno hodiť sa na kolená v krajšej spovedi: tu sa dopúšťame hriechov, z ktorých sa v tej druhej vyznávame.

Vojvodkyňa sa zatvárila chladne pri jeho bezbožnej reči, ktorej nevkusnosť odsúdila, vraviac vikomtese:

- Pán prichádza ...

Pani de Beauséant sa úprimne zasmiala bratancovi, aj vojvodkyni.

- Prichádza, drahá moja, a hľadá učiteľku, ktorá by ho priučila dobrému vkusu.

- Pani vojvodkyňa, - začal znovu Eugene, - či nie je prirodzené, ak sa chceme oboznámiť s tajomstvami toho, čo nás očarúva? - ‚No,‘ povedal si v duchu, ‚teraz som sa ale pekne zamotal!‘

- Ale pani de Restaud je, myslím, žiačka pána de Trailles, - povedala vojvodkyňa.

- To som nevedel, madame, - ozval sa opäť študent. - A tak som sa prenáhlene votrel medzi nich. Napokon, s mužom som si dosť dobre rozumel, ba i žena akoby ma už ako-tak vzala na milosť, no v tom mi prišlo na um povedať, že poznám človeka, ktorého som práve videl odchádzať bočným schodišťom a ktorý na konci chodby grófkou pobožkal.

- Kto to bol? - spýtali sa obe ženy.

- Istý stavec, čo žije za dva luisdory mesačne na konci predmestia Saint-Marceau ako ja, chudobný študent; ozajstný nešťastník, z ktorého sa všetci vysmieávajú a volajú ho otec Goriot.

- Ale vy ste naozaj dieťa! - zvolala vikomtessa. - Pani de Bestaud je rodená Goriotová.

- Dcéra cestovinára, - nadviazala vojvodkyňa, - žena z malých pomerov, čo sa dala na dvore predstaviť v ten istý deň ako istá dcéra pekára. Nespomínate si na to, Clara? Kráľ sa pustil do smiechu a po latinsky povedal akýsi vtíp o múke. Obidve ... no, akože? Obidve ...

- Eiusdem farinae, *) - povedal Eugene.

- Tak je to, povedala vojvodkyňa.

- Ach, tak je to jej otec! - pokračoval študent a zdesene sa strhol.

- Pravdaže. Ten dobrák mal dve dcéry, do ktorých je priam zbláznený, hoci jedna i druhá ho takmer zapredali.

- A nie je tá druhá, - spýtala sa vikomtesa pozerajúc na paniu de Langeais, - vydatá za bankára s nemeckým menom, za baróna de Nucingen? Nevolá sa Delphine? Nie je to tá blondínka, čo má bočnú lôžku v Opere a chodí aj k Bouffonom a veľmi hlasno sa smeje, aby na seba upozornila?

Vojvodkyňa sa usmiala.

- Drahá moja, obdivujem vás. Prečo sa teda tak zapodievate tými ľuďmi? Človek by musel byť bláznivo zaľúbený, ako bol zaľúbený Restaud, aby sa zamúčil slečnou Anastasiou. Ó, nebude z toho dobrý obchod! Je v rukách pána de Trailles a ten ju zničí.

- Zapreli svojho otca, - opakoval Eugene.

- Veru otca, vlastného otca, takého otca, - pokračovala vikomtesa, - dobrého otca, čo vraj každej dal päťsto či šesťsto tisíc frankov, aby im založil šťastie, dobre ich vydal, a ktorý si ponechal iba osem až desaťtisíc libier ročného dôchodku, veriac, že jeho dcéry mu ostanú dcérami, že si u nich vytvorí dve postate, dva domovy, kde ho budú zbožňovať, maznať. Po dvoch rokoch ho zaťovia vyobcovali zo svojej spoločnosti ako najposlednejšieho bedára...

Niekoľko slz vyhrklo Eugenovi do očí: veď len nedávno sa osviežil čistými a svätými citovými dojmami vo svojej rodine, bol ešte pod čarovnou mocou svojej mladistvej viery, a to aj dnes, v svoj prvý deň na kolbišti parížskej civilizácie. Ozajstné rozochvenie sa tak šíri z osoby na osobu, že všetci traja sa chvíľu na seba mlčky dívali.

- Ach, bože môj, - ozvala sa pani de Langeais, - áno, zdá sa to naozaj hrozné, a jednako sa s tým denne stretáme. Nemá to všetko jednu príčinu? Povedzte, drahá moja, rozmýšľali ste niekedy o tom, čo je to zať? Zať je muž, pre ktorého vy alebo ja vychováme drahé malé stvorenie, s ktorým budeme zviazané tisícokrakými putami, ktoré bude celých osemnásť rokov radosťou rodiny, ktoré je jej bielou dušou, ako by povedal Lamartine, a ktorý sa jej stane morom. Keď nám ju už tento muž vezme, chopí sa jej lásky ako sekery, aby preťal v jej anjelskom srdci, a to v živom srdci, všetky city, ktoré ju púťali k rodine. Včera bola dcéra pre nás všetkým, my sme boli všetkým pre ňu; zajtra sa stáva našim nepriateľom. Či denne nevidáme, ako sa táto tragédia dovršuje? Tu sa nevesta správa krajne bezočivo k svokrovi, ktorý všetko obetoval synovi. Inde zas zať vyhadzuje z domu testinú. Neraz počujem otázku, čo je tragické v dnešnej spoločnosti. Ale tragédia zaťa je strašná, ani do toho nepočítam naše manželstvá, ktoré sa stali veľmi nemúdrou vecou. Dokonale si uvedomujem, čo sa stalo tomu starému cestovinárovi. Myslím, že si spomínam, že ten Foriot...

- Goriot, madame.

- Áno, ten Moriot bol za revolúcie predsedom svojej sekcie; vyznal sa v tajomstve povestnej drahoty a začal nadobúdať majetok tým, že v tých časoch predával múku desať ráz drahšie, ako ho stála. Mal jej, koľko chcel. Správca mojej starej matky mu ju predal za nesmierne sumy. Tento Goriot sa nepochybne delil, ako vtedy všetci takí ľudia, s Výborom pre verejné blaho. Spomínam si, ako správca povedal mojej starej matke, že môže zostať bez obáv v

Grandvilliers, pretože jej obilie je skvelou občianskou legitímáciou. Nuž a tento Goriot, čo predával obilie tým Hrdlorezom, mal iba jednu vášeň. Udajne zbožňuje svoje dcéry. Staršiu usadil v dome Restaudovcov, druhú zaštepil na rodostrom baróna de Nucingen, bohatého bankára, ktorý robí zo seba rojalistu. Iste chápate, že za Cisárstva sa obaja zaťovia príliš nepohoršovali, že majú u seba toho starého revolucionára z deväťdesiateho tretieho roku: za Bonaparta to ešte zbavilo. Ale keď sa vrátili Bourbonovci, starý dobrák bol na ťarchu pánovi de Restaud a ešte väčšmi tomu bankárovi. Dcéry možno ešte vždy ľúbili otca, no chceli zachrániť capa i kapustu, otca i manžela; prijímali Toriota, keď u nich nikto nebol; vymýšľali si láskyplné zámienky: "Otecko, príd'te, bude nám lepšie, pretože budeme sami!", a tak podobne. Ja, drahá moja, verím, že opravdivé city majú od a chápu: srdce toho chudáka triadväťdesiatnika teda krvácalo. Videl, že sa dcéry za neho hanbia, a ak ľúbia svojich mužov, on zaťom škodí. A tak sa musel obetovať. Obetoval sa, pretože bol otec: vyhnal sa sám. Videl, že dcéry sú spokojné, pochopil, že urobil dobre. Otec aj deti boli spoluvinníkmi v tom malom zločine. Stretávame sa s tým všade. Či by otec Doriot nebol ako škvrna kolomaže v salóne svojich dcér? Bol by sa dostal do pomykova, bol by sa tam nudil. A to, čo sa stalo tomu otcovi, môže urobiť najkrajšej žene muž, ktorého najväčšmi miluje: keď už zunuje jej lásku, odchádza, správa sa zbabelo, len aby jej unikol. So všetkými citmi je to tak. Srdce je pokladnica, ak ju vyprázdniť naraz, ste na mizine. Neprepáčajte citu, že sa prejavil, ani človeku, čo nemá pri sebe ani groš. Tento otec dal svoju lásku; v jednom dni rozdal svoj majetok. A len čo bol citrón dobre vyžmýkaný, kôrku z neho pohodili dcéry na rohu ulice.

- Svet je nehanebný, - povedala vikomtesa, prepletajúc strapce na svojom šále a ani nepozdvihla oči, lebo ju slová panej de Langeais, ktoré pri rozprávaní tejto historky povedala na jej adresu, zasiahli do živého.

- Nehanebný? Nie, - pokračovala vojvodkyňa, - ide len svojou cestou, to je všetko. Ak o spoločnosti takto hovorím, to preto, aby som vám ukázala, že ma neobalamutila. Zmýšľam ako vy, povedala a stisla vikomtese ruku. - Svet je bahnisko, usilujeme sa ostať nad ním.

Vstala, bozkala paniu de Beauséant na čelo a povedala jej:

- Ste naozaj krásna v tejto chvíli, drahá moja. Máte najkrajšiu farbu, akú som kedy videla.

Potom pozrela na bratanca panej de Beauséant, zľahka kývla hlavou a vyšla.

- Otec Goriot je skvelý! - ozval sa Eugene, spomenúc si ako ho videl v noci drviť pozlátené striebro.

Pani de Beauséant nepočula, zamyslela sa. Chvíľu bolo ticho a úbohý študent, zahanbený a zarazený, netrúfal si ani odísť, ani ostať, ani prehovoriť.

- Svet je hanebný a zlý, - povedala konečne vikomtesa. - Len čo nás postihne nešťastie, vždy sa nájde priateľ, ochotný prísť nám to oznámiť a rozrývať nám srdce dýkou a dávať nám pritom obdivovať jej rukoväť. Už je tu sarkazmus, už je tu výsmech! Ach, veď ja sa budem brániť.

Vztýčila hlavu ako veľká dáma, ktorou aj bola, a z hrdých očí jej vyšľahli blesky.

- Ach, - povedala, keď uvidela Eugena, - vy ste tu!

- Ešte vždy, - ozval sa skrúšene.

- Tak teda, pán de Rastignac, zaobchádzajte so svetom tak, ako si to zasluhuje. Chcete sa vyšvihnúť, ja vám pomôžem. Zistite, aká hlboká je ženská skazenosť, zmerajte, aká veľká je biedna mužská márnomyseľnosť. Hoci som veľa čítala v knihe tohoto sveta, jednako zostali v nej strany, ktoré som nepoznala. Teraz viem všetko. Čím chladnejšie budete kalkulovať, tým väčšími budete napredovať. Bite neľútostne, budú sa vás báť. Berte mužov a ženy len ako poštové kone, ktoré zanecháte uštvané na každej zastávke, tak dospejete až na vrchol túžob. Vidíte, nestanete sa tu ničím, ak nebudete mať ženu, ktorá by sa o vás zaujímala. Musí byť mladá, bohatá, elegantná. No opravdivý cit skrývajte ako poklad; nikdy ho nedajte vytušiť, boli by ste stratený. Neboli by ste už katom, stali by ste sa obeťou. Ak budete dakedy milovať, dobre chráňte svoje tajomstvo! Neprezradte ho, kým sa dobre nepresvedčíte, komu otvárate srdce. Aby ste si už vopred uchránili dosiaľ ešte nejestvujúcu lásku, naučte sa nedôverovať svetu. Počujte, Miguel... (Zmýlila si prostoducho meno, no ani to nezbadala.) Jestvuje ešte voľačo strašnejšie, ako keď dve dcéry opustia otca a chcú, aby už bol mŕtvy. Je to rivalita medzi dvoma sestrami. Restaud je zo šľachtického rodu, jeho ženu spoločnosť prijala, predstavili ju pri dvore; no jej sestra, jej bohatá sestra, krásna pani Delphine de Nucingen, žena finančníka, ukrutne sa trápi, zožiera ju závisť, zaostáva za sestrou na sto míľ; sestra už jej nie je sestrou; tie dve ženy sa zapierajú navzájom, tak ako zapierajú otca. Preto by aj pani de Nucingen vychlípala všetko blato, ktoré je medzi ulicou Saint-Lazare a ulicou de Grenelle, len aby raz vstúpila do môjho salónu. Verila, že ju de Marsay dovedie k tomuto cieľu a stala sa otrokyňou pána de Marsay; no de Marsaya nudí. De Marsay veru málo o ňu dbá. Ak mi ju predstavíte vy, budete jej Benjamínom, bude vás zbožňovať. Milujte ju potom, ak môžete, ak nie, využite ju. Stretnem sa s ňou raz či dva razy na slávnostnom večierku, keď tu bude veľa ľudí; no nikdy ju neprijmem ráno. Pozdravím ju, to postačí. Zatvorili ste si dvere ku grófke tým, že ste vyslovili meno otca Goriota. Áno, drahý môj, aj keby ste dvadsať ráz išli k panej de Restaud, dvadsať ráz nebude pre vás doma. Zaradili vás medzi tých, čo neprijímajú. A tak nech vás otec Goriot uvedie k pani Delphine de Nucingen. Krásna pani de Nucingen bude pre vás odporúčaním. Buďte mužom, ktorého vyznačuje, a ženy sa budú za vami šalieť. Jej sokyne, priateľky, jej najlepšie priateľky budú jej vás chcieť odlákať. Niektoré ženy milujú mužského, ktorého si už vybrala iná, tak ako jestvujú chudery meštianky, ktoré si nasadia naše klobúky, a namýšľajú si, že už majú aj naše spôsoby. Budete mať úspech. V Paríži úspech je všetko, je to kľúč k moci. Ak vás ženy budú pokladať za duchaplného a nadaného, mužskí to uveria, ak ich sám nevyvediete z omylu. Potom môžete chcieť všetko, ísť všade. Potom poznáte, čo je vznešená spoločnosť: pospolitosť podvádzajúcich a podvádzaných. Nebuďte spomedzi jedných, ani spomedzi druhých. Dávam vám svoje meno ako Adrianinu niť, aby ste mohli vojsť do tohto labyrintu. Neznevážte ho, - povedala, opäť sklonila šiju a zahľadela sa na študenta pohľadom kráľovnej, - vráťte mi ho bieloskvúce. Chodte, nechajte ma osamote! Aj my ženy máme boje, ktoré musíme podstúpiť.

- Ak by ste potrebovali človeka, čo by dobrovoľne šiel podpáliť podkop, - prerušil ju Eugene.

- Tak čo? - spýtala sa.

Udrel sa do prs, oplatil sesternici úsmev úsmevom a odišiel.

Bolo päť hodín. Eugene bol hladný, bál sa, že nepríde včas na večeru. Táto obava mu dala pocítiť šťastie, že ho chytro vezú Parížom. Pri tomto čisto mechanickom potešení celkom sa zahĺbil do myšlienok, čo naňho doliehali. Keď mladíka jeho veku zasiahne pohrdanie, jeduje

sa, zúri, vyhráza sa päšťou celej spoločnosti, chce sa pomstiť a pochybuje aj sám o sebe. Rastignaca v tej chvíli sužovali slová: Zatvorili ste si dvere ku grófke.

„Pôjdem ta!“ povedal si. „A ak má pani de Beauséant pravdu, ak ma zaradili medzi tých, čo neprijímajú... tak ... Pani de Restaud ma nájde vo všetkých salónoch, kam chodievala. Naučím sa narábať so zbraňou, strieľať z pištole, zabijem jej toho Maxima!“

A čo peniaze?“ ozvalo sa mu vo vedomí. „Kde vezmeš peniaze?“

Zrazu mu zažiarilo pred očami bohatstvo, vystavené na obdiv u grófkych de Restaud. Videl tam prepych, ktorý si taká slečna Goriotová akiste obľúbila, pozlátané veci, nápadne drahé predmety, nerozumný prepych zbohatlíka, mrhanie vydržiavanej ženy. Ten oslepujúci obraz bol naraz zatlačený do pozadia veľkolepým palácom Beauséantovcov. Mladíkova obrazotvornosť, prenesená do vysokých kruhov parížskej spoločnosti, vnukla mu množstvo zlých myšlienok a znásobila jeho hlavatosť a sebavedomie. Videl svet, aký je: zákony a morálka, bezmocné voči boháčom a bohatstvo ultima ratio mundi.*)

„Vautrin má pravdu, bohatstvo je moc!“ povedal si.

Keď dorazil do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, vyšiel chytro hore do svojej izby, vrátil sa s desiatimi frankami pre kočiša a vošiel do tej odpornej jedálne, kde uvidel osemnásť spolustolovníkov, ako sa práve kŕmia ani zvieratka pri válovčeku. Pohľad na toto bedárenie a celý vzhľad siene boli pre neho strašné. Prechod bol priveľmi prudký, protiklad priveľmi dokonalý, aby v ňom nevzbudil nadmernú ctibažnosť. Z jednej strany svieže a rozkošné obrázky z najelegantnejšej spoločnosti, mladé, živé postavy obkolesené divmi umenia a prepychu, vášnivo zaujaté hlavy, plné poézie; z druhej strany ponuré maľby orámované kalom a tváre, na ktorých vášne zanechali iba vonkajšie vrásky a vnútorné stopy. Poučenie, ktoré hnev opustenej ženy vyrval panej de Beauséant, jej úskočné ponuky znovu mu prišli na um a bieda mu k nim poskytla návod. Rastignac sa rozhodol vytýčiť si dva chodníčky, ktorými by dospel k majetku: oprieť sa o vedu a o lásku, stať sa učeným doktorom a módnym svetákom. Aké bol ešte dieťa! Tieto dve priamky sú asymptoty, ktoré sa nikdy nemôžu spojiť.

- Ste veľmi zachmúrený, pán markíz, - povedal mu Vautrin a spočinul na ňom pohľadom, akým tento človek akoby prenikal do najskrytejších tajností srdca.

- Nie som schopný znášať posmešky tých, čo ma volajú "pán markíz", - odpovedal. - Tu aby niekto bol naozaj markízom, potrebuje mať stotisíc libier ročného dôchodku, a keď dakto žije vo Vauquerovskom dome, nie je práve miláčikom Šťasteny.

Vautrin sa poďíval na Rastignaca otcovsky i pohrdavo, akoby chcel povedať: Chlapča, vopchal by som ťa do vrečka! Potom odvetil:

- Ste v zlej nálade, asi ste nemali úspech u krásnej grófkych de Restaud.

- Zatvorila predou mnou dvere, lebo som jej povedal, že jej otec jedáva pri našom stole, - zvolal Rastignac.

Všetci spolustolovníci na seba vzájomne pozreli. Otec Goriot sklopil oči a odvrátil sa, aby si ich osušil.

- Hodili ste mi tabak do oka, - povedal susedovi.

- Kto bude trápiť otca Goriot, bude mať odteraz do činenia so mnou, - povedal Eugene a pozrel na suseda, bývalého cestovinára, - je viac hoden ako my všetci. Nehovorím o dámach, obrátil sa k slečne Tailleferovej.

Táto veta bola akýmsi rozuzlením, Eugene ju vyslovil s takým dôrazom, že spolustolovníkov umlčal. Jediný Vautrin mu posmešne povedal:

- Aby ste mohli vziať otca Goriot do svojej starostlivosti a stať sa jeho zodpovedným zástupcom, musíte vedieť dobre narábať mečom a dobre strieľať z pištole.

- Ved' aj budem, - povedal Eugene.

- Dnes ste teda vytiahli do boja?

- Možno, - odpovedal Rastignac. - Ale nikomu nie som povinný skladať účty, už aj preto, že ani sám sa neusilujem vyslieďiť, čo iní robia v noci.

Vautrin pozrel úkosom na Rastignaca.

- Milý môj, keď sa nechceme dať obalamutiť bábkami, musíme vojsť dnu do budy a nesmieme sa uspokojiť s nakúkaním cez diery závesov. Dost' už bolo rečí - pripojil, keď videl, že Eugene div nevybúši. - Až raz budete chcieť, trochu sa spolu pohovárime.

Nálada pri jedle sa zachmúrila a ochladla. Otec Goriot, pohrúžený do seba, lebo mu študentova poznámka spôsobila hlbokú bolesť, nepochopil, že celkový postoj prítomných k nemu sa zmenil a že mladý muž, schopný mu zatvoriť ústa tým, čo ho trápilo, prevzal nad ním ochranu.

- Pán Goriot, - povedala potichu pani Vauquerová, - je teda predsa len otcom dákej grófkky?

- A barónky, - odvetil Rastignac.

- Ved' len na to je súci, - povedal Bianchon Rastignacovi. - Opáčil som mu hlavu: má iba jeden hrboľ, hrboľ otcovstva. Bude to večný otec.

Eugene bol príliš vážny, aby ho Bianchonov žart rozosmial. Chcel využiť rady panej de Beauséant a v duchu sa spytoval, kde a ako si zadováži peniaze. Začal byť ustarostený, keď sa mu zrazu pred očami zjavili šire pláne sveta, prázdne i plné zároveň; a keď sa večera skončila, všetci ho nechali samotného v jedálni.

- Vy ste videli moju dcéru? - spýtal sa Goriot dojata. Eugene, vytrhnutý zo zadumania, chytil starčeka za ruku, skúmavo a s akousi nehou sa naňho zahľadel a povedal:

- Vy ste statočný, čestný človek. O vašich dcérach sa pohovárime neskoršie.

Vstal, pretože nechcel vypočuť otca Goriot, a utiahol sa do svojej izby, kde napísal matke tento list:

Drahá moja mamička, pozri, či nemáš ešte tretí prsník, aby si mi ho podala. Som v takom položení, že môžem chytro zbohatnúť. Potrebujem však tisíc dvesto frankov a musím ich mať stoj čo stoj. Nespomínaj moju žiadosť otcovi, možno by nesúhlasil, a ja by som si bez tých peňazí od zúfalstva vpálil guľku do hlavy. Vysvetlím Ti svoje pohnútky, len čo sa uvidíme, lebo by som musel napísať celé zväzky, aby si pochopila situáciu, v ktorej som. Nehral som, moja drahá mamička, nie som nič dlžen; ale ak mi chceš zachovať život, čo si mi dala, musíš mi zadovážiť tú sumu. Chodievam totiž k vikomtese de Beauséant, ktorá sa ma ujala. Musím chodievať do spoločnosti a nemám ani na čisté rukavičky. Dokážem jesť iba chlieb, piť iba vodu, ak treba, budem sa postiť, ale nemôžem sa zaoberať bez náčinia, ktorým sa okopáva vinica v tomto kraji. Ide o to, či si upravím cestu, alebo či zostanem v blate. Viem, aké nádeje ste do mňa vložili a chcem ich chytro uskutočniť.

Moja dobrá mamička, predaj zopár svojich skvostov, čoskoro Ti ich vynahradím. Poznám natoľko položení našej rodiny, aby som vedel oceniť také obete, a musíš uveriť, že Ťa nežiadam, aby si ich priniesla nadarmo, ináč by som bol hotový netvor. Nepozerať na moju prosbu ináč, ako na výkrik krajnej nevyhnutnosti. Naša budúcnosť závisí celkom od tejto výpomoci, pomocou ktorej sa musím pustiť do boja; lebo život tu v Paríži je večný boj.

Ak sumu nemožno doplniť ináč ako predajom tetiných čipiek, povedz jej, že jej za ne pošlem ešte krajšie.

A tak ďalej.

Napísal každej sestre osobitne a požiadal ich o úspory, a aby im ich vyrval bez toho, že by sa doma zmienili o obeti, ktorú mu ešte s radosťou prinesú, zaujal ich jemnosť tým, že sa dotkol strún cti, ktoré sú také napäté a rozozvučia sa tak mocne v mladých srdciach. Keď listy dopísal, predsa len pocítil mimovoľné rozrušenie; bol rozochvený, triasol sa. Mladý ctižiadosťec poznal nepoškrvenú ušľachtilosť tých duší, pochovaných v samote, vedel, aké starosti sestrám zapríčiní, no ako sa budú pritom aj radowať, s akým potešením sa budú potajomky zhovárať o tomto vrele milovanom bratovi dakde vzadu pri plote. Zdvihlo to jeho sebavedomie a v duchu ich videl, ako potajomky preratávajú svoj malý poklad, ako sa s prefikanou vynachádzavosťou mladých dievčat usilujú poslať mu inkognito peniaze, ako sa prvý raz pokúšali klamať, aby prejavili svoju veľkodušnosť.

„Srdce sestry je diamant čistoty, hlbina nežnosti!“ povedal si.

Hanbil sa, že vôbec písal. Aké mocné by boli ich modlitby, aké čisté by ich duše leteli k nebu! S akým uspokojením by sa za neho obetovali! Aká bolesť by zachvátila matku, keby nemohla poslať celú sumu! Tie krásne city, tie strašlivé obete majú mu byť schodíkmi, po ktorých by sa dostal k Delphine de Nucingen.

Niekoľko slz, ostatné to zrnká kadidla hodené na posvätný oltár rodiny, vyhrklo mu z očí. Chodil sem a tam rozrušený a plný zúfalstva. Keď ho otec Goriot takto zazrel cez dvere, čo ostali pootvorené, vošiel k nemu a povedal:

- Čo vám je, pane?

- Ach, drahý sused, ja som syn a brat, tak ako vy otec. Oprávnene sa chvejete o grófkú Anastasiu, patrí istému pánovi Maximovi de Trailles, a ten ju zahubí.

Otec Goriot sa vzdialil, mrmlúc akési slová, ktorých zmysel Eugene nezachytil.

Na druhý deň Rastignac išiel hodiť listy na poštu. Do poslednej chvíle váhal, ale potom ich zrazu vhodil do schránky a povedal: - Budem mať úspech!

Slová hráča, veľkého vojvodu, slová osudné, čo skôr ľudí zahubia, ako zachránia.

O niekoľko dní Eugene išiel k panej de Restaud, a neprijali ho. Tri razy sa ta vrátil a tri razy našiel dvere zavreté, hoci prišiel v hodinách, keď gróf Maxime de Trailles tam nebol. Vikomtesa mala pravdu. Študent už neštudoval. Chodieval na prednášky, a po zistení prezencie a keď sa zapísal, jednoducho zmizol. Uvažoval tak, ako uvažuje väčšina študentov. Venoval sa štúdiu v období tesne pred skúškami: rozhodol sa pozháňať si skriptá z druhého a tretieho ročníka a naštudovať potom práva vážne a odrazu v poslednej chvíli. Mal tak pätnásť mesiacov čas plaviť sa po parížskom oceáne, zháňať sa tu za ženami alebo sa oddať honbe za šťastím. V tom týždni sa dva razy stretol s paňou de Beauséant, ku ktorej chodieval iba vo chvíli, keď odtiaľ vychádzal koč markíza d'Ajuda. Ešte niekoľko dní tá vychýrená žena, najpoetickejšia postava predmestia Saint-Germain, víťazila a podarilo sa jej odsunúť sobáš slečny de Rochefide s markízom d'Ajuda-Pinto. No tieto posledné dni, zo všetkých najohnivejšie, lebo boli plné strachu, že stratí svoje šťastie, mali urýchliť katastrofu. Markíz d'Ajuda spolu s Rochefidovcami pozeral na roztržku a zmierovanie ako na šťastnú okolnosť, že pani de Beauséant privykne myšlienke na tento sobáš a že napokon obetuje svoje raňajšie návštevy budúcnosti, ktorú v živote mužov prichodí predvídať. Napriek najsvätejším sľubom, čo jej každý deň vždy znovu a znovu dával, pán d'Ajuda hral komédiu a vikomtesa sa rada dala klamať. "Namiesto aby vznešene vyskočila oblokom, dáva sa vláčiť po schodišti," vravievala vojvodkyňa de Langeais, jej najlepšia priateľka.

Jednako tieto posledné záblesky žiarili dosť dlho, aby vikomtesa zostala v Paríži a poslúžila svojmu mladému príbuznému, ku ktorému cítila akúsi poverčivú náklonnosť. Eugene jej dal najavo nesmiernu oddanosť a súcitiť v okolnostiach, keď ženy nevidia zľutovanie a opravdivú útechu v nijakom ohľade. A ak im nejaký muž povie zopár milých slov, povie ich z vypočítavosti.

Rastignac, túžiac dokonale poznať svoju šachovnicu, prv než sa pokúsi pristať v Nucingenovom dome, chcel si byť na čistom s predošlým životom otca Goriota; pozbieral teda isté informácie, ktoré môžeme zhrnúť takto:

Jean-Joachim Goriot bol pred revolúciou obyčajný cestovinársky robotník, zručný, sporivý a dosť podnikavý, aby si mohol kúpiť závod svojho majstra, ktorý sa náhodou stal obeťou prvého povstania roku 1789. Usadil sa v ulica de la Jussienne pri obilnom trhu a vcelku dobre odhadujúcu situáciu; prijal predsedníctvo v svojej sekcii, aby dal svoj obchod pod ochranu najvplyvnejších osobností tých nebezpečných čias. Táto múdra predvídavosť bola základom jeho imania, ktoré malo počiatok v núdzi, predstieranej či Skutočnej, pre ktorú obilie v Paríži dosiahlo nesmierne vysokú cenu. Ľud sa ruval predo dvermi pekárov, kým niektoré osoby si bez ruvačky chodili po makaróny k príslušným kupcom. Za ten rok občan Goriot nahromadil kapitál, ktorý mu neskôr umožnil viesť obchod so všetkou prevahou, čo dáva množstvo peňazí tomu, kto ich má. Stalo sa mu to, čo sa stáva ľuďom s obmedzenými schopnosťami: jeho priemernosť ho zachránila. Napokon, ľudia sa dozvedeli o jeho majetku iba v čase, keď už nebolo nebezpečné byť bohatým, a tak v nikom nevzbudil závisť. Obchod s obilím akoby bol zaujal celý jeho um. Ak išlo o obilie, o múku, o pozadok, ak bolo treba rozpoznať ich akosť a pôvod, postarať sa o ich zachovanie, predvídať ich ceny, predpovedať hojnú alebo

slabú úrodu, lacno zadovážiť obilie, získať ho zo Sicílie, z Ukrajiny, nebolo Goriotovi páru. Ak ho niekto videl, ako vedie obchod, vysvetľuje zákony o vývoze a dovoze obilia, študuje ich zmysel, postihuje ich chyby, bol by usúdil, že je schopný stať sa štátnym ministrom. Bol trpezlivý, činný, vytrvalý, rýchly v podnikaní, mal orlí zrak, všetkému predišiel, všetko predvídaval, všetko vedel, všetko tajil; bol diplomat v rozhodovaní, vojak v konaní. Ak však vybočil zo svojho úzkeho odboru, zo svojho prostého tmavého sklepa, na prahu ktorého postával vo voľných chvíľach chrptom opretý o veraje, stával sa opätovne sprostým, hrubým robotníkom, človekom neschopným pochopiť rozumové dôvody, necitným voči akýmkoľvek duševným radostiam, človekom, čo v divadle zaspával, jedným z parížskych Dolibanov, ktorých sila sa zakladala na hlúposti. Takmer všetky tieto povahy sa na seba ponášajú, Takmer u všetkých by ste našli v srdci nejaký vznešený cit. Výhradne dva city vyplňali srdce cestovinára, strávili všetku jeho miazgu, tak ako obchod s obilím zamestnával všetku chápacosť jeho mozgu. Jeho žena, jediná dcéra bohatého nájomcu z Brie, bola pre neho predmetom zbožného obdivu, bezhraničnej lásky. Goriot v nej obdivoval jemnú a silnú povahu, citlivú a dobrú, ktorá bola pravým opakom jeho vlastnej povahy. Ak v srdci muža jestvuje nejaký vrodenný cit, či to nie je hrdosť, že v každej chvíli poskytuje ochranu nejakej slabej bytosti? Pridajte k tomu ešte lásku, tú vrúcnu vďačnosť úprimných duší voči zdroju ich radostí, a pochopíte množstvo čudáctiev. Po siedmich rokoch neskaleného šťastia stratil Goriot na nešťastie ženu: začínala ho ovládať i mimo citovej oblasti. Možno by bola bývala vypestovala tú ťarbavú náтуру, možno by bola bývala do nej zasiala pochopenie pre svet a život. V tomto položení otcovský cit rozvinul sa u Goriota až do nerozumnosti. Lásku, sklamanú smrťou, preniesol na dcéry, ktoré sprvoti celkom uspokojovali jeho city. Čo aké skvelé boli ponuky veľkoobchodníkov alebo nájomcov, usilujúcich sa dať mu svoje dcéry, chcel zostať vdovcom. Jeho test, jediný človek, ku ktorému pociťoval náklonnosť, tvrdil, že vie naisto, že Goriot prisahal vernosť svojej žene, čo aj mŕtvej. Trhovci, neschopní chápať to vznešené bláznovstvo, robili si z neho žarty a dali Goriotovi akúsi posmešnú prezývku. Prvého spomedzi nich, čo sa opovážil vysloviť ju pri oldomáši, cestovinár udrel tak mocne päšťou do pleca, že vletel rovno hlavou na medzník v ulici Oblin. Goriotova nerozvážna oddanosť, plachá a nežná láska k dcéram boli natoľko známe, že ktorýsi deň jeden z jeho konkurentov, čo ho chcel dostať z trhu, aby sám mohol určovať cenovú hladinu, mu povedal, že Delphinu práve zrazil akýsi koč. Cestovinár, bledý ako smrť, ihneď odišiel z tržnice. Niekoľko dní bol chorý z preľaknutia, premáhajúc protichodné city, ktoré v ňom vyvolal ten planý poplach. Nezasiahol toho človeka smrteľným úderom do pleca, ale Vyštvál ho z tržnice, prinútiac ho v kritickej situácii ohlásiť úpadok.

Prirodzene, obe dcéry vchovával nerozumne. Goriot mal vyše šesťdesiat tisíc libier ročného dôchodku, pre seba však neminul ani tisíc dvesto frankov, a bol šťastný, že mohol uspokojovať vrtochy dcér: najznamenitejších učiteľov poveril, aby ich naučili všetkému, čo prezrádza dobrú výchovu; mali pri sebe spoločnicu; našťastie, bola to žena duchaplná a mala vkus; jazdili na koni, mali svoj koč, žili si ako dajaké milenky starého veľmoža; stačilo vysloviť hoci najdrahšie želania, a otec sa už ponáhlal ich vyplniť; za dary žiadal si len trochu poláskania. Goriot vyvýšil dcéry medzi anjelov, no rozhodne nad seba - úbožiaka. Miloval aj bolesť, čo mu neraz zapríčinili. Keď už dcéry boli súce na vydaj, mohli si vybrať mužov podľa chuti: každá mala dostať do vena polovicu otcovho majetku. Anastasie, ktorej pre jej krásu dvoril gróf de Restaud, mala aristokratické sklony, a tak opustila otcovský dom, aby sa vyšvihla do vysokých spoločenských kruhov, Delphine mala rada peniaze: vydala sa za Nucingena, bankára nemeckého pôvodu, ktorý sa stal barónom Svätej ríše rímskej. Goriot ostal cestovinárom. Dcéry a zaťovia sa čoskoro pohoršovali, keď ho videli, ako pokračuje v obchodovaní, hoci v tom bol celý jeho život. Päť rokov znášal ich naliehanie, no napokon súhlasil, že sa utiahne do ústrania a bude žiť z peňazí utŕžených za predaj obchodu a zo zisku

z posledných rokov; tento kapitál pani Vauquerová, u ktorej sa bol práve ubytoval, odhadla na osem až desaťtisíc libier ročného dôchodku. Uchýlil sa do tohto penziónu zo zúfalstva, keď videl, že manželia oboch dcér nedovolili, aby ho vzali k sebe, ale nesmeli ani prijímať verejne jeho návštevy.

To bolo vcelku všetko, čo o otcovi Goriotovi vedel istý pán Muret, ktorý od neho odkúpil podnik. Dohady, čo Rastignac počul od vojvodkyne de Langeais, sa takto potvrdili. Tu sa končí expozícia tejto záhadnej, ale hroznej parížskej tragédie.

Koncom prvého týždňa v decembri dostal Rastignac dva listy, jeden od matky, druhý od staršej sestry. Obe tak dobre známe písmo spôsobili, že sa rozochvel blahom i roztriasol od strachu. Na tých dvoch tenučkých papieroch bol ortieľ nad životom alebo smrťou jeho nádejí. Ak aj pociťoval strach, keď si uvedomil, že rodina žije v núdzi, poznal až pridobre ich lásku, aby sa neobával, že z nich vysal posledné kvapky krvi. Matkin list znel takto:

Drahé dieťa moje, posielam ti, o čo si ma žiadal. Využi dobre tie peniaze; aj keby som Ti tým mala zachrániť život, po druhý raz by som už nijako nemohla zohnať takú značnú sumu bez otcovho vedomia, čo by narušilo súlad nášho rodinného života. To by sme museli dať zaknihovať dlžobu na náš pozemok. Nemôžem posúdiť význam zámerov, ktoré nepoznám; no aké sú to zámery, keď sa bojíš zdôveriť sa mi s nimi? Na vysvetlenie nebolo treba veľa písať, nám matkám postačí jediné slovičko a toto slovičko by ma bolo uchránilo pred úzkosťou a neistotou. Nemôžem Ti zatajiť, ako bolestne na mňa zapôsobil Tvoj list. Syn môj drahý, akýže to bol cit, čo Ťa prinútil vniesť takú hrôzu do môjho srdca? Akiste si veľa trpel, keď si mi písal, lebo i ja som veľa trpela. Na akú životnú dráhu sa to púšťaš? Azda Tvoj život, Tvoje šťastie, závisí od toho, aby si sa zdal tým, čím nie si, aby si sa dostal do spoločnosti, kam by si nemohol chodiť, ak by si nemiňal hrbu peňazí a nestrácal drahocenný čas určený na štúdiá? Eugene môj dobrý, uver matkinmu srdcu, krivolaké chodníčky nevedú k ničomu veľkému. Trpezlivosť a odriekame majú byť cnosťami mladých ľudí v Tvojom položení. Nedohovám Ti, nechcela by som k nášmu daru pridávať nijakú trpkosť. Moje slová sú slovami matky práve tak dôverčivej, ako predvídavej. Ak Ty vieš, aké sú Tvoje povinnosti, ja zase viem, aké čisté je Tvoje srdce, aké skvelé sú Tvoje úmysly. Preto Ti môžem bez obáv povedať: Choď, môj najmilší, vydaj sa na cestu! Chvejem sa, lebo som matka; zato však každý Tvoj krok bude nežne sprevádzaný našim želaním všetkého dobrého a našim požehnaním. Buď obozretný, dieťa drahé! Musíš byť rozumný ako muž, od Teba závisí osud piatich ľudí, čo sú Ti drahí. Áno, celé naše šťastie je v Tebe, a Tvoje blaho je aj blahom našim. Modlíme sa všetci k bohu, aby Ti pomáhal v Tvojich podujatiach.

Tvoja Teta Marcillacová prejavila pri tejto príležitosti neslýchnú dobrotu: sama si domyslela ešte aj to, čo mi píšeš o rukavičkách. Prvorodený - to je jej slabosť, povedala veselo. Eugene môj, veľmi miluj svoju tetu, poviem Ti, čo pre Teba urobila až vtedy, keď budeš mať úspech; ináč by Ti jej peniaze popálili prsty. Ani neviete, deti, čo je to obetovať pamiatky! Ale čo by pre Vás človek neobetoval? Uložila mi, aby som Ti napísala, že Ťa bozkáva na čelo a že by Ti tým bozkom chcela dodať silu, aby si stále bol šťastný. Tá dobrá a skvelá žena by Ti bola sama napísala, keby nemala lámku v prstoch. Otec sa má dobre. Úroda roku 1819 prevyšuje naše nádeje. Zbohom, dieťa drahé; o sestrách sa nebudem zmieňovať, Laura Ti píše. Ponechávam jej radosť poklebetiť si o drobných rodinných udalostiach. Dal by boh, aby si mal úspech! Ach, áno, maj úspech, Eugene môj, spôsobil si mi veľkú bolesť, než by som ju zniesla ešte raz. Poznala som, čo znamená byť chudobná, a túžila som po majetku, aby som ho mohla dať svojmu dieťaťu. Nuž zbohom! Nenechaj nás bez správ a prijmi bozk, čo ti posielala

Tvoja matka.

Keď Eugene dočítal list, dal sa do plaču, spomenul si, ako otec Goriot miagal svoje pozlátené striebro a predal ho, aby vyplatil dcérinu zmenku.

„Matka sa zriekla svojich šperkov!“ povedal si. „Teta akiste plakala, keď predávala niektoré zo svojich relikvií. Akým právom by si zllorečil Anastasii? Ty si zo sebeckej túžby zaistiť si budúcnosť práve napodobil to, čo ona urobila pre svojho milenca! Kto z vás je lepší, ona alebo ty?“

Študent cítil, ako mu útroby zažiera neznesiteľná páľava. Chcel sa zrieknuť veľkého sveta, neprijat' peniaze. Pocítil vznešené a krásne tajné výčitky svedomia, ktorých význam ľudia len zriedkakedy ocenia, keď posudzujú svojich blížnych, a pre ktoré často anjeli nebeskí dávajú rozhrešenie zločincovi, odsúdenému pozemskými právnikmi. Rastignac otvoril sestrin list a jeho nevinne rozkošné výrazy mu osviežili srdce.

Tvoj list prišiel ozaj v pravú chvíľu, braček drahý. Agathe a ja sme chceli použiť peniaze na toľko rozličných vecí, že sme už nevedeli, pre ktorý nákup sa rozhodnúť. Urobil si to tak, ako ten sluha španielskeho kráľa, keď zmenil čas na všetkých hodinách svojho pána - dal si nás dokopy. Naozaj, ustavične sme sa škriepili, ktoré zo svojich želaní by sme mali uskutočniť, a nedovtípili sme sa, milý môj Eugene, že peniaze môžeme použiť na to, v čom sú zahrnuté všetky naše túžby. Agathe poskočila od radosti. Nuž boli sme obidve celý deň ako spochabené, do takej miery (tetkin štýl), že nám mamička prísne povedala: "Čo je to s vami, slečny?" Keby na nás boli trošičku pohundrali, myslím, že by sme boli bývali ešte spokojnejšie. Žene istotne pôsobí veľké potešenie, keď trpí pre toho, koho miluje! Ja sama som bola zadumaná a zarmútená pri všetkej svojej radosti. Bude zo mňa naisto zlá žena, som veľmi márnотratná. Kúpila som si dva pásy, pekné šidielko na vypichovanie dierok na živôtikoch, kadejaké taľafatky, takže som mala menej peňazí, ako tá tučná Agathe, ktorá je veľmi sporivá a zhrňa svoje toliariky ako straka. Mala dvesto frankov! Ja, chudáčik môj milý, ja som mala iba stopäťdesiat toliarov. Som veľmi potrestaná, hneď by som pás šmarila do studne, bude mi navždy trápne ho nosiť. Okradla som Ťa. Agathe bola zlatá. Povedala mi: "Pošlime tých tristo päťdesiat frankov ako od nás obidvoch!" No nevedela som sa zdržať, aby som Ťa nevyrozprávala všetko tak, ako sa to zbehlo. A vieš, ako sme to urobili, aby sme počúvli Tvoje rozkazy? Vzali sme svoje slávne peniaze, išli sme sa samy dve prejsť, a keď sme sa už raz dostali na hlavnú hradskú, zabehli sme do Ruffeca, kde sme sumu pekne-rúče oddali pánu Grimbertovi, ktorý vedie úrad Kráľovských pôšt! Keď sme sa vracali, boli sme ľahučké ani lastovičky. "Vari nás šťastie tak nadľahčuje?" povedala mi Agathe. Povraveli sme si tisíc vecí, ktoré Vám nebudem opakovať, pán Parížan, lebo sa to priveľmi týkalo Vás. Ach, braček drahý, veľmi Ťa ľúbime, tým je troma slovami povedané všetko. Pokiaľ ide o zachovanie tajomstva, podľa našej tetušky také malé falošnice, ako sme my, sú všetkého schopné, ešte aj mlčať. Mamička s tetuškou sa vybrali potajomky do Angoulému a obidve zachovali mlčanie o vysokom politickom poslaní svojej cesty, čo sa neobišlo bez dlhých porád, z ktorých sme boli vylúčené, takisto ako pán barón. Veľké dohady zamestnávajú mysle v ríši Rastignacovcov. Mušelínové šaty, posiate ažúrovanými kvietkami, čo vyšívajú infantky pre Jej Veličenstvo kráľovnú, dohotovujú v najhlbšej tajnosti. Ostáva vyšíť už len dva pásiky. Rozhodlo sa, že smerom na Verteuil nepostavia múr, bude tam živý plot. Pospolitý ľud pritom príde o svoje ovocie a kordóny, zato sa však získa krásny výhľad pre cudzincov. Ak by následník trónu potreboval vreckovky, dáva sa mu na vedomie, že urodzená vdova de Marcillac, prehrabávajúca sa v pokladniciach a v truhliciach, označovaných menami Pompeje a Herculaneum, objavila kus krásneho holandského plátna, o ktorom ani nevedela; princezné

Agathe a Laure ponúkajú do jeho služieb svoje nite, ihly aj ruky, ešte vždy trochu priveľmi červené. Obidvaja mladí princovia don Henri a don Gabriel, zachovali si neblahý zvyk napchávať sa hrozným lekvárom, zlostia svoje sestry, nechcú sa učiť, bavia sa tým, že vyberajú vtáčie hniezda, vyrevúvajú, a hoci je to proti zákonom ríše, režu víbové prúty a robia si z nich paličky. Pápežský nuncius, obecne zvaný farár, hrozí, že ich vyobcuje, ak budú i naďalej zanedbávať posvätné kánony gramatiky pre kanóny bazáčkového kalibru.

Zbohom, braček drahý, nikdy nijaký list neodnášal toľko želaní všetkého dobrého a veľa šťastia, ani toľko spokojnej lásky. Nuž, budeš nám musieť veľa rozprávať, až prídeš! Mne povieš všetko, ja som staršia. Tetuška nám naznačila, že máš úspechy v spoločnosti.

Povráva sa o akejsi dáme a o ostatnom sa mlčí... To len medzi nami, rozumie sa! Počuj, Eugene, keby si chcel, mohli by sme sa zaobísť bez vreckoviek a ušili by sme Ti košele. Odpovedz mi chytro v tejto veci. Ak by si zaraz potreboval pekné, dobre ušité košele, museli by sme sa ihneď pustiť do roboty; a ak sa v Paríži nosí strih, čo by sme nepoznali, poslal by si nám vzory, najmä na manžety. Zbohom, zbohom! Bozkávam Ťa na čelo z ľavej strany, na sluchu, čo patrí výlučne mne. Druhý list nechávam pre Agathe, sľúbila mi, že nebude čítať, čo Ti tu pišem. Ale pre väčšiu istotu zostanem pri nej, kým Ti bude písať.

Tvoja milujúca sestra

Laure de Rastignac

„Ach, áno,“ vravel si Eugene, „áno, bohatstvo za každú cenu! Ani pokladmi nemožno zaplatiť takú oddanosť. Chcel by som im poznašať všetko možné šťastie. Tisíc päťstopäťdesiat frankov!“ povedal si po malej prestávke. „Každá minca sa musí dostať na pravé miesto! Laure má pravdu. To je žena! Mám iba košele z hrubého plátna. Pre blaho druhého mladá deva sa stáva ľstivou ako zlodej. Nevinná, keď ide o ňu, a predvídava, keď sa to týka mňa, je ako anjel z neba, ktorý odpúšťa pozemské hriechy, hoci ich nechápe.“

Teraz mu patrí celý svet! Už aj zavolať krajčírku, povypytoval sa ho a získal si ho. Keď uvidel pána de Trailles, Rastignac pochopil, aký význam majú krajčírky v živote mladých ľudí! Beda! Nejestvuje stredná cesta medzi týmito dvoma krajnosťami: krajčír je alebo úhlavný nepriateľ, alebo priateľ získaný účtom. Eugene našiel v svojom krajčírovi človeka, ktorý chápal svoje remeslo otcovsky a ktorý sa pokladal za spojiva medzi prítomnosťou a budúcnosťou mladých ľudí. Preto mu aj vdáčný Rastignac pomohol nadobudnúť majetok žartovným dobrozdaním, v ktorom neskoršie vynikol.

- Poznám od neho, - vravieval, - dvoje nohavíc, čo umožnili uzavrieť manželstvá s dvadsaťtisícibrovou rentou.

Tisíc päťsto frankov a šiat podľa ľubovôle! V tej chvíli chudák Juhofrancúz už o ničom nepochyboval a zišiel na obed s neopísateľným výrazom v tvári, aký dodáva mladému mužovi akákoľvek suma. Vo chvíli, keď peniaze vklznu do vrecka študenta, vztýči sa v ňom samom akýsi fantastický stĺp, o ktorý sa oprie. Vykračuje si lepšie ako predtým, cíti v sebe akýsi oporný bod pre páku svojej činnosti, jeho pohľad je obsažný, priamy, pohyby sú čulé; ešte včera ponížený a bojzlivý, bol by sa dal zabiť; zajtra zbije hoci ministerského predsedu. Odohrávajú sa v ňom neslýchané divy: všetko chce a všetko môže, zažiada si raz to, raz ono, je veselý, veľkodušný, rád sa zdôveruje. Slovom, vtáčik, čo ešte nedávno nemal krídla, odrazu ich naširoko rozopäl. Študent bez peňazí chmatne neraz po troške radosti ako pes, čo uchyťí

kosť, hoci mu pritom hrozí tisícovkové nebezpečenstvo, rozdrví ju, vycicia z nej špik a beží ďalej; ale mladý človek, ktorý má vo vrecku niekoľko zlatiek, čo sa ľahko rozkotúľajú, vychutnáva každý pôžitok, podelí si ho, teší sa z neho, cíti sa ako v siedmom nebi, nevie už, čo značí slovo bieda. Patrí mu celý Paríž. V tomto veku je všetko samý lesk, všetko sa ligoce a blčí! Je to vek radostnej sily, z ktorej nemá nikto úžitok, ani muž, ani žena! Vek dlžôb a prudkých obáv, ktoré z desaťnásobujú každú radosť! Ten, kto zo skúsenosti nepozná ľavý breh Seiny medzi ulicou Svätého Jakuba a ulicou Svätých Otcov, zo života nič nepozná!

„Ach, keby len parížske ženy vedeli!“ vravel si Rastignac, hltajúc varené hrušky, kus po dva haliere, ktoré podávala pani Vauquerová, „prišli by až sem a dali by sa zahrnúť láskou.“

V tej chvíli zazvonil na mrežovej bráne listár Kráľovských pôšt a vošiel do jedálne. Spýtal sa na pána Eugena de Rastignac a podal mu dve vrecúška a potvrdenkový zošit na podpis. Vtom ako šľahnutie bičom zasiahol Rastignaca prenikavý pohľad, ktorý naňho vrhol Vautrin.

- Budete mať z čoho zaplatiť hodiny šermu a cvičenia v streľbe do cieľa, - povedal mu ironicky.

- Koráby priplávali, - povedala pani Vauquerová, pozerajúc na vrecúška.

Slečna Michonneauová sa bála čo len pozrieť na peniaze, aby neprezradila svoju chtivosť.

- Máte dobrú matku, - povedala pani Couturová.

- Pán má dobrú matku, - zopakoval Poiret.

- Áno, mamička si pustila žilou, - povedal Vautrin. - Teraz sa už budete môcť zabávať, chodiť do spoločnosti, loviť vená a tancovať s grófkami, čo majú vo vlasoch broskyňové kvety. Ale verte mi, mladý pán, častejšie zájdite na strelnicu!

Vautrin urobil pohyb ako človek, čo mieri na protivníka. Rastignac chcel dať poštárovi prepitné, no vrecko mal prázdne. Vautrin ihneď pohľadal vo vlastnom vrecku a hodil chlapovi dvadsať sou.

- Máte úver, - ozval sa znova, dívajúc sa na študenta.

Rastignac sa musel poďakovať, hoci mu ten človek bol neznesiteľný po ostrej slovnej potýčke v ten deň, keď sa vrátil od panej de Beauséant. Po celý tento týždeň Eugene a Vautrin sa spolu nezhovárali, iba sa vzájomne pozorovali. Študent sa v duchu márne spytoval, prečo. Akiste sa myšlienky navonok premietajú úmerne k sile, s akou vznikajú, a zasiahnu tam, kam ich mozog vyslal podľa matematického zákona, podobného zákonu, ktorý usmerňuje strely mažiara. Ich účinky sú rozličné. Ak jestvujú nežné povahy, do ktorých sa myšlienky zahniezdia a pustošia ich, jestvujú aj povahy silne vyzbrojené, lebky s kovovou obrubou, od ktorých sa vôľa odrazí a padá ako guľka od múru; okrem toho jestvujú ešte povahy chabé, mäkké, do ktorých myšlienky blížnych prichádzajú zamierať, ako sa účinok vystrelených guliek stlmí v mäkkej zemi obranných násypov. Rastignac mal hlavu plnú pušného prachu, ktorý vybuší pri najmenšom náraze. Bol priveľmi živý a mladý, a teda neobyčajne prístupný onomu premietaniu myšlienok, onej nákaze citov, ktoré na nás doliehajú v najčudnejšej podobe, hoci o tom nevieme. Jeho duševný zrak mal jasnozrivú ostrosť očí rysa. Každý z jeho dvojnásobne vnímavých zmyslov mal túto tajomnú schopnosť, túto prispôsobivosť vysielat' a

vnímať, ktorú obdivujeme u vynikajúcich ľudí, bitkárov, schopných vystihnúť chybné miesto každého panciera. Za mesiac sa napokon u Rastignaca vyvinulo práve toľko hodnotných vlastností ako chýb. Chyby - tie od neho vyžadovali spoločnosť a splnenie jeho vzrastajúcich túžob. Medzi jeho hodnotnými vlastnosťami bola južná prudkosť, ktorá vedie človeka priamo proti ťažkosti, aby ju prekonala, a ktorá človeku spoza Loiry nedovoľuje zotrvať v akejkoľvek neistote; túto vlastnosť ľudí zo severu nazývajú chybou: pre nich, ak bola zdrojom Muratovho šťastia, bola aj príčinou jeho smrti. Z toho by sme museli uzatvárať, že keď už Južan vie v sebe spojiť prešibanosť človeka zo severu s odvahou človeka spoza Loiry, tak je dokonalý a zostáva švédskym kráľom. Rastignac nemohol teda dlho vydržať v paľbe Vautrinových batérií, ak nevedel, či ten chlap je jeho priateľom alebo nepriateľom. Z času na čas sa mu pozdávalo, že ten čudný človek preniká do jeho vášní a číta v jeho srdci, kým on sám je taký uzavretý, akoby mal v sebe nehybnú hĺbku sfingy, ktorá všetko vie, všetko vidí, no nič nevraví. Len čo pocítil, že má plné vrecko peňazí, Eugene sa vzoprel.

- Buďte taký láskavý a počkajte, - povedal Vautrinovi, ktorý vychutnával posledné dúšky kávy a chystal sa odísť.

- Prečo? - spýtal sa štyridsiatnik, nasadzujúc si klobúk so širokou stuhou a berúc si železnú paličku, ktorou často šermoval ako človek, ktorý by sa nezľakol, ani keby ho prepadli štyria zloději.

- Vrátim vám dlžobu, - pokračoval Rastignac a hneď aj otvoril jedno vrecúško a vysádzal sto štyridsať frankov pani Vauquerovej. - Priatelia budme, dlhy si plaťme, - povedal vdove. Sme vyrovnaní až do Silvestra. Premeňte mi týchto sto sou.

- Dlhy si plaťme, priatelia budme, - zopakoval Poiret, dívajúc sa na Vautrina.

- Tu je dvadsať sou, - povedal Rastignac, podávajúc peniaze sfinge v parochni.

- Človek by povedal, že sa bojíte ostať mi niečo dlžen! - zvolal Vautrin, pohrúžiac veštecky skúmavý pohľad až do duše mladého muža a posmešne a cynicky sa naňho usmial, čo Eugena už stokrát napálilo.

- Nuž... hej, - odpovedal študent, ktorý držal v ruke svoje dve vrecúška, a chystal sa odísť do svojej izby.

Vautrin vychádzal dvermi, ktoré viedli do salónu, a študent sa chystal odísť dvermi do chodby pri schodoch.

- Viete vy vôbec, pán markíz de Rastignacorama, že to, čo mi hovoríte, nie je práve zdvorilé? - povedal vtom Vautrin, pribuchol dvere salónu a zamieril k študentovi, ktorý sa naňho chladne pozrel.

Rastignac zavrel dvere jedálne a odviedol Vautrina pod schody do chodby, čo oddeľovala jedáleň od kuchyne, kde boli plné dvere vedúce do záhrady a nad nimi oblok so železnou mrežou. Tam povedal študent pred Sylviou, ktorá vybehla z kuchyne:

- Pán Vautrin, ja nie som nijaký markíz a nevolám sa Rastignacorama.

- Idú sa biť, - povedala slečna Michonneauová ľahostajne.

- Biť sa idú, - zopakoval Poiret.

- Ale ba! - odpovedala pani Vauquerová, hladkajúc stĺpček toliarov.

- Ved' už idú tamto pod lipy, - zvolala slečna Victorine a vstala, aby pozrela do záhrady. - A ten úbohý mladík má predsa pravdu.

- Pod'me hore, dušička, - povedala pani Couturová. - Tieto veci sa nás netýkajú.

Keď sa pani Couturová a Victorine zdvihli a odchádzali, stretli sa zrazu vo dverách s tučnou Sylviou, ktorá im zatarasila cestu.

- Čo sa vám nestalo! - vravela. - Pán Vautrin povedal pánu Eugenov: pohovárajte sa o tom! Potom ho chytil pod pazuchu a hľa, už sa tam prechádzajú medzi našimi artičkami.

Vtom sa zjavil Vautrin.

- Pani Vauquerová, - povedal s úsmevom, - neľakajte sa, idem vyskúšať pod lipami svoje pištole.

- Ach, pane, - povedala Victorine a zopála ruky, - prečo chcete zabiť pána Eugena?

Vautrin o dva kroky cúvol a skúmavo pozrel na Victorinu.

- Ďalšia historka, - zvolal žartovne, až sa úbohá deva zapýrila. - Ten mládenec je milý, všakver? - pokračoval. - Na niečo ste ma priviedli. Budem strojom vášho šťastia, vás oboch, dieťa moje krásne.

Pani Couturová chytila chovanicu pod pazuchy a ťahala ju odtiaľ, šepkajúc jej vyčítavo do ucha:

- Ale, Victorine, ja vás dnes nechápem.

- Nechcem, aby sa u mňa strieľalo z pištolí, - povedala pani Vauquerová. - Hádám len nechcete vystrašiť celé susedstvo a privolať políciu v tomto čase?

- Len pokojne, mamka Vauquerová, - odpovedal Vautrin. - No ved', všetko je v poriadku, chceme sa len pocvičiť v streľbe.

Znova sa pripojil k Rastignacovi a chytil ho dôverne za plece.

- Aj keby som vám dokázal, že na tridsaťpäť krokov trafím päť ráz za sebou do pikového esa, - povedal mu, - nestratili by ste odvahu. Vidí sa mi, že ste tak trochu jedoš a dali by ste sa zabiť ako dajaký chumaj.

- Cúvate, - povedal Eugene.

- Nedráždite ma, - odpovedal Vautrin. - Dnes ráno nie je zima, pod'me si tamto sadnúť, - ukázal na sedadlá natreté na zeleno. - Tam nás nik nepočuje. Musím sa s vami pohovárať. Ste dobrý mládenček a nechcem vám zle. Mám vás rád, čestné slovo. Oklam... (tisíc

hrmených!) Vautrinove čestné slovo. Prečo vás mám rád, to vám poviem hneď. Predbežne len toľko: poznám vás, ako by som vás bol splodil, a hneď vám to dokážem. Odložte si vrecúško tamto, - dodal, ukazujúc na okrúhly stôl.

Rastignac položil peniaze na stôl a sadol si; zmocnila sa ho zvedavosť, vystupňovaná na najvyššiu mieru náhlou zmenou v správaní tohto človeka, ktorý mu najprv pohrozil, že ho zabije, a teraz sa zas tvári ako jeho ochranca.

- Iste by ste radi vedeli, kto som, čím som sa zapodieval, alebo čím sa zapodievam, - pokračoval Vautrin. - Ste priveľmi zvedavý, chlapček. Len pokojne. Zaraz počujete o mne aj iné veci! Mal som ťažký život. Vypočujte ma najsamprv, odpoviete mi až potom. Hľa, takýto je, niekoľkými slovami, môj predošlý život. Kto som? Vautrin. Čo robím? To, čo sa mi páči. Nechajme to. Chcete poznať moju povahu? Som zadobre s tými, čo sú ku mne dobrí, alebo ku ktorým cítim náklonnosť. Tým je všetko dovolené, môžu ma dokopať až do kostí na nohách, a predsa im nepoviem: Daj si pozor! Ale, šľak ho trafil! Som zlý ako diabol voči tým, čo do mňa zabírajú, alebo čo nie sú mi po chuti. A bude dobre, keď vás poučím o tom, že zabiť človeka je pre mňa ako toto, hľa! - povedal a poriadne si odpľul. - Usilujem sa iba, aby som urobil čistú prácu, keď už je vonkoncom nevyhnutné niekoho zabiť. Som to, čo vy nazývate umelcom. Prečítal som Pamäti Benvenuta Celliniho, tak ako ma vidíte, a to ešte v taliančine! Od neho, od toho hrdého chlapíka, naučil som sa napodobňovať Prozreteľnosť, čo nás zabíja hlava-nehlava, a milovať krásu všade, kde sa vyskytuje. Mimochodom, či to nie je krásna hra stáť sám proti všetkým a mať pritom šťastie? Veľa som premýšľal o súčasnom zriadení vášho spoločenského neporiadku. Chlapček môj, súboj je detská hra, hlúposť. Keď z dvoch žijúcich ľudí jeden musí zmiznúť, len chumaj môže rozhodnutie ponechať náhode. Súboj? Hlava alebo orol! Tak je to! Vpálím päť guliek za sebou do pikového esa, jednu na druhú, a to ešte na tridsaťpäť krokov! Ak má človek takýto talentík, naozaj si môže byť istý, že skolí protivníka. Nuž a vystrelil som na človeka z dvadsiatich krokov a netrafil som ho. Ten chlapík jakživ nemal v ruke pištoľu. Pozrite! - povedal ten neobyčajný človek, rozopäl si vestu a obnažil prsia, chlpaté ako medvedí chrbát, zarastené ryšavými chlpmi, ktoré vzbudzovali čosi ako hnus zmiešaný s hrôzou. - Ten holobriadok mi oškvíkol chlpy, - dodal, vkladajúc Rastignacov prst do jamky na prsiach. - Ale vtedy som bol ešte chlapec, bol som vo vašich rokoch, mal som dvadsaťjeden. Ešte som v čosi veril, v lásku ženy, v kopu hlúposť, do ktorých sa aj vy hodláte zamotať. Boli by sme sa bili, všakver? Boli by ste ma mohli zabiť. Predpokladajme, že som hore bradou, a kde by ste boli vy? Museli by ste zmiznúť, ísť do Švajčiarska, žiť z oteckových peňazí, ktorý ich nemá nazvyš. Objasním vám situáciu, v akej ste; ale urobím to s prevahou muža, ktorý po preskúmaní vecí pozemských zistil, že sú dve možnosti: alebo tupá poslušnosť, alebo vzburá. Ja neposlúcham nikoho v ničom, je to jasné? Viete, čo potrebujete na ceste, ktorou ste sa pustili? Milión, a to chytro; ináč sa s našou hlavičkou môžeme ísť túlať pomedzi siete v Saint-Cloud, aby sme zistili, že jestvuje nejaká Najvyššia bytosť. A ja vám ten milión dám.

Odmlčal sa, pozerajúc na Eugena.

- Aha, už sa tak nemračíte na apíka Vautrina! Pri tomto slove ste ako dievčina, ktorej ktosi povie: Do videnia večer! a ktorá sa pri cifrovaní obližuje ako mačka, keď pije mlieko. Nuž teda k nám dvom! S vami, mladý páňko, to vyzerá takto. Máme tam dolu otecka, mamičku, pratetušku, dve sestry (osemnásťročnú a sedemnášťročnú), dvoch bračekov (pätnásťročného a desaťročného), hľa, to je prehliadka posádky. Teta vychováva vaše sestry. Farár dochádza vyučovať latinčinu oboch bratov. Rodina zje viacej gaštanovej kaše ako bieleho chleba, otecko si šetrí nohavice, mamička si ledva dožičí jedny šaty na zimu a jedny šaty na leto a

sestry to robia, ako sa dá. Viem všetko, bol som na Juhu. Tak to vyzerá u vás doma, keď vám posielajú tisíc dvesto frankov ročne a keď vaša zemička vynáša iba tritisíc frankov. Máme kuchárku a sluhu, treba zachovať dekórum, otecko je barón. Nuž a my, my sme ctižiadostiví, sme v príbuzenstve s Beuséantovcami a chodíme peši, túžime po bohatstve a nemáme ani groš, jeme gebuziny mamky Vauquerovej a obľubujeme vyberané obedy na predmestí Saint-Germain, spávame na slamníku a radi by sme palác! Nevyčítam vám vaše túžby. Ctižiadosť, srdiečko moje, tú nemá každý. Len sa opýtajte žien, akých mužov vyhľadávajú, ctibažných. Ctibažní ľudia majú mocnejšie bedrá, krv bohatšiu na železo, srdce horúcejšie ako ostatní ľudia. A žena sa cíti taká šťastná a taká krásna vo chvíľach, keď je silná, že uprednostňuje pred všetkými toho, ktorý má nesmiernu silu, aj keby jej hrozilo, že ju rozdrví. Robím súpis vašich túžob, aby som vám položil otázku. Túto otázku. Sme hladní ako vlk, máme ostré zúbky, aby sme mali stále plný hrniec? Najprv musíme zjesť Zbierku zákonov; nie je to zábavné a nič sa pritom nenaučíme; ale musí to byť! Nech! Staneme sa najprv advokátom a potom predsedom niektorého porotného súdu a budeme posielat' na galeje chudákov, čo sú viac hodni ako my, s vypálenými literami NZ^{*}) na pleci, aby sme boháčom dokázali, že môžu pokojne spať. Nie je to zábavné a okrem toho to trvá dlho. Najsamprv dva roky prehajdákat' v Paríži, obkukávať maškrtky, no nemôcť sa ich dotknúť, hoci nám na ne sliny tečú. Unavuje večne len túžiť a nikdy sa neukojit'. Keby ste boli bledý a mali náтуру mäkkýšov, nemuseli by ste sa ničoho báť; ale my máme ohnivú krv levov a chuť vystrájat' denne kopu hlúpostí. Podľahnete tejto trýzni, najstrašnejšej, aká jestvuje v pekle milého pána boha. Pripusťme, že budete rozumný, že budete pijať mlieko a skladať elégie; i keby ste boli akokoľvek šlachetný, po mnohých útrapách a odriekaniach, z ktorých by sa i pes zbesnel, budete musieť začať s tým, že sa stanete zástupcom dajakého figliara, v ktoromsi mestečku, kde vám vláda hodí tisíc frankov platu, ako sa pohodí trocha polievky mäsiarskej doge. Brechaj na kmínov, obhajuj boháčov, stínaj gilotínou odvážnych ľudí. Ďakujem pekne! Ak nemáte protekciu, zhnijete na svojom vidieckom súde. Okolo tridsiatky bude z vás sudca s tisíc dvesto frankami ročne, ak do tých čias nezavesíte talár na klinec. Keď dosiahnete štyridsiatku, oženíte sa s nejakou mlynárskou dcérou s približne šesťtisícibrovou rentou. Ďakujem. Ak budete mať protekciu, stanete sa ako tridsaťročný kráľovským prokurátorom s tisíc toliarmi príjmu a vezmete si za ženu dcéru mešťanostu. Ak sa dopustíte niekoľkých drobných politických podlostí, ako že prečítate na nejakom volebnom lístku Villéle namiesto Manuel (to sa rýmuje, to učičika svedomie), budete už v štyridsiatke generálnym prokurátorom a prípadne sa stanete poslancom. "Všimnite si, drahé dieťa, že to už budete mať narušené svoje útle svedomie, že dvadsať rokov budeme znášať všelijaké strasti a utajovanú biedu, a že naše sestry zostanú starými dievkami. Okrem toho mám česť upozorniť vás, že vo Francúzsku je iba dvadsať generálnych prokurátorov a vás, uchádzačov na túto hodnosť, je dvadsaťtisíc, medzi ktorými sa nájdú všelijakí klamári, čo by zapredali aj vlastnú rodinu, len aby sa dostali o stupienok vyššie. Ak sa vám to remeslo protiví, obzrime sa po inom. Chce sa barón de Rastignac stať advokátom? Pekné! Musí sa celých desať rokov trápiť, míňať tisíc frankov mesačne, mať knižnicu, kanceláriu, chodievať do spoločnosti, bozkávať okraj talára právneho zástupcu, aby dostal dajaké prípady, zametať súdny palác vlastným jazykom. Ak by vás toto remeslo priviedlo k majetku, nepovedal by som nie; no nájdite mi v Paríži piatich advokátov, čo v päťdesiatich rokoch zarábajú vyše päťdesiat tisíc ročne! Ba skôr než by som si takto ponižoval dušu, radšej by som sa stal pirátom. Ostatne, kde vziať toliare? To všetko nie je vôbec radostné. Máme akýsi zdroj v ženinom vene. Chcete sa oženiť? To by bolo uviazať si kameň na krk. A potom, ak sa oženíte pre peniaze, čo naše city pre česť, naša ušľachtilosť? To sa už dnes môžete začať búriť proti spoločenským zvyklostiam. To by ešte nič nebolo, plaziť sa ako had pred nejakou ženou, oblizovať nohy jej matke, dopúšťať sa nízkostí, čo by sa protivili aj svini, fuj, keby ste našli aspoň šťastie! Ale budete ukrutne nešťastný so ženou, s ktorou sa takto oženíte. Vždy je lepšie byť na vojnovej nohe s chlapmi, ako sa škriepiť s vlastnou

ženou. Hľa, rázcestie života, mladý pán, vyberte si. Už ste si aj vybrali; zašli ste k nášmu bratancovi de Beauséant a tam ste zavoňali prepych. Zašli ste k panej de Restaud, dcére otca Goriota, a tam ste zavoňali Parížanku. V ten deň ste sa vrátili s heslom napísaným na čele, s heslom, ktoré som vedel jasne prečítať: Vyšvihnúť sa! Vyšvihnúť sa stoj čo stoj! ,Bravo!' povedal som si. ,Taký odvážny chlapík sa mi páči.' Potrebovali ste peniaze. Kde ich vziať? Vytiahli ste ich zo sestier. Všetci bratia viac-menej šklbú sestry. Vašich tisíc päťsto frankov, vyžmýkaných bohvieako v kraji, kde nájdeme viacej gaštanov ako mincí po sto sou, rozffkne sa čoskoro ako vojaci, keď rabujú. A čo budete robiť potom? Pracovať? Taká práca, ako ju teraz chápete vy, vynesie mládencom ako Poiret na staré kolená byt u mamky Vauquerovej. Rýchle zbohatnutie je problém, ktorý si v tejto chvíli zaumienilo rozlúštiť päťdesiatisíc mladých mužov vo vašom položení. Vy ste iba jednotkou v tomto počte. Uvážte, aké úsilie budete musieť vynaložiť a aký urputný bude boj. Budete sa musieť vzájomne požíerať ako pavúky v hrnci, lebo päťdesiatisíc dobrých miest nieto. Viete vy, ako sa v takom prípade robí kariéra? Neobyčajnou geniálnosťou alebo šikovnou korupciou. Do tejto masy ľudí treba vpadnúť ako guľa z kanóna, alebo sa ta prikradnúť ako mor. Čestnosť tu je nanič. Ľudia sa koria moci génia, nenávidia ho, usilujú sa ho očierniť, pretože berie, ale nedelí sa; koria sa mu však, ak vytrvá; slovom, ak ho nemôžu pochovať do bahna, kľáčia pred ním. Korupcia prevláda, talent je zriedkavý. A tak je korupcia zbraňou priemernosti, ktorej je hojnosť, všade pocítite jej ostrie. Uvidíte ženy, ktorých manželia majú všetkého dokopy šesťtisíc frankov príjmu a ktoré utratia vyše desaťtisíc iba na svoje cifrovanie. Uvidíte úradníckov s tisíc dvesto frankami kupovať pozemky. Uvidíte, ako sa predávajú ženy, aby sa odviezli na koči syna niektorého paira, ktorý môže ísť v Longchampe priamo prostriedkom cesty. Videli ste, ako ten úbohý chumaj otec Goriot musel zaplatiť zmenku, čo naňho previedla dcéra, ktorej muž má päťdesiatisíc libier ročného dôchodku. Stavím sa, že v Paríži nespravíte dva kroky, aby ste nenarazili na pekelné intrigy. Stavím hlavu proti tejto hlávke šalátu, že pichnete do osieho hniezda pri prvej žene, čo sa vám zapáči, ak bude bohatá, krásna a mladá. Všetky sú pri každej príležitosti v rozpore so zákonmi, na vojrovej nohe s manželmi. Jakživ by som neskončil, keby som vám musel vysvetľovať čachre, aké sa robia kvôli milencom, kvôli handrám, deťom, kvôli domácnosti alebo z márnomyseľnosti, len zriedkakedy pre cnosť, to mi verte. A tak čestný človek je všeobecným nepriateľom. Ale čo myslíte, kto je čestný človek? V Paríži čestný človek je ten, kto mlčí a odmieta deliť sa so ziskom. Nevravím vám o úbohých otrokoch, ktorí len hrdlačia, no nikdy nie sú za svoju prácu riadne odmenení a ktorých ja nazývam bratstvom božích drevákov. Pravda, tam cnosť kvitne v celej svojej hlúposti, ale tam je aj bieda. Vidím už, ako čudne by sa tvárili tí statoční ľudia, keby si z nás boh urobil zlý žart a neprišiel by na posledný súd. Ak teda chcete chytro nadobudnúť majetok, alebo už musíte byť bohatý, alebo vás za takého musia pokladať, ten, kto chce zbohatnúť, musí v hre riskovať; ináč sa napáli a potom spánombohom! Ak v tých sto zamestnaniach, ktoré môžete zastávať, nájdete desať ľudí, čo majú rýchle úspech, verejnosť ich volá kmínmi. Vyvodte si z toho uzáver. Hľa, život, taký, aký je. Ono to nie je o nič krajšie ako tá kuchyňa, zapácha ti celkom tak, a ak sa človek chce dobre najesť, musí si zašpiniť ruky; len aby ste sa potom vedeli dobre vyumývať, v tom je celá morálka našich čias. Ak vám takto hovorím o svete, on sám mi na to dal právo, poznám ho. Myslíte si, že ho preto znevažujem? Vonkoncom nie. Vždy bol takýto. Mravokárci ho nezmenia. Človek je nedokonalý. Zavše je viac alebo menej pokrytecký a hlupáci vtedy vravia, že je mravný, alebo nemravný. Neobviňujem boháčov, ani sa nestránim ľudu: človek je ten istý hore, dolu i uprostred. V každom miliónu týchto vyšších zvierat nájdeme zo desať figliarov, čo sa vedia vyšmyknúť ponad všetko, ba aj ponad zákony; ja som jeden z nich. Vy, ak ste vynikajúci človek, choďte rovnou cestou a so zdvihnutou hlavou. No budete musieť zápasit' so závisťou, ohováraním, priemernosťou, so všetkými. Napoleon sa stretol s ministrom vojny, ktorý sa volal Aubry a ktorý len-len že ho neposlal do kolónií. ,Skúmajte sa! Uvážte, či budete vedieť vstávať každé

ráno s pevnejšou vôľou, ako ste mali deň predtým. Za týchto okolností vám predložím návrh, ktorý by nik neodmietol. Dobre počúvajte! Pozrite, mám v duchu plán. Mojm plánom je žiť patriarchálnym životom na nejakom veľkom panstve, tak stotisíc jutár, napríklad v Spojených štátoch na Juhu. Chcem sa stať plantážnikom, mať otrokov, zarobiť zopár miliónikov predajom volov, tabaku, dreva, všetko z vlastných zdrojov, žiť si tak ako neobmedzený vladár, slovom, viesť tam život, o ktorom tu nemajú ani poňatia, tu každý len kvočí utiahnutý doma. Som veľký básnik. Básne však nepíšem: sú v mojich činoch a citoch. Mám teraz päťdesiat tisíc frankov, za ktoré by som si zadovážil ledva štyridsať černochoch. Potrebujem dvestotisíc frankov, lebo chcem mať dvesto černochoch, aby som mohol uspokojiť svoju záľubu v patriarchálnom živote. Viete, černosi, tí sú na všetko, každý si robí s nimi, čo chce, a nijaký zvedavý kráľovský prokurátor za vami nepríde, aby ste sa z toho zodpovedali. S týmto čiernym kapitálom budem mať o desať rokov tri alebo štyri milióny. Ak sa mi to podarí, nik sa ma nespýta: Kto si? Budem pán Štvormiliónový, občan Spojených štátov. Budem mať päťdesiat rokov, nebudem ešte chatrný, budem sa zabávať svojím spôsobom. Slovom, ak sa vám postarám o miliónové veno, dáte mi dvestotisíc frankov? Dvadsať percent provízie, čo? Je to priveľa? Ženička vás bude zahŕňať láskou. A keď už budete ženatý, dáte najavo nepokoj, výčitky svedomia, celých štrnásť dní sa bude smutne tváriť. Raz v noci sa chvíľku budete okúňať a potom medzi dvoma bozkami vyhlásite žene, že máte dvestotisíc frankov dlžoby, osloviac ju pritom: Miláčik môj! Takúto frašku zohrajú deň čo deň i tí najznamenitejší ľudia. Mladá žena neodoprie peňaženku tomu, kto jej uchvátil srdce. Myslíte, že pri tom dačo stratíte? Nie. Veď už nájdete spôsob, ako tých dvestotisíc frankov znovu získať v nejakom obchode. S peniazmi a svojím bystrým umom si nahonobíte taký majetok, aký si len budete želať. Ergo, v časovom rozpätí šiestich mesiacov budete už mať založené vlastné šťastie, šťastie roztomilej žienky i šťastie apíka Vautrina, ak už ani nepočítame šťastie vašej rodiny, ktorá si v zime dýcha na prsty, lebo nemá dost dreva. Nečudujte sa ani tomu, čo vám navrhujem, ani tomu, čo od vás žiadam! Zo šesťdesiatich znamenitých sobášov v Paríži je štyridsaťsedem takých, čo sa uzatvárajú podobnými obchodmi. Notárska komora prinútila pána...

- A čo mám urobiť? - prerušil Rastignac dychtivo Vautrina.

- Takmer nič, - odpovedal Vautrin a mimovoľne dal najavo radosť, podobnú vyjavenému výrazu rybára, ktorý zacíti na konci svojej udice rybu. - Dobre ma počúvajte! Srdce úbohej, nešťastnej a biednej devy je ako špongia, nesmierne dychtí nasiaknuť láskou, ako suchá špongia, čo zaraz napuchne, len čo do nej padne kvapôčka citu. Dvoriť mladej bytosti, ktorá žije osamelo, v beznádejnosti a chudobe, a ani netuší, že ju čaká bohatstvo, človeče, to je ako mať všetky tromfy v ruke, ako poznať výherné čísla v lotérii, ako hrať na burze a mať najčerstvejšie správy. Vybudujete na pevných stĺpoch nerozlučné manželstvo. Len čo dievočke prídu tie milióny, hodí vám ich k nohám, akoby to boli kamienky. "Ber si ich, môj najmilší! Ber, Adolphe! Ber, Alfred! Ber, Eugene!" povie, ak Adolphe, Alfred či Eugene mali toľko rozumu, a obetovali sa pre ňu. Obeťami rozumiem predat' staré šaty, aby sa mohlo ísť do Modrého ciferníka na pašétu s hubami, odtiaľ večer do Ambigu-Comique, alebo dať hodinky do záložne a darovať jej šál. Nespomínam ľúbostné čmáraniny, ani hlúposti, na ktorých ženám tak veľmi záleží, ako napríklad, keď sme od nich ďaleko, že treba poffkať listový papier vodou, aby to vyzeralo ako slzy, mám dojem, že dokonale poznáte tajnú reč srdca. Paríž, vidíte, je ako prales Nového sveta, kde sa kľbčí zo dvadsať divých kmeňov, Illinoisčania, Huróni, čo žijú z výťažku rozličných spoločenských vrstiev; vy poľujete na milióny. Aby ste ich získali, používate osídla, klepce, vábidlá. Poľovať možno viacerými spôsobmi. Podajedni poľujú na veno; iní na likvidáciu; tí prví chytajú do sietí svedomie, tí druhí predávajú svojich klientov, poviazaných na nohách i na rukách. Toho, čo sa vráti s

dobře napchatou poľovníckou torbou, toho pozdravujú, oslavujú, prijímajú v lepšej spoločnosti. Buďme spravodliví k tejto postihnutej pôde, máte do činenia s najuznanlivejším mestom na svete. Hrdé aristokratické vrstvy všetkých hlavných európskych miest odmietajú prijať do svojich radov dajakého podlého milionára, no

Paríž mu otvára náruč, behá na jeho domáce slávnosti, na jeho večere a štrngá si s jeho podlosťou.

- Ale kde nájsť takú dievčinu? - povedal Eugene.

- Je vaša, pred vami!

- Slečna Victorine?

- Práve tá!

- A to už ako?

- Tá vaša budúca malá barónka de Rastignac vás už miluje.

- Ved' nemá ani grajciar, - pokračoval Začudovaný Eugene.

- Aha, už sme pri tom! Ešte slovko-dve, - povedal Vautrin, - a všetko sa vysvetlí. Otec Taillefer je starý podliak, ktorý údajne za Revolúcie zavraždil ktoréhosi priateľa. Je to jeden z tých podarených chlapíkov, čo sa na nič neobzerajú. Je to bankár, hlavný spoločník firmy Frédéric Taillefer a spol. Má jediného syna, ktorému chce zanechať svoj majetok na úkor Victoriny. Ja také nespravodlivosti nemám rád. Som ako Don Quijote, rád beriem do ochrany slabého proti silnému. Keby Tailiefer z vôle božej syna stratil, vzal by dcéru k sebe; chcel by mať hocakého dediča, to je už taká hlúposť v samej prírode, no a on už nemôže mať deti, viem to. Victorine je nežná, milá, čoskoro by si otca obkrútila okolo prsta. Bičom svojho citu ho roztočí ani dajakého vlčika! Bude priveľmi vďačná za vašu lásku, aby na vás zabudla; vezmete si ju za ženu. Ja zas prevezmem úlohu osudu, aby sa prejavila vôľa božia. Mám priateľa, pre ktorého som sa obetoval, plukovníka loirskej armády, ktorý práve vstúpil do služieb kráľovskej gardy. Ten počúva na moje rady a stal sa z neho ultraroyalista: nepatrí k hlupákovi, čo sa húževnato pridržiavajú svojich názorov. Ak vám môžem ešte niečo poradiť, anjel môj, ani vy sa nepridržiavajte svojich názorov húževnatejšie ako svojich slov. Ak ich od vás budú pýtať, predajte ich. Človek, čo sa vystatuje, že nikdy nemení názory, je človek, ktorý chce kráčať vždy priamo, hlupák, veriaci v neomylnosť. Niet zásad, sú iba udalosti: niet zákonov, sú iba okolnosti: nadpriemerný človek spojí udalosti a okolnosti a sám ich usmerňuje. Keby jestvovali pevné zásady a zákony, národy by ich nemenili tak. ako si vymieňame košeľu. Človek nie je povinný byť múdrejší ako celý národ. Muž, ktorý preukázal Francúzsku najmenej služieb, je uctievaným fetišom za to, že všetko vždy videl sfarbené na červeno, je však súci nanajvyš na to, aby ho dali do Technického múzea medzi mašiny a označili ho štítkom La Fayette; a zasa knieža, po ktorom každý hodí kameňom a ktorý pohrda ľudstvom natoľko, že by mu napľul do tváre toľko prísah, koľko si ich žiada, zabránil rozdeliť Francúzsko na Viedenskom kongrese: sú mu dlžní vence, hádžu po ňom blatom. Ó, ja sa už vyznám v týchto veciach! Poznám tajomstvá mnohých ľudí! No dost' už o tom. Neochvejné presvedčenie budem mať iba v ten deň, keď sa stretnem s troma ľuďmi, ktorí sa zhodnú v praktickom použití nejakej zásady, a to budem dlho čakať. Ani na súdoch nenájdeme troch sudcov, ktorí by rovnako vysvetľovali jeden a ten istý článok zákona. Vraciam sa k svojmu

človekovi. Ten by znova pribil na kríž aj Ježiša Krista, keby som mu to prikázal. Na jediné slovo apika Vautrina vyvolá zvalu s tým darebákom, ktorý nepošle svojej úbohej sestre ani len sto sou, a...

Tu Vautrin náhle vstal, stal si do strehu a naznačil pohyb šermiara, ktorý robí práve výpad.

- A do ríše tieňov! - dodal.

- Aká hrôza! - povedal Eugene. - Hádám žartujete, pán Vautrin?

- No len no, len pokojne, - ozval sa chlap znova. - Nerobte zo seba decko; jednako, ak vás to baví, hnevajte sa, jedujte sa! Povedzte, že som podliak, zločinec, darebák, ale nenazývajte ma ani podvodníkom, ani špicľom! No poďme, spustite! Odpúšťam vám, vo vašom veku je to prirodzené! I ja som bol taký! Len uvažujte! Raz postvárate čosi horšie. Pôjdete si zakoketovať k niektorej krásnej žene a prijmete peniaze. Už ste na to mysleli! - povedal Vautrin. - Lebo ako inde dosiahnete úspech, ak neeskontujete svoju lásku? Cnosť, môj drahý študent, nemožno rozštiepiť: buď je, alebo jej niet. Vraviam vám, aby sme sa kajali za svoje viny. Zasa jeden pekný systém, na základe ktorého sa zbavíme hriechu tým, že sa kajanie! Zviest' ženu, aby ste sa dostali na určitú priečku spoločenského rebríčka, zasiat' nesvár medzi deti jednej rodiny, napokon všetky nehanebnosti, čo sa páchajú pod pláštikom domáceho kozuba alebo ináč, aby sa dosiahlo potešenie alebo v osobnom záujme, myslíte, že sú to skutky viery, nádeje a lásky? Prečo dva mesiace väzenia fičúrovi, čo za jediné noc oberie dieťa o polovicu majetku, a prečo galeje bedárovi, čo ukradne tisícfrankovú bankovku za priťažujúcich okolností? To sú tie vaše zákony. Niet v nich článku, čo by nezachádzal do absurdností. Prefikovaný muž v žltých rukavičkách spáchal vraždy, kde sa krv neprelieva, ale kde sa dáva; vrah otvoril dvere pakľúčom; dva nočné výjavy! Medzi tým, čo vám navrhujem ja, a tým, čo raz urobíte vy, je iba o tú krv menej. Vy veríte v niečo pevné na tomto svete! Nedbajte teda na ľudí a sledujte očka v sieti Zbierky zákonov, kade by sa dalo prekíznúť. Tajomstvo veľkých bohatstiev, o ktorých nevedno, ako vznikli, skrýva sa v nejakom zločine, zabudnutom preto, lebo bol čisto vykonaný.

- Ticho, pane, nechcem už nič počuť, privediete ma tak ďaleko, že zapochybujem sám o sebe. V tejto chvíli je cit všetko, čo viem.

- Ako sa vám páči, krásavec. Myslel som si, že ste silnejší, - povedal Vautrin, - už vám nič nepoviem. Jednako, ešte niečo...

Uprene pozrel na študenta a povedal:

- Poznáte moje tajomstvo.

- Mladý muž, čo vás odmieta, bude ho vedieť chytrý zabudnúť.

- Dobre ste to povedali, to ma teší. Iný, uvidíte, nebude taký úzkostlivý. Pamätajte na to, čo chcem pre vás urobiť. Dávam vám štrnásť dní na rozmyslenie. Na to, aby ste to prijali, alebo nechali tak.

„Akýže je to tvrdý človek!“ vravel si Rastignac, keď videl, ako Vautrin pokojne odchádza s paličkou pod pazuchou. „Povedal mi surovo to, čo mi pani de Beauséant povedala s náležitou zdvorilosťou. Trhal mi srdce ocelovými pazúrmí. Prečo chcem ísť k panej de Nucingen?“

Uhádol moje pohnútky, len čo vo mne skrsli. Ten zbojník mi povedal dvoma-troma slovami viacej o cnosti, ako mi o nej povedali iní ľudia a knihy. Ak cnosť nestrpí nijaký ústupok, teda som okradol svoje sestry?' povedal a šmaril mešce na stôl.

Sadol si a zostal pohrúžený do rozjímania, pri ktorom sa ho zmocňoval závrat.

„Ostať statočný, aké vznešené mučeníctvo! Ach, všetci veria v cnosť; ale ktože je cnostný? Modlou národov je sloboda; ale kde na zemi je slobodný národ? Moja mladosť je ešte čistá ako belasé nebo bez mrakov; chciem byť veľkým alebo bohatým, či to nie je toľko, ako sa rozhodnúť klamať, krčiť sa, plaziť, vypínať, líškať sa, pretvarovať? Či to nie je toľko, ako sa z vlastnej vôle stať sluhom tých, čo sami klamali, čo sa krčili a plazili? Prv než sa staneme ich spoluvinníkmi, musíme im službičkovať. To teda nie! Chceme pracovať vo dne v noci a chceme za svoje bohatstvo vďačiť iba vlastnej práci. Bude to najzdĺhavejšie zbohatnutie, ale moja hlava sa každý deň uloží na vankúš bez jedinej zlej myšlienky. Čo je krajšie, ako zamyslieť sa nad svojím životom a zistiť, že je čistý ako ľalia? Ja a život sme ako snúbenec so snúbenicou. Vautrin mi dal nazrieť do toho, čo sa stáva po desiatich rokoch manželstva. Dočerta! Strácam hlavu. Nechcem už na nič myslieť, srdce je dobrým vodcom.“

Eugena vytrhol zo snenia hlas tučnej Sylvie, ktorá mu ohlasovala krajčírka; ukázal sa pred ním s oboma vrecúškami v rukách a táto okolnosť ho nijako nemrzela. Keď Eugene vyskúšal večerné úbory, obliekol si ešte nové vychádzkové šaty, ktoré ho celkom zmenili.

„Celkom sa vyrovnám pánovi de Trailles,“ vravel si Eugene. „Konečne vyzerám ako šľachtic.“

- Pane, - povedal otec Goriot, vchádzajúc k Eugenovi, - spytovali ste sa ma, či viem, kam chodievajú pani de Nucingen?

- Áno.

- Nuž, budúci pondelok ide na ples k maršalovi Cariglianovi. Ak ta budete môcť ísť, poviete mi, či sa moje dcéry dobre zabávali, ako boli oblečené, slovom všetko.

- Ako ste sa dozvedeli, milý otec Goriot? - spýtal sa Eugene a usadil ho ku kozubu.

- Jej chyzná mi to povedala. Od Thérésy a Constance viem všetko, čo robia, - pokračoval celý natešený.

Starec sa podobal milencovi ešte dosť mladému, aby bol šťastný už z prostého úskoku, ktorým sa dostáva do styku so svojou milenkou, hoci ona to ani netuší.

- Vy ich uvidíte, vy hej! - povedal, naivne prezrádzajúc bolestnú závisť.

- Nevie, - odvetil Eugene. - Pôjdem k panej de Beauséant a spýtam sa jej, či ma môže predstaviť pani maršalke.

Eugene myslel s istou vnútornou radosťou na to, ako sa ukáže u vikomtesy oblečený tak, ako sa odteraz bude obliekať. To, čo mravokárci volajú priepasťami ľudského srdca, to sú iba klamné myšlienky, mimovoľné pohnútky osobného záujmu. Tieto prudké zvraty, predmet toľkých zveličujúcich rečí, tieto náhle obraty sú len výpočty, robené v prospech našich pôžitkov. Len čo sa Rastignac uvidel taký pekne oblečený, s peknými rukavičkami, v pekných

topánkach, v tom okamihu zabudol na svoje cnostné rozhodnutie. Mladosť sa neodvažuje pozerat' do zrkadla svedomia, keď sa dáva na cestu nespravodlivosti, kým zrelý vek sa v ňom už videl; v tom tkvie celý rozdiel medzi dvoma časovými úsekmi života.

Pred niekoľkými dňami sa obaja susedia, Eugene a otec Goriot, stali dobrými priateľmi. Ich tajné priateľstvo spočívalo v tých istých psychologických dôvodoch, z ktorých vyplývali celkom opačné city medzi Vautrinom a študentom. Smelý filozof, ktorý bude chcieť zistiť účinky našich citov vo fyzickej oblasti, nájde akiste ne jeden dôkaz ich skutočnej hmotnosti v súvislostiach, ktoré vytvárajú medzi nami a zvieratami. Ktorý fyziognomik vie rýchlejšie uhádnuť povahu človeka, ako pes rozozná, či ho daktó neznámy má alebo nemá rád? Prívesné atómy, prislovečný výraz, ktorý každý používa, sú jedným z tých faktorov, čo zostávajú v reči, aby vyvrátili filozofické pochabosti, ktorými sa zapodieávajú tí, čo radi prevetrávajú plevy prastarých slov. Človek cíti, ak ho niekto miluje. Cit zanecháva stopy na všetkom a preniká priestormi. List je duša; je to taká verná ozvena hovoriaceho hlasu, že jemné mysle ho zaraďujú medzi najbohatšie poklady lásky. Otec Goriot, ktorého nerozvážny cit dvíhal až na úroveň vznešenej vernosti psej povahy, zavetрил súcít, láskavý obdiv, mladistvé sympatie, čo sa prebudili voči nemu v študentovom srdci. Jednako tento začínajúci sa vzťah nedospel ešte k nijakej dôvernosti. Ak aj Eugene prejavil túžbu stretnúť sa s paňou de Nucingen, naskrze nepočítal, že by ho k nej stavec uviedol, ale dúfal, že by mohol využiť nejakú nediskrétnosť. Otec Goriot mu povedal o svojich dcérach iba to, čo si dovolil o nich povedať verejne v deň jeho dvoch návštev.

- Pán môj drahý, - vravel mu na druhý deň, - ako ste sa mohli nazdávať, že sa pani de Restaud na vás nahnevala, keď ste vyslovili moje meno? Obe dcéry ma veľmi milujú. Som šťastný otec. Iba moji dvaja zaťovia sa ku mne mrzko zachovali. Nechcel som, aby tie drahé bytosti trpeli pre moje nezhody s ich manželmi, a tak sa s nimi stretávam radšej potajomky. Toto tajnostkárstvo mi spôsobuje tisícoraké potešenie, čo iní otcovia, ktorí sa môžu s dcérami vídavať, kedy sa im zachce, nepochopia. Ja to nemôžem, pravda, najprv sa spýtam chyžnej, či si moje dcéry vyjdú na prechádzku. Čakám na mieste, kade musia prejsť, srdce mi búši, keď sa usmejú na mňa a ten úsmev mi pozláti celú prírodu, akoby na ňu dopadol dajaký krásny slnečný lúč. A zostávam na mieste, musia sa vrátiť. Zasa ich vidím! Vzduch im bol na ošoh, sú celé ružovučké. Počujem, ako ľudia okolo mňa vravia: „To je krásna žena!“ To srdce moje poteší. Či to nie je moja krv? Mám rád kone, čo ich vozia, a chcel by som byť psíkom, ktorého majú na kolenách. Žijem z ich radostí. Každý miluje svojím spôsobom, veď môj spôsob nikomu neškodí, prečo sa teda ľudia o mňa starajú? Som šťastný svojím spôsobom. Či je to protizákonné, že si idem večer pozrieť dcéry, práve keď vychádzajú z domu, aby sa vybrali na ples? Aký je to pre mňa žal, keď prídem príliš neskoro a keď mi povedia, že pani už odišla. Raz som čakal až do tretej ráno, aby som uvidel Nasiu, ktorú som už dva dni nevidel. Div som od radosti neumrel! Prosím vás, hovorte o mne, iba ak budete rozprávať o mojich dcérach. Chcú ma zahrnúť všemožnými darmi; bránim im v tom, hovorievam im: „Nechajte si peniaze! Čo by som s nimi robil? Mne nič netreba.“ Ozaj, milý pán môj, čože som ja? Biedna mŕtvola, ktorej duša je všade tam, kde sú moje dcéry. Až uvidíte paniu de Nucingen, poviete mi, ktorej z nich dávate prednosť, - povedal dobrý starček po chvíli ticha, vidiac, že Eugene sa chystá odísť na prechádzku do Tuilerií, aby tam vyčkal hodinu, keď bude môcť ísť na návštevu k panej de Beauséant.

Táto prechádzka bola pre študenta osudná. Niekoľko žien si ho všimlo. Bol taký krásny, taký mladý a oblečený tak vkusne a elegantne! Keď videl, že je predmetom takmer obdivnej pozornosti, nemyslel už ani na sestry, ani na tetu, ktoré ozbíjal, ani na vlastný cnostný odpor. Videl, ako mu nad hlavou preletel démon, v ktorom tak ľahko vidíme anjela, satan s

pestrofarebnými krídlami, čo rozsiera rubíny, metá zlaté šípy na fasády palácov, do purpuru zaodieva ženy, nezmyselnou nádherou prikrýva tróny, také prosté v ich prvopočiatkoch: počul boha tej hrmotnej márnivosti, ktorej pozlátka sa nám zdá byť symbolom moci. Vautrinova reč, čo aká cynická, zahniezdila sa mu už v srdci, ako sa do spomienky panny vryje mrzká tvár starej kupliarky, čo jej povedala: "Zlata a láskyplným priehrstím!"

Keď sa už Eugene dost' napotuloval bez cieľa, okolo piatej hodiny prišiel k panej de Beauséant a dostal tam strašný úder, proti ktorým sú mladé srdcia bezbranné. Až dovtedy zakaždým zastihol vikomtesu plnú zdvorilej ľúbezosti, prívetivosti, ktorú vstúpajú šľachtickou výchovou, no ktorá je iba vtedy dokonalá, keď vychádza zo srdca.

Keď vošiel, pani de Beauséant sa netrpezlivo strhla a povedala mu úsečne:

- Pán de Rastignac, nemôžem vás prijať, aspoň nie teraz! Musím si niečo vybaviť ...

Pozorovateľovi, a Rastignac sa ním chytro stal, tá veta, pohyb, pohľad, zafarbenie hlasu, prezrádzali povahu a obyčaje tejto spoločenskej kasty. Pod zamatovou rukavičkou zbadal železnú ruku, osobitosť a sebestvo pod spoločenskými manierami; pod náterom drevo. Porozumel konečne slová JA KRÁĽ, ktoré sa začínajú pod baldachýnom trónu a končia sa pod chocholom posledného zemana. Eugene sa priveľmi ľahko spoľahol na jej slová a uveril v ušľachtilosť ženy. Ako všetci nešťastníci, aj on s plnou dôverou podpísal rozkošnú dohodu, čo má spájať dobrodinca s dlžníkom, dohodu, ktorej prvý článok posvätné ustanovuje úplnú rovnosť medzi veľkodušnými srdcami. Dobrodienie, čo spája dve bytosti v jednu jedinú, je nebeská náruživosť, takisto nepochopená, takisto zriedkavá ako skutočná láska. Jedno i druhé je márnotratosťou krásnych duší. Rastignac sa chcel dostať na ples vojvodkyne de Carigliano; preglgol teda ten hnevľivý výbuch.

- Madame, - povedal rozochvene, - keby nešlo o vážnu vec, nebol by som vás prišiel unúvať; buďte taká láskava a dovoľte mi, aby som vás navštívil neskoršie; počkám.

- Príd'te teda na večeru, - povedala a trochu sa zahanbila za svoje tvrdé slová, lebo bola naozaj rovnako dobrotivá ako veľkodušná.

Hoci sa Eugena ten náhly obrat dotkol, povedal si pri odchode:

„Pokor sa, znášaj všetko! Aké musia byť ostatné ženy, keď tá najlepšia zrazu len zruší prísľub priateľstva, nechá ťa trčať v predsieni ako žobráka? Každý iba sám pre seba. Je pravda, že jej dom nie je nijaká búda, a nerobím dobre, keď ju využívam. Treba, ako vraví Vautrin, urobiť zo seba delovú guľu.“

Študentove trpké úvahy sa čoskoro rozptýlili pomyslením na potešenie, ktoré si sľuboval od večera u vikomtesy. A tak z akejsi osudovosti aj najbežvýmnejšie udalosti jeho života sa spojili, aby ho vohnali na dráhu, na ktorej podľa postrehov hroznej sfingy z Vauquerovského domu mal ako na bitevnom poli zabíjať, aby nezabili jeho, klamať, aby sám nebol oklamáný; kde mal na zábradlí odložiť svoje svedomie, srdce, nasadiť si masku, pohrávať sa bez zľutovania s ľuďmi a tak ako v Sparte zachytiť šťastie celkom nepozorovane, aby si vyslúžil víťazný veniec.

Keď sa vrátil k vikomtese, zastihol ju prekypujúcu láskavosťou a dobrotou, s akou sa k nemu predtým vždy správala. Obaja zišli do jedálne, kde čakal vikomt na svoju ženu a kde sa skvel

prestretý stôl tou nádherou, ktorú Reštaurácia, ako každý vie, prepínali na najvyššiu mieru. Pán de Beauséant, podobne ako mnohí blazeovani ľudia, mal potešenie už iba z dobrého jedla; v samotnom labužníctve ako keby sa bol vyškolicil u Ľudovíta XVIII. a u vojvodu d'Escars. Na jeho stole núkal sa dvojaký prepych, prepych úpravy a prepych náplne. Nikdy podobný pohľad neoslnil Eugena, ktorý večeral po prvý raz v jednom z tých domov, kde sa veľkopanské spôsoby dedia. Móda práve zrušila večerné hostiny, ktorými sa za Cisárstva končievali plesy a kde sa vojaci museli posilňovať, aby sa tak pripravili na boje, čo ich čakali doma i za hranicami. Eugene sa dosiaľ zúčastnil iba na plesoch. Sebavedomé vystupovanie, ktorým sa neskoršie tak vyznačoval a ktoré si začínal osvojovať, zabránilo mu nerozumne užasnúť. Ale keď videl toto umelecky stvárnené striebro a tisícorakú vynachádzavosť nádherného stola a keď po prvý raz obdivoval nehlučnú obsluhu, človeku s bujnou obrazotvornosťou bolo ťažko nedať prednosť životu plnému ustavičnej elegancie pred životom odriekania, ktorý si chcel vybrať ráno. V myšlienkach zapadol na chvíľu do svojho meštianskeho penziónu. Zmocnila sa ho pritom prenikavá hrôza a zaprisahal sa, že odtiaľ v januári odíde, jednak aby sa preniesol do nejakého čistého domu, jednak kvôli Vautrinovi, ktorého ťažkú ruku ešte cítil na svojom pleci. Keď pomyslíme na tisícoraké podoby, čo na seba v Paríži berie známa i utajená korupcia, človek so zdravým rozumom sa sám seba spytuje, akým nedopatrením tu štát umiestňuje školy a zhromažďuje do nich mládež, ako sa tam pekné ženy môžu tešiť úcte, ako je možné, že zlato vyložené zmenárnikmi dajakým čarom nezmlizne z ich drevených misiek? Ale keď už potom človek uváži, že je málo zločinov, totiž priestupkov, spáchaných mladými ľuďmi, akože sa nás nemá zmocniť úcta k tým trpezlivým Tantalom, čo zápasia sami so sebou a takmer vždy nad sebou zvíťazia! Keby sa zachytil zápas chudobného študenta s Parížom, poskytol by jeden z najdramatickejších námetov našej modernej civilizácie.

Pani de Beauséant márne pohľadom nabádala Eugena, aby sa rozhovril; nechcel v prítomnosti vikomta nič povedať.

- Zavediete ma dnes večer do Talianskeho divadla? - spýtala sa vikomtesa svojho muža.

- Iste nepochybujete, s akým potešením by som splnil vaše želanie, - odpovedal s posmešnou dvornosťou, ktorou sa študent dal oklamať, - ale musím sa s kýmisi stretnúť vo Variétés.

„So svojou milenkou,“ povedala si vdychu.

- Dnes večer teda pán d'Ajuda nepríde? - spýtal sa vikomt.

- Nie, - odpovedala mrzuto.

- Nuž, ak sa nevyhnutne potrebujete oprieť o rameno, použite ramena pána de Rastignac.

Vikomtesa pozrela na Eugena s úsmevom.

- Bude to pre vás kompromitujúce, - povedala.

- Francúz miluje nebezpečenstvo, pretože v ňom nachodí slávu, povedal pán de Chateaubriand, - odvetil Rastignac a uklonil sa.

O nejakú chvíľu už sa viezol po boku panej de Beauséant v rýchlej koči do divadla, vtedy módného, a myslel si, že sa ocitol v rozprávke, keď vstúpil do lóže oproti javisku a keď sa

všetky divadelné d'alekohľady zamerali naňho a na vikomtesu, ktorej toaleta bola priam úchvatná. Nevedel sa vymaniť z očarenia.

- Musíte sa so mnou zhovárať, - povedala mu pani de Beauséant. - Ach, pozrite, tu je pani de Nucingen, o tri lôže od nás. Jej sestra a pán de Trailes sú na druhej strane.

Pri tých slovách sa vikomtesa dívala do lôže, kde mala byť slečna de Rochefide, a keď tam nevidela pána d'AJuda, tvár sa jej rozžiarila.

- Je rozkošná, - povedal Eugene, keď si obzrel paniu de Nucingen.

- Má biele mihalnice.

- Áno, ale akú má peknú štíhlu postavu!

- Má veľké ruky.

- Zato krásne oči!

- Má priveľmi podlhovastú tvár.

- Ale predĺžene sformovaná tvár je znakom vznešenosti.

- Šťastie pre ňu, ak to naozaj tak je. Pozrite, ako si prikladá a sníma lorňon! V každom jej pohybe badať Goriota, - povedala vikomtesa na Eugenov úžas.

V skutočnosti si pani de Beauséant obzrela hľadisko lorňonom a zdanlivo si nevšímala paniu de Nucingen, pritom však jej neušiel ani jediný pohyb. Spoločnosť bola vyberane krásna. Delphine de Nucingen nemálo lichotilo, že celkom upútala mladého, krásneho, elegantného bratanca panej de Beauséant; díval sa iba na ňu.

- Pán Rastignac, ak si ju budete aj naďalej tak okato obzerať, vyvoláte pohoršenie. V ničom nebudete mať úspech, ak sa budete takto natískať ľuďom.

- Drahá sesternica, - povedal Eugene, - už ste ma hodne protežovali; ak chcete dovŕšiť svoje dielo, iné už od vás nežiadam, len aby ste mi preukázali službu, ktorá vám nespôsobí veľa námahy, a mne veľmi osoží. Som zaľúbený.

- Už?

- Áno.

- A do tejto ženy?

- Vari by moje túžby boli vypočuté inde? povedal a prenikavo pozrel na sesternicu. - Pani vojvodkyňa de Carigliano sa stýka s pani vojvodkyňou de Berri - pokračoval po chvíľke. - Iste ju navštívite, buďte taká dobrá, predstavte ma a vezmite ma so sebou na ples, ktorý v pondelok usporiada. Tam sa stretnem s paňou de Nucingen a podniknem svoj prvý útok.

- Rada to urobím, - povedala. - Ak k nej už cítite náklonnosť, vaše srdcové záležitosti sú na najlepšej ceste. Pozrite, v lôži kňažnej Galathionnovej je De Marsay. Pani de Nucingen prežíva muky, hnevá sa. Niet vhodnejšej chvíle na zblíženie so ženou, najmä so ženou bankára. Všetky tie dámy zo Chaussée d'Antin túžia po pomste.

- Čo by ste v podobnom prípade urobili vy?

- Ja by som mlčky trpela.

V tej chvíli vošiel do lôže panej de Beauséant markíz d'Ajuda.

- Vybavil som ledabolo svoje záležitosti, len aby som vás tu zastihol, - povedal, - a vravím vám to preto, aby to nebola vo vašich očiach obeť.

Podľa rozžiarenej tváre vikomtessy učil sa Eugene rozoznávať výraz ozajstnej lásky a nemýliť si ho s pretvárkou parížskej koketérie. Obdivoval sesternicu, zmlkol a vzdychnúc si prenechal svoje miesto pánovi d'Ajuda.

„Aké ušľachtilé, aké vznešené stvorenie je žena, ktorá takto miluje!“ vravel si v duchu. „A ten človek by ju zradil pre akúsi bábku! Ako ju len možno zradit’?“

Pocítil v srdci detinskú zlosť. Bol by sa chcel hodiť k nohám panej de Beauséant, želal si mať priam démonickú moc, aby ju mohol uchvátiť do svojho srdca, ako orol unáša z pláne do hniezda biele kozliatko, čo ešte cicia. Cítil sa ponížený, že v tomto veľkom múzeu krásy nie je ešte jeho obraz, ani obraz jeho milenky.

„Mať milenkú a postavenie takmer kráľovské,“ vravel si, „to je znak moci!“

A pozrel na paniu de Nucingen, ako urazený muž pozerá na svojho protivníka. Vikomtesa sa k nemu obrátila, aby mu žmurknutím prejavila tisícorakú vďaku za jeho ohľaduplnosť.

Prvé dejstvo sa skončilo.

- Poznáte sa natoľko s paňou de Nucingen, aby ste jej mohli predstaviť pána de Rastignac? - povedala markízovi d'Ajuda.

- Iste sa poteší, keď sa s pánom bude môcť zoznámiť, - povedal markíz.

Krásny Portugalec vstal, vzal pod pazuchu študenta, ktorý sa vo chvíli ocitol pri panej de Nucingen.

- Pani barónka, - povedal markíz, - mám česť predstaviť vám rytiera Eugena de Rastignac, bratanca vikomtessy de Beauséant. Zapôsobili ste na neho tak mocne, že som chcel dovŕšiť jeho šťastie a priblížiť ho k jeho modle.

Povedal to s akýmsi posmešným nádychom, ktorým preklzla trochu hrubá myšlienka; no ak je taká myšlienka šikovne zastretá, nikdy sa žene neznevídí. Pani de Nucingen sa usmiala a ponúkla Eugenovi miesto svojho muža, ktorý práve odišiel.

- Pane, neodvažujem sa navrhnúť vám, aby ste zostali pri mne, - povedala mu. - Ak má niekto šťastie byť pri panej de Beuséant, ostane pri nej.

- Myslím, madame, - povedal tíško Eugene, - ak sa chcem zavďačiť sesternici, že zostanem pri vás. Kým prišiel pán markíz, zhovárali sme sa o vás a o distingvovanosti celej vašej osobnosti - povedal už nahlas.

Pán d'Ajuda sa vytratil.

- Naozaj u mňa zostanete, pane? - povedala barónka. - Aspoň sa zoznámime, veď pani de Restaud vo mne vzbudila najživšiu túžbu vidieť vás.

- Je teda falošná, ukázala mi dvere.

- Akože?

- Madame, presne vám poviem, čo bolo toho príčinou, ale dovolávam sa vašej zhovievavosti, keď sa vám zdôverujem s takým tajomstvom. Som susedom vášho pána otca. Nevedel som, že pani de Restaud je jeho dcéra. Bol som taký neobozretný, že som sa o ňom zmienil celkom nevinne a tým som si pohneval vašu sestru i jej muža. Ani by ste neverili, ako krajne nevkusné sa videlo toto dcérino odpadlíctvo pani vojvodkyni de Langeais a mojej sesternici. Rozprával som im o tom výstupe, smiali sa tomu ako pochatbá. Pani de Beuséant vás vtedy porovnávala s vašou pani sestrou, veľmi vás chválila a vravela mi, ako šľachetne sa správate voči môjmu susedovi, pánu Goriotovi. Naozaj, akože by ste ho mohli nemilovať? Zbožňuje vás tak vášnivo, že naňho už žiarim. Zhovárali sme sa o vás dnes ráno celé dve hodiny. Potom ešte plný dojmu z toho, čo mi váš otec rozprával, dnes pri večeri som povedal svojej sesternici, že sotva môžete byť taká krásna, aká ste láskyplná. Pani de Beuséant akiste chcela podporovať taký vrúcny obdiv, priviedla ma sem a so svojou zvyčajnou láskavosťou mi povedala, že vás tu istotne uvidím.

- Akože, pane, - ozvala sa bankárova žena, - ja som vám už vd'ačná? Ešte trochu, a budú z nás starí priatelia.

- Hoci priateľstvo k vám naskrze nemôže byť obyčajným citom, - povedal Rastignac, - nikdy nechcem byť vašim priateľom.

Tieto začiatocnícke stereotypné hlúposti zdajú sa ženám vždy rozkošné a znejú iba vtedy úboho, keď ich čítame s chladnou nevšímavosťou. Postoj, prízvuk, pohľad mladého muža dodávajú im nevypočítateľné hodnoty. Panej de Nucingen sa zdalo, že Rastignac je priam očarujúci. Potom, tak ako všetky ženy, keď nemohla nič odpovedať na otázku, čo jej študent tak bez okolkov položil, odpovedala na inú vec.

- Áno, sestra si škodí spôsobom, akým sa správa k úbohému otcovi, ktorý bol pre nás naozaj bohom. Pán de Nucingen mi musel výslovne prikázať, aby som sa s otcem stretala iba ráno, a len vtedy som ustúpila. Ale bola som pre to dlho veľmi nešťastná. Plakávala som. Také krutosti, čo nasledovali po hrubostiach manželského spolužitia, boh jednou z príčin, ktoré narušili moje manželstvo. V očiach sveta som iste najšťastnejšou ženou Paríža, v skutočnosti som však najnešťastnejšia. Budete si myslieť, že som sa zbláznila, keď sa s vami takto zhováram. Ale poznáte môjho otca, a tak mi nemôžete byť cudzí.

- Nikdy nestretnete človeka, - povedal Eugene, ktorý by väčšmi túžil patriť vám. Čože vy ženy vlastne hľadáte? - pokračoval hlasom, ktorý prenikal až do duše. - Nuž, ak je pre ženu šťastie byť milovaná, zbožňovaná, mať priateľa, ktorému sa môže zveriť so svojimi túžbami, snami, žiaľmi, so svojimi radosťami, pred ktorým môže obnažiť dušu s jej milými chybičkami aj s krásnymi vlastnosťami bez obáv, že ju zradí, verte mi, také oddané, vždy horúce srdce môže mať len mladý človek, plný ilúzií, ktorý je schopný umrieť na jediný váš pokyn, ktorý ešte nič nevie o svete a nič o ňom nechce vedieť, pretože celým svetom sa stanete vy. Vidíte, iste sa vysmievate mojej naivnosti, ja prichádzam z odľahlého vidieka, celkom neskúsený, veď som poznal iba krásne duše, počítal som s tým, že tu ostanem bez lásky. Navštívil som sesternicu, ktorá mi dala nazrieť do svojho srdca. Umožnila mi uhádnuť tisícovú pokladu vášne. Som ako Cherubín, ľúbim všetky ženy a čakám, kým sa budem môcť oddať niektorej z nich. Keď som sem vkročil, len čo som vás zazrel, pocítil som, akoby ma k vám unášal dajaký prúd. Toľko som už na vás myslel! No ani vo sne som si vás nepredstavoval takú krásnu, aká ste v skutočnosti. Pani de Beauséant mi zakázala toľko na vás hľadiť. Nevie, aká príťažlivosť je vo vašich krásnych červených perách, vo vašej belostnej pleti, vo vašich nežných očiach... I ja vám vravím pochabosti, ale dovoľte mi to.

Nič sa ženám väčšmi nepáči, ako počúvať príval sladkých slov. Aj najprísnejšia svätuškáarka im načúva, i keď odpovedať na ne nesmie. Keď už Rastignac takto začal, vyrozprával všetko, čo mu ležalo na srdci, hlasom zvodne prítlmeným. A pani de Nucingen posmeľovala Eugena úsmevmi a chvíľami pozrela na de Marsaya, ktorý neopúšťal lôžku kňaznej Galathionovej. Rastignac ostal pri panej de Nucingen, kým po ňu neprišiel muž, aby ju odviedol domov.

- Madame, - povedal jej Eugene, - bude pre mňa potešením navštíviť vás pred plesom vojvodkyne de Carigliano.

- Khét vas matám posýfa, - povedal barón, mocný Alsasan, ktorého okrúhla tvár prezrádzala nebezpečnú preľkanosť, - môžete byť istý, že budete fitný.

„Som na dobrej ceste, lebo sa priveľmi nezľakla, keď som jej povedal: Budete ma veľmi milovať? Môj koník má už zubadlo nasadené, vyskočme naň a veďme ho,“ pomyslel si Eugene, keď sa šiel rozlúčiť s paňou de Beauséant, ktorá vstala a odchádzala s pánom d'Ajuda.

Úbohý študent nevedel, že barónka bola roztržitá a že čakala od De Marsaya jeden z tých rozhodujúcich listov, čo rozrývajú dušu. Eugene, celý šťastný svojím klamlivým úspechom odprevadil vikomtesu až po stĺporadie, kde každý čaká na svoj koč.

- Váš bratanec je ako vymenený, - povedal Portugalec s úsmevom vikomtese, keď Eugene odišiel. - Vyhrá bank. Je hybký ako úhor, myslím, že to dotiahne ďaleko. Vy jediná ste mu mohli vybrať ženu vo chvíli, keď jej treba útechy.

- Treba však vedieť, - povedala pani de Beauséant, - či ešte vždy nemiluje toho, čo ju opúšťa.

Študent sa vracal peši z Talianskeho divadla do ulice Neuve-Sainte-Geneviève a kul naj úchvatnejšie plány. Dobré si všimol, ako pozorne si ho pani de Restaud prezrela, či už vo vikomtesinej lôžke, či v lôžke panej de Nucingen, a predvídal, že grófkine dvere už nebudú pred ním zatvorené. A tak, keďže naisto počítal, že sa zapáči pani maršalke, už štyri vznešené známosti mu čoskoro umožnia prijatie v samom srdci parížskej vysokej spoločnosti. Ani veľmi nerozmýšľal o prostriedkoch, no vopred uhádol, že v spletitej hre záujmov tohto sveta

sa musí zavesiť na nejaké súkolie, ak sa chce dostať až celkom na vrchol stroja, a cítil v sebe dost' síl, aby koleso stroja zabrzdil.

„Ak sa bude pani de Nucingen o mňa zaujímať, naučím ju ovládať manžela. Ten manžel narába so zlatom, pomôže mi nahonobiť majetok.“

Nevravel si to tak otvorene, nebol ešte dost' prefikáný, aby rozoznal istú situáciu, aby ju odhadol a zvážil; jeho myšlienky plynuli po obzore ako ľahké mráčky a hoci nemali drsnosť myšlienok Vautrinových, keby ich podrobili prísnej skúške svedomia, nenašli by v nich nič čisté. Podobnými úvahami sa dostávajú ľudia k tej uvoľnenej morálke, ktorú hlása v terajších časoch, keď sa zriedkavejšie ako kedykoľvek inokedy stretávajú priamočiari ľudia dobrej vôle, ktorí sa nikdy neznížia k zlému, i najmenšia odchýlka z priamej cesty im prichodí ako zločin. Sú to veľkolepé obrazy počestnosti, ktorým vďačíme za dve veľké osobnosti z: Moliérovho Alcesta a najnovšie za Jenny Deansovú a jej otca v diele Waltera Scotta. Možno protikladné dielo, vykreslenie krivých chodníčkov, na ktoré sa dostáva svedomie svetáckeho človeka, ctibažníka, usilujúceho sa vyhnúť zlu, aby dosiahol svoj cieľ a zachoval pritom navonok slušnosť, nebolo by menej krásne ani menej dramatické. Keď Rastignac došiel na prah svojho penziónu, bol už zaľúbený do pani de Nucingen; videla sa mu štíhla, útla ako lastovička. Opojná ľúbeznosť jej očí, jemná, hodvábná pleť, pod ktorou akoby videl prúdiť krv, očarujúci zvuk hlasu, svetlé vlasy, to všetko si znovu v duchu vyvolával; možno i chôdza, čo mu rozprúdila krv, prispela k tomuto očareniu. Študent prudko zaklopal na dvere otca Goriota.

- Sused môj, - povedal, - videl som pani Delphinu.

- Kde?

- V Talianskom divadle.

- Dobre sa zabávala? ... Len poďte dnu.

A starček vstal v košeli, otvoril dvere a chytró si zas ľahol.

- Tak mi o nej rozprávajte, - požiadal ho.

Eugene, ktorý sa po prvý raz ocitol u otca Goriota a ktorý krátko predtým obdivoval toaletu jeho dcéry, nevedel potlačiť zhrozenie pri pohľade na dieru, kde žil otec Goriot. Oblok bol bez záclon; tapety prilepené na stenách sa na mnohých miestach od vlhkosti odlepili a skrútili, takže bolo pod nimi vidieť sadru, ožltnutú dymom. Starček ležal na biednej posteli, mal iba tenkú prikrývku a krátky vatovaný paplón na nohách, zhotovený zo zvyškov starých šiat pani Vauquerovej. Dlážka bola vlhká a samý prach. Oproti obloku stál bielizník z ružového dreva, aké bývajú uprostred vyklenuté a čo majú medené rúčky skrútené na spôsob viničných úponkov zdobených lístkami a kvetmi; bol tu starý kus nábytku s doskou, na ktorej stál v umyváku krčah na vodu a všetky holiace potreby. V jednom kúte topánky; pri záhlaví posteľe nočný stolík bez dvierok i bez mramoru; v kúte pri kachliach, kde nebolo ani stopy po ohni, stál štvorhranný stôl z orechového dreva, ktorého podnožie poslúžilo otcovi Goriotovi pri skrúcaní pozlátenej misy. Starý písací stôl, na ktorom ležal starcov klobúk, slamené kreslo a dve stoličky dopĺňali toto mizerné zariadenie. Žrdka nad posteľou, pripevnená k povale akousi handrou, zachytávala mrzký kus červeno-bielo kockovanej látky. Najúbohejší sluha mal iste lepšie zariadenú podkrovnú izbičku, ako bola izba otca Goriota u pani Vauquerovej.

Pri pohľade na ňu človeka zamrazilo a srdce sa mu zovrelo, ved' sa ponášala na najsmutnejšiu väzenskú celu. Našťastie si Goriot nevšimol výraz Eugenovej tváre, keď postavil sviečku na nočný stolík. Starček sa k nemu obrátil, zostal však prikrytý až po bradu.

- Tak ktorúže z nich máte radšej, paniu de Restaud a či paniu de Nucingen?

- Veru pani Delphinu, - odpovedal študent, - lebo vás väčšmi ľúbi.

Po týchto vrúčne vyslovených slovách starček vytiahol rameno spod prikrývky a stisol Eugenovi ruku.

- Ďakujem, ďakujem, - povedal starec dojata. - Čože vám teda o mne vravela?

Študent barónkine slová prikrášlil a starec počúval, akoby to bolo slovo božie.

- Drahé dieťa! Áno, áno, veľmi ma ľúbi. Ale neverte tomu, čo vám povedala o Anastasii. Viete, sestry na seba žiarlia, aj to je dôkaz ich nežnosti. Aj pani de Restaud ma veľmi ľúbi. Viem to. Otec zostáva s deťmi, tak ako boh je jednotaj s nami; preniká až do hlbín ich srdca a posudzuje ich úmysly. Obe sú také milé. Ó, keby som bol dostal dobrých zaťov, mohol som byť šťastný. Pravda, tu na svete niet dokonalého šťastia. Keby som žil u nich, keby som len mohol počuť ich hlas, keby som vedel, že sú pri mne, videl ich prichádzať, odchádzať tak, ako keď som ich mal u seba, srdce by mi od radosti poskočilo. Boli pekne oblečené?

- Áno, - povedal Eugene. - Ale ako môžete, pán Goriot, bývať v takej diere, keď vaše dcéry žijú v blahobyte?

- Namojveru, - povedal zdanlivo bezstarostne, - načo by som býval lepšie? Nemôžem vám tie veci vysvetliť; neviem povedať dve slová jedno za druhým, ako sa patrí. Všetko je tuná, - dodal a udrel si na srdce. - ,Môj život je v mojich dcérach. Ak sa zabávajú, ak sú šťastné, dôstojne oblečené, ak si chodia po kobercoch, čo na tom záleží, ako som ja zaodetý a ako vyzerá to miesto, kde ja spávam? Vôbec mi nie je zima, keď im je teplo, nenudím sa, ak sa ony smejú. Nemám iný žiaľ okrem ich žiaľov. Až vy raz budete otcom, keď počujete štebotat' svoje deti, poviete si: ,To vzišlo zo mňa!' až pocítite, ako tie stvoreniatka sú späť s každou kvapkou vašej krvi a jej jemným kvetom - lebo to je to! - potom uveríte, že ste pripútaný k ich telu, potom uveríte, že vás rozochvieva ich chôdza. Všade počujem ich hlas. Už len ich pohľad, ak je smutný, zmrazuje mi krv. Raz poznáte, že človek je oveľa šťastnejší ich šťastím ako svojím vlastným. ,Neviem vám to vysvetliť; sú to akési vnútorné poryvy, pri ktorých sa po celom tele rozlieva radosť. Napokon, ja žijem trojnásobne. Chcete počuť niečo naozaj čudné? Nuž, keď som sa stal otcom, pochopil som boha. On je všade, keďže tvorstvo vyšlo z neho. Pane, takisto je to so mnou a s mojimi dcérami. Lenže ja milujem väčšmi svoje dcéry, ako boh miluje svet, pretože svet nie je taký krásny ako boh a pretože moje dcéry sú krajšie ako ja. Uchvacujú natoľko moju dušu, že som mal priam predtuchu, že ich dnes večer uvidíte. Bože môj! Človeku, ktorý by urobil Delphinu takou šťastnou, ako je žena, keď je vrúčne milovaná, tomu by som čistil topánky, všetko by som mu vybavoval. Dozvedel som sa od jej chyžnej, že ten panáčik De Marsay je naničhodník. Neraz som dostal chuť vykrútiť mu krk. Nemilovať taký krásny klenot, taký sláviči hlások a dokonalú postavu! Kam podela oči, že sa vydala za toho Alsasana, za ten tučný klát? Obe mali dostať pekných a milých mladých mužov. Napokon, urobili si, ako samy chceli.

Otec Goriot bol skvelý. Eugene ho ešte nikdy nevidel takto rozžiareného ohňom otcovskej lásky. Čo si zasluhuje mienku, je sila vnuknutia, ktorú majú city. Čo aké neokrôchané by bolo nejaké stvorenie, len čo vyjadruje dajaký mocný a ozajstný cit, vychádza z neho akési zvláštne fluidum, ktoré mení jeho vonkajší výzor, oživuje pohyby, zafarbuje hlas. Často i najhlúpejšia bytosť vypätím vášne dosahuje najvyšší stupeň výrečnosti, ak aj nie priam v slovách, aspoň v myšlienke, a vzbudzuje dojem, že sa pohybuje v akejsi žiarivej sfére. V tej chvíli bola v starcovom hlase a v jeho pohyboch podmanivá sila, ktorá prezrádza veľkého herca. Ale či naše ušľachtilé city nie sú básnickými výtvormi vôle?

- Nuž, možno sa nebudete hnevať, ak sa dozviete, - povedal mu Eugene, - že sa s tým De Marsayom bezpochyby čoskoro rozíde. Ten falošník ju opustil kvôli kňaznej Galathionovej. A ja, ja som sa dnes večer zaľúbil do pani Delphiny.

- Ale ba! - zvolal otec Goriot.

- A nemožno povedať, že by som sa jej nebol zapáčil. Zhovárali sme sa o láske celú hodinu a pozajtre, v sobotu, mám ju navštíviť.

- Och, pán môj drahý, ako by som vás mal rád, keby ste sa jej zapáčili! Vy ste dobrý; vy by ste ju netrápili. Keby ste ju zradili, zaraz by som vám krky vykrútil. Žena nemôže mať dve lásky, chápete? Bože môj, táram hlúposti, pán Eugene. Je vám tu zima. Bože môj, vy ste jej teda načúvali? A povedzte, čo mi odkázala?

„Nič,“ pomyslel si Eugene. - Povedala mi, - riekol nahlas, - že vám ako dcéra posielala pekný bozk.

- Zbohom, sused môj! Dobre sa vyspíte, nech sa vám snívajú krásne sny; moje sú už vopred zaistené tým odkazom. Nech vám pánboh splní všetky vaše želania! Boli ste pre mňa dnes večer ako anjel z neba: priniesli ste mi závan z ovzdušia mojej dcéry.

„Úbožiak!“ povedal si Eugene, líhajúc si. „Dojal by aj srdcia z mramoru. Dcéra si naňho ani nespomenula!“

Od tohto rozhovoru otec Goriot videl vo svojom susedovi nečakaného dôverníka, priateľa. Vyvinuli sa medzi nimi vzťahy, ktoré jediné mohli starca pripútať k inému mužovi. Vášnivá oddanosť sa nikdy nepreráta. Otec Goriot sa videl už trochu bližšie pri svojej dcére, dúfal, že ho budú lepšie prijímať, ak sa Eugene stane barónke drahým. Mimochodom, už sa mu zdôveril s jednou zo svojich bolestí. Pani de Nucingen, ktorej tisíc ráz denne želal šťastie, nepoznala slasti lásky. Áno, Eugene je, aby sme použili jeho výraz, najjednoduchší mladý muž, akého kedy videl, a akoby vopred cítil, že jej poskytne všetky radosti, ktorých sa jej nedostalo. Medzi starčekom a jeho susedom vzniklo priateľstvo, ktoré sa čoraz väčšmi upevňovalo a bez ktorého by bolo akiste nemožné pochopiť rozuzlenie tohto príbehu.

Na druhý deň ráno pri raňajkách spolustolovníkov prekvapilo, ako rozčítene otec Goriot pozerá na Eugena, ku ktorému si sadol, tých pár slov, čo mu povedal, i to, ako sa zmenila jeho tvár, zvyčajne sa ponášajúca na sadrovú masku. Vautrin, ktorý sa so študentom stretol po prvý raz od ich rozhovoru, akoby chcel čítať v jeho duši. Eugene sa bol rozpomenul na plán tohto človeka a prv než zaspal, odhadoval rozsiahle pole možností, čo sa otváralo pred jeho zrakom, a nevyhnutne pritom myslel na veno slečny Tailleferovej; cnostnejší mladík pozerá na bohatú dedičku. Ich oči sa náhodou stretli. Úbohá deva zaraz zistila, že Eugene je skvelý vo svojom

novom obleku. Bleskový pohľad, ktorý si vymenili, bol dosť výrečný, aby Rastignac nepochyboval, že je pre ňu predmetom tých nejasných túžob, ktoré sa zmocňujú mladých dievčat a ktoré ony upínajú na prvú zvodnú bytosť. Akýsi hlas naňho zakričal: "Osemstotisíc frankov!" Zrazu sa však preniesol do svojich spomienok na včerajšok a pomyslel si, že jeho predstieraná vášeň k panej de Nucingen je protielikom na tieto mimovoľne zlé myšlienky.

- Včera hrali v Talianskom divadle Rossiniho Barbiera zo Sevilly. Nikdy som nepočul takú rozkošnú hudbu, - povedal. - Bože môj, akí šťastní sú ľudia, čo majú lôžku v Talianskom divadle!

Otec Goriot vystihol zmysel tejto vety, ako pes vystihne najmenší pohyb svojho pána.

- Vám chlapom je veru hej, - ozvala sa pani Vauquerová, - robíte si, čo sa vám zapáči.

- Ako ste sa dostali nazad? - opýtal sa Vautrin.

- Pešo, - odpovedal Eugene.

- Mňa by polovičatá radosť neuspokojila, - nadviazal pokušiteľ, - chcel by som ta ísť na vlastnom koči, do vlastnej lôžky a vrátiť sa pekne pohodlne. Všetko, alebo nič! To je moje heslo.

- A je aj správne, - pripojila pani Vauquerová.

- Možno pôjdete navštíviť paniu de Nucingen, - povedal Eugene potichu Goriotovi. - Istotne vás prijme s otvoreným náručím, bude sa chcieť dozvedieť o mne tisíc drobností. Počul som, že by urobila neviem čo, len aby ju prijala moja sesternica, pani vikomtesa de Beauséant. Nezabudnite jej povedať, že ju priveľmi milujem, aby som nemyslel na to, že jej mám dopomôcť k tejto pocte.

Rastignac hneď potom odišiel na právnickú fakultu, chcel ostať čo najkratší čas v tej nenávidenej budove. Túlal sa potom takmer celý deň, spaľovaný nervovou horúčkou, akú zakúsili všetci mladí ľudia, oddávajúci sa priveľkým nádejam. Práve keď ho Vautrinove dôvodenia nútili uvažovať o spoločenskom živote, stretol v Luxembourskej záhrade priateľa Bianchona.

- Čože strúhaš takú vážnu tvár? - prihovoril sa mu medik a chytil ho pod pazuchu, aby sa s ním poprechádzal pred palácom.

- Sužujú ma zlé myšlienky.

- Aké? Myšlienky, tie sa dajú vyliečiť.

- Ako?

- Tak, že im podľahneme.

- Vysmievaš sa, a nevieš, o čo ide. Čítal si Rousseaua?

- Hej.

- Pamätáš sa na miesto, kde sa sputuje čitateľa, čo by urobil, keby sa mohol obohatiť tak, že by silou vôle zabil v Číne starého mandarína, hoci by sa pritom z Paríža ani nepohol?

- Hej.

- No a?

- Ach čože! Ja som už pri svojom tridsiatom treťom mandarínovi.

- Nežartuj. Počuj, ak by ti niekto naskutku dokázal, že taká vec je možná a že postačí kývnuť hlavou, urobil by si to?

- Je ten tvoj mandarín veľmi starý? Ale čo! Mladý či starý, paralytik či zdravý, najmojveru... Doparoma! To teda nie.

- Si statočný chlapec, Bianchon. Ale ak by si miloval dajakú ženu, že by si za ňu dušu dal, a ak by ona potrebovala peniaze, veľa peňazí na toalety, koč, napokon na všemožné rozmazy?

- Ale veď ma pripravuješ o rozum a chceš pritom, aby som rozumne uvažoval.

- Nuž, Bianchon, som blázon, uzdrav ma. Mám dve sestry, anjelsky krásne a nevinné, a chcem, aby boli šťastné. Kde vziať o päť rokov dvestotisíc frankov na ich veno? Ako vidíš, sú v živote okolnosti, keď treba hrať vysokú hru a nekaziť si šťastie zarábaním grošíkov.

- Ale to mi dávaš otázku, aká sa kladie každému, keď vstupuje do života, a chceš preťať gordický uzol mečom. Aby dakto mohol takto konať, môj drahý, musel by byť Alexandrom, ináč sa ide na galeje. Mňa zas obšťastňuje myšlienka, že si na vidieku vybudujem skromnú existenciu, alebo že celkom jednoducho budem dedič po otcovi. Ľudské náklonnosti možno plne uspokojiť v najužšom kruhu tak, ako v dajakom obrovskom kruhu. Ani Napoleon neobedúval dva razy a nemohol mať viacej mileniek ako medik, keď je na praxi v nemocnici u kapucínov. Šťastie, môj drahý, bude sa nám vždy držať medzi chodidlami nôh a temenom hlavy; a nech už nás ročne stojí milión alebo sto louisov, vnútorne ho prežívame vždy rovnako. Uzatvárame teda, aby Číňan ostal nažive.

- Vďaka, pomohol si mi, Bianchon! Budeme vždy priateľmi.

- Ale počuj, - ozval sa opäť medik, - keď som odchádzal z Cuvierovej prednášky, v Botanickej záhrade som zazrel Michonneauovu a Poireta, ako sa na lavičke zhovávajú s akýmsi pánom, ktorého som videl za vlašajších nepokojov v okolí Poslaneckej snemovne; mal som dojem, akoby to bol človek od polície, prestrojený za počestného mešťana, čo si žije z vlastných príjmov. Všimajme si pozorne tú dvojicu; poviem ti potom prečo. Zbohom, musím byť o štvrtej pri zisťovaní prezencie.

Keď sa Eugene vrátil do penziónu, otec Goriot už naňho čakal.

- Tu máte, - povedal starček, - to je list od nej. Pekné písmo, čo?

Eugene otvoril list a čítal:

Pane, otec mi povedal, že máte rád taliansku hudbu. Bola by som šťastná, keby ste mi urobili to potešenie a prijali miesto v mojej lóži. V sobotu budú spievať Fodorová a Pellegrini, som si teda istá, že neodmietnete. Pán de Nucingen sa pripojuje k môjmu pozvaniu a prosí Vás, aby ste sa k nám prišli celkom prsto navečerať. Ak pozvanie prijmete, bude veľmi rád, že sa zhostí manželskej povinnosti odprevadiť ma do divadla. Odpoveď neposielajte, príďte a prijmite môj pozdrav.

D. de N.

- Ukážte mi ho, - povedal starček Eugenovi, keď Eugene už dočítal list. - Pôjdete, všakver? - dodal, keď najprv ovoňal papier. - Ako to krásne vonia! Ved' sa toho dotýkali jej prsty!

„Žena sa takto mužovi nevešia na krk,“ pomyslel si študent. „Chce ma využiť na to, aby si opäť získala De Marsaya. Iba zlosť doháňa k takýmto veciam.“

- No, - ozval sa otec Goriot, - na čo zasa myslíte? Eugene nepoznal šialenú márnivosť, ktorá posadla isté ženy v tom čase, a nevedel, že žena bankára je schopná všetkých obetí, len aby si otvorila niektoré dvere na predmestí Saint-Germain. V tomto období móda začala vynášať ženy zo spoločnosti na predmestí Saint-Germain, nazývané dámami z Malého zámku, medzi ktorými pani de Beauséant, jej priateľka vojvodkyňa de Langeais a vojvodkyňa de Maufriageuse zaujímali prvé miesto. Iba Rastignac nepoznal divú túžbu, ktorá sa zmocnila žien zo Chausseé d'Antin, totiž dostať sa do vysokých spoločenských kruhov, kde priam žiarili hviezdy ich pohlavia. Ale jeho nedôverčivosť mu bola na osoh, dodala mu chladnokrvnosť a smutnú právomoc klásť podmienky, namiesto aby ich prijímal.

- Áno, pôjdem, - odpovedal.

A tak ho k panej de Nucingen viedla zvedavosť, no keby tá žena ním bola opovrhla, možno by ho k nej viedla vášeň. I tak čakal na zajtrajšok a na hodinu odchodu s istou netrepezlivosťou. Prvá ľúbostná pletka má pre mladého muža možno práve toľko čara, koľko ho je v prvej láske. V istote, že bude mať úspech, je nekonečné blaho, ku ktorému sa muži nepriznávajú a ktoré dodáva všetok pôvab istým ženám. Túžba sa rodí z ťažkých i ľahkých víťazstiev. Všetky ľudské vášne celkom iste vznikajú alebo sa udržiujú jednou či druhou z týchto príčin, ktoré rozdeľujú ríšu lásky. Toto rozdelenie možno vyplýva z problému pováh, ktorý ovláda, nech už sa o tom čokoľvek hovorí, celú spoločnosť. Ak melancholici potrebujú dávku koketérie, nervózni ľudia alebo sangvinici možno zutekajú, ak odpor trvá prídlho. Inými slovami: elégia má v sebe v podstate toľko miazgy, koľko má dityramb žľče. Ako sa Eugene obliekal, vychutnával všetky tie drobné radosti, o ktorých sa mladí ľudia neopovažujú hovoriť, aby sa im ostatní nevysmiali, no ktoré lahodia ich samolúbosti. Upravoval si vlasy a myslel na to, ako do ich čiernych kučier vkĺzne pohľad peknej ženy. Dovolil si detské grimasy, aké by azda strúhalo dievča, obliekajúc sa na ples. So zaľúbením pozrel na svoju štíhlu postavu, vyrovnávajúc záhyby na obleku.

„Je isté,“ povedal si, „že možno nájsť aj nepodarenejších ľudí.“

Zišiel, keď už všetci nájomníci penziónu sedeli za stolom, a veselo prijal búrlivé hurá a všelijaké hlúposti, čo vyvolal jeho elegantný zjav. Charakteristickou črtou zvyklostí v meštianskych penziónoch je úžas, aký vyvoláva starostlivé oblečenie. Nik si tam nemôže obliecť nové šaty, aby to každý nespomenul aspoň slovíčkom.

- Tl, tl, tl, tl, - mľaskal Bianchon jazykom o podnebie, akoby poháňal koňa.

- Výzorom ani vojvoda a pair! - povedala pani Vauquerová.

- Pán sa chystá na výboje? - poznamenala slečna Michonneauová,

- Kikirikí! - skríkol maliar.

- Úctivé pozdravenie vašej pani manželke, - povedal úradník z múzea.

- Pán má už manželku? - spýtal sa Poiret.

- Manželku priam mnohostrannú, čo pláva na vode, zaručene dobrej farby, v cene od dvadsaťpäť do štyridsať, najnovší kockovaný vzor, dá sa prať, pekne sa nosí, napoly priadza, napoly bavlna, napoly vlna, lieči bolenie zubov a iné choroby, schválené Akadémiou lekárskych vied! Ináč skvelá pre deti! A ešte lepšia proti bolestiam hlavy, prejednosti a iným chorobám krčným, očným a ušným! - vykrikoval Vautrin s komickou náhlivosťou a hlasom jarmočného vyvolávača. - A čo stojí to čudo? spytujete sa ma, páni. Dva sou? Nie. Celkom nič. Je to zvyšok z dodávok Veľkého Mogula, čo si chceli pozrieť panovníci Európy, počítajúc do toho aj arrrrrivojvodu badenského! Len rovno dnu! A choďte k pokladnici! Muzika, do toho! Bum ta ra ra, bum, bum, bum! Pán klarinetista, hráš falošne, - pokračoval zachrípnutým hlasom, - dám ti po prstoch.

- Bože môj, aký je to zábavný človek, - povedala pani Vauquerová pani Couturovej, - s tým by som sa nenudila.

Za samého smiechu a pri žartoch, na ktoré tá komicky prednesená reč akoby dala signál, Eugene zachytil kradmý pohľad slečny Tailleferovej; naklonila sa k pani Couturovej a čosi jej pošepala do ucha.

- Máte tu koč, - povedala Sylvie.

- Kdeže to večeria? - spýtal sa Bianchon.

- U barónky de Nucingen.

- Dcéry pána Goriota, - odpovedal študent.

Pri tom mene všetci obrátili zrak na bývalého cestovinára, ktorý hľadel na Eugena s istou dávkou závidosti.

Rastignac prišiel do ulice Saint-Lazare, do jedného z tých domov so štíhlymi stĺpmi, s nepatrnými stĺpovými sieňami, ktoré predstavujú, ako sa vraví, to pekné v Paríži, do pravého bankárskeho domu, preplneného drahocennou výzdobou, štukami, odpočívadlami na schodišti s mramorovými mozaikami. Zastihol paniu de Nucingen v salóniku s talianskymi maľbami, ktorého výzdoba sa ponášala na výzdobu kaviarní. Barónka bola smutná. Úsilie, čo vynakladala na to, aby utopila svoj žiaľ, Eugena tým živšie zaujímalo, že v ňom nebolo nič predstierané. Nazdával sa, že môže rozveseliť ženu už len svojou prítomnosťou, a teraz zastihol túto ženu celú zúfalú. Toto sklamanie sa dotklo jeho samolľúbosti.

- Mám málo práva na vašu dôveru, madame, - povedal, keď ju najprv potrápil vypytovaním, prečo je taká ustarostená, - no ak som vám na ťarchu, spolieham sa na vašu priamosť a že by ste mi to otvorene povedali.

- Ostaňte, - odvetila, - bola by som sama, keby ste odišli. Nucingen večeria v meste a nerada by som ostala sama, potrebujem sa rozptýliť.

- Ale čo je to s vami?

- Vy ste posledný, komu by som to povedala, - zvolala.

- Chcem to vedieť. Mám teda dajakú účasť v tomto tajomstve.

- Možno! Ale nie, - pokračovala, - sú to len domáce rozbroje, čo sa musia pochovať na dne srdca. Či som vám to nevravela predvčerom? Nie som šťastná. Zlaté okovy sú tie najťažšie.

Ak žena povie mladému mužovi, že je nešťastná, a ak je tento mladý muž duchaplný, dobre oblečený, ak má vo vrecku tisíc päťsto frankov na útratu, musí si myslieť to, čo si v duchu vravel Eugene, a stane sa namysleným.

- Čo si ešte môžete želať? - odpovedal. - Ste krásna, mladá, milovaná, bohatá.

- Nehovorte o mne, - povedala a celá nešťastná sklonila hlavu. - Navečeriame sa spolu, sami dvaja, pôjdeme si vypočuť naj rozkošnejšiu hudbu. Či vyhoviem vášmu vkusu? - nadviazala, vstávajúc a ukazujúc svoje biele kašmírové šaty s bohatým, prekrásne perzským vzorom.

- Chcel by som, aby ste celá patrili mne, - povedal Eugene. - Ste úchvatná.

- To by ste mali smutné vlastníctvo, - usmiala sa trpko. - Nič vám tu nenaznačuje nešťastie, a predsa, pri všetkom vonkajšom zdraví, som na pokraji zúfalstva. Môj žal ma pripravuje o spánok, ošpatniem.

- Ô, to je nemožné, - namietol študent. - Ale rád by som poznal súženia, ktoré by neodstránila oddaná láska.

- Ach, keby som sa vám s nimi zdôverila, zutekali by ste odo mňa, - povedala. - Vy ma ľúbite len z akejsi dvornosti, to už majú muži takú obyčaj; ale keby ste ma naozaj milovali, prepadli by ste hroznému zúfalstvu. Tak vidíte, že musím mlčať. Veľmi vás prosím, - pokračovala, - hovorme o inom. Poďte si pozrieť moje izby.

- Nie, ostaňte tu, - odpovedal Eugene, sadol si na pohovku pred kozubom vedľa panej de Nucingen a so sebadôverou ju chytil za ruku.

Dala sa za ňu chytiť, ba ešte ju aj pritisla na ruku mladého muža pohybom sústredenej sily, aký prezrádza mocné pohnutie.

- Počujte, - povedal jej Rastignac, - ak máte starosti, musíte sa s nimi zdôveriť. Chcem vám dokázať, že vás milujem iba kvôli vám. Alebo prehovoríte a poviete mi, aké máte starosti, aby som ich mohol rozptýliť, i keby bolo treba zabiť pol tucta ľudí, alebo odídem a už sa nevrátim.

- Dobre teda, - zvolala zaujatá zúfalou myšlienkou, pri ktorej sa udrela po čele, - zaraz vás podrobím skúške. - ‚Áno,‘ povedal si v duchu, ‚niet inej možnosti.‘

Zacengala.

- Zapriahli už do pánovho koča? - opýtala sa komorníka.

- Áno, madame.

- Odveziem sa na ňom. Jemu dáte môj koč a moje kone. Večeru podáte až o siedmej.

- Tak poďte, - povedala Eugenovi, ktorý sa nazdával že sníva, keď sa ocitol v koči pána de Nucingen po boku tejto ženy.

- Do Palais-Royal, - povedala kočišovi, - pri Francúzskom divadle.

Cestou sa zdala vzrušená a odmietla odpovedať Eugenovi na množstvo otázok; nevedel, čo si má myslieť o jej nemom, sústavnom, tupom odpore.

‚V tejto chvíli mi uniká,‘ vravel si.

Koč zastal a barónka pozrela na študenta s takým výrazom, ktorý zaraz umlčal jeho bláznivé reči; bol sa totiž priam rozhorlil.

- Veľmi ma ľúbite? - opýtala sa ho.

- Áno, - odvetil, skrývajúc nepokoj, ktorý sa ho zmocňoval.

- Nepomyslíte si o mne nič zlého, nech by som vás požiadala o čokoľvek?

- Nie.

- Ste ochotný ma počúvnuť?

- Slepou.

- Boli ste už dakedy v herni? - spýtala sa ho rozochveným hlasom.

- Nikdy.

- Ach, už dýcham volnejšie! Budete mať šťastie. Tu je moja peňaženka, - povedala. - Len si ju vezmite! Je v nej sto frankov; to je všetko, čo má táto šťastná žena. Zájďte do niektorej herne, neviem, kde sú, ale viem, že v Palais-Royal ich je niekoľko. Vložte tých sto frankov do hry, čo sa volá ruleta, a alebo všetko prehrajte, alebo mi doneste šesťtisíc frankov. Keď sa vrátite, poviem vám, čo ma trápi.

- Nech ma čert vezme, ak rozumiem dačo z toho, čo idem robiť, ale zaraz vás počúvnem, - povedal s radosťou, ktorú mu vnukla táto myšlienka: ‚Skompromituje sa so mnou, nebude mi môcť nič odprieť.‘

Eugene vezme peknú peňaženku a keď mu akýsi obchodník s odevmi ukáže najbližšiu herňu, beží do čísla deväť. Vyjde nahor, dá si odobrať klobúk; potom vstúpi a spytuje sa, kde je ruleta. Na údiv starých návštevníkov dozorca ho vedie pred dlhý stôl. Eugene, sledovaný všetkými divákmi, spytuje sa bez okúňania, kde má vsadiť.

- Ak položíte jeden louis na jedno z tých tridsiatich šiestich čísel a ak to číslo vyjde, vyhráte tridsaťšesť louisov, - povedal mu akýsi úctyhodný bielovlasý starec.

Eugene hádže tých sto frankov na číslicu svojho veku, na jedenadvadsiatku. Kým sa stihne spamätať, ozve sa výkrik začudovania. Vyhral, ani nevedel ako.

- Vezmite si tie peniaze, - povedal mu starý pán, - pri tomto systéme sa dva razy nevyhrá.

Eugene vezme hrabličky, ktoré mu podáva starý pán, pritiahne si k sebe tých tritisíc šesťsto frankov a hoci sa ešte stále vôbec nevyzná v hre, kladie ich na červenú. Diváci sa na neho dívajú so závisťou, keď vidia, že pokračuje v hre. Koleso sa krúti. Rastignac opäť vyhráva a bankár mu hádže tritisíc šesťsto frankov.

- Máte už sedemtisíc dvesto frankov, - pošepal mu starý pán. - Ak dáte na mňa, odídete, červená vyšla už osem ráz. A ak ste milosrdný, odvd'áčíte sa za dobrú radu a zmiernite biedu bývalého Napoleonovho prefekta, ktorý je v krajnej núdzi.

Rastignac, celý omámený, dáva sa tým bielovlasým človekom obrať o desať louisov a odchádza so sedemtisíc frankami, nechápuc ešte nič z hry, ale ohromený svojím šťastím.

- No, a kdeže ma teraz zaveziete? - opýtal sa, ukazujúc tých sedemtisíc frankov panej de Nucingen, keď sa zavreli dvierka koča.

Delphine ho prudko, no bez vášne stisla v bláznivom objatí a pobožkala.

- Zachránili ste ma.

Hojné slzy radosti jej stekali po lícach.

- Hneď vám všetko poviem, priateľ môj. Budete mojim priateľom, však? Vo vašich očiach som bohatá, neobyčajne zámožná, nič mi nechýba, alebo aspoň sa zdá, že mi nič nechýba. Nuž, aby ste vedeli, pán de Nucingen mi nedovolí disponovať ani halierom; on financuje celý dom, moje koče, moje lôže; na moje toalety mi povoľuje nedostatočnú sumu; z vypočítavosti ma ženie do utajovanej biedy. Som prihrdá na to, aby som ho prosila. Či by som nebola posledná z posledných, keby som si kupovala jeho peniaze za cenu, za ktorú mi ich chce predať? Ako to, že ja, ktorá som mala sedemstotisíc frankov, dala som sa o ne obrať? Z hrdosti, z rozhorčenia. Sme také mladé, také naivné, keď vstupujeme do manželstva! Slovo, ktorým by som musela požiadať muža o peniaze, by mi roztrhlo ústa; nikdy som si netrúfala, míňala som svoje úspory a peniaze, čo mi dával môj úbohý otec; potom som sa zadĺžila. Manželstvo je pre mňa najhroznejším sklamaním, nemôžem o ňom rozprávať: nech vám stačí, ak vám poviem, že by som vyskočila z okna, keby som musela žiť s Nucingenom ináč ako v oddelených izbách. Keď som sa mu mala priznať k svojim dlžobám mladej panej za šperky, za Všeljikové nákupy, (môj úbohý otec nás naučil nič si neodopierať), vytrpela som si ozajstné muky; ale nakoniec som v sebe našla toľko odvahy, že som mu o nich povedala. Vari som nemala vlastný majetok? Nucingen sa rozhneval, povedal mi, že ho privediem na mizinu,

hrozné pomyslieť! Bola by som sa najradšej prepadla pod čiernu zem. Pretože si bol vzal moje veno, zaplatil síce, ale odvtedy určil na moje osobné výdavky príspevok, s ktorým som sa uspokojila, aby som mala pokoj. Potom som chcela vyhovieť samolúbskosti kohosi, koho už poznáte, - povedala. - Ak ma aj klamal, nepekne by som sa zachovala, ak by som spravodlivo neuznala jeho ušľachtilú povahu. Ale napokon ma nedôstojne opustil! Nijaký muž by nikdy nemal opustiť ženu, ktorej v dňoch najväčšej núdze hodil kopy zlata! Má ju vždy milovať! Vy, krásna duša dvadsiatej prvej jari, vy, mladý a čistý, vy sa ma spýtate ako môže žena prijať zlato od nejakého muža? Bože môj! Či nie je prirodzené podeliť sa o všetko s bytosťou, ktorej vďačíme za svoje šťastie? Keď už sme si dali všetko, kto by sa mohol znepokojovať pre istú čiastku? Peniaze sa stávajú čímsi iba vo chvíli, keď už niet citu. Či nie sme viazaní na celý život? Kto z nás predvída rozlúčenie, ak sa nazdáva, že je naozaj milovaný? Prisaháte nám večnú lásku, ako možno mať vtedy iné záujmy? Neviete, čo som dnes vytrpela, keď mi Nucingen rozhodne odoprel dať šesťtisíc frankov, on, ktorý ich dáva každý mesiac svojej milenke, akejsi ženskej z Opery! Chcela som sa zmárniť. Najšialenejšie myšlienky mi prebehli hlavou.

Boli chvíle, že som závidela osud obyčajnej slúžke, svojej chyžnej. Zájst' k otcovi, hotové šialenstvo! Anastasie a ja sme ho už celkom priviedli na mizinu, môj úbohý otec by sa predal, keby sa mohol speňažiť za šesťtisíc frankov. Daromne by som ho vohnala do zúfalstva. Vy ste ma uchránili pred hanbou a pred smrťou, bola som už celkom bez seba bolesťou. Ach, pane, musela som vám to všetko vysvetliť: správala som sa k vám veľmi nerozumne a pochabo. Keď ste odo mňa odišli a ja som vás stratila z očí, chcela som utiecť ... kam? Neviem. Taký je život polovice parížskych žien: navonok prepych, kruté starosti v duši. Poznám úbohé stvory ešte nešťastnejšie ako som ja. Sú predsa aj ženy, ktoré si musia dávať vystavovať falošné účty svojimi dodávateľmi. Iné sú nútené okrádať svojich manželov, jedni veria, že kašmírové látky v cene päťsto frankov stoja sto louisov. Človek sa stretáva s úbohými ženami, ktoré nechávajú deti hladovať a skúpo ich vydeľujú, len aby mali na nové šaty. Ja som sa nepoškvrnila takými mrzkými klamstvami. Teraz sa už nemusím strachovať. Ak sa niektoré ženy predávajú svojim mužom, aby mohli nad nimi vládnuť, ja som aspoň slobodná! Keby som chcela, Nucingen by ma celú zahrnul zlatom, a ja sa radšej vypláčem na srdci muža, ktorého si môžem vážiť. Ach, dnes večer už pán De Marsay nebude mať právo pozeráť na mňa ako na ženu, ktorú si zaplatil.

Skryla si tvár v dlaniach, aby Eugene nevidel jej slzy, no on jej odtiahol ruky a zadíval sa na ňu; bola takto naozaj vznešená.

- Miešať peniaze do citov, či to nie je hrozné? Nebudete ma môcť milovať, - povedala.

Táto zmes ušľachtilých citov, ktoré robia ženy takými veľkými, a pokleskov, ktorých sa musia dopúšťať vinou terajšieho spoločenského zriadenia, tak rozrušila Eugena, že ju utešoval sladkými slovami, plnými obdivu k tej krásnej žene, tak naivne neopatrne vo svojom prudkom výbuchu bolesti.

- Však to nepoužijete ako zbraň proti mne, - povedala, - sľúbte mi to!

- Ach, madame, to by som nebol schopný, - odvetil. Chytila ho za ruku a položila si ju na srdce s výrazom plným vďačnosti a pôvabu.

- Vďaka vám som opäť voľná a slobodná. Žila som, akoby ma zvierala dajaká železná ruka. Teraz chcem žiť jednoducho, neutrácať. Budem sa vám páčiť taká, priateľ môj, všakver? Toto

si nechajte, - povedala, berúc od neho iba šesť bankoviek. - Vo svojom svedomí som vám dlžná tisíc toliarov, lebo som vlastne hrala s vami na polovicu.

Eugene sa bránil ako panna. Ale barónka mu povedala:

- Budem vás pokladať za svojho nepriateľa, ak sa nestanete mojím spoluvinníkom.

Vzal si teda peniaze.

- Bude to kapitál, ak by sme prehrali, - povedal.

- Práve toho slova som sa bála, - zvolala celá bledá. - Ak chcete, aby som vám niečím bola, prisahajte, že už nikdy nebudete hrať. Bože môj, ja by som vás takto skazila! Veď by som zomrela od bolesti.

Došli na miesto. Kontrast medzi biedou a tým úžasným nadbytkom študenta omráčil a v ušiach sa mu znova začínali ozývať Vautrinove neblahé slová.

- Sadnite si sem, - povedala barónka, vchádzajúc do svojej izby, a ukázala na pohovku pri kozube, - list, ktorý chcem napísať, robí mi veľké ťažkosti. Poradte mi!

- Nepíšte nič! - ozval sa Eugene. - Vložte bankovky do obálky, napíšte adresu a pošlite s nimi svoju chyžnú.

- Vy ste naozaj zlatý človek, - povedala. - Ach, pane, tak je to, keď niekto dostane dobrú výchovu. To je už celkom po beauséantovsky, - usmiala sa.

„Je úchvatná,“ vravel si Eugene v duchu a bol čoraz zaľúbenejší.

Prezeral si izbu, ktorá dýchala rozkošnickou eleganciou bohatej kurtizány.

- Páči sa vám tu? - spýtala sa a zacengala na chyžnú.

- Thérèse, zaneste toto sama pánovi De Marsay a odovzdajte to len jemu. Ak ho nezastihnete doma, doneste mi list nazad.

Thérèse pri odchode aspoň zlomyselne šibla očkom po Eugenovi.

Bolo prestreté na večeru. Rastignac podal rameno panej de Nucingen a tá ho zaviedla do utešenej jedálne, kde sa stretol s tým istým prepychom prestretého stola, aký už obdivoval u svojej sesternice.

- V dňoch, keď hrávajú v Talianskom divadle, - povedala, - prídete sa navečerať so mnou a odprevadíte ma.

- Zvykol by som si na takýto príjemný život, ak by mal trvať; ale som chudobný študent, čo si musí ešte len zabezpečiť budúcnosť.

- I to raz bude, - zasmiala sa. Vidíte, všetko sa urovná. Nečakala som, že budem taká šťastná.

Je už v povahe žien dokazovať nemožné možným a vyvracať fakty. Keď madame de Nucingen vstúpila s Rastignacom do svojej lôžky u Bouffonov, svojím spokojným výzorom v tvári tak skrášnela, že si každý mohol dovoliť tie drobné klebietky, proti ktorým sú ženy bezbranné a pre ktoré sa často uverí výstrednostiam povymýšľaným na pobavenie. Ten, kto pozná Paríž, neverí ničomu, čo sa tam povráva, a nerozpráva o tom, čo sa tam robí. Eugene chytil barónku za ruku a obaja sa dohovárali tuhším či menej tuhým stiskom rúk, vzájomne si tak odovzdávajúcej dojmy, ktorými na nich pôsobila hudba. Pre nich toto večerné predstavenie bolo opojné. Vyšli spoločne a pani de Nucingen chcela Eugena zaviesť až po Pont-Neuf, odopierajúc mu celou cestou čo len jediný bozk, hoci nimi pri Palais-Royal naskrze nešetřila. Eugene jej vyčítal takú nedôslednosť.

- Vtedy to bola vdáčnosť za nečakanú oddanosť, - odvetila, - teraz by to bol sľub.

- A vy mi teda nechcete nijaký dať, nevdáčnica.

Nahneval sa. S pohybom nedečkavosti, ktorý uchvacuje milenca, podala mu ruku, na pobozkanie; neochotne ju chytil a to ju očarilo.

- Do videnia v pondelok na plese, - povedala. Odchádzajúc pešo za krásnej mesačnej noci, Eugene sa zahĺbil do vážnych úvah. Bol odrazu šťastný i nespokojný; šťastný dobrodružstvom, ktorého pravdepodobné rozuzlenie mu daruje jednu z najkrajších a najelegantnejších žien Paríža, predmet jeho túžob; nespokojný preto, že videl svoje plány na zbohatnutie rozvrátené, a iba teraz vycítil ozajstnú tvárnosť tých nerozhodných myšlienok, ktorými sa ešte predvčerom zapodieval. Neúspech vždy prezrádza, aké veľké sú naše nároky. Čím väčší sa Eugene tešil z parížskeho života, tým menej chcel ostať neznámy a chudobný. Húžval vo vrecku svoju tisíc frankovú bankovku a vymýšľal si tisícoraké dôvody, aby si ju mohol privlastniť. Konečne prišiel do ulice Neuve-Sainte-Geneviève, a keď už bol hore na schodoch, uvidel svetlo. Otec Goriot nechal dvere otvorené a sviečku zažatú, aby mu študent nezabudol o dcére všetko vyrozprávať, ako to hovorieval. Eugene mu nič nezatajil.

- No ale, - zvolal otec Goriot v zúfalom výbuchu žiarlivosti, - ony si myslia, že som na mizine: veď mám ešte tisíc tristo frankov ročného dôchodku! Bože môj! Chúďa, prečo len neprišlo sem? Bol by som predal dôchodok boli by sme vzali z kapitálu a zo zvyšku bol by som si založil doživotnú rentu. Prečo ste mi neprišli povedať, aké má ťažkosti, sused môj dobrý? Ako ste mohli riskovať v hre tých jej úbohých sto frankov? Človeku by pri tom srdce puklo. Hľa, akí sú tí zaťovia! Ó. keby som ich mal v hrsti, krky by som im vykrútil! Bože môj, a plakala! Naozaj plakala?

- S hlavou na mojej veste, - povedal Eugene.

- Ó, dajte mi ju, - riekol otec Goriot. - Akože, boli na nej slzy mojej dcéry, mojej drahej Delphiny, čo nikdy neplakávala, keď bola maličká? Och, kúpim vám za ňu inú, nenoste ju už, nechajte mi ju! Podľa zmluvy má právo užívať svoj majetok. Ach, hneď zajtra zájdem k advokátovi Dervillovi. Začnem vymáhať riadne uloženie jej imania. Vyznám sa v zákonoch, som starý vlk, zasa vycerím zuby.

- Otec, tu máte tých tisíc frankov, čo mi chcela dať z našej výhry. Opatrite jej ich vo veste.

Goriot pozrel na Eugena, podal mu ruku, aby mohol stisnúť jeho ruku, na ktorú vyronil slzu.

- Budete mať v živote úspech, - vravel mu starec. - No vidíte, ,boh je spravodlivý. Vyznám sa v statočnosti a môžem vás uistiť, že je málo takých ľudí ako vy. Chcete teda aj vy byť mojím drahým dieťaťom? Choďte, vyspíte sa. Vy môžete spať, vy nie ste ešte otcom. Ona plakala, a ja sa to dozvedám, ja, čo som si tu pokojne jedol ako dajaký chumaj, keď ona trpela; ja, ja, čo by som zapredal

Otca, Syna i Ducha svätého, aby som im obom ušetril jediná slzičku!

„Namojveru,“ pomyslel si Eugene, keď si líhal, „verím, že budem po celý život čestným človekom. Je v tom akési potešenie, keď ideme za hlasom svojho svedomia.“

Azda iba tí, čo veria v boha, konajú dobro potajomky a Eugene veril v boha.

Na druhý deň, v čase, keď mal byť ples, Rastignac išiel k panej de Beauséant, ktorá ho vzala so sebou, aby ho predstavila vojvodkyni de Carigliano. Maršalka ho prijala neobyčajne vlúdne a znova sa u nej zišiel s paňou de Nucingen. Delphine sa vystrojila s úmyslom zapáčiť sa všetkým, aby sa tým väčšmi zapáčila Eugenovi, na ktorého pohľad netrpezlivo vyčkávala, mysliac si, že jej netrpezlivosť nebadat'. Pre toho, kto už vie uhádnuť rozochvenie ženy, taká chvíľa býva plná rozkoše. Ktože neraz nemá radosť z toho, že iných necháva čakať na svoju mienku, že koketne skrýva vlastnú radosť, že vyhľadáva vyznania v tom nepokoji, čo sám zapríčinil, že sa teší z obáv, ktoré potom rozptýlil jediným úsmevom? Pri tejto slávnosti študent zrazu zväžil význam svojej pozície a pochopil, že už má miesto v spoločnosti, lebo je uznávaný bratanec panej de Beauséant. To, že si získal pani barónku de Nucingen, o čom už boli presvedčení, vyzdvihlo ho natoľko, že všetci mladí ľudia naňho závistlivo pozerali, a keď pri tom niekoľkých prichytil, okúsil prvé slasti namyslenosti. Chodiac zo salónu do salónu, prechádzajúc skupinami, začul vychvaľovať svoje šťastie. Všetky ženy mu predpovedali úspechy. Delphine sa obávala, že ho stratí, a tak mu sľúbila, že mu dnes večer neodoprie bozk, ktorému sa predvečerom tak veľmi bránila. Na tomto plese dostal Rastignac viac pozvaní. Sesternica ho predstavila niekoľkým dámam, ktoré si potrpeli na eleganciu a ktorých domy sa pokladali za príjemné; zrazu sa dostal do najvznešenejšej a najkrajšej parížskej spoločnosti. Tento večer mal teda preňho čaro debutu a iste sa naň rozpomenie ešte i na svoje staré dni, tak ako sa dievča rozpomína na ples, na ktorom malo skvelé úspechy.

Na druhý deň, keď pri raňajkách otcovi Goriotovi pred spolustolovníkmi rozprával, aký mal úspech, Vautrin sa začal diabolsky usmievať.

- A vy si myslíte, - zvolal ten krutý logik, - že obľúbený mladý muž môže zostať bývať v ulici Neuve-Sainte-Geneviève vo Vauquerovskom dome, v penzióne síce v každom ohľade nesmierne úctyhodnom, ale ktorý má ďaleko do elegancie? Je blahobytný, je krásny vo svojej hojnosti, je hrdý na to, že je dočasným sídlom takého Rastignaca; no napokon, je iba v Novej ulici svätej Genovévy a nepozná prepych, pretože je to čiste patriarchalorama. Milý mladý priateľ, - pokračoval Vautrin otcovsky žartovným tónom, - ak chcete v Paríži niečo znamenať, musíte mať tri kone a bričku na predpoludnie, krytý koč na večer, spolu deväťtisíc frankov na povozy. Boli by ste nehoden svojho osudu, ak by ste u krajčira minuli iba tritisíc frankov, šesťsto frankov u voňavkára, sto toliarov u obuvníka, sto toliarov u klobučníka. A práčka vás bude stáť tisíc frankov. Módni mladí ľudia sa nemôžu zaobísť bez veľkej zásoby bielizne: vari si ju na nich najčastejšie neprezerajú? Láska i chrám si vyžadujú krásne prikrývky na svoje oltáre. To už máme štrnásťtisíc. A to ešte nespomínam, čo prehráte, čo miniete v stávkach a na dary; treba rátať s dvetisíc frankami vreckového. Viedol som taký život, viem, aké sú pri ňom výdavky... Pridajte k týmto základným nevyhnutnostiam tristo louisov na jedivo, tisíc

frankov na bydllo. Veru tak, dieťa moje, alebo máme ročne tých dvadsaťpäť tisícóčiek v zálohe, alebo zapadneme do bahna, vystavíme sa posmechu a pripravíme sa o svoju budúcnosť, o svoje úspechy, o milenky! Zabúdam na komorníka a na poslíčka! Azda Christophe bude roznášať vaše ľúbostné listy? Vari ich budete písať na papier, aký teraz používate? To by bola hotová samovražda. Verte v týchto veciach staršiemu a skúsenému! - pokračoval, zosilňujúc svoj bas do rinforzanda. - Alebo sa presťahujete do cnostnej manzardky a zosobášite sa tam s prácou, alebo sa dajte inou cestou.

A Vautrin žmurkol, zaškúliac na slečnu Tailleferovú, pripomínajúc mu týmto pohľadom zvodné dôvodenia, ktoré zasial do študentovho srdca, aby ho skazil.

Uplynulo viacero dní, v ktorých sa Rastignac oddal naj ľahkomyselnejšiemu životu. Večerieval skoro každý deň s paňou de Nucingen a sprevádzal ju do spoločnosti. Domov sa vraciaval o tretej alebo o štvrtej ráno, vstával až napoludnie, obliekol sa a keď bolo pekne, išiel sa s Delphinou prejsť do Boulonského lesa, márniciak tak čas, ktorého cenu nepoznal, a vstrebávajúc do seba všetky vymoženosti, všetky zvody prepychu práve tak zápalisto, ako nedočkavo túži kalich datľovníka po oplodňujúcom pele. Hral vysokú hru, prehrával alebo veľa vyhrával a napokon si zvykol na samopašný život mladých Parížanov. Zo svojich prvých výhier vrátil tisícpäťsto frankov matke a sestram a k vyrovnaniu dlhu pripojil pekné dary. Hoci už oznámil, že chce odísť z Vauquerovského domu, v posledných januárových dňoch tam ešte vždy býval a nevedel, ako sa odtiaľ dostať. Takmer všetci mladí ľudia podliehajúci akémusi zdanlivo nevysvetliteľnému zákonu, ktorého opodstatnenie však vyplýva z ich mladosti a z istej zúrivosti, s akou sa vrhajú do radovánok. Či sú bohatí, či chudobní, nikdy nemajú peňazí na životné potreby, kým na vrtochy si ich vždy nájdu. Sú mánotratní vo všetkom, čo možno dostať na úver, no skúpi, ak treba hneď platiť, a tak sa zdá, že sa mstia za to, čo nemajú, rozhadzujúc všetko, čo môžu mať. Aby sme sa vyjadrili jasnejšie, študent sa napríklad oveľa väčšmi stará o klobúk ako o šaty. Priveľký zárobok robí z krajčírka veriteľa, kým skromná cena robí z klobučníka jednu z najneprístupnejších bytostí spomedzi tých, s ktorými sa študent musí jednať. Ak mladý muž, sediaci na balkóne v divadle, vystavuje d'alekohľadom pekných žien oslňujúce vesty, nie je isté, či má ponožky: aj obchodník s pleteným tovarom je jedným z príživníkov jeho peňaženky. Aj Rastignac bol v takom položení. Jeho peňaženka, večne prázdna pre pani Vauquerovú, večne plná pre jeho márnivé nároky, mávala čudesné úspechy, i úspechy v rozpore s najbežnejšími platbami. Aby mohol opustiť smradľavý, mrzký penzión, kde sa opätovne znižovali jeho veľkopanské chůtky, musel by zaplatiť za mesiac ubytovateľke a kúpiť si nábytok do šviháckeho bytu. To bola ešte vždy nemožná vec. Ak si Rastignac vedel zadovážiť peniaze na hru tak, že nakupoval u klenotníka hodinky a zlaté retiazky draho zaplatené z výhier a potom ich odnášal do záložne, tej ponurej a mlčanlivej priateľke mládeže, keď išlo o zaplatenie stravy, bytu alebo o nákup nevyhnutných potrieb na vedenie elegantného života, akoby zrazu stratil všetku vynaliezavosť a odvahu. Dajaká tá všedná nevyhnutnosť, dlhy narobené pre potreby medzitým už uspokojené, vôbec nezamestnávali jeho myseľ. Ako väčšina ľudí, čo poznali ľahotársky život, aj on čakal na poslednú chvíľu, aby zaplatil dlžoby, posvätné v očiach meštianstva, ako to robieval Mirabeau, ktorý platieval za chlieb iba v drakonickej podobe zmenky. Zhruba v tom čase Rastignac prehral všetky peniaze a zadĺžil sa. Študent začína chápať, že nemôže pokračovať v tomto živote, ak nebude mať pevné príjmy. Ale hoci trpel pod ostrými údermi svojho povážlivého postavenia, cítil, že nie je schopný vzdať sa pôžitkov tohto života, a chcel v ňom pokračovať stoj čo stoj. Náhody, s ktorými počítal, stávali sa chimerickými a ozajstné prekážky iba vzrastali. Ako postupne vnikal do domácich tajomstiev pána a panej de Nucingen, spozoroval, že ak sa má láska premeniť na nástroj zbohatnutia, treba preglgnúť všemožnú potupu a zriecť sa vznešených zásad, ktoré sú rozhrešením mladistvých previnení.

Dal sa na tento život, navonok taký skvelý, vnútri však rozhodaný červami svedomia, ktorého chvíľkové pôžitky sa draho vykupovali ustavičnou úzkosťou, váľal sa v ňom, stelúc si tam pelech v bahne priekopy ako La Bruyérov Roztržitý; ale takisto ako Roztržitý, aj on si pošpinil zatiaľ iba šaty.

- Vari sme toho mandarína už zabili? - povedal mu raz Bianchon, vstávajúc od stola.

- Ešte nie, - odpovedal, - ale už chrčí.

Medik to pokladal za žart, no žart to nebol. Eugene, ktorý po dlhšom čase opäť raz večeral v penzióne, bol pri jedle zamyslený. Namiesto aby po zákusoch odišiel, zostal v jedálni sedieť pri slečne Tailleferovej, na ktorú chvíľami uprel významný pohľad. Niektorí stravníci sedeli ešte za stolom a jedli orechy, iní chodili sem a tam, pokračujúc v začatých rozhovoroch. Ako takmer každý večer, rozchádzali sa podľa toho, do akej miery ich zaujímal rozhovor, alebo podľa väčšej či menšej ťažoby, zapríčinenej trávením. V zime sa jedáleň zriedkakedy vyprázdnila pred ôsmou; v tom čase štyri ženy zostali samotné a vypomstili sa za mlčanie, ktoré im ich pohlavie ukladalo v mužskej spoločnosti. Vautrina zarazilo, že Eugene je akýsi ustarostený, a tak zostal v jedálni, hoci sa sprvoti zdalo, že sa ponáhl'a odísť, jednoducho sa držal v ústraní, aby ho Eugene nevidel a nazdával sa, že už odišiel. Potom, namiesto aby sa pridral k stravníkom, čo odchádzali poslední, potmeľúcky zostal v salóne. Čítal v študentovej duši a vytušil v nej náznak rozhodnutia. Rastignac bol naozaj v rozpakoch, aké už iste poznalo veľa mladých ľudí. Pani de Nucingen, či už milujúca, alebo koketná, dala Rastignacovi poznať všetky úzkosti ozajstnej vášne, uplatňujúc voči nemu všetky vymoženosti ženskej diplomacie, zvyčajné v Paríži. Skompromitovala sa v očiach verejnosti tým, že k sebe pripútala bratanca panej de Beauséant, no váhala mu priznať práva, ktorým sa zdanlivo tešil. Už mesiac natoľko dráždila Eugenove zmysly, že napokon zasiahla srdce. Ak si študent v prvých chvíľach ich pomeru myslel, že je pánom situácie, silnejšou sa stala pani de Nucingen, a to tým, že v Eugenovi rozochvela všetky dobré i zlé city tých dvoch alebo troch mužov, ktorí sú v mladom Parížanovi. Bola to od nej vypočítavosť? Nie. Ženy sú vždy pravdivé, ešte aj pri najväčšej falošnosti, pretože podliehajú akémusi prirodzenému citu. Delphine síce dovolila, aby ju mladý muž zrazu ovládol, a dala mu najavo priveľa náklonnosti, no potom možno poslúchla len pocit dôstojnosti, ktorý ju nútil, buď aby obmedzila svoje ústupky, alebo aby vôbec neustupovala. Pre Parížanku je celkom prirodzené, že i vo chvíli, keď ju strhne vášeň, zaváha a skúša srdce toho, ktorému chce zveriť svoju budúcnosť! Pani de Nucingen sa už raz sklamala vo svojich nádejach a jej vernosť mladému sebcovi nebola ocenená. Mala plné právo nedôverovať. Možno, že v správaní Eugena, ktorého náhly úspech urobil márnomyseľným, vybadala istú nevážnosť, zavinenú ich čudnou situáciou. Nepochybne túžila, aby sa mužovi tohto veku javila vznešená a aby sa cítila veľká pred ním, keď už bola tak dlho maličká pred tým, ktorý ju opustil. Nechcela, aby si Eugene myslel, že ju ľahko získa, a to práve preto, lebo vedel, že patrila De Marsayovi. Napokon, keď bola prežila ponižujúce slasti lásky ozajstného netvora, mladého nespratníka, pociťovala toľko sladkej útechy pri prechádzke rozkvitnutými krajinami ľúbosti, že akiste bolo pre ňu čarom môcť sa obdivovať všetkým jej panorámam, dlho načúvať jej záchvevom a dať sa dlho láskat' jej čistými závanmi. Opravdivá láska splácala tu dlžobu za lásku nedobrá. Toto protirečenie bohužiaľ časté, kým si muži nevedomia, koľko kvetov skosia v duši mladej ženy prvé sklamanie. Nech už na to mala akékoľvek dôvody, Delphine sa s Rastignacom zahrávala a tešila sa z toho, že sa s ním zahráva, akiste preto, lebo vedela, že ju miluje a že závisí od nej, či sa jej milenec prestane trápiť, podľa toho, ako sa zachce jej kráľovsky ženskému rozumu. Eugene z úcty sám k sebe nechcel, aby sa jeho prvý výboj skončil porážkou, a preto sa nevzdával pri svojom prenasledovaní, ako poľovník, čo silou-mocou chce zastreliť jarabicu

pri svojej prvej oslave sviatku svätého Huberta. Jeho úzkosť, urazená samoľúbosť, jeho predstierané či ozajstné záchvaty zúfalstva ho čoraz väčšmi pripútavali k tej žene. Celý Paríž mu prisudzoval paniu de Nucingen, no on pri nej nepokročil o nič ďalej ako v prvý deň, keď ju uvidel. Nevedel ešte, že koketnosť ženy poskytuje dakedy viacej výhod, ako jej láska radostí, a tak sa ho zmocňovala pochabá zúrivosť. Ak aj obdobie, v ktorom sa žena bráni láske, poskytovalo Rastignacovi možnosť ukoristiť prvé plody, stali sa mu drahými a skvele mu chutili, hoci boli zelené a kyslasté.

Zavše, keď bol bez groša, bez nádeje do budúcnosti, mysliel proti hlasu vlastného svedomia na možnosť zbohatnutia prípadným sobášom so slečnou Tailleferovou, ako mu to naznačil Vautrin. Nuž, teraz bol práve v položení, keď sa jeho bieda ozývala už tak hlasito, že sa takmer nevdojak podvolil nástrahám hroznej sfingy, ktorej pohľady ho často fascinovali. A keď už Poirot a slečna Michonneauová odišli hore do svojich izieb, Rastignac, [nazdávajúc sa, že je sám s pani Vauquerovou a s pani Couturovou, ktorá si plietla vlnené rukávy, podriemkavajúc pri peci, pozrel tak nežne na slečnu Tailleferovú, že musela sklopiť oči.

- Azda vás niečo trápi, pán Eugene? - opýtala sa ho Victorine po chvíľke ticha.

- Kto by nemal svoje trápenie? - odpovedal Rastignac. - Keby sme si my mladí ľudia boli istí, že nás naozaj ľúbia s takou oddanosťou, čo by nám vynahrádila obeť, ktoré sme vždy ochotní prinášať, hádam by sme sa nikdy netrápili.

Namiesto odpovede pozrela naňho slečna Tailleferová pohľadom, ktorý naskrze nemohol vzbudzovať pochybnosti.

- Slečna, vy sa dnes nazdávate, že ste si istá svojím srdcom; ale mohli by ste sa zaručiť, že sa nikdy nezmení?

Na perách úbohej devy zaihral úsmev ako lúč vychádzajúci priamo z jej duše a ožiaril jej tvár tak, že sa Eugene až zľakol, aký prudký výbuch citu vyvolal.

- A čo keby ste zajtra boli bohatá a šťastná, keby vám z ničoho nič spadol do lona nesmierny majetok, milovali by ste aj naďalej chudobného mladého muža, ktorý sa vám páčil v dňoch vašej biedy?

Ona milo prikývla hlavou.

- Mladého muža veľmi nešťastného?

Nový prejav súhlasu.

- Čo to tam vravíte za hlúposti? - zvolala pani Vauquerová.

- Nechajte nás, - odpovedal Eugene, - my si rozumieme.

- Je to azda prísľub manželstva medzi pánom rytierom Eugenom de Rastignac a slečnou Victorinou Tailleferovou? - ozval sa Vautrin svojím hrubým hlasom, zjaviac sa zrazu vo dverách jedálne.

- Ach, ale ste ma naľakali, - povedali pani Couturová i pani Vauquerová odrazu.

- Vari by som si mohol vybrať horšie? - zasmial sa Eugene, v ktorom Vautrinov hlas vyvolal najkrutejšie vzrušenie, aké kedy pocítil.

- Len nijaké zlé žarty, páni! - povedala pani Couturová. - Dcéra moja, poďme hore do našej izby!

Pani Vauquerová išla za oboma nájomníkmi, lebo usporí na sviečke a na kurive, keď trávi večer u nich. Eugene sa zrazu ocitol zoči-voči Vautrinovi.

- Dobre som vedel, že ta dospejete, - povedal mu ten človek, zachovávajúc neochvejnú chladnokrvnosť. - Ale počujte! I ja mám toľko jemnocitu ako každý iný. Nerozhodujte sa v tejto chvíli, nie ste vo svojej koži. Máte dlhy. Nechcem, aby vás ku mne priviedli náruživosť a zúfalstvo, ale rozum. Možno potrebujete zo tisíc toliarov. Tu sú, chcete ich?

Ten démon vytiahol z vrecka peňaženku, vybral z nej tri bankovky a zašuchotal nimi pred študentovými očami. Eugene bol v najkrutejšom položení. Bol dlžen markízovi d'Ajuda a grófovi de Trailes sto louisdorov, prehratých na čestné slovo. Nemal ich, a tak sa neodvažoval ísť stráviť večer k panej de Restaud, kde ho čakali. Mal to byť večierok bez akýchkoľvek formalít, kde sa jedia drobné zákusky a pije sa čaj, ale kde možno prehrať šesťtisíc frankov vo whiste.

- Pane, - povedal mu Eugene, horko-t'ážko potlačujúc kľčovité chvenie, - po tom, s čím ste sa mi zdôverili, musíte pochopiť, že mi je nemožné mať voči vám nejaké záväzky.

- Nuž dobre, bolo by mi zle padlo, keby ste hovorili inakšie, - pokračoval pokušiteľ. - Ste krásny mladý muž, jemný, hrdý ako lev a nežný ako dievčatko. Boli by ste peknu korisťou pre diabla. Mám rád takéto vlastnosti pri mladých ľuďoch. Ešte dve alebo tri úvahy o vysokej politike, a uvidíte svet taký, aký je. Ak v ňom vynikajúci človek zahrá zopár malých cnostných výjavov, uspokojí tým všetky svoje rozmery za búrlivého potlesku hlúpych divákov v prízemí. V najbližších dňoch budete náš. Ach, keby ste sa len chceli stať mojím žiakom, dopomohol by som vám ku všetkému. Nevyslovili by ste jedinú túžbu, ktorá by sa vám naskutku nevyplnila, nech by ste si želali čokoľvek: pocty, majetok, ženy. Celú civilizáciu by sme vám premenili na ambróziu. Boli by ste naším maznáčikom, naším Benjamínom, s radosťou by sme sa všetci za vás obetovali. Všetko, čo by vám bolo na prekážku, odstránilo by sa z cesty. Máte azda nejaké predsudky, pokladáte ma za zločinca? Nuž, človek, ktorý bol aspoň taký statočný, za akého sa pokladáte vy, pán de Turenne, nijako sa neobával, že sa skompromituje, a robil obchodíky so zbojníkmi. Nechcete mi byť ničím zaviazaný, čo? No, nič to zato! - pokračoval Vautrin a trochu sa usmial. - Vezmite tento zdrap papiera, - povedal, vyťahujúc kolok, - a napíšte cezeň krížom: - Akceptované za tritisíc päťsto frankov, splatných do jedného roka. A pripíšte dátum! Úrok je dosť vysoký, aby ste nemuseli mať škrupule; môžete ma nazvať židom a seba pokladať za oslobodeného od akejkoľvek vd'ačnosti. Dnes vám ešte dovoľujem, aby ste mnou pohrdali, lebo som si istý, že ma neskôr budete milovať. Nájdete vo mne ozrutné priepasti, nesmierne zhustené city, ktoré hlupáci nazývajú nerestami; ale nikdy nebudete môcť povedať, že som zbabelec alebo nevďačník. Napokon, milý chlapče, nie som ani sedliak, ani bežec, ale veža.

- Akýže ste vy vlastne človek? - zvolal Eugene. - Hádam ste sa narodili len na to, aby ste ma mučili!

- Ale čoby, ja som dobrý človek, ktorý chce sám seba zablatiť, len aby ste vy po celý život zostali uchránení pred blatom. Spytujete sa, prečo tá obetavosť? Nuž, raz vám to poviem celkom tichučko do ucha. Najsamprv som vás prekvapil, keď som vám ukázal hrací strojček spoločenského poriadku a hru tej mašiny. Ale vaše prvé zdesenie pominie tak ako hrôza nováčika na bojisku a zvyknete si na myšlienku, že ľudí treba pokladať za vojakov, odhodlaných položiť život v službe tých, ktorí sa sami pomazávajú na kráľov. Časy sa veľmi zmenili. Kedysi povedali odvážlivci: "Tu je sto toliarov, zabi mi toho a toho pána!" A keď pre nič za nič odpravili človeka, pokojne sa navečerali. Dnes vám ponúkam krásny majetok za prikývnutie, ktoré vás v ničom neskompromituje, a vy váhate. Naše storočie je zmäkčilé.

Eugene podpísal zmenku a vymenil ju za bankovky.

- No, a teraz hovorme rozumne! - pokračoval Vautrin. - O niekoľko mesiacov chcem odísť do Ameriky, chcem ta ísť pestovať tabak. Na znak priateľstva vám odtiaľ pošlem cigarety. Ak zbohatnem, pomôžem vám. Ak nebudem mať deti (čo je pravdepodobné, lebo naskrze netúžim zanechať tu kopy potomkov), poručím vám svoj majetok. Či to nie je ozajstné priateľstvo? Veď ja vás mám rád. Vášnivo túžim obetovať sa za iného. Už som to aj urobil. Vidíte, chlapče, ja žijem vo vyššej sfére ako ostatní ľudia. Činy pokladám len za prostriedok a pred sebou vidím iba cieľ. Čo pre mňa znamená človek? Toto! - povedal a brnkol nechťom palca o zub. - Človek je alebo všetko, alebo nič. Je menej ako nič, ak sa volá Poiret: možno ho rozpučiť ako ploščicu, je potom tiež taký ploščý a zapácha. Ale človek je boh, ak sa ponáša na vás: to už nie je iba stroj, potiahnutý kožou, ale divadlo, kde sa rozvíjajú najkrajšie city, a ja žijem iba citmi. Či nie je cit celým svetom v jedinej myšlienke? Pozrite na otca Goriota: jeho dve dcéry sú pre neho celým vesmírom, sú mu niťou, ktorou sa orientuje v stvorenstve. Nuž a pre mňa, čo som dobre prebádal život, jestvuje iba jeden opravdivý cit, priateľstvo muža k mužovi. Pierre a Jaffier, to je moja vášeň. Viem spamäti Zachránené Benátky. A videli ste veľa takých smelých ľudí, ktorí by, keď im priateľ povie: "Podme zakopať to telo!" išli, ani nemukli a neotravovali morálkou? Ja som to urobil. Nezhováral by som sa takto s každým. Ale vy ste nadpriemerný človek, vám možno povedať všetko, vy viete všetko pochopiť. Nebudete sa už dlho brodiť v barinách, kde žijú krpáni, čo nás tu obklopujú. Tak už sme si to povedali. Oženíme sa. Vyrazme každý so svojou zbraňou! Moja je zo železa a nikdy nezmäkne, he, he!

Vautrin nechcel počuť študentovu zápornú odpoveď a odišiel, aby ho ponechal na seba samého. Zrejme poznal tajomstvo kadejakých odporovaní, bojov, ktorými sa ľudia sami prizdobujú a ktoré im slúžia na ospravedlnenie činov hodných odsúdenia.

„Nech robí, čo chce, slečnu Tailleferovú si celkom iste nevezmem!“ povedal si Eugene.

Keď Rastignac prekonal nevoľnosť z vnútornej horúčky, zapríčinennej pomyslením, že sa spolčil s človekom, ktorého sa desil, no ktorý v jeho očiach rástol cynizmom svojich myšlienok a odvahou, s akou šľahal spoločnosť, obliekol sa, objednal si koč a vybral sa k panej de Restaud. Už niekoľko dní bola táto žena dvojnásobne láskavá k mladému mužovi, ktorý sa každým krokom približoval k srdciam vznešenej spoločnosti a zdalo sa, že raz bude mať nebezpečný vplyv. Zaplatil pánu de Trailles a pánu d'AJuda, zahral si v nočnej partii whist a vyhral zas všetko, čo bol predtým prehral. Bol poverčivý ako väčšina ľudí, ktorí majú životnú dráhu pred sebou a ktorí sú viac-menej fatalisti, a vo svojom šťastí chcel vidieť odmenu samých nebies za svoju odhodlanosť a vytrvať na ceste dobra. Na druhý deň ráno ponáhľal sa spýtať Vautrina, či má ešte jeho zmenku. Po kladnej odpovedi mu vrátil tritisíc frankov, prejavujúc pritom dosť prirodzenú radosť.

- Všetko je v poriadku, - povedal mu Vautrin.

- Ale ja nie som vašim spoluvinníkom, - riekol Eugene.

- Viem, viem, prerušil ho Vautrin. - Robíte ešte detinstvá. Zdržiavate sa taľafatkami.

O dva dni Poirot a slečna Michonneauová sedeli na slniečku na lavičke v opustenej aleji Botanickej záhrady a zhovárali sa s pánom, ktorý sa medikovi videl plným právom podozrivý.

- Slečna, - povedal pán Gondureau, - nie je mi jasné, z čoho vyplývajú vaše pochybnosti. Jeho Excelencia pán minister kráľovskej polície ...

- Ach, Jeho Excelencia pán minister kráľovskej polície ... - opakoval Poirot.

- Áno, Jeho Excelencia sa zapodieva týmto prípadom, - povedal Gondureau.

Komu by sa nezdalo nepravdepodobné, že by Poirot, bývalý úradník, iste človek náležitých občianskych cností, hoci bez vlastných náhľadov, načúval i naďalej rečiam nepravého dôchodcu z Buffonovej ulice od chvíle, keď vyslovil slovo polícia, prezradiac tak pod vyzorom statočného človeka agenta z Jeruzalemskej ulice? A predsa nič nebolo prirodzenejšie. Každý lepšie pochopí zvláštny druh ľudí, ku ktorému patrila Poirot v tej veľkej rodine hlupákov, podľa istého postrehu niektorých pozorovateľov, ktorý však doteraz nebol uverejnený. Jestvuje národík perohryzov vtesnaný v rozpočte medzi prvý stupeň severnej šírky, v ktorom sú platy po tisíc dvesto frankov - akési administratívne Grónsko - a medzi tretí stupeň, kde sa začínajú takrečeno teplom rozťahovať platy od troch do šesťtisíc frankov - mierne pásmo - kde sa aklimatizujú remunerácie a kde napriek ťažkostiam previtajú. Jednou z najcharakteristickejších čŕt, ktorá najlepšie prezrádza úzkoprsosť tej podriadenej fajty, je akýsi druh mimovoľnej, mechanickej, pudovej úcty k dalajlámovi každého ministerstva, ktorého úradník pozná iba podľa jeho nečitateľného podpisu a pod menom JEHO EXCELENCIA PÁN MINISTER, štyri slová, čo sa významom vyrovnajú slovám Il Bondo Cani z Bagdadskeho kalifa, ktorý v očiach tohto poníženého ľudu predstavuje posvätnú moc, proti ktorej sa nemožno odvolať. Tak ako pápež pre kresťanov, aj pán minister je v očiach úradníka neomylný v administratívnom procese; lesk, ktorý z neho vyžaruje, prenáša sa i na jeho činy, na jeho slová i na slová, vyslovené v jeho mene; jeho osobnosť je záštitou a dodáva zákonitosti činom, ktoré nariaďuje; meno Excelencia, ktoré svedčí o čistote jeho zámerov a posvätnosti jeho vôle, slúži za priepustku aj tým najmenej prípustným myšlienkam. Čo by tí úbohí ľudia neurobili vo vlastnom záujme, ponáhľajú sa vykonať, len čo sa vysloví slovo Excelencia. Úrady majú svoju trpnú poslušnosť, tak ako ju má aj armáda; systém, ktorý potláča svedomie, ničí človeka a napokon si ho časom prispôsobí do vládneho stroja ako dajakú skrutku alebo čap. Tak aj pán Gondureau, ktorý sa zrejme vyznal v ľuďoch, hneď rozoznal v Poirotovi byrokratického obmedzenca a vyrukoval ako deus ex machina so zaklínacím slovom Jeho Excelencia vo chvíli, keď bolo treba odhaliť karty a oslniť Poirota, ktorý sa mu javil ako mužská kópia slečny Michonneauovej, tak ako slečna Michonneauová sa mu javila ako ženská kópia pána Poirota.

- Keď už teda Jeho Excelencia sama, Jeho Excelencia pán ... Ach, to je už niečo celkom iné, - povedal Poirot.

- Teraz počujete mienku tohto pána, ku ktorému, zdá sa, máte dôveru, - ozval sa opäť nepravý dôchodca, obrátiac sa k slečne Michonneauovej. - Nuž, Jeho Excelencia má teraz už úplnú

istotu, že takzvaný Vautrin, ubytovaný v dome Vauquerovej, je trestanec, čo ušiel z toulonskej väznice, kde je známy pod menom Oklamsmrť.

- Oklamsmrť! - povedal Poiret. - Je naozaj šťastný, ak si zaslúžil toto meno.

- Pravdaže, - pokračoval agent. - Za tú prezývku vďačí šťastiu, že vo svojich odvážnych podujatiach nikdy nestratil život. Vidíte, ten človek je nebezpečný! Má vlastnosti, čo ho robia výnimočným. Už samo jeho odsúdenie je také, že mu medzi jeho ľuďmi získalo bezhraničnú úctu.

- Je to teda čestný človek? - opýtal sa Poiret.

- Svojím spôsobom. Vzal na seba dobrovoľne zločin kohosi iného, falšovanie zmenky istým krásnym mladíkom, ktorého mal veľmi rád, mladým Talianom, náruživým hráčom, ktorý vstúpil potom do vojenskej služby, kde sa mimochodom dokonale a veľmi dôstojne správal.

- Ale ak si je Jeho Excelencia pán minister polície istý, že pán Vautrin je Oklamsmrť, načo by potom potreboval mňa? - spýtala sa slečna Michonneauová.

- Ach, áno, - ozval sa Poiret, - ak naozaj pán minister, ako sme mali česť počuť, má akúsi istotu...

- Istota nie je správne slovo: iba tušenie. Hneď celú tú vec pochopíte, Jacques Collin, zvaný Oklamsmrť, má plnú dôveru troch väznic, ktoré si ho zvolili za svojho sprostredkovateľa a bankára. Zarába veľa pri takýchto podujatiach, ktoré si nevyhnutne vyžadujú znamenitého, vynikajúceho človeka.

- Ach, ach, chápete, slečna, tú slovnú hru? - povedal Poiret. - Pán ho nazýva znamenitým človekom, lebo ten človek má vypálené znamenie.

- Nepravý Vautrin, - pokračoval agent, - dostáva kapitál pánov trestancov, ukladá ho a má ho k dispozícii pre tých, čo ujdú, alebo pre ich rodiny, ak by im ho poručili v testamente, alebo pre ich milenky, ak vystavia na neho zmenku v ich prospech.

- Pre ich milenky! Chcete azda povedať: pre ich ženy? - poznamenal Poiret.

- Nie, pane. Trestanec máva zvyčajne iba nezákonné manželky, ktoré nazývame konkubínami.

- Žijú teda všetci v konkubináte?

- Napospol.

- Nuž, - povedal Poiret, - to sú ale hrozné veci, ktoré by pán minister nemal trpieť. Keďže vy máte česť vídať Jeho Excelenciu a pretože máte, tak sa zdá, ľudomilné náhľady, mali by ste ho upozorniť na nemravné správanie tých ľudí, ktorí dávajú ostatným veľmi zlý príklad.

- Ale, pán môj, vláda ich nezatvára nato, aby boli vzorom všetkých cností.

- Správne. Predsa však, pane, dovoľte ...

- Ale dajte pánovi hovoriť, miláčik môj, - povedala slečna Michonneauová.

- Chápete, slečna, - pokračoval Gondureau, - vláda môže mať veľký záujem na tom, aby dostala do rúk nepovolenú pokladnicu, ktorej obsah vraj obsahuje značnú sumu: Oklamsmrť ukladá veľké hodnoty a prechováva nielen sumy z majetku niekoľkých svojich kamarátov, ale aj sumy pochádzajúce zo Spoločnosti desiatich tisíc...

- Desaťtisíc zlodejov! - zvolal Poiret zdesene.

- Nie, Spoločnosť desiatich tisíc je združenie vybraných zlodejov, ľudí, čo pracujú vo veľkom a nezúčastnia sa na podujatí, kde nezarobia aspoň desaťtisíc frankov. Táto spoločnosť sa skladá len z tých najvyberanejších, čo idú priamo pred porotu. Vyznajú sa v zákonníku a nikdy sa nevystavia nebezpečenstvu, aby ich odsúdili na smrť, keď ich chytia. Collin je ich dôverník, ich poradca. Pomocou svojich nesmiernych príjmov vedel si ten človek vytvoriť vlastnú políciu a získať rozsiahle styky, ktoré zahŕňujú do nepreniknuteľného tajomstva. Hoci ho už celý rok obklopujeme špicľami, ešte sa nám nepodarilo nazrieť mu do karát. Jeho pokladnice a jeho schopnosti slúžia teda ustavične na financovanie nerestí, na umožňovanie zločinov a vydržiavame celej armády zloduchov, čo sú ustavične na vojnovej nohe so spoločnosťou. Lapiť Oklamsmrť a zmocniť sa jeho banky, to by znamenalo vytrhnúť zlo aj s koreňom. A tak sa toto stíhanie stalo vecou štátu a vysokej politiky a možno odmeňovať tých, ktorí sa pričinia o jeho dovŕšenie. Vy, pane, mohli by ste sa znovu stať administratívnym úradníkom, tajomníkom policajného komisára, a tieto funkcie by vám nijako nebránili aj naďalej poberať starobný dôchodok.

- A prečo Oklamsmrť s pokladnicou neujde? - ozvala sa slečna Michonneauová.

- Ó, - zvolal agent, - všade, kam by šiel, sledoval by ho človek, ktorý by mal za úlohu zabiť ho, ak by okradol trestancov. A potom pokladnicu človek neunesie tak ľahko ako slečinku z dobrej rodiny. Mimochodom, Collin je chlapík, čo by nebol schopný také niečo vykonať; cítil by sa zneuctený.

- Pane, - povedal Poiret, - máte pravdu, bol by vonkoncom zneuctený.

- Ale z toho všetkého ešte nie je jasné, prečo jednoducho neprídete a nezmocníte sa ho? - poznamenala slečna Michonneauová.

- Nuž, slečna, hneď vám odpoviem ... Ale, pošepol jej do ucha, - zabráňte svojmu pánovi, aby ma prerušoval, ináč nikdy neskončíme. Ten starý pán by musel mať veľa majetku, aby prinútil ľudí počúvať ho. Keď sem Oklamsmrť prišiel, začal žiť ako statočný človek, stal sa riadnym parížskym občanom, ubytoval sa v nenápadnom penzióne. Ten je prefíkaný, a ešte ako! Toho nikdy nezastihnete nepripraveného. Pán Vautrin je totiž vážený Človek, ktorý robí znamenité obchody.

- Prirodzene, - povedal Poiret.

- Minister nechce, ak by sme omylom zatkli pravého Vautrina, poštváť na seba parížske obchodníctvo a verejnú mienku. Pán policajný prefekt má vratkú pozíciu, má nepriateľov. Keby sa stala mýlka, tí, čo túžia po jeho mieste, využili by klebety a pokrik liberálov na to, aby ho zosadili. Tu treba postupovať ako v prípade Goignarda, falošného grófa de Sainte-

Hélène; keby to bol býval ozajstný gróf de Sainte Helene, neboli by sme tak ľahko vyviazli. A tak to musíme overiť.

- Áno, ale na to potrebujete peknú ženu, - ozvala sa slečna Michonneauová.

- Oklamsmrť by nepripustil k sebe ženu, - povedal agent. - Prezradím vám jedno tajomstvo: on nemá rád ženy.

- Ale potom naozaj neviem, ako môžem byť osožná pri takom overovaní, na ktoré by som sa podujala iba za dvetisíc frankov.

- Nič ľahšie, - povedal neznámy. - Dám vám fľaštičku obsahujúcu dávku tekutiny, ktorá bez najmenšieho nebezpečenstva zapríčiní nával krvi do hlavy a vyvolá zdanlivú porážku. Tento prostriedok sa môže zamiešať do vína i do kávy. Zaraz preniesiete takého človeka na posteľ, a vyzlečiete ho, aby ste zistili, či neumiera. Vo chvíli, keď s ním budete sama, pľasnite ho po pleci, bác! a písmeňá sa znovu ukážu.

- Ved' to vonkoncom nič nie je, - povedal Poiret.

- Tak čo, súhlasíte? - spýtal sa Gondureau starej dievky.

- Ale, pán môj milý, - povedala slečna Michonneauová, - a čo ak tam nebudú nijaké písmeňá, aj vtedy dostanem dvetisíc frankov?

- Nie.

- A aké bude odškodné?

- Päťsto frankov.

- Dopustiť sa takej veci za tak málo? Pane, vo svedomí zlo zostáva zlom, a ja si musím svedomie utíšiť.

- Uist'ujem vás, - povedal Poiret, - že slečna má neobyčajne citlivé svedomie a okrem toho je to veľmi milá osoba a veľmi rozumná.

- Nuž, pokračovala slečna Michonneauová, - dajte mi tritisíc frankov, ak je to Oklamsmrť, a nič, ak je to obyčajný občan.

- To by sa dalo, - povedal Gondureau, - ale s podmienkou, že sa vec uskutoční zajtra.

- Ešte nie, pán môj drahý, musím sa poradiť so svojím spovedníkom.

- Aká preľikaná! - povedal agent vstávajúc. - Zajtra teda do videnia! Ak by ste mi mali niečo súrne povedať, príd'te do uličky Sainte-Anne na konci nádvorja de la Sainte-Chapelle. Pod klenbou sú iba jedny dvere. Spytujte sa na pána Gondureaua.

Bianchonovi, ktorý sa práve vracal z Cuvierovej prednášky, doľahlo k uchu dost' čudné slovo Oklamsmrť, začul ono To by sa dalo povestného šéfa bezpečnostnej polície.

- Prečo ste to s ním hneď nedojednali? Bolo by to bývalo tristo frankov doživotného dôchodku, - povedal Poiret slečne Michonneauovej.

- Prečo? - povedala. - Treba o tom predsa porozmýšľať. Keby pán Vautrin bol naozaj Oklamsmrť, bolo by výhodnejšie dohodnúť sa s ním. No žiadať od neho peniaze, to by bolo to isté, ako ho varovať, a on by bol schopný zmiznúť grátis. To by bola hrozná blamáž.

- Aj keby ste ho varovali, - ozval sa znova Poiret, - či nám ten pán nevravel, že je pod dozorom? Ale vy by ste prišli o všetko.

„Napokon“, pomyslela si slečna Michonneauová, „ja toho človeka nemám rada! Vraví mi vždy len nepríjemné veci.“

- Ale, - pokračoval Poiret, - mohli by ste urobiť čosi lepšie. Tak ako to povedal ten pán, ktorý sa mi vidí veľmi slušný a okrem toho je veľmi pekne oblečený, je to skutok, vyplývajúci zo zaviazanosti voči zákonom, ak zbavíme spoločnosť zločincov čo ako cnostného. Kto raz pil, bude piť i naďalej. Čo keby mu zrazu prišlo na um všetkých nás vyvraždiť? Dočerta, boli by sme vinní za tie vraždy, odhliadnuc od toho, že by sme boli prvými obeťami.

Slečna Michonneauová sa zadumala, a tak nepočúvala vety, ktoré jedna za druhou vypadávali z Poiretových úst, ako keď kvapky vody presakujú kohútikom zle uzavretého vodovodu. Keď už raz starec začal sériu svojich viet a slečna Michonneauová ho v tom nezastavila, hovoril jednoducho ako natiahnutý stroj. Len čo začal jedno, už zas prešiel na niečo celkom iné, a nič nedokončil. Keď prišli do domu pani Vauquerovej, zamotal sa do dlhých výkladov a do vedľajších poznámok, ktoré ho priviedli k tomu, že začal rozprávať, ako vypovedal v procese pána Ragoulleaua a pani Mironovej, kde vystúpil ako svedok obhajoby. Keď vošli, jeho družka si hneď všimla, že Eugene de Rastignac a slečna Tailleferová sú zabratí do dôverného rozhovoru, ktorý musel byť veľmi zaujímavý, lebo dvojica ani nezbadala, že obaja starí nájomníci prešli jedálňou.

- To sa muselo takto skončiť, - povedala slečna Michonneauová Poiretovi. - Už celý týždeň na seba pozerali, akoby sa išli zjesť.

- Áno, - odpovedal. - Veď ju aj odsúdili.

- Koho?

- Pani Morinová.

- Ja hovorím o slečne Victorine, - povedala Michonneauová, ani si nevšimajúc, že vchádza do Poiretovej izby, - a vy vravíte čosi o pani Morinovej. Čo je to za žena?

- Čím sa teda previnila slečna Victorine? - spýtal sa Poiret.

- Previnila sa tým, že ľúbi pána Eugena de Rastignac a ženie sa do toho, hoci nevie, kde ju dovedie, chud'a nevinné.

Pani de Nucingen uvrhla Eugena predpoludním do zúfalstva. V hĺbke srdca sa už celkom oddal Vautrinovi a nechcel ani pátrať po pohnútkach priateľstva, čo mu núkal ten neobyčajný človek, ani skúmať budúcnosť takéhoto spojenia. Bol by sa musel stať zázrak, aby sa dostal z

priepasti, kam pred hodinou jednou nohou vhuhol, vymieňajúc si so slečnou Tailleferovou najsladšie sľuby. Victorine verila, že načúva hlasu anjela, že sa pre ňu otvárajú nebesá a dom pani Vauquerovej sa priodieval fantastickými odtienkami, akými maliari maľujú paláce na javiskách divadiel: milovala, bola milovaná - aspoň to verila. A ktorá žena by to nebola uverila tak ako ona, dívajúc sa na Rastignaca a počúvajúc ho celú hodinu, utajenú pred všetkými argusmi domu? Tým, že bojoval proti svojmu svedomiu, tým, že si bol vedomý, že pácha zlo a že ho chce spáchať, tým, že si nahováral, že vykúpi ten všedný hriech šťastím ženy, stával sa krajším vo svojom zúfalstve a skvel sa všetkými pekelnými plameňmi, čo mu horeli v srdci. Našťastie pre neho stal sa zázrak: veselo vošiel Vautrin a vyčítal všetko z duší oboch mladých ľudí, ktorých bol už zosobášil kombináciami svojho pekelného génia, ktorých však náhle vytrhol z ich radosti, pospevujúc si svojím výsmešným, hrubým hlasom:

Faninka moja rozkošná je vo svojej prostote...

Victorine ušla, odnášajúc si toľko šťastia, koľko mala doteraz v živote nešťastia. Úbohá deva! Stisnutie ruky, líčko, ktorého sa dotkli Rastignacove vlasy, slovko pošepnuté tak zblízka do ucha, že pocítila teplo študentových pier, zovretie drieku chvejúcou sa rukou, kradmý bozk na šiju - to všetko bolo zasnúbením jej vášnivej lásky; a susedstvo tučnej Sylvie, ktorá mohla každú chvíľku vojsť do tej skvelej jedálne, robilo zasnúbenie ešte ohnivejším, ešte živším, ešte závažnejším, než sú najkrajšie dôkazy oddanosti, vyrozprávané v najslávnejších ľúbostných príbehoch. Tieto tiché sľuby - ako to pekne vyjadrovali naši predkovia - zdali sa previnením mladej zbožnej devy, ktorá sa každé dva týždne spovedala! V tejto hodine premárnila viacej pokladov svojej duše, ako by neskôr, bohatá a šťastná, bola z nich mohla rozdať v úplnom odovzdaní.

- Vec je hotová, - povedal Vautrin Eugenovi. - Naši dvaja šviháci sa dostali do seba. Všetko sa zbehlo, ako sa patrí. Nezhoda v názoroch. Náš holúbok urazil môjho sokola. Zraz zajtra v Clignancourtskej redute. A o pol deviatej slečna Tailleferová zdedí lásku i majetok svojho otca, kým si tu bude pokojne máčať do kávy kúsok maslom natretého chleba. Všetko je čudné takto vravieť? Ten mladý Taillefer znamená narába šablou, namýšľal si, že má už v ruke všetky tromfy; no pustil sa mu žila výpadom, ktorý som ja vynášiel, šabl'a sa akoby vymrští a pichne vás do čela. Ukážem vám ten výpad, lebo je to náramne užitočné.

Rastignac načúval s tupým výrazom a nezmohol sa na odpoveď. Vtom prišli otec Goriot, Bianchon a niekoľkí iní nájomníci.

- Hľa, takého som vás chcel mať, - povedal mu Vautrin. - Viete, čo robíte. Dobré, orlíča moje, budete ovládať ľudí; ste silný, rozvážny, smelý; máte svoju úctu.

Chcel ho chytiť za ruku. Rastignac ruku prudko odtiahol, zbledol a klesol na stoličku; zdalo sa mu, že vidí pred sebou kaluž krvi.

- Ach, máme ešte nejaké plienocky zamokrené cnosťou, - povedal Vautrin ticho. - Tatko Doliban má tri milióny, poznám jeho majetok. Veno vás očistí, budete biely ako mladuchine šaty, a to i vo vlastných očiach.

Rastignac už neváhal. Rozhodol sa ísť ešte ten večer vystríhať Tailleferovcov, otca aj syna. Vo chvíli, keď od neho Vautrin odchádzal, otec Goriot mu pošepol do ucha:

- Ste akýsi smutný, dieťa moje, ja vás rozveselím. Podťe!

A starý cestovínár si zapálil voskový ohorok o jednu z l&acaron;p. Eugene šiel za ním celý vzrušený od zvedavosti.

- Vojdime k v&acaron;m, - povedal starký, ktorý si bol od Sylvie vyžiadal študentov kľúč. - Dnes ráno ste si mysleli, že v&acaron;s neľ&acaron;bi, v&acaron;šak ver? - pokračoval. - Poslala v&acaron;s preč a vy ste odišli nahnevaný a zúfalý. Hlúposti! Čakala na m&acaron;ňa. Chápete? Museli sme ísť dokončiť zariadenie skvelého bytu, kam sa o tri dni nast&acaron;ahujete. Nevyzradte ma! Chystá v&acaron;m prekvapenie. No ja už nechcem pred v&acaron;mi skrývať toto tajomstvo. Budete bývať na ulici d'Artois, na dva kroky od ulice Saint-Lazare. Budete si tam bývať ako dajaký princ. Dali sme v&acaron;m ta nábytok ako pre mladuchu. Za posledný mesiac sme vybavili mnoho vecí a ani sme v&acaron;m o tom nič nepovedali! M&acaron;j advokát sa pustil do boja, dc&acaron;ra dostane svojich tridsaťšesťtisíc frankov ročne, úroky zo svojho v&acaron;ena a ja sa usilujem dosiahnuť, aby sa jej osemstotisíc frankov vložilo do nákupu pozemkov.

Eugene chodil mlčky, so skríženými rukami sem a tam po svojej biednej, neupratanej izbičke. Otec Goriot využil chvíľu, keď sa mu študent obrátil chrbtom, a položil na kozub červenú marokénovú škatuľku, na ktorej bol zlatom vytlačený erb Rastignacovcov.

- Drahé dieťa, - povedal úbohý starček, - som v tom všetkom až po krk. Ale viete, bolo v tom z mojej strany veľa sebeckta, mám záujem na vašom presťahovaní. V&acaron;šak neodmietnete, ak v&acaron;s o niečo požiadam?

- Čo by ste chceli?

- Nad vaším bytom, na piatom poschodí, je izba, čo patrí k bytu; tam budem bývať, v&acaron;šakáno? Starnem, som priveľmi ďaleko od svojich dc&acaron;r. Nebudem v&acaron;m na t&acaron;archu. Len keď tam budem. Každý večer mi o nej budete rozprávať. Nebude v&acaron;m to nepríjemné, v&acaron;šakže? Keď sa vrátite domov a ja už budem v posteli, začujem v&acaron;s a poviem si: „Práve videl moju Delphinku. Zaviedol ju na ples, je pri ňom šťastná. Keby som bol chorý, vlievalo by mi balzamu do srdca, až by som v&acaron;s počul vrac&acaron;ť sa domov, pohybovať sa, chodiť. Vo v&acaron;s bude toľko z mojej dc&acaron;ry! Budem mať iba pár krokov na Elyzejské polia, kam chodievajú každý deň, zakaždým ich uvidím, kým teraz zav&acaron;še prídem neskoro. A potom, možno prídem k v&acaron;m! Počujem ju, uvidím v rannom kabátiku, ako drob&acaron;č&acaron;i, milo pobieha ako ma&acaron;č&acaron;ička. Už je to dobrý mesiac, čo je op&acaron;ť taká, ak&acaron; bola za diev&acaron;čaťa, vesel&acaron;á, drie&acaron;čna. Jej duša sa uzdravuje, v&acaron;m v&acaron;ď&acaron;á&acaron;i za šťastie. Och, vykon&acaron;m pre v&acaron;s aj nemožné! Pred chvíľou, keď sa vracala domov, mi povedala: "Otinko, som veľmi šťastná!" Keď ma obradne oslovujú otec, to ma zamrazí; ale keď ma volajú otinko, zd&acaron; sa mi, že ich vidím zasa malinké, vyvolávajú vo mne všetky spomienky. Som im v&acaron;č&acaron;mi otcom. Myslím si, že e&acaron;šte nikomu nepatria!

Starček si utrel o&acaron;i, plakal.

- Už dávno som od nej nepočul také slová, už dávno sa do m&acaron;ňa nezavesila. Ach, áno, bude to už dobrých desať rokov, čo som nekr&acaron;č&acaron;al po boku niektorej z dc&acaron;r. Aké je to milé dotýkať sa jej šiat, prisp&acaron;sobovať sa jej kroku, cítiť jej teplo! Konečne dnes ráno som vodil Delphinu všade. Vchádzal som s ňou do obchodov. A zasa som ju doviedol domov. Ó, nechajte ma pri sebe! Kedy-tedy budete potrebovať niekoho, kto by v&acaron;m preuk&acaron;ázal službu; ja tu budem. Och, keby ten tučný alsaský peň zomrel, keby jeho l&acaron;mke prišlo na um prejsť mu do žalúdka, ak&acaron; by bola moja úbohá dc&acaron;ra šťastná! Boli by ste potom mo&acaron;j&acaron;m zaťom, stali by ste sa jej právoplatným manželom. Veru, ona je tak&acaron; nešťastná, nič nepoznala z radostí tohto sveta, a tak jej všetko odpúšť&acaron;m. Dobrý boh musí byť na strane otcov, ktorí veľmi milujú. Veľmi v&acaron;s

l'úbi, - povedal po krátkom odmlčaní a pokýval hlavou. - Cestou sa so mnou o vás zhovárala: "Však je driečny, otecko? A má dobré srdce! Hovoríeva o mne?" Povravela mi toho celé knihy od ulice d'Artois až po priechod des Panoramas! Nakoniec si vyliala srdce. Po celé to krásne predpoludnie nebol som už stavec, bol som slabučký ako pierko. Povedal som jej, že ste mi dali tú tisícfrankovú bankovku. Ó, tú drahú dušu to dojalo k slzám. A čože to tu máte na kozube? - spýtal sa konečne otec Goriot, ktorý už umieral od netrpezlivosti, keď videl, že sa Rastignac ani nepohne.

Eugene, celý ohúrený, díval sa na svojho suseda ako hlúpy. Ten súboj, čo Vautrin oznámil na zajtra, bol v takom rozpore s jeho najtúžobnejšími nádejami, že mal pocit, akoby ho dusila mora. Obrátil sa ku kozubu, zbadal štvorhrannú škatuľku, otvoril ju a našiel v nej lístok, ktorý prikrýval Bréguetove hodinky. Na lístku bolo napísané:

"Chcem, aby ste na mňa mysleli v každej hodine, lebo...

Delphine."

Posledné slovo bolo iste narážkou na niečo, čo sa medzi nimi odohralo. Eugene bol dojatý. Jeho erb bol vyrytý v zlate hodinkového plášťa. Skvost, po ktorom tak dlho túžil. Retiazka, kľúčik, tvar, výzdoba, to všetko zodpovedalo jeho želaniam. Otec Goriot žiaril. Iste sľúbil dcére, že jej do najmenších podrobností vyrozpráva, ako dar Eugena prekvapil a ako naňho zapôsobil, lebo bol tretím, no zrejme nie najmenej šťastným účastníkom týchto mladíckych vzrušení. Už miloval Rastignaca, kvôli dcére i kvôli nemu samému.

- Chod'te k nej dnes večer, čaká vás. Ten tučný alsaský peň večeria u svojej tanečnice. Ach, ach, bol ako osprostený, keď mu môj právny zástupca oznámil svoje kroky. Či aj naďalej nepredstiera, že l'úbi moju dcéru, ba že ju zbožňuje? Len nech sa jej dotkne, zabijem ho! Pomyslenie, že by mal moju Delphinu... (vzdychol si), priviedlo by ma k zločinu; ale to by vlastne nebola vražda človeka, veď je to hlava teľaťa na tele prasaťa. Vezmete ma so sebou, všakver?

- Áno, môj dobrý otec Goriot, veď viete, že vás mám rád ...

- Veď to vidím, vy sa veru za mňa nehanbíte! Dovoľte, aby som vás objal.

A stisol študenta v náručí.

- Urobíte ju veľmi šťastnou, sľúbite mi to! Pôjdete dnes večer, však?

- Ó, áno! Aj tak si musím ísť vybaviť veci, čo neznesú odklad.

- Mohol by som vám byť dajako užitočný? - spýtal sa.

- Veru áno! Kým ja zájdem k panej de Nucingen, vy chod'te k pánu Tailleferovi otcovi a povedzte mu, aby mi poskytol dnes večer takú hodinku, musím sa s ním pohovárať o nesmieme dôležitej veci.

- Azda je to pravda, mladý pán, - povedal otec Goriot so zmeneným výzorom, že dvoríte jeho dcére, ako vravia tí hlupáci tam dolu? Hrom do toho! Vy ešte neviete, čo to znamená, keď

Goriot dakomu jednu hodí. A ak by ste nás oklamali, moja päť by mala robotu. Och, to nie je možné.

- Prisahám vám, že milujem iba jedinú ženu na svete, - povedal študent, - a uvedomil som si to iba pred chvíľou.

- Ach, aké šťastie! - ozval sa otec Goriot.

- Ale, - pokračoval študent, - Tailleferov syn má zajtra súboj a ja som počul, že ho zabijú.

- A čo vás do toho? - povedal otec Goriot.

- Nuž treba mu povedať, aby synovi zabránil... - zvolal Eugene.

Vtom ho prerušil hlas Vautrina, ktorý si vyspevoval na prahu svojich dvier:

Ó Richard, ó môj kráľ.

Celý svet necháva ťa ...

Bum! bum! bum! bum! bum!

Pochodil som ja po svete a videli ma tu i tam ...

- Páni, - volal Christophe, - polievka vás čaká a všetci sú už za stolom.

- Tu máš, - povedal Vautrin, - pod' si vziať fľašu môjho bordeaux!

- Páčia sa vám tie hodinky? - spýtal sa otec Goriot. - Má dobrý vkus, všakver?

Vautrin, otec Goriot a Rastignac zišli spoločne po schodoch a pretože sa oneskorili, aj pri stole sedeli v ten večer jeden pri druhom.

Pri večeri sa Eugene správal k Vautrinovi neobyčajne chladne, hoci Vautrin, taký roztomilý v očiach pani Vauquerovej, ešte nikdy nebol taký duchaplný. Priam sršal vtipom a podarilo sa mu rozosmiať všetkých spolustolovníkov. Jeho istota a chladnokrvnosť Eugena zarážali.

- Po akom trávničku ste to dnes skákali? - povedala mu pani Vauquerová. - Ste veselý ani pinka.

- Obchod? - spýtal sa Eugene.

- Nuž áno. Dodal som časť tovaru, čo mi vynesie peknú províziu. - Slečna Michonneauová, - povedal, len čo zbadal, že si ho stará dievka skúmavo prezerá, - azda sa vám niektorá črta mojej tváre nepáči, že sa na mňa tak uprene dívate? Len to povedzte! Zmením tú črtu, len aby som sa vám zapáčil. Poiret, preto sa predsa nepohneváme, no nie? - zaškúlil na starého úradníka.

- Dočerta, vy by ste mali stáť modelom pre Herkula-Figliara, povedal mladý maliar Vautrinovi.

- Namojveru, to by šlo, ak by slečna Michonneauová chcela stáť modelom pre Venušu z Pére-Lachaise, - odpovedal Vautrin.

- A čo Poiret? - ozval sa Bianchon.

- Ó, Poiret bude stáť modelom pre Poireta. To bude boh záhrad! - zvolal Vautrin. - Pochádza od poire, to značí hrušku.

- Hniličku! - nadviazal Bianchon. - To by ste boli niečo medzi syrom a hruškou.

- To všetko sú hlúposti, - povedala pani Vauquerová, - urobili by ste lepšie, keby ste nám dali z toho svojho bordeaux, lebo už vidím, ako tá fľaša naťahuje hrdlo! To nás drží vo veselej nálade a okrem toho je to dobré na žalúdok.

- Páni, - povedal Vautrin, - pani predsedníčka nás vyzýva k poriadku. Pani Couturová a slečna Victorine sa nepohoršujú nad vašimi figliarskymi rečami, ale majte ohľad na nevinnosť otca Goriota. Ponúknem vám malú flaškoramu bordeaux, ktoré značka Laffitte robí dvojnásobne povestným, povedané bez politickej narážky. Nože, kuli! - zvolal a pozrel na Christopha, ktorý sa ani nepohol. - Sem sa, Christophe! Vari nepočuješ na vlastné meno? Kuli, prines tú pijatiku!

- Tu je, pane, - povedal Christophe a podal mu fľašu.

Najprv naplnil pohár Eugenovi a otcovi Goriotovi a potom si sám nalial niekoľko kvapiek, ktoré ochutnal, kým obaja jeho susedia už popíjali; zrazu zmražil tvár.

- Čert aby to vzal, páchne zátkou. Vezmi si to sám, Christophe, a choď nám po inú, z tých, čo sú vpravo, vieš? Je nás šesťnásť, prines osem fliaš!

- Keď ste už taký štedrý, - ozval sa maliar, - ja zaplatím stovočku gaštanov.

- Jujujú!

- Búúúú!

- Příí!

Každý čosi volal a ich výkriky vybuchovali ako rakety ohňostroja.

- Nože, mamka Vauquerová, sem s dvoma šampanskými! - kričal na ňu Vautrin.

- Ba ešteže čo! Prečo nepýtate hneď celý dom? Dve fľaše šampanského! Ved' to stojí dvanásť frankov! Tie ja veru nezarobím! Ale ak by ich chcel zaplatiť pán Eugene, ja ponúknem ríbezl'ový likér.

- Ach, ten jej ríbezl'ový likér preháňa ako jaseňová manna, - povedal ticho medik.

- Čuš, Bianchon, - zvolal Rastignac, - nemôžem ani počuť slovo manna, hneď sa mi žalúdok... Áno, choď po šampanské, zaplatím ho, - dodal študent.

- Sylvie, - povedala pani Vauquerová, - prineste sucháre a koláčiky.

- Vaše koláčiky sú priveľké, - povedal Vautrin, - majú už bradu. Ale sucháre, tie dajte sem.

O chvíľu už tam kolovalo bordeaux, spolustolovníci sa rozjarili, veselosť vzrástla. Bol to divý smiech, v ktorom sa tu a tam ozvalo napodobňovanie rozličných zvieracích zvukov. Keď sa úradník z múzea pokúsil napodobiť parížsky pokrik, ponášajúci sa na mraučanie zaľúbeného kocúra, až osem hlasov súčasne zarevalo:

- Nóóóže brúsiť!

- Vtáci zob!

- Ozdôbky, paničky, ozdôbky!

- Hrnce dróóótovať!

- Nastupovať, nastupovať!

- Vyklepávajúce si ženy, vyklepávajúce si šaty!

- Háby, handry, klobúky na predaj!

- Čerešne, sladké čerešničky!

Palmu víťazstva si odniesol Bianchon za fufnavý hlas, ktorým zakričal:

- Parrrazóle!

Vo chvíli sa strhol taký hurhaj, div hlava nepraskla, rozhovor plný táranín, ozajstná opera, ktorú Vautrin dirigoval ako kapelník, dozerajúc pritom na zrejme už opitého Eugena a otca Goriotu. Pili málo, chrchtami sa opierali o stoličky a obaja sa vážne dívali na ten neobyčajný zmätok. Obaja boli zaujatí tým, čo mali ešte v ten večer vykonať, a jednako sa necítili schopní vstať. Vautrin, ktorý na nich občas fľochol a sledoval zmeny na ich tvárach, využil chvíľku, keď im začali klipkať oči a zdalo sa, že sa im celkom zavrú, naklonil sa k Rastignacovmu uchu a povedal:

- Chlapček môj, ešte nie sme dost' prefikani pre zápas s apíkom Vautrinom, a on vás má príliš rád, aby vám dovolil robiť hlúposti. Keď som sa raz na niečo rozhodol, iba dobrotivý boh je dost' mocný, aby mi to zabránil vykonať. Ach, chceli sme ísť varovať otca Taillefera, dopustiť sa takých školáckych chýb! Pec je vykúrená, cesto je zamiesené, chlieb je už na lopate; zajtra len čo doň zahryzeme, omrvinky nám budú len tak lietat' ponad hlavu; a to by sme mali zabrániť, aby ho nevsadili do pece? ... Nie, nie, všetko sa upečie! Ak máme dajaké malé výčitky svedomia, tie zmôže trávenie. Kým si trošku pospíme, plukovník gróf Franchessini hrotom svojej šable otvorí cestu k dedičstvu po Michelovi Tailleferovi. Keď Victorine prevezme dedičstvo po bratovi, bude mať dobrých tisícpäťsto frankov dôchodku. Už som sa informoval a viem, že dedičstvo po matke prevyšuje trisotisíc...

Eugene načúval týmto slovám, ale nemohol na ne odpovedať: cítil, ako sa mu jazyk lepí na podnebie, a nevedel sa ubrániť ospalivosti; stôl a postavy spolustolovníkov videl už iba cez

žiarivú hmlu. Onedlho sa hurhaj utíšil, spolustolovníci odchádzali jeden za druhým. Potom, keď už tam zostali iba pani Vauquerová, pani Couturová, slečna Victorine, Vautrin a otec Goriot, Rastignac spozoroval, už akoby vo sne, že pani Vauquerová berie fľašku za fľaškou a zlieva zvyšky.

- Ach, akí sú to len pochábli, akí sú tí mladí! - vravela vdova.

To bola posledná veta, čo Eugene ešte porozumel.

- Také figle vie vystrájať iba pán Vautrin, - povedala Sylvie. - Pozrite len, ako Christophe chrápe, ani čo by drevo píliť.

- Zbohom, mamka, - povedal Vautrin. - Idem na bulvár obdivovať pána Marthyho v Divom vrchu. Je to veľkolepé dielo spracované podľa Pustovníka. Ak chcete, zavediem vás ta, a dámy tiež.

- Ďakujem vám, - povedala pani Couturová.

- Akože, milá suseda, - zvolala pani Vauquerová, - vy odmietate ísť na kus spracovaný podľa Pustovníka, dielo, ktoré vzniklo podľa Chateaubriandovej Ataly, čo sme tak rady čítavali a ktoré je také krásne, že sme vlani v lete pod lyppami plakali ako Magdalény v Elodie? Napokon, je to dielo mravné, z ktorého vaša slečna môže mať poučenie.

- Zakázali nám chodiť na veselohry, - odpovedala Victorine.

- No, tí už pošli ta het, - povedal Vautrin, pohybujúc smiešne hlavou otca Goriota a hlavou Eugenovou.

Uložil študentovi hlavu na stoličku, aby mohol pohodlne spať, vrúcne ho bozkal na čelo a zanôtil:

Usnite, lásky, usnite!

Bdiť budem za vás večite!

- Bojím sa, aby neochorel, - povedala Victorine.

- Ostaňte teda a postarajte sa oňho, - odvetil Vautrin. Je to, - pošepol jej do ucha, - vaša povinnosť oddanej ženy. Ten mladý muž vás zbožňuje, budete jeho ženičkou, prorokujem vám to. A potom, - povedal nahlas, - v celej krajine si ich vážili, žili šťastne a mali veľa detí. Hľa, tak sa končia všetky ľúbostné romány.

- Poďme, mamka, - obrátil sa k pani Vauquerovej a objal ju okolo pása, - dajte si na hlavu klobúk, oblečte si tie pekné kvietkované šaty s tou stuhou od grófky. Sám vám zájdem po fiaker.

A odišiel spievajúc:

Ty slnko, slnko, božské slnko, pod ktorým dyne dozrejú...

- Bože môj, povedzte, pani Couturová, s tým človekom by som bola šťastná hoci v podkroví.
- Pozrimeže, - obrátila sa k cestovinárovi, - už ani otec Goriot nevie o sebe. Tomu starému žgrolšovi nikdy neprišlo na um vziať ma desí so sebou. Bože môj, veď spadne na zem! Veď je to neslušné, keď taký starší človek stratí rozum! Možno poviete, že človek nemôže stratiť to, čo nemá... Sylvie, nože ho zaveďte do jeho izby.

Sylvie chytila starčeka pod pazuchu, prinútila ho kráčať, hodila ho tak, oblečeného, krížom cez posteľ ako balík.

- Úbohý mladík, - povedala pani Couturová, zhŕňajúc Eugenovi vlasy, čo mu padali do očí, - je ako dievčatko, nevie, čo znamená nesmierne piť.

- Ach, môžem smelo povedať, že za tých tridsaťjeden rokov, čo som majiteľkou tohto penziónu, - ozvala sa pani Vauquerová, - veľa mladíkov mi prešlo cez ruky, ako sa vraví; ale nikdy som nevidela takého milého, takého distingvovaného, ako je pán Eugene. Aký je krásny, keď spí! Nože mu opríte hlavu o svoje plece, pani Couturová. Bác, už padá na plece slečne Victorine; nad deťmi bdie sám boh. Veru málo chýbalo a bol by si prebil hlavu o operadlo stoličky. Z tých dvoch by bol veľmi pekný a milý párik.

- Mlčte, susedka, - zvolala pani Couturová, - vravíte vecí...

- No čo, povedala pani Vauquerová, - aj tak to nepočuje. Sem sa, Sylvie, pod' ma obliecť. Oblečiem si dlhú šnurovačku.

- No ešteže čo! Dlhú šnurovačku hneď po večeri, madame? - povedala Sylvie. - Nie, to nech vás šnuje niekto iný, nechcem byť vaším vrahom. Bola by to nerozvážnosť, ktorá by vás stála život.

- To je mi jedno, musím pánu Vautrinovi urobiť česť.

- Máte teda veľmi rada svojich dedičov!

- Poďme, Sylvie, dosť už toho rozumovania, povedala vdova odchádzajúc.

- V jej veku! - povedala kuchárka Victorine, ukazujúc na svoju paniu.

Pani Couturová a jej chovanica, ktorej na pleci spal Eugene, ostali samy v jedálni. Christophovo chrápanie sa rozliehalo v tichom dome a len zvýrazňovalo pokojný spánok Eugena, ktorý spal pôvabne ani dieťa. Victorine, šťastná, že si môže dovoliť skutok milosrdenstva, akými sa prejavujú všetky city ženy, skutok, ktorý jej umožnil bez previnenia cítiť tlkot srdca mladého muža na vlastnom srdci, mala v tvári čosi materinsky ochranné, čo ju naplňovalo hrdosťou. Cez tisícoraké myšlienky, ktoré sa jej rojili v mysli, prenikal búrlivý pocit rozkoše, vyvolaný vzájomným teplom čistej mladosti.

- Úbohé drahé dievča! - povedala pani Couturová, stískajúc jej ruku.

Stará pani obdivovala jej čistou trpiteľskú tvár, na ktorú sa zniesla oslnivá svätá žiara šťastia. Victorine sa ponášala na prostý stredoveký obrázok, na ktorom umelec vynechal všetko vedľajšie, zato však sústredil všetku čarovnú silu pokojného a povzneseného štetca na tvár v žltastom tóne, v ktorej však akoby sa odrážali nebesá svojimi zlatistými odtienkami.

- Ved' nevyopil viac ako dva poháriky, mamička, povedala Victorine, prejdúc prstami Eugenovi po vlasoch.

- Keby to bol hýrivec, dieťa moje, bol by víno zniesol ako všetci ostatní. Jeho opilosť mu robí česť.

Z ulice sa ozval hrkot koča.

- Mamička, - povedalo dievča, - prichádza pán Vautrin. Nože prevezmite pána Eugena. Nechcela by som, aby ma ten človek takto uvidel. Používa výrazy, ktoré pošpinia dušu, a vrhá pohľady, čo urážajú ženu, akoby ju vyzliekali.

- Nie, - povedala pani Couturová, - mylíš sa! Pán Vautrin je slušný človek, tak trochu toho typu, ako bol nebohý pán Couture, prudký, ale dobrý, hundravé dobráčisko.

Vtom potichu vošiel Vautrin a zahľadel sa na obrázok, čo tvorili tie dve deti, ktoré akoby objímalo svetlo lampy.

- Nuž, - povedal a skrížil ruky na prsiach, - takéto scény by boli akiste inšpirovali k nejednej krásnej stránke toho dobrého Bernadina de Saint-Pierre, autora Pavla a Virginie. Mladosť je prekrásna, pani Couturová. Spí, úbohé dieťa, - dodal, pozorujúc Eugena, - šťastný osud nás zastihne dakedy v spánku. Madame, - obrátil sa k vdove, - viem, že ten mladý človek má dušu práve takú krásnu ako tvár, a práve to ma k nemu púta, práve to ma dojíma. Pozrite, či nevyzerá ako cherubín, spočívajúci na pleci anjela? Je ozaj hoden, aby bol milovaný! Keby som bol žena, chcel by som zomrieť (nie, taký hlúpy by som nebol), chcel by som žiť pre neho. Keď ich takto obdivujem, madame, - povedal tíško, nakláňajúc sa k vdovinnu uchu - nemôžem sa ubrániť myšlienke, že ich boh stvoril pre seba. Nevyspytateľné sú cesty Prozreteľnosti, ona skúma vnútro a srdcia, - zvolal nahlas. - Keď vás takto vidím vedno, deti moje, spojených tou istou čistotou, všetkými ľudskými citmi, vravím si, že je nemožné, aby vás dakedy niečo rozlúčilo. Boh je spravodlivý. Ale, - povedal dievčine, - zdá sa mi, že som u vás videl čiaru šťastia. Dajte sem ruku, slečna Victorine, vyznám sa v chiromantii, často som veštil z ruky. No, nebojte sa. Aha, čože to vidím? Cestné slovo, onedlho budete jednou z najbohatších dedičiek v Paríži. Zahrniete šťastím toho, kto vás miluje. Otec si vás povolá k sebe. Vydáte sa za urodzeného človeka, mladého, krásneho, ktorý vás zbožňuje.

Vtom ťažké kroky koketnej vdovy, ktorá zostupovala po schodoch, prerušili Vautrinove proroctvá.

- Už je tu mamka Vauquerová, krásna ani hviezda, celá vyparádená. Nedusíme sa trošičku? - povedal jej, položiac jej ruku na vrchný okraj šnurovačky. - Osrdie je poriadne stiahnuté, mamka. Ak budeme plakať, nastane výbuch. No ja pozbieram pozostatky starostlivo ako starožitník.

- Ten sa vyzná vo francúzskej dvornosti! - povedala vdova, nakloniac sa k uchu pani Couturovej.

- Zbohom, deti! - pokračoval Vautrin, obrátiac sa k Eugenovi a Victorine. - Žehnám vás, - povedal a vystrel ruky ponad ich hlavy. - Verte mi, slečna, želanie statočného človeka niečo znamená, iste prinesie šťastie, boh ho vypočuje.

- Zbohom, drahá priateľka, - povedala pani Vauquerová svojej nájomníčke. - Nemyslíte, - pripojila potichu, že pán Vautrin má v súvislosti s mojou osobou vážne úmysly?

- Hm, hm!

- Ach, drahá mamička, - povedala Victorine, keď obe osameli, vzdychla si a prezerala si ruky, - kiežby ten dobrý pán Vautrin mal pravdu!

- Ved' na to stačí len jedno, - odpovedala stará pani, - iba to, aby ten tvoj mrcha brat spadol z koňa.

- Ach, mamička!

- Bože môj, možno je to hriech želať niečo zlé svojmu nepriateľovi, - pokračovala vdova. - Nuž dobre, budem sa z toho kajať. Naozaj, budem mu ochotne nosiť kvety na hrob. Nestatočný človek! Nemá odvahy, aby sa ozval v matkinom mene, a na tvoju ujmu si udržiava jej dedičstvo všelijakými machináciami. Moja sesternica mala krásny majetok. Na tvoje nešťastie v svadobnej zmluve nebola nijaká zmienka o jej prínose.

- Naskrze by sa nemohla tešiť zo svojho šťastia, ak by niekoho malo stáť život, - povedala Victorine. - A keby môj brat mal zmiznúť, aby som ja bola šťastná, navždy zostanem tu.

- Bože môj, ako to vraví ten dobrý pán Vautrin, ktorý je, ved' vieš, neobyčajne pobožný, - pokračovala pani Couturová, - mala som radosť, keď som sa dozvedela, že nie je neverec ako tí, čo hovoria o bohu s menšou úctivosťou, než k nemu prechováva sám diabol. Nuž, ktože môže vedieť, akými cestami sa Prozreteľnosti zapáči nás vodiť?

Nakoniec za pomoci Sylvie obe ženy preniesli Eugena do jeho izby, uložili ho do postele a kuchárka mu uvoľnila šaty, aby ležal pohodlnejšie. Prv než odišli a keď sa jej ochrankyňa obrátila chrbtom, Victorine bozkala chytro Eugena na čelo s vrcholným šťastím, aké zrejme cítila pri tejto zločinne sladkej krádeži. Poobzerala sa po jeho izbe, zhrnula takrečeno do jednej myšlienky množstvo šťastných zážitkov celého dňa, vytvorila si z nich akýsi obraz, nad ktorým dlho snívala, až konečne zaspala ako najšťastnejšia bytosť v Paríži. Pohostenie pri ktorom sa Vautrin dal napiť Eugenovi a otcovi Goriotovi uspávacieho vína, rozhodlo o jeho skaze. Bianohon, napoly opitý, zabudol sa opýtať slečny Michonneauovej na Oklamsmrťa. Keby bol vyslovil to meno, iste by bol vyburcoval obozretnosť Vautrina, alebo, aby sme mu vrátili jeho pravé meno, Jacqua Collina, jednej z povestných postáv galejí. A potom prezývka Venuše z Pére-Lachaise spôsobila, že slečna Michonneauová vydala trestanca práve vo chvíli, keď spoliehajúc sa na Collinovu veľkodušnosť, v duchu počítala, či by nebolo výhodnejšie varovať ho a umožniť mu v noci utiecť. Práve vyšla sprevádzaná Poiretom, aby vyhľadala povestného šéfa bezpečnostnej polície v uličke Sainte-Anne, hoci vtedy sa ešte nazdávala, že vyjednáva s vyšším úradníkom menom Gondureau. Prednosta tajnej polície ju prijal láskavo. Potom, po rozhovore, pri ktorom sa všetko presne určilo, slečna Michonneauová si vyžiadala tekutinu, pomocou ktorej si mala overiť jeho vypálené znamenie. Podľa toho, ako ten veľký človek z malej uličky Sainte-Anne spokojne prikývol, hľadajúc fľaštičku v zásuvke písacieho stola, slečna Michonneauová vybadala, že pri tomto lapaní ide o niečo dôležitejšie, ako je zatknutie obyčajného trestanca. Lámala si nad tým hlavu a dospela k podozreniu, že po niekoľkých odhaleniach, poskytnutých zradcami z väznice, polícia dúfa, že včas zachytí značné peňažné hodnoty. Keď sa tomuto lišiakovi zmienila o svojich kombináciách, len sa usmial a chcel rozptýliť podozrenie starej dievky. - Mýlite sa, - odpovedal. - Collin je

najnebezpečnejšia sorbona, aká sa kedy vyskytla medzi zlodejmi. Tým je povedané všetko, tí darebáci to dobre vedia; je ich zástavou, ich oporou, slovom, ich Bonapartom; všetci ho majú radi. Ten prešibanec nikdy nenechá svoju tekvicu na námestí Gréve.

Slečna Michonneauová nechápala, a tak jej vysvetlil dve slová zo zlodejského argotu, ktoré použil. Sorbona a tekvica sú dva silné výrazy zo zlodejskej vravy, lebo zlodeji prví pocítili potrebu ponímať ľudskú hlavu z dvoch hľadísk. Sorbona je hlava živého človeka, jeho rozum, jeho myseľ. Tekvica je pohŕdavé slovo, určené na to, aby vyjadriло, akou bezvýznamnou sa stáva hlava, keď ju zotnú.

- Collin sa s nami zahráva, - pokračoval. - Ak natrafíme na takýchto ľudí, tvrdých ako oceľ kalená na anglický spôsob, máme možnosť ich zabiť, ak sa pri zatýkaní pokúsia o najmenší odpor. S niečím takým počítame, aby sme mohli Collina zajtra ráno zabiť. Vyhneme sa tak súdnemu procesu, trovám za stráženie, stravu, a to spoločnosť odbremení. Súдне pokračovanie, predvolávanie svedkov, ich odškodnenie, výkon trestu, všetko to, čo nás má zákonným spôsobom zbaviť takýchto naničhodníkov, stojí oveľa viac ako tých tisíc toliarov, čo dostanete vy. Aj čas sa tým ušetrí. Tým, že vrazíme bodák do bachora Oklamsmrťa, zabránime zo sto zločinom a vyhneme sa podplácaniu aspoň päťdesiatich zloduchov, ktorí sa budú veľmi opatrne pohybovať okolo priestupkového súdu. To sa potom volá dobre sformovaná polícia. Takto si počínať, to je podľa pravých ľudomilov toľko, ako predchádzať zločinom.

- Ale aj slúžiť vlasti, - povedal Poiret.

- Veru tak, - odvetil náčelník, - hovoríte dnes večer veľmi rozumne. Áno, iste slúžime vlasti. Zatiaľ ľudia sú voči nám nespravodliví. Preukazujeme spoločnosti mnoho veľkých služieb, o ktorých ani nevie. Napokon, je povinnosťou nadpriemerného človeka, aby sa povzniesol nad predsudky a povinnosťou kresťana prijímať nešťastie, ktoré za sebou vlečie dobro, ak sa nevykonáva podľa všeobecne prijatých zásad. Viete, Paríž je Paríž! To slovo vysvetľuje celý môj život. Mám česť sa vám porúčat, slečna. Zajtra budem so svojimi ľuďmi v Kráľovskej záhrade. Pošlite Christophu do Buffonovej ulice k pánu Gondureauovi do domu, kde som bol. - Váš služobník, pane! Keby vám niekedy niečo ukradli, obráťte sa na mňa, dám vám to nájst', som vám k službám.

- Vidíte, - povedal Poiret slečne Michonneauovej, - a ešte sa nájdu hlupáci, ktorí sú pri slove polícia celí bez seba. Ten pán je veľmi milý a to, čo od vás žiada, je jasné ako deň.

Nasledujúci deň mal zaujať miesto medzi najneobyčajnejšími dňami v dejinách Vauquerovského domu. Dovtedy najvýrečnejšou udalosťou jeho pokojného života bola zjavenie sa nepravkej grófkyni de l'Ambermesnil, ktorá sem vpadla ako meteor. Ale všetko akoby vybledlo pred náhlymi zvratmi tohto veľkého dňa, okolo ktorého sa večne budú krútiť rozhovory u pani Vauquerovej. Predovšetkým Goriot a Eugene de Rastignac spali až do jedenástej. Pani Vauquerová sa vrátila z divadla Gaité až o polnoci, a tak zostala v pasteli do pol jedenástej. Dlhý spánok Christophu, ktorý dopil víno, čo mu daroval Vautrin, zapríčinil oneskorenie v obsluhu celého domu. Poiret a slečna Michonneauová sa nežalovali, že sa s raňajkami oneskorili. Ba i Victorine a pani Couturová spali až do bieleho dňa. Vautrin odišiel z domu pred ôsmou a vrátil sa práve vo chvíli, keď podávali raňajky. Nik sa teda nežaloval, keď iba okolo štvrt' na dvanásť Sylvie a Cristophe išli klopať na všetky dvere, že raňajky sú na stole. Keď sa Sylvie a sluha vzdialili, slečna Michonneauová zišla prvá dolu, naliala tekutinu do Vautrinovho strieborného kališťa, v ktorom sa už nad parou zohrievala smotana

na jeho kávu spolu s ostatnými čašami. Pri uskutočňovaní svojej úlohy sa stará dievka spoliehala na túto zvláštnosť penziónu. Nebolo také ľahké, aby sa všetkých sedem obyvateľov penziónu zišlo. Vo chvíli, keď sa Eugene vystieral a posledný zo všetkých schádzal po schodišti, odovzdal mu sluha list panej de Nucingen. List znel takto:

Milý priateľ, nie som ani márnomyseľná, ani sa na vás nehnevám, čakala som vás až do druhej po polnoci. Čakať na bytosť, ktorú milujeme! Ten, kto raz poznal takú trýzeň, nikomu ju nespôsobí. Vidím, že ľúbite po prvý raz. Čo sa len stalo? Zmocnil sa ma nepokoj. Keby som sa nebola obávala, že prezradím tajomstvo srdca, bola by som sa išla presvedčiť, čo sa Vám prihodilo šťastného či nešťastného. No či by to nebola hotová záhuba vyjsť z domu v takú hodinu, či už peši, či na koči? Pocítila som, aké je to nešťastie byť ženou. Upokojte ma, vysvetlite mi, prečo ste neprišli po tom, čo Vám povedal môj otec. Nahnevám sa, ale Vám prepáčim. Ste chorý? Prečo len bývate tak ďaleko? Aspoň slovko, pre zľutovanie! Do skorého videnia, všakáno? Jediné slovíčko mi postačí, ak ste zaujatý. Povedzte: "Už bežím", alebo: "Som chorý". Ale keby ste boli chorý, bol by mi to otec prišiel povedať. Čo sa len stalo?...

- Áno, čo sa to len stalo? - zvolal Eugene a vrátil sa do jedálne, zhúžvajúc list, prv než dočítal.
- Koľko je hodín?

- Pol dvanástej, - povedal Vautrin, dávajúc si cukor do kávy.

Utečený trestanec pozrel na Eugena chladným, uhrančivým pohľadom, akým vedia pozerat ľudia obdarení neobyčajnou príťažlivosťou a ktorým vraj krotia zúrivcov v blázincoch. Eugene sa triasol na celom tele. Zrazu sa na ulici ozval hrkot fiakra a sluha v livreji pána Taillefera, ktorého pani Couturová hneď spoznala, s prestrašeným výrazom v tvári náhlivo vošiel.

- Slečna, - zvolal, - posielala po vás váš pán otec. Stalo sa veľké nešťastie. Pán Frédéric sa bil v súboji, zaťali mu šablou do čela, lekári nedúfajú, že ho zachránia; budete mať sotva kedy rozlúčiť sa s ním, nie je už pri vedomí.

- Úbohý mladík! - zvolal Vautrin. - Ako sa možno púšťať do sporu, keď má človek dobrých tridsaťtisíc dôchodku? Mládež sa naozaj nevie správať.

- Pane! - skríkol naňho Eugene.

- No čo, vy veľké decko? - povedal Vautrin, pokojne popíjajúc kávu, čo slečna Michonneauová sledovala príliš pozorne, takže ju ani nevzrušila mimoriadna udalosť, ktorá všetkých ochromila. - A či nebývajú každé ráno súboje v Paríži?

- Idem s vami, Victorine, - povedala pani Couturová. A obe ženy vybehli bez šálov a klobúkov. Victorine, prv než odišla, pozrela na Eugena očami plnými slz, akoby mu chcela povedať: "Nemyslela som si, že ma naše šťastie bude stáť toľko slz!"

- Vari ste prorok, pán Vautrin? - opýtala sa pani Vauquerová.

- Ja som všetko, - povedal Jacques Collin.

- To je zvláštne! začala znova pani Vauquerová, nadväzujúc celým radom nič nevraviacich viet na to, čo sa stalo. - Smrť nás kosí a ani sa nepýta. Mladí ľudia neraz odchádzajú prv než

starci. My ženy sme šťastné, že sa nebijeme v súbojoch; zato máme choroby, aké mužskí nemávajú. Rodíme deti a pôrodné bolesti trvajú dlho! Aké terno pre Victorinu! Otec si ju bude musieť vziať k sebe.

- Pozrimeže, - povedal Vautrin, dívajúc sa na Eugena, - včera nemala ani groša, a dnes ráno je majiteľkou niekoľkých miliónov.

- No povedzte, pán Eugene, - zvolala pani Vauquerová, - či ste nechytli za dobrý koniec?

Pri tejto otázke otec Goriot pozrel na študenta a uvidel v jeho ruke zhúžvaný list.

- Vy ste to nedočítali! Čo to znamená? Vari aj vy ste taký ako ostatní? - spýtal sa ho.

- Madame, ja sa so slečnou Victorinou nikdy neožením, - povedal Eugene, obrátiac sa k pani Vauquerovej s výrazom hrôzy a odporu, ktorý prítomných prekvapil.

Otec Goriot chytil študenta za ruku a stisol mu ju. Najradšej by ju bol pobožkal.

- No, no! - poznamenal Vautrin. - Taliani majú výstižné slovo: col tempo!*)

- Čakám na odpoveď, - povedal Rastignacovi sluha panej de Nucingen.

- Povedzte, že prídem.

Sluha odišiel. Eugene bol taký podráždený, že zabudol na opatrnosť.

- Čo robiť, - povedal nahlas, zhovárajúc sa sám so sebou. - Niet dôkazov!

Vautrin sa začal usmievať. Vtom nápoj, ktorý už žalúdok strávil, začal účinkovať. Jednako, trestanec bol taký mocný, že ešte vstal, pozrel na Rastignaca a povedal mu dutým hlasom:

- Mladý človeče, šťastie k nám prichádza, i keď spíme. A padol ako pod'atý.

- Božia spravodlivosť predsa len jestvuje! - povedal Eugene.

- Čože sa len stalo chudákovi drahému pánu Vauirinovi? _

- Porážka! - skríkla slečna Michonneauová.

- Sylvie, no chytro, dievka moja, choď po lekára, - povedala vdova. - Ach, pán Rastignac, chytro utekajte po pána Bianchona, môže sa stať, že Sylvie nezastihne nášho lekára pána Grimprela.

Rastignac odbehol, celý šťastný, že má zámienku odísť z toho strašného brlohu.

- Christophe, utekaj k lekárnikovi po niečo proti porážke.

Christophe odišiel.

- Otec Goriot, nože nám ho pomôžte preniesť hore do jeho izby.

Chytili Vautrina, vytrepali ho hore schodmi a položili ho na posteľ.

- Nijako vám tu nemôžem pomôcť, idem k dcére, - povedal pán Goriot.

- Starý sebec! - zvolala pani Vauquerová, - Chod' si, želám ti, aby si zdochol ako pes.

- Chod'te pozrieť, či máte doma trochu éteru, - povedala pani Vauquerovej slečna Michonneauová, ktorá už za Poiretovej pomoci uvoľnila Vautrinovi šaty.

Pani Vauquerová zišla do svojej izby a slečna Michonneauová ovládla pole.

- Chytró, stiahnite mu košeľu a obráťte ho! Buďte aspoň trochu osožný a uchráňte ma pohľadu na jeho nahotu, - povedala Poiretovi. - Stojíte ako stĺp.

Keď už Vautrina obrátili, slečna Michonneauová poriadne pľasla chorého po pleci a uprostred sčerveneného miesta sa objavili biele osudné písmená.

- Pozrimeže. ale ste si rýchle zarobili tú tritisícfrankovú odmenu, - zvolal Poiret, nadvihujúc Vautrina, kým mu slečna Michonneauová znovu naťahovala košeľu.

- Ech, ale je ťažký, - dodal, keď ho ukladal.

- Čušte! Čo keby tu bola dajaká pokladnica? - povedala živo stará dievka a jej oči akoby prevrtávali steny, tak dychtivo preskúmala každý kúsok nábytku v izbe. - Nemohli by sme pod nejakou zámienkou otvoriť ten písací stôl? - pokračovala.

- To by azda nebolo dobre, - odpovedal Poiret.

- Nie, - poznamenala. - Ved' ukradnuté peniaze, ktoré predtým patrili všetkým, nepatria teraz už nikomu. Ale nemáme už kedy. Počujem Vauquerku.

- Tu je trochu éteru, - povedala pani Vauquerová. - Dnešný deň je naozaj bohatý na udalosti. Bože, ved' ten človek nemôže byť chorý, je bielučký ako kurča.

- Ako kurča? - opakoval Poiret.

- Srdce mu bije pravidelne, - povedala vdova, poloziac mu ruku na srdce.

- Pravidelne? - spýtal sa Poiret začudovane.

- Je mu celkom dobre.

- Myslíte? - spýtal sa Poiret.

- Veru! Vyzerá, akoby spal. Sylvie išla po lekára. No povedzte, slečna Michonneauová, však vdychuje éter? Ale ved' je to len mdloba. Pulz má normálny. Aký je mocný, hotové lomidrevo. Pozrite len, slečna, akú hustú srst' má na prsiach; ten človek sa dožije sto rokov! Aj parochňa mu dobre sedí. Aha, je prilepená, má falošné vlasy, asi preto, že je ryšavý. Vraví sa, že ryšaví sú alebo veľmi dobrí, alebo veľmi zlí! Tento je asi dobrý, všakže?

- Dobrý na to, aby ho obesili, - povedal Poiret.

- Chcete povedať: na krk peknej žene, - zvolala živo slečna Michonneauová. - A teraz už choďte, pán Poiret, to už je ženská robota, opatrovať mužov, keď sú chorí. Napokon, aj tak nám nepomôžete, choďte sa radšej prejsť, - dodala. - Pani Vauquerová a ja toho drahého pána Vautrina postrážime.

Poiret sa tichučko a bez reptania vytratil ako pes, ktorého pán odkopol.

Rastignac sa šiel prejsť, nadýchať sa čerstvého vzduchu, dusil sa. Včera chcel zabrániť tomu zločinu, ktorý spáchali v určenú hodinu. Čože sa vlastne stalo? Čo má robiť? Báł sa, že je spoluvinníkom. Vautrinova chladnokrvnosť ho ešte vždy desila.

„Ak Vautrin predsa len zomrie a ani neprehovoriť“ vravel si Rastignac.

Chodil náhlivo hore-dolu alejami Luxemburskej záhrady, akoby ho štvla svorka psov, ba marilo sa mu, že ich počuje štekať.

- Počuj, - zakričal naňho Bianchon, - čítal si už Pilota?

Le Pilote boli radikálne noviny, redigované pánom Tissonom, a vychádzali pre vidiek niekoľko hodín po raňajších denníkoch; v departementoch ich už mali o dvadsaťštyri hodín včšašie ako iné noviny.

- Je tam úžasný prípad, - povedal asistent z Cochinovej nemocnice. - Tailleferov syn sa bil v súboji s grófom Franchessinim zo starej gardy a ten mu rozťal čelo šablou do hĺbky dvoch palcov. A tak je teraz Victorinka jednou z najbohatších partíí v Paríži. Hm, keby to tak bol človek vedel! Ako sa smrť vie s nami zahrať! Je to pravda, že Victorine ťa rada videla?

- Čuš, Bianchon, nikdy sa s ňou neožením. Milujem rozkošnú ženu, aj ona ma ľúbi a ...

- Vravíš to tak, akoby si sa zo všetkých síl snažil nebyť neverný. Len mi ukáž ženu, ktorá by stála za to, aby si kvôli nej obetoval majetok pána Taillefera.

- Vari sú mi v päťách všetci čerti? - zvolal Rastignac.

- Na koho sa to srdíš? Zbláznil si sa? Daj sem ruku, - povedal Bianchon, - zmeriam ti pulz. Máš horúčku.

- Chod' k matke Vauquerovej, - povedal mu Eugene, - ten zlosyn Vautrin sa práve zvalil ako mŕtvy.

- Á, utvrdzuješ ma v mojom podozrení, musím si to ísť overiť, - povedal Bianchon a nechal Rastignaca samotného.

Právnikova dlhá prechádzka sa stala neobyčajne významnou. Poriadne si spytoval svedomie. Prehŕňal sa v ňom, skúmal ho, váhal, no aspoň jeho statočnosť vyšla z tohto trpkého a hrozného vnútorného rozporu vyskúšaná ako železná tyč, ktorá odolá každému náporu. Spomenul si na to, s čím sa mu včera zdôveril otec Goriot, rozpomätal sa, že preňho v

blízkosti Delphiny v ulici d'Artois vybral byt, znovu vzal do ruky list, odznova ho prečítal a bozkal ho.

,Taká láska je mojou spásou,' povedal si. ,Ten úbohý starček už veľa vytrpel pre svoje milujúce srdce. Nehovorí o svojom trápení, ale ktože by ho neuhádol! Budem sa oňho starať ako o vlastného otca, spôsobím mu veľa radostí. Ak ma Delphine ľúbi, bude často prichádzať ku mne a strávi deň v jeho blízkosti. Tá veľkopanská grófka de Restaud je nízka duša, urobila by z otca vrátnika.

Drahá Delphine! O čo je lepšia k tomu dobráčiskovi, zaslúži si, aby bola milovaná. Ach, aký budem dnes večer šťastný!

Vytiahol hodinky, obdivoval ich.

,Všetko sa mi vydarilo. Ak sa dvaja majú navždy radi, môžu si aj vzájomne pomáhať, môžem ich teda prijať. Mimochodom, iste sa časom zmôžem a budem môcť všetko stonásobne vrátiť. V tomto pomere niet nič zločinného, nič takého, nad čím by aj najprísnejšia cnosť mohla stiahnuť obrvy. Koľko statočných ľudí žije v podobných zväzkoch! Nikoho neklameme, a to, čo človeka ponizuje, je práve lož. Či luhať neznačí všetkého sa vzdávať? Ona už dávno s mužom nežije. Napokon, ja tomu Alsanovi poviem, aby mi prepustil ženu, ktorú už nemôže urobiť šťastnou.'

Rastignacovi boj trval dlho. Hoci cnosti mladosti mali zvíťaziť, nepremožiteľná zvedavosť ho predsa len okolo pol piatej, keď sa už zmrákal, priviedla nazad do domu Vauquerovej, hoci sa zaprisahal, že z neho navždy odíde. Chcel vedieť, či je Vautrin mŕtvy. Bianchonovi prišlo na um dať Vautrinovi dávidlo a potom dal zaniest' do nemocnice to, čo Vautrin vyvrátil, aby to chemicky preskúmali. Keď videl, ako slečna Michonneauová nástojí, aby sa to vylialo, jeho podozrenie vzrástlo. Okrem toho sa Vautrin priveľmi rýchlo zotavil, takže Bianchon nemohol nešípiť, že je v tom dajaký komplot proti tomuto figliarovi penziónu. Vo chvíli, keď sa vrátil Rastignac, Vautrin už stál pri kozube v jedálni. Obyvatelia penziónu, privábení včasnšie ako zvyčajne chýrom o súboji Tailleferovho syna a zvedaví na podrobnosti celého prípadu i na to, aký bude mať vplyv na Victorinin osud, zišli sa tu všetci okrem otca Goriota a zhovárali sa o tejto príhode. Keď Eugene vošiel, oči sa mu stretli s očami neochvejne pokojného Vautrina, ktorého pohľad mu prenikal tak hlboko do srdca a tak mocne v ňom rozochvel niekoľko neblahých strún, že sa až zachvel.

- Nuž, dieťa drahé, - povedal mu utečený trestanec, - zubatá si ešte dlho so mnou neporadí. Ako vravia dámy, práve som víťazne prekonal porážku, ktorá by bola zabila aj vola.

- Ach, oprávnene by ste mohli povedať býka, - zvolala pani Vauquerová.

- Azda vás mrzí, že som ostal nažive? - pošepol Vautrin Rastignacovi, lebo sa nazdával, že uhádol jeho myšlienky. - To by bolo od vás čertovsky kruté.

- Ozaj, - ozval sa Bianchon, - slečna Michonneauová predvčerom spomínala akéhosi pána, prezývaného Oklamsmrť; to meno by vám pristalo.

To slovo zapôsobilo na Vautrina ako blesk: zbledol a Zatackal sa, jeho uhrančivý pohľad dopadol ako slnečný lúč na slečnu Michonneauovú, ktorej táto sila vôle podlomila nohy. Stará dievka klesla na stoličku. Poiret si chytro stal medzi ňu a Vautrina, pochopiac, že jej hrozí

nebezpečenstvo, takú mal divú a výrečnú tvár, keď z nej spadla dobrácka maska, pod ktorou sa skrývala jeho pravá povaha. Všetci obyvatelia penziónu zostali ako ohúrení, hoci z tejto drámy ešte nič nechápali. Vtom už bolo počuť kroky viacerých chlapov a zarachotanie niekoľkých pušiek, ktorými vojaci tresli o dlažbu ulice. Vo chvíli, keď Collin pudove hľadal nejaký východ a obzeral obloky a steny, vo dverách salónu sa zjavili štyria muži. Prvý bol náčelník bezpečnostnej polície, ostatní traja boli súdni úradníci.

- V mene zákona a kráľa, - povedal jeden z úradníkov, ktorého hlas zanikol v šume všeobecného údivu.

Hneď nato zavládlo v jedálni ticho, spolustolovníci sa rozostúpili, aby umožnili prejsť trom z tých mužov, ktorí mali ruky v bočných vreckách a držali v nich nabité pištole. Dvaja žandári, ktorí išli za výkonnými úradníkmi, obsadili dvere salónu a dvaja ďalší sa zjavili pri dverách, vedúcich na schodište. Kroky a pušky viacerých vojakov sa ozývali na kamennej dlažbe pod priečelím domu. A tak Oklamsmrť stratil všetku nádej na útek, lebo sa naňho neodvratne upreli všetky pohľady. Náčelník išiel rovno k nemu a udel ho po hlave tak prudko, až mu odletela parochňa a odhalila Collinovu hlavu v celej jej hrôze. Hlava s tvárou vrúbenou krátkymi tehlovočervenými vlasmi, ktoré jej dodávali strašný výraz sily zmiešanej s lesťou, bola v súlade s hrudou a bola tak silne osvetlená, akoby ju ožiarili plamene pekla. Každý pochopil Vautrina, jeho minulosť, prítomnosť i budúcnosť, jeho neúprosné zásady, náboženstvo jeho samovôle, kráľovské sebavedomie, ktoré v ňom vzbudzoval cynizmus jeho myšlienok i činov a sila organizácie na všetko súca. Krv mu udrela do tváre a oči mu zažiarili ako oči divej mačky. Vymrštil sa pohybom vyznačujúcim sa takou divou silou a zareval tak mocne, že sa všetkým nájomníkom vydral z hrude výkrik hrôzy. Po tomto skoku leva, keď by bol mohol využiť všeobecný zmätok, policajti vytiahli pištole. Collin zočil záblesk kohútikov všetkých zbraní, uvedomil si, aké mu hrozí nebezpečenstvo, a zaraz podal dôkaz najvyššieho ľudského sebaovládania. Hrozná a veľkolepá divadlo! Na jeho tvári zračilo sa čosi, čo možno prirovnať iba ku kotlu, natoľko preplnenému parou, že by mohla aj hory nadvihnúť, ktorú však v zlomku sekundy zradí kvapka studenej vody. A takou kvapkou vody, ktorá schladila jeho zúrivosť, bola úvaha rýchla ako blesk. Usmial sa a pozrel na svoju parochňu.

- Nie si dnes práve zdvorilý, - povedal náčelníkovi bezpečnostnej polície.

A vystrel ruky k žandárom, privolávajúc ich kývnutím hlavy.

- Páni žandári, založte mi želiezka alebo retiazky. Beriem za svedkov všetkých prítomných, že sa nevzpieram.

V sále zaznel šum údivu, vyvolaný rýchlosťou, s akou láva a oheň vyšľahli z tejto ľudskej sopky a opäť sa do nej prepadli.

- Teraz si ovesil nos, pán snoril, - pokračoval trestanec, pozerajúc na chýrneho veliteľa tajnej polície.

- Už aj sa zoblečte! - povedal muž z uličky Sainte-Anne s výrazom plným opovrhnutia.

- Načo? - ozval sa Collin. - Sú tu predsa dámy. Nič nevzpieram a vzdávam sa.

Na chvíľu zmlkol a pozrel na zhromaždených ako rečník, chystajúci sa povedať niečo prekvapujúce.

- Píšte, apík Lachapelle, - obrátil sa k bielovlasému starčekovi, ktorý už vybral z aktovky protokol o zatknutí a sadol si na koniec stola. - Priznávam sa, že som Jacques Collin, zvaný Oklamsmrť, odsúdený na desať rokov; práve som dokázal, že si prezývku naozaj zaslúžim. Keby som bol čo len ruku zdvihol, - povedal nájomníkom, - títo traja špicli by boli rozffkali všetku moju šťavu po zvrškoch mamky Vauquerovej. Tí figliari veru vedia nastrojiť klepec!

Pani Vauquerovej prišlo po týchto slovách celkom zle.

- Bože môj, ja z toho ochoriem! Ved' ja som s ním bola včera v divadle Gaité! - povedala Sylvii.

- Len nestrácajte rozum, mamka, - ozval sa opäť Collin. - Vari je to dajaké nešťastie, že ste boli so mnou včera v lóži Gaité? - zvolal. - Azda vy ste lepší ako my?

My máme na svedomí menej podlostí, ako ich vy máte v srdci, m'andraví príslušníci zhnitej spoločnosti: ani najlepší z vás by neodolal. - Jeho oči utkveli na Rastignacovi a láskavo sa naňho usmiali, čo čudne kontrastovalo s drsným výrazom jeho tváre. - Náš obchodík ešte vždy platí, anjel môj, pravdaže, ak prijímate! Rozumiete? A zaspieval:

Faninka moja rozkošná je vo svojej prostote ...

- Ostaňte len pokojný, - pokračoval, - ja si viem vymáhať pohľadávky. Príliš sa ma boja, aby ma kefli!

Galeje so svojimi móresmi a so svojou rečou, so svojimi náhlymi prechodmi od žartu k hrôze, so svojou strašnou veľkosťou, dôvernosťou aj nízkosťou sa zrazu odrážali v týchto slovách a v tomto človeku, ktorý už nebol ani človekom, ale typom celej degenerovanej vrstvy divého i mysliaceho, surového i poddajného národíka, Vo chvíľke sa Collin stal pekelným básnikom, v ktorom sa zobrazili všetky ľudské city okrem jediného, okrem ľútosti. Jeho pohľad bol pohľadom padlého archanjela, ktorý chce ustavične vojnu. Rastignac sklopil oči, prijímajúc toto zločinecké pobratimstvo ako trest za svoje zlé myšlienky.

- Kto ma zradil? - opýtal sa Collin a svojím hrozným pohľadom prebehol po prítomných. Zastavil sa u slečny Michonneauovej a povedal jej:

- To ty, ty stará škatuľa! Ty si zavinila tú nepravú porážku, ty klebetnica zvedavá! Stačilo by povedať slovíčko a do týždňa by ti zrazili hlavu. Ale odpúšťam ti, som kresťan. Napokon, ty si ma nezapredala. Ale kto vlastne? - Aha, snoríte tam hore! - zvolal, keď začul ako úradníci súdnej polície otvárajú jeho skrine a zmocňujú sa jeho zvrškov. - Hniezdočko je prázdne, vtáčiky včera uleteli. A vy sa nič nedozviete. Moje obchodné knihy sú tuná, - povedal a poklopil si na čelo. - Teraz už viem, kto ma zapredal. To nemôže byť nik iný ako ten mizerák Hodvábna Niť. Však je to pravda, otec zatykač? - spýtal sa náčelníka polície. - To veľmi dobre súhlasí s časom, keď som tam hore mal tie bankovky. Už tam nič nie je, špiclíkovia milí. A Hodvábna Niť bude do dvoch týždňov hore bradou, aj keby ste ho dali strážiť hoci aj celou žandarmériou. - A tej Michonetke ste koľko dali? - spýtal sa policajtov. - Nejakú tú tisíčku? Bol som viac hoden, ty plesnivá Ninona, Pompadúrka v handrách, Venuša z Pére-Lachaise! Keby si ma bola varovala, bola by si dostala šesťtisíc frankov. No pravda, na to si nepomyslela, ty stará kupliarka, ináč by som bol mal prednosť. Hej, bol by som ich dal, aby som sa vyhol ceste, ktorá mi kríži plány a pripraví ma o peniaze, - vravel, kým mu dávali retiazky. - Týmto ľudom urobí radosť, keď sa budú so mnou donekonečna naťahovať, kým

ma cviknú. Keby ma rovno poslali na galeje, čoskoro by som sa vrátil k svojmu zamestnaniu, navzdory našim milým flákačom zo Zlatníckeho nábrežia. Tí na galejach sa do toho pustia celou dušou, len aby dopomohli k úteku svojmu generálovi, tomu dobrému Oklamsmrťovi! Či má aspoň jeden z vás vyše desaťtisíc bratov na všetko hotových? - spýtal sa hrdo. - Tu je to dobré, - povedal, búchajúc si na srdce, - nikdy som nikoho nezradil! No ty, stará škatuľa, pozri na nich, - Obrátil sa k starej dievke. - Na mňa sa dívajú s hrôzou, ale nad tebou sa im hnusom obracia žalúdok. Zožer si, čo si si navarila!

Odmlčal sa a skúmavo si prezeral nájomníkov.

- Akí ste len všetci hlúpi! Vari ste nikdy nevideli trestanca? Trestanec je takej fajty, ako je tu prítomný Collin, je človek menej zbabelý ako ostatní, človek, ktorý brojí proti nesmiernemu klamárstvu spoločenskej zmluvy, ako to vraví Jean-Jacques, ku ktorého žiakom sa hrdo hlásim. Napokon, som sám proti vláde a kope jej súdov, žandárov, rozpočtov, a predsa s nimi vybabrem.

- Dočerta! - povedal maliar. - Ten by sa náramne dobre kreslil.

- Povedz mi, ty panoš veľkomožného pána kata, vládár nad vdovou (meno plné strašnej poézie, ktoré trestanci dávajú gilotíne), - obrátil sa k náčelníkovi bezpečnostnej polície, - buď teraz na chvíľu rozumný a povedz mi, či ma naozaj zapredal Hodvábna Niť. Nechcel by som, aby pykal za iného, to by nebolo spravodlivé.

Vtom sa vrátili policajti, ktorí v jeho byte všetko pootvárali a pozapisovali, a chvíľku sa ticho zhovárali s náčelníkom výpravy.

Protokol bol hotový.

- Páni, povedal Collin obyvateľom penziónu, - odvedú ma. Všetci ste boli ku mne veľmi láskaví za môjho pobytu tu, budem vám za to vďačný. Lúčim sa s vami. Iste mi dovolíte, aby som vám poslal figy z Provensalska.

Urobil niekoľko krokov, potom sa obrátil a pozrel na Rastignaca.

- Zbohom, Eugene, - povedal nežným a smutným hlasom, ktorý sa čudne odrážal od drsného tónu jeho reči. - Ak by si mal dakedy ťažkosti, zanechal som ti oddaného priateľa.

Hoci mal retiazky, podarilo sa mu stať si do strehu, zavelil ako majster šermu: "Raz, dva!" a urobil výpad.

- Ak budeš v tiesni, obráť sa ta. Môžeš voľne nakladať so všetkým, s človekom i peniazmi.

Ten čudný človek vložil toľko figliarstva do posledných slov, že ich mohol rozumieť iba Rastignac a on sám.

Keď sa dom zbavil žandárov, vojakov a policajtov, Sylvie, ktorá natierala octom sluchy svojej panej, pozrela na obyvateľov penziónu a povedala:

- No čo, bol to predsa len človek!

Táto veta prerušila čaro, akým na každého zaúčinkoval príval rozmanitých citov, vyvolaných týmto výstupom. V tej chvíli nájomníci na seba pozreli a hneď nato si všetci všimli, že sa slečna Michonneauová, vycivená, suchá a chladná ako múmia, chúli pri peci so sklopenými očami, akoby sa bála, že tieň jej tienidla nemôže dostatočne skryť výraz jej očí. Zrazu sa im objasnilo, prečo im už dávno bola taká nesympatická. Ozvalo sa tlmené mrmlanie, ktoré úplnou jednotnosťou prezrádzalo jednomyselný odpor. Slečna Michonneauová to počula, no zostala na mieste. Bianchon sa prvý nachýlil k svojmu susedovi a polohlasne povedal:

- Odst'ahujem sa, ak by táto stará dievka mala i naďalej s nami obedovať.

Okrem Poireta všetci prikývli na návrh medika, ktorý posmelený všeobecným súhlasom pristúpil k starému nájomníkovi a povedal:

- Vy ste so slečnou Michonneauovou obzvlášť zadobre, pohovárajte sa s ňou a Presvedčte ju, že musí odtiaľto okamžite odísť.

- Okamžite? - opakoval začudovane Poiret.

Potom šiel k starej dievke a pošepol jej niekoľko slov.

- Ale veď mám zaplatený celý kvartál, som tu za svoje peniaze ako všetci ostatní. - povedala, vrhnúc na spolustolovníkov pohľad zmije.

- Na tom nezáleží, zložíme sa a peniaze vám vrátíme, - ozval sa Rastignac.

- Pán sa zastáva Collina, - odpovedala, pozrúc na študenta jedovatým pohľadom. - Nie je ťažké sa dovtípiť prečo.

Po týchto slovách Eugene vyskočil, akoby sa chcel vyrútiť na starú dievku a zaškrtiť ju. Jej pohľad, ktorého zradnú podlosť zrazu vystihol, vrhol mu do duše hrozné svetlo.

- Nechajte ju, - zvolali nájomníci. Rastignac skrížil ruky na prsiach a mlčal.

- Skoncuje so slečnou Judáškou, - ozval sa maliar, obracajúc sa k pani Vauquerovej. - Madame, ak Michonku nevyhodíte, všetci odídeme z tohto vášho baraku a všade rozhlásime, že sú tu samí špicli a trestanci. V opačnom prípade všetci pomlčíme o tejto príhode, ktorá by sa napokon mohla stať aj v tej najlepšej spoločnosti, kým trestancov nebudú označovať priamo na čele a nezakážu im preobliekať sa za parížskych mešťanov a robiť zo seba hlúpych šašov, ktorými všetci aj sú.

Pri týchto slovách pani Vauquerová zasa zázračne vyzdravela, vzpriamila sa, skrížila ruky a otvorila svoje jasné oči, v ktorých nebolo ani stopy po slzách.

- Ale, pán môj drahý, vari chcete načisto zničiť môj dom? Pozrite, pán Vautrin... Ó, bože môj, - prerušila sa, - ešte vždy ho nazývam menom poriadneho človeka! Pozrite, - pokračovala, - byt po ňom je už prázdny a vy chcete, aby som mala ďalšie dva voľné v období, keď už každý dakde býva.

- Páni, berme si klobúky a poďme sa naobedovať na námestie Sorbony k Flicoteauxovi, - povedal Bianchon.

Pani Vauquerová v momente uvážila, z ktorej strany bude mať väčší ošoh, a dokyvkala sa tak rýchlo, ako len vedela, až k slečne Michonneauovej.

- Pozrite, dušička, hádam ma len nechcete priviesť na mizinu? Vidíte, že ma páni ženú do krajnosti. Choďte dnes večer do svojej izby.

- Oj, kdeže, - kričali nájomníci, - chceme, aby naskutku odišla.

- Ved' chuderka slečna ešte nevečerala, - povedal Poiret súcitne.

- Nech sa ide navečerať, kde chce, - volalo niekoľko hlasov.

- Von s udavačkou!

- Von s udavačmi!

- Páni, - zvolal Poiret, v ktorom sa zrazu prejavila neobyčajná odvaha, akú láska vzbudzuje v baranoch, - majte ohľad na slabšie pohlavie.

- Udavači nemajú pohlavie, - povedal maliar.

- Chýrečná pohlavorama!

- Von! Vonorama!

- Páni, to je neprístojnosť. Aj keď niekoho vyháňame, musíme si zachovať formu. Zaplatili sme, zostaneme, - vyhlásil Poiret, natiahol si čiapku a sadol si na stoličku pri slečne Michonneauovej, ktorej pani Vauquerová dohovárala.

- Ty zlý, - povedal mu maliar výsmešne, - choď, ty zlý!

- Dobre teda, ak neodídete, odídeme my, - povedal Bianchon.

A nájomníci sa hrnuli k salónu.

- Slečna, čo vlastne chcete? - zvolala pani Vauquerová. - Som na mizine. Nemôžete tu zostať, dohnali by ste to k násilnostiam.

Slečna Michonneauová vstala.

- Odíde! - Neodíde! - Odíde! - Neodíde!

Tieto striedavo vyslovované slová a prejavy nepriateľstva donútili slečnu Michonneauovú odísť; predtým však čosi potichu dojednala s domácou paňou.

- Idem k pani Buneaudovej, - povedala výhražne.

- Choďte si, kde chcete, slečna, - vyhlásila pani Vauquerová, ktorá cítila ako krutú urážku, že si Michonka zvolila dom, s ktorým ona súperila a ktorý jej bol preto protivný. - Choďte si k

Buneaudke, tam dostanete na obed namiesto vína octovinu a jedlá kupované v pokútnych krámoch.

Nájomníci v najväčšej tichosti vytvorili špalier. Poiret pozeral tak nežne na slečnu Michonneauovú a bol tak detsky nerozhodný, nevediac, či má ísť s ňou alebo zostať, že nájomníci, tešiaca sa z odchodu slečny Michonneauovej, pozreli jeden na druhého a rozosmiali sa.

- Hop, hop, hop, Poiret, - skríkol naňho maliar. - Poďme, hopla hop!

Úradník z múzea začal posmešne vyspevovať začiatok známej romancy:

Keď do Sýrie šiel

Dunois krásny, mladý ...

- Len choďte, veď zmierate túžbou po nej: trahit sua quemque voluptas!*) - povedal Bianchon.

- Každý ide za tou svojou, volný preklad z Vergília. - ozval sa domáci učiteľ.

Keď slečna Michonneauová pozrela na Poireta a urobila pohyb, akoby sa chcela doňho zavesiť, nevedel odolať tejto výzve a ponúkol jej rameno. Zaburácal potlesk, všetci vybuchli v smiechu.

- Skvele, Poiret! - Ten starý Poiret! - Apolón-Poiret! - Mars-Poiret! - Chrabrý-Poiret!

Vtom vošiel sluha a odovzdal pani Vauquerovej list a tá, keď ho prečítala, klesla na stoličku.

- Už iné nechýba, len aby dom vyhorel, blesk ho už zasiahol. Mladý Taillefer zomrel o tretej. To je trest za to, že som tým dáмам želala šťastie na úkor toho úbohého mladíka. Pani Couturová a Victorine ma žiadajú, aby som im vydala veci, budú bývať u jej otca. Pán Taillefer dovoľí dcére, aby si ponechala vdovu Couturovú ako spoločnicu. Štyri byty prázdne, o päť nájomníkov menej!...

Sadla si a zdalo sa, že sa už-už rozplače.

- Nešťastie navštívilo môj dom, - zvolala.

Vtom zatíchol hrkot koča, ktorý zastal na ulici.

- Zasa dajaká galiba! - povedala Sylvie.

Zrazu sa ukázala Goriotova tvár, žiariaca a ružová od šťastia, takže sa zdalo, akoby omladol.

- Goriot vo fiakri? - začudovali sa nájomníci. - Blíži sa koniec sveta!

Starček zamieril rovno k Eugenovi, ktorý stál zamyslený v kúte, a chytil ho za ruku.

- Poďte, - povedal mu radostne.

- Iste neviete, čo sa tu stalo, - povedal Eugene, - Vautrin bol trestanec, práve ho zatkli, a mladý Taillefer je mŕtvy.

- No dobre, ale čo nás po tom? - odpovedal otec Goriot. - Večeriam s dcérou, u vás, počujete? Čaká vás, pod'te!

Ťahal Rastignaca tak mocne za rameno, že ho prinútil vykročiť, ani čo by si odvádzal milenku.

- Pod'me večerať, - zvolal maliar.

V tej chvíli si každý vzal stoličku a sadol za stôl.

- No ešte aj toto, - ozvala sa Sylvie; - dnes nás nešťastie priam prenasleduje, zaprávaná baranina mi prihorela. A čo, veď ju zjete aj prihorenú, čo robiť!

Pani Vauquerová nemala odvalu sa ozvať, keď videla za stolom namiesto osemnástich osôb iba desať; a tak sa ju každý usiloval potešiť. Ak sa aj spočiatku hostia zapodievali Vautrinom a udalosťami toho dňa, čoskoro sa smer rozhovoru skrútil a začali rozprávať o súbojoch, o galejach, o spravodlivosti, o zmene zákonov, o väzniciach, a od Jacqua Collina, od Victoriny a jej brata sa vzdialili na tisíc míľ. Hoci ich bolo iba desať, vykrikovali, ani čo by boli dvadsiati, ba zdalo sa, že je ich viacej ako zvyčajne; a to bol jediný rozdiel medzi včerajšou a dnešnou večerou. Opäť prevládla zvyčajná bezstarosť tohto sebeckého sveta, ktorý si mal zajtra z denných parížskych udalostí vybrať novú korisť, ba ešte aj pani Vauquerová sa dala utíšiť nádejou, ktorá sa ozývala v hlase tučnej Sylvie.

Celý ten deň až do večera žil Eugene ako v rozprávke; hoci mal silnú povahu a bystrý um, naskrze nevedel, ako si usporiadať myšlienky, keď sa zrazu ocitol vo fiakri po boku neobyčajne veselo rozprávajúceho otca Goriota, ktorého slová mu po toľkých vzrušeníach doliehali k ušiam, akoby ich počul vo sne.

- Dnes ráno sa to skončilo. Večeriame všetci traja spoločne, spoločne! Chápete? Už štyri roky som nevečeral so svojou Delphinou, so svojou Delphinkou. Budem ju mať pre seba celý večer. Sme vo vašom byte už od rána. Pracoval som ako nádenník, kabát som mal vyzlečený. Pomáhal som nosiť nábytok. Ach, ach, vy neviete, aká je roztomilá pri stole, bude sa o mňa starať: "Tu máte, otecko, nože si zajedzte z tohto, to je dobré." A ja potom nemôžem jesť. Ó, už dávno som s ňou nebol tak pokojne, ako budeme teraz!

- Ale, - povedal Eugene, - vari je dnes celý svet hore nohami?

- Hore nohami? - spýtal sa otec Goriot. - Veď ešte nikdy nestál tak dobre. Na uliciach vidím samé veselé tváre, šli na obed ku svojim dcéram, dobre si zapakť, veď predomnou objednala obedík u hlavného v Anglickej kaviarni. Ba že či! Pri nej by aj palina bola sladká ako med.

- Zdá sa mi, že sa vraciam do života, - povedal Eugene.

- Veď pohnite, kočiš, - zakričal otec Goriot, otvoriac predný oblôčik. - Šibnite kone, dám vám sto sou prepitného, ak ma za desať minút doveziete na miesto.

Len čo kočiš počul tento sľub, prebehol Parížom ako blesk.

- Ten kočiš ani čo by stál, - vravel otec Goriot.

- Ale kde ma to vlastne veziete? - spýtal sa ho Rastignac.

- K vám, - odvetil otec Goriot.

Voz zastal na ulici d'Artois. Starček vystúpil prvý a hodil kočišovi desať frankov márnотratne ako vdovec, ktorý v návale radosti na nič nedbá.

- Tak poďme hore, - povedal Rastignacovi, keď s ním prešiel dvorom a viedol ho k dverám jeho bytu na treťom poschodí zadného krídla nového, úhľadného domu.

Otec Goriot nemusel ani cengat'. Thérèse, chyzná panej de Nucingen, im otvorila dvere. Eugene sa ocitol v utešenom mládeneckom byte s predizbou, salónikom, spálňou a pracovňou s výhľadom do záhrady. V salóniku, ktorého zariadenie i výzdoba smelo zniesli porovnanie s tým najkrajším a najroztomilejším, uvidel pri svetle sviečok Delphinu, ako vstala z pohovky pri kozube, položila vejár na kozub a povedala mu hlasom plným nehy:

- Tak sme museli ísť po vás, vy nechápavý pane!

Thérèse odišla. Študent vzal Delphinu do náručia, vrelo ju k sebe privinul a od radosti sa rozplakal. Tento posledný kontrast medzi tým, čo videl predtým, v tento deň, v ktorom toľko vzrušenia unavilo jeho srdce aj myse!, vyvrcholil u Rastignaca výbuchom nervóznej precitlivenosti.

- Ja som dobre vedel, že ťa ľúbi, - povedal tíško otec Goriot dcére, kým Eugene celý skleslý ležal na pohovke a nevládal prehovoriť ani si uvedomiť, pomocou akého čarovného prútika sa toto všetko pred ním zjavilo.

- Nože si to aspoň poďte pozrieť, - povedala mu pani de Nucingen, vzala ho za ruku a viedla ho do izby, kde koberec, nábytok i najmenšie drobnosti mu pripomínali, pravda, v zmenšených rozmeroch, Delphininu izbu.

- Chýba tu lôžko, - povedal Rastignac.

- Áno, pane, - odvetila, začervenala sa a stisla mu ruku.

Eugene na ňu pozrel a hoci mladý, pochopil, koľko ozajstnej cudnosti sa skrýva v srdci milujúcej ženy.

- Patríte k tým, ktorých musíme večne zbožňovať, - pošepala mu do ucha. - Áno, trúfam si vám to povedať, pretože si tak dobre rozumieme: čím vášnivejšia a úprimnejšia je láska, tým musí byť zastretejšia a tajomnejšia. Neprezradme svoje tajomstvo cudzím ľuďom!

- Ô, ja predsa nebudem cudzí, - zamrmlal otec Goriot.

- Ved' vy dobre viete, že patríte k nám ...

- Ach, to som chcel počuť. Nebudete si ma všímať, však? Prídem a odídem ako dobrý duch, ktorý je všade a o ktorom vieme, že je prítomný, hoci ho nevidíme. Tak čo, Delfinočka, Ninočka, Dedelka, nemal som pravdu, keď som ti vravel: "V ulici d'Artois je pekný byt, zariad'me ho preňho!" Ty si nechcela. Ach, to ja som ti spôsobil tú radosť, tak ako som ti dal život. Otcovia musia vždy dávať, aby boli šťastní. Dávať ustavične, to je práve to, čo z nás robí ozajstných otcov.

- Akože? - spýtal sa Eugene.

- Áno, ona nechcela, bála sa, aby sa o nej neklebetilo, ako keby ľudia stáli za také šťastie! A predsa všetky ženy snívajú o tom, aby mohli robiť, čo robí ona ...

Otec Goriot hovoril už osamote, lebo pani de Nucingen medzitým odvieďla Rastignaca do pracovne, odkiaľ sa ozval bozk, čo ako ľahučko vtisnutý. Táto miestnosť bola práve taká elegantná ako celý byt, v ktorom napokon nič nechýbalo.

- Uhádli sme vaše želania? - spýtala sa, keď sa vrátila zo salónu a sadla si za stôl.

- Áno, - povedal, - až pridobre. Bohužiaľ, priveľmi cítim, že si naskrze nezaslúžim taký dokonalý prepych, toto uskutočnenie krásnych snov, všetku tú poéziu mladého, elegantného života. Ani to všetko od vás nemôžem prijať a som ešte priveľmi chudobný, aby som...

- Ej, ej, vy mi už odporujete? - povedala s nádychom žartovnej nadvlády, pôvabne zošpúliac ústočká, ako to ženy robievajú, keď sa chcú vysmiať z nejakej prepiatej úzkostlivosti a čo najskôr ju rozptýliť.

Eugene veľmi prísne spytoval sám seba po celý ten deň; Vautrinovo zatknutie mu ukázalo hĺbku priepasti, do ktorej by sa bol takmer už zrútil, a utvrdilo v ňom jeho šľachetné zmýšľanie a jemnosť, než aby ustúpil pred týmto nežným odmietnutím svojich veľkodušných myšlienok. Zmocnil sa ho hlboký smútok.

- Akože, - povedala pani de Nucingen, - azda by ste odmietli? Viete, čo značí podobné odmietnutie? Pochybujete o budúcnosti, neodvažujete sa ku mne pripútať. Vari sa bojíte, že zradíte moje city? Ak ma milujete a ak ja... milujem vás, prečo cítate pred takými nepatrnými pozornosťami? Keby ste vedeli, ako som sa tešila, keď som zariad'ovala túto mládeneckú domácnosť, neváhali by ste, poprosili by ste ma o prepáčenie. Mala som vaše peniaze, dobre som ich použila, to je všetko. Nazdávate sa, že ste veľkorysý, a pritom ste malicherný. Žiadate oveľa viac... Ach! - povedala, keď zachytila Eugenov vášnivý pohľad, - a okúňate sa pre hlúposť. Ak ma nemilujete, ach, áno, potom neprijímajte! Môj osud závisí od jediného vášho slova. Vravte! - Ach, otec, povedzte mu aj vy zopár presvedčivých dôvodov, - obrátila sa po chvíľke mlčania k otcovi. - Azda si myslí, že som na svoju česť menej citlivá ako on?

Otec Goriot sa meravo usmieval ako fajčiar ópia, keď videl a počúval tú cnostnú hádku.

- Dieťa, ešte len vstupujete do života, - začala znova, chytiac Eugena za ruku, - narážate na priehradu, pre mnohých neprekročiteľnú, ruka ženy vám ju otvára, a vy cítate! Vy sa však uplatníte, budete mať skvelé šťastie, úspech je napísaný na vašom krásnom čele. Či mi potom nebudete môcť vrátiť, čo vám dnes požičiavam? Vari kedysi dámy nedávali svojim rytierom výzbroj, meče, šišaky, drôtené košele, kone, aby v ich mene mohli bojovať v turnajoch? Nuž,

Eugene, to, čo vám ponúkam, sú zbrane dnešných čias, nevyhnutné nástroje pre toho, kto sa chce niečím stať. Ak sa podkrovie, kde bývate, podobá oteckovej izbe, iste je veľmi pekné! Tak čo, nebudete večerať? Chcete ma zarmútiť? Odpovedzte predsia!

- povedala a potriasla mu ruku. - Bože môj, otecko, Presvedčte ho, ináč odídem, a už ho nikdy nevidím.

- Ja vás hneď presvedčím, - povedal otec Goriot, preberajúc sa zo svojho vytrženia. - Môj drahý pán Eugene, chodievate si požičiavať peniaze od židov, všakver?

- Naozaj musím, - prisvedčil.

- Dobre, teraz som vás dostal, - pokračoval starček, vyťahujúc mrzkú ošúchanú peňaženku. - Zmenil som sa na chvíľu na žida, zaplatil som všetky účty, tu sú. Nie ste dlžen ani centim za všetko, čo sa tu nachádza. Nie je to dovedna veľa, nanajvýš zo päťtisíc frankov. Ja vám ich teda požičiavam. Mňa predsia neodmietnete, nie som žena. Potvrdíte mi príjem na kúsku papiera a neskoršie mi ich vrátite.

Z Eugenových i Delphininých očí sa vyronilo niekoľko slz; prekvapene na seba pozreli. Rastignac podal svoju ruku dobrákovi a stisol mu ju.

- No len no! Vari nie ste moje deti? - povedal Goriot.

- Ale, môj úbohý otec, - povedala pani de Nucingen, - ako sa vám to len podarilo?

- Ach, už sme pri tom! - odpovedal. - Len čo som ťa presvedčil, aby si ho vzala k sebe, a keď som videl, ako nakupuješ ani pre mladuchu, povedal som si: "Tá sa dostane čoskoro do závozu!" Právny zástupca predpokladá, že proces proti tvojmu manželovi vo veci vrátenia majetku potrvá vyše pol roka. Dobre. Predal som tisíc tristo päťdesiat libier stáleho dôchodku; z pätnásťtisíc frankov som si zaistil tisíc dvesto frankov doživotného dôchodku, dobre hypotekárne zabezpečeného, a zvyškom kapitálu som, deti moje, zaplatil vašim obchodníkom.

Tam hore mám izbu za päťdesiat toliarov ročne, môžem si kráľovsky žiť zo štyridsiatic sou denne a ešte mi zvýši. Nič nezoderiem, šiat mi takmer netreba. Už dva týždne sa usmievam pod fúzy, keď si vravím: "Akí budú šťastliví!" No tak, vari nie ste šťastliví?

- Och, otecko, otecko! - povedala pani de Nucingen, priskočila k otcovi a on si ju posadil na kolená.

Zasypala ho bozkami, plavými vlasmi mu hladkala líca a slzami zaliala tú starú, žiarivo rozjasnenú tvár.

- Drahý otec, vy ste ozajstný otec! Nie, takého otca už niet pod slnkom! Eugene vás mal už predtým rád, teraz vás bude len väčšmi ľúbiť!

- Ach, deti moje, - povedal Goriot, ktorý už desať rokov nepocítil dcérino srdce biť na svojom srdci, - ach, Delfinočka, ty hádam chceš, aby som od radosti zomrel! Moje úbohé srdce už puká. Nuž tak, pán Eugene, sme vyrovnaní!

A stavec stískal dcéru v objatí tak divo a tak šialene, že zvolala:

- Ach, robíš mi bolesť!

- Ja že ti robím bolesť? - povedal a celý zbledol. Pozrel na ňu s výrazom nadľudskej bolesti. Aby sme mohli primerane vykresliť výraz tváre tohto Krista otcovstva, museli by sme hľadať podobu v obrazoch, čo vytvorili králi palety, aby farbami vystihli muky, ktoré Vykupiteľ vytrpel za spásu sveta. Otec Goriot veľmi nežne bozkal driek, ktorý jeho prsty prituho stisli.

- Nie, nie, ja som ti predsa neublížil? - pokračoval, spytujúc sa s úsmevom. - Ty si mi ublížila svojím výkrikom. - Je to drahšie, - pošepol dcére do ucha, opatrne jej ho bozkávajúc, - ale musíme si ho získať, ináč by sa hneval.

Eugena ohromila nevyčerateľná oddanosť toho človeka a skúmavo si ho prezeral s takým prostoduchým obdivom, ktorý v mladom veku býva ešte úprimný.

- Stanem sa hodným toho všetkého, - zvolal.

- Ó, drahý Eugene, ako krásne ste to povedali! A pani de Nucingen bozkala študenta na čelo.

- Odmietol kvôli tebe slečnu Tailleferovú a jej milióny, - povedal otec Goriot. - Áno, tá maličká vás mala rada a teraz po bratovej smrti je veru bohatá ani Krézus.

- Och, načo o tom hovoriť? - zvolal Rastignac.

- Eugene, - pošepla mu Delphine do ucha, - za dnešný večer cítim aj výčitku. Ach, budem vás veľmi ľúbiť a navždy!

- Hľa, to je najkrajší deň, čo som prežil, odkedy ste sa vydali! - zvolal otec Goriot. - Dobrotivý boh ma môže navštíviť utrpením, ako sa mu zaľúbi, len keď sa to utrpenie nebude týkať vás, a poviem si: "Vo februári tohto roku som bol v jednej chvíli šťastnejší, ako môžu byť ľudia za celý svoj život." Pozri na mňa, Fifina! - povedal dcére. - Však je krásna? Povedzte, či ste stretli veľa žien, ktoré by mali takú krásnu farbu pleti a takú jamôčku ako ona? Nie, však nie? A práve ja som otcom tejto ľúbeznej ženy. A teraz, keď bude s vami šťastná, bude tisíc ráz krajšia. Milý sused, môžem ísť do pekla, - povedal, - ak potrebujete tej môj kúsok, dávam vám ho. Jedzme, jedzme, - pokračoval, nevediac už ani čo vraví, - to všetko je pre nás.

- Chudáčik otec!

- Keby si vedela, dieťa moje, - povedal, pričom vstal, išiel k nej, vzal jej hlavu do svojich rúk a bozkal ju na pramene vlasov, - ako ľahko ma môžeš urobiť šťastným.

Priď ma zavše pozrieť, budem tam hore, stačí urobiť len krôčik. Sľúb mi to!

- Áno, drahý otec!

- Povedz to ešte raz.

- Áno, drahý otec.

- A teraz už mlč, dal by som ti to sto ráz zopakovať, keby malo byť po mojej vôli! Večeraťme!

Celý večer bol vyplnený samými detinskosťami a otec ani najmenej nezaostával v pochabostiach tejto trojice. Líhal si dcére k nohám a bozkával ich; dlho sa jej díval do očí; obtieral si hlavu o jej šaty; skrátka, vystrájal ako celkom mladý, najnežnejši milenec.

- Vidíte, - povedala Delphine Eugenovovi, - keď je otec s nami, musíme sa mu venovať. Niekedy nám to predsa len bude na ťarchu.

Eugene, v ktorom sa už niekoľko ráz ozvala žiarlivosť, nemohol jej zazlievať tieto slová, ktoré v sebe mali základ všetkého nevďaku.

- A kedy bude byť hotový? - spýtal sa Eugene, obzerajúc sa po izbe. - Dnes večer sa teda musíme ešte rozísť?

- Áno, ale zajtra sa prídete so mnou navečerať, - povedala figliarsky. - Zajtra je môj deň v Talianskom divadle.

- Ja pôjdem na prízemie, - povedal otec Goriot. Bola poľnoc. Koč panej de Nucingen čakal. Otec Goriot a študent sa vrátili do domu Vauquerovej. Cestou sa zhovárali o Delphine so vzrastajúcim nadšením, ktoré vyvolalo zvláštny slovný zápas medzi oboma prudkými vášňami. Eugene si musel priznať, že otcova láska, nepoškvrnená nijakým osobným záujmom, svojou vytrvalosťou a silou zatieňuje jeho lásku. Jeho idol bol pre otca vždy krásny a čistý a jeho zbožňovanie vzrastalo nielen so spomienkami na minulosť, ale aj s nádejami do budúcnosti. Doma našli pani Vauquerovú samotnú v kúte pri peci medzi Sylviou a Christophom. Stará domáca tam sedela ako Marius na zrúcaninách Kartága. Čakala na posledných nájomníkov a žalovala sa Sylvii. Hoci lord Byron dal svojmu Tassovi do úst naozaj krásne lamentácie, veľmi zaostávajú za hlbokou pravdivosťou náreku derúceho sa z hrdla pani Vauquerovej.

- Tak zajtra ráno bude treba uvariť len tri šálky kávy, Sylvie. Ach, môj dom je prázdny, či by pritom človeku nepuklo srdce? Aký je to život bez nájomníkov? Vonkoncom nijaký. Hľa, môj dom je vyľudnený. Život je v ňom, len keď je plný ľudí. Čím som sa prehrešila, že na mňa zosiela všetky tie pohromy? Máme zásoby fazule a zemiakov pre dvadsať osôb. A polícia u mňa! No, hádam budeme jesť iba zemiaky. Prepustím teda Christopha.

Savojčan, ktorý dovtedy spal, zrazu sa prebudil a povedal:

- Želáte si, milosťpani?

- Chudák chlapec! Je ako doga, - povedala Sylvie.

- Je mŕtva sezóna, každý si už dačo našiel. Kde zoženiem nájomníkov? Ja sa z toho všetkého zbláznim. A tá stará bosorka Michonka mi odláka Poireta! Čím vlastne očarila toho chlapa, že si ho vedela tak pripútať, behá za ňou ako psík!

- Joj, milosťpani, - poznamenala Sylvie a potriasla hlavou, - tie staré dievky, tie sa vyznajú!

- A z chudáka pána Vautrina urobili trestanca, - pokračovala vdova, - ozaj, Sylvie, to je nad môj pochop, ja tomu ešte vždy neverím. Taký veselý človek, ktorý vydal na kávu s koňakom mesačne pätnásť frankov a ktorý vždy do haliere platieval!

- A aký bol štedrý! - ozval sa Christophe.

- Musí to byť omyl, - povedala Sylvie.

- Ba nie, sám sa priznal, - pokračovala pani Vauquerová. - A keď si pomyslím, že to všetko sa stalo u mňa, v štvrti, kam ani mačka nezablúdi. Namojveru, ako že som statočná žena, vari sa mi to len sníva. Vieš, zažili sme nešťastie Ľudovíta XVI., zažili sme cisárov pád, jeho návrat a nový pád, to všetko bolo v medziach možných udalostí. Ale čo má kto proti meštianskym penziónom? Bez kráľa sa zaobídeme, ale jest' človek musí; a keď počestná žena, rodená de Conflans, dáva stravu so všetkými možnými výhodami ... ibaže by mal prísť koniec sveta ... To je to, už bude koniec sveta!

- A keď si človek pomyslí, že slečna Michonneauová, čo vám narobila všetku tú galibu, dostane vraj tisíc toliarov dôchodku, - zvolala kuchárka Sylvie.

- Nespomínaj mi ju, je to hnusoba! - povedala pani Vauquerová. - A k tomu všetkému si ide bývať k Buneaudke! Je schopná všetkého, iste sa kedysi dopustila nejednej hroznej veci, vraždila, kradla. Ona mala ísť na galeje namiesto toho úbohého, drahého človeka.

Vtom zazvonil Eugenia otec Goriot.

- Ach, to sú moji dvaja verní, - vzdychla si vdova.

Dvaja verní, ktorí si už len nejasne spomínali na pohromy meštianskeho penziónu, bez okolkov oznámili domácej, že idú bývať na Chaussée d'Antin.

- Ach, Sylvie, - povedala vdova, - to je môj posledný tromf. Páni, zasadili ste mi smrteľný úder! Zasiahli ste ma rovno do srdca. Mám v ňom ostré železo. Za tento deň som ostarela najmenej o desať rokov. Zbláznim sa, čestné slovo! Čo s tou fazuľou? Dobre teda, ak tu zostanem sama, tak ty, Christophe, zajtra odídeš. Zbohom, páni, dobrú noc!

- Nuž čo! Ved' pre tú aféru všetci odišli. To jej pomútilo hlavu. Počkajte, počujem ju plakať. Hneď jej bude lepšie, keď si pofňuká. Odkedy u nej slúžim, veru je to po prvý raz, čo prelieva slzy.

Na druhý deň pani Vauquerová, ako sama povedala, prišla opäť k rozumu. Aj keď sa zdala zarmútená ako žena, ktorá stratila všetkých nájomníkov a ktorej život bol narušený, mala už zasa hlavu v poriadku a ukázala, čo je ozajstná bolesť, hlboká bolesť, bolesť zapríčinená zmarením záujmov, porušením všetkých návykov. Ani pohľad milenca, keď odchádza z miest, kde bývala jeho milienka, nie je smutnejší ako pohľad pani Vauquerovej na prázdny stôl. Eugene ju potešil, keď jej povedal, že ho bezpochyby nahradí Bianchon, ktorému už o niekoľko dní skončí prax v nemocnici, že úradník z múzea neraz prejavil želanie dostať byt pani Couturovej a že zakrátko jej opäť pribudnú nájomníci.

- Boh vás vyslyš, drahý pane! Ale nešťastie je už raz tu. Uvidíte, neprejde ani desať dní a zavíta sem smrť, - povedala mu chmúrne, pozerajúc sa po jedálni. - Koho len vezme?

- Dobre, že sa odsťahujeme, - povedal tíško Eugene otcovi Goriotovi.

- Milost'pani, - pribehla Sylvie celá zdesená, - už tri dni som nevidela murka.

- Ach, ak mi kocúrik zdochol, ak nás opustil, ja... Chudera vdova nedohovorila, zopála ruky, zvalila sa na operadlo kresla, zronená touto strašnou predtuchou. Okolo poludnia, v čase, keď do štvrte Panteónu prichádzali poštári, Eugene dostal list v elegantnej obálke, zapečatený erbom rodiny de Beuséant. Bolo v ňom pozvanie pre pána a paniu de Nucingen na veľký ples, oznámený už pred mesiacom, ktorý sa mal konať u pani vikomtessy. K pozvaniu bolo pripojených niekoľko riadkov pre Eugena:

Nazdávala som sa, pane, že s radosťou budete tlmočiť môj pozdrav panej de Nucingen; posiadam vám pozvanie, o ktoré ste ma žiadali, a bude mi potešením zoznámiť sa so sestrou panej de Restaud. Privedte mi teda tú peknú osôbku a dajte si pozor, aby sa nezmocnila všetkej Vašej náklonnosti, lebo aj mne budete musieť oplácať priazeň, ktorú k vám chovám.

Vikomtesa de Beuséant

- Pani de Beuséant mi dost jasne naznačuje, že baróna de Nucingen nepozýva, - povedal si Eugene, prečítajúc lístok ešte raz.

Bez meškania zašiel k Delphine, šťastný, že jej urobí radosť, za ktorú sa mu iste odmení. Pani de Nucingen sa práve kúpala. Rastignac čakal v jej izbe, zmietaný prirodzenou nedočkavosťou mladého muža, ohnivého a dychtiaceho zmocniť sa milenky, po ktorej už rok túžil. Takéto vzrušenie sa neprejaví dva razy v živote mladých ľudí. Prvá žena, ozajstná žena, ku ktorej sa muž pripúta, totiž taká, čo sa mu zjaví v plnom lesku, obklopená nádherou, ako si to žiada parížska spoločnosť, taká žena nikdy nemá sokyňu. Parížska láska sa v ničom neponáša na iné lásky. Ani muži, ani ženy sa nedajú obalamutiť peknými slovami, ktoré každý zo slušnosti prednáša o svojej takzvanej nezištnej láske. V tomto meste žena nemá ukojiť len srdce a zmysly, lebo dobre vie, že musí vyhovieť oveľa márnomyseľnejším požiadavkám, z ktorých sa skladá život. Tu sa láska predovšetkým rada chvasta, je bezočivá, hýrivá, šarlatánska, má rada nádheru. Ak všetky ženy na dvore Ľudovíta XIV. závideli slečne de La Vallière vzplanutie vášne, pre ktorú ten veľký panovník zabudol, že každá jeho manželka stojí tisíc toliarov, a roztrhal ich, aby umožnil vojvodovi de Vermandois vstup na javisko vysokej spoločnosti, čo potom môžeme žiadať od ostatných ľudí? Buďte mladí, bohatí, urodzení, ba buďte ešte viac, ako môžete; čím väčší budete okiadať svoju modlu, tým väčší vám bude naklonená, ak, pravda, máte dajakú modlu. Láska je ako náboženstvo, ale jej kult je nákladnejší ako kult ostatných náboženstiev; chytro sa skončí a zmizne ako uličník, ktorý všade za sebou zanechá stopy spustošenia. Prepych citu je poéziou podkrovných izbičiek; čím by tam bola láska bez tohto bohatstva? Ak sú aj výnimky z týchto drakonických zákonov parížskeho zákonníka, stretávame sa s nimi v osamelosti, u ľudí, čo sa nedali ovplyvniť strohými spoločenskými predpismi, čo žijú pri prameni čistej, ustavične prúdiacej vody, u ľudí verných zeleným tónom, šťastných, že načúvajú príhovoru nekonečna, ktorý nachádzajú v každej veci, ktorý nachádzajú v sebe samých; u ľudí, čo trpezlivo čakajú, až budú môcť vzlietnuť a ľutujú tých, ktorí zostávajú pri zemi. A Rastignac, podobný väčšine mladých ľudí, čo už vopred okúsili svetskú slávu, chcel sa ukázať v plnej výzbroji na bojisku sveta; túžba po svete sa ho zmocnila ako horúčka a už aj v sebe cítil silu ovládať ho, no ešte nepoznal ani prostriedky, ani konečný cieľ tejto ctižiadosti. Ak nehoríme čistou posvätnou láskou, ktorá dodáva životu plnosť, tento smäd po moci môže sa stať niečím krásnym; potom stačí potlačiť akýkoľvek osobný záujem a vytýčiť si za cieľ povznesenie vlasti. Ale študent ešte nedospel tak ďaleko, keď človek už môže uvažovať o behu života a posúdiť ho. Ešte zo seba celkom nestriasol čaro sviežich lahodných predstáv, ktoré ako lístie obklopujú mladosť chlapcov vychovaných na vidieku. Ešte vždy váhal prekročiť parížsky Rubikon. Hoci bol nesmierne nedočkavý, ešte sa tajne zamýšľal nad šťastným životom, akým žije ozajstný

šľachtic na svojom zámku. Jednako tieto posledné škrupule zmizli včera, keď sa ocitol vo svojom byte. Tešiac sa z hmotných výhod majetku, ako sa už dlho tešil z morálnych výhod, ktoré poskytuje urodzenosť, vyzliekol sa z košele vidieckeho človeka a pomaly sa vžíval do postavenia, v ktorom pohodlne uvelebený v utešenom dámskom budoári, ktorý pomaly bol tak trochu jeho, mal pocit, akoby bol už veľmi ďaleko od toho Rastignaca, čo prišiel vlni do Paríža, a pozerajúc na neho cez akési okuliare morálky, v duchu sa spytoval, či je to naozaj on sám.

- Madame je vo svojej izbe, - prišla mu povedať Thérèse, ktorej hlas ho rozochvel.

Našiel Delphinu ležať na pohovke pri kozube, sviežu, odpočínutú. Keď ju takto videl oddychovať v záplave mušelínu, nemohol ju neprirovnať k tým krásnym indickým rastlinám, ktorých plody dozrievajú v kvetoch.

- Tak, už sme tu, - povedala dojato.

- Uhádnite, čo vám prinášam, - povedal Eugene, prisadnúc si k nej a chytiac ju za ruku, aby jej ju pobozkal.

Pri čítaní pozvania sa pani de Nucingen od radosti strhla. Zaslzenými očami pozrela na Eugena, ramená mu ovinula okolo krku a v záchvate uspokojenej márnomyseľnosti ho pritiahla k sebe.

- A to vám (tebe, - pošepala mu do ucha, - Thérèse je v šatnici, buďme opatrní!), vám vd'ačím za toto šťastie? Áno, trúfam si to nazvať šťastím. A či to, že sa mi ho dostalo vašou pomocou, nie je viac ako triumf samol'ubosti? Nik ma nechcel uviesť do tej vysokej spoločnosti. Možno, že ma v tejto chvíli pokladáte za malichernú, rozmazanú, ľahčíarsku, ako býva Parížanka; ale uvážte, priateľ môj, že som ochotná všetko vám obetovať a že túžim väčšmi ako kedykoľvek predtým chodiť do predmestia Saint-Germain, to iba preto, že tam budete vy.

- Nemyslíte, - povedal Eugene, - že pani de Beauséant akoby nám naznačovala, že neráta s prítomnosťou baróna de Nucingen na svojom plese?

- Pravdaže, - odvetila barónka, vracajúc Eugenovi list. - Tieto ženy vedú geniálne dať pocítiť svoju povýšenosť. Na tom však nezáleží; pôjdem. Iste tam bude aj moja sestra, viem, že si pripravuje rozkošné šaty. Eugene, - pokračovala ticho, - ona ta ide, aby rozptýlila strašné podozrenie. Neviete, aké chýry o nej kolujú! Nucingen mi prišiel dnes ráno povedať, že sa o tom včera hovorilo v klube celkom bez obalu. Bože môj, od čoho len závisí česť žien a rodín! Cítila som sa napadnutá, urazená v osobe svojej úbohej sestry. Podľa istých hlasov pán de Trailles vraj podpísal zmenky vo výške asi stotisíc frankov, takmer všetky boli už splatné a mali ho preto súdne stíhať. V tejto krajnej tiesni sestra vraj predala židovi svoje diamanty, tie krásne diamanty, ktoré ste na nej už iste videli a ktoré patrili matke pána de Restaud. Slovom, už dva dni sa o inom nehovorí. A tak chápem, prečo si Anastasie dala ušiť zlatom pretkávané šaty a prečo chce u panej de Beauséant upútať na seba všetky zraky, keď sa tam zjaví v celej svojej nádhere so svojimi diamantmi. No ja nechcem za ňou zaostať. Vždy sa usilovala zatlačiť ma do pozadia, nikdy nebola ku mne dobrá, hoci som jej preukázala toľko služieb a mala som vždy pre ňu peniaze, keď jej chýbali... Ale nechajme už vznešenú spoločnosť, dnes chcem byť úplne šťastná.

Rastignac bol ešte o jednej po polnoci u panej de Nucingen. A ona, milenecky sa s ním lúčiac, plná radostného očakávania od budúcnosti, vravela mu s nádychom melanchólie:

- Tak sa bojím, som taká poverčivá, nazvite si moje predtuchy ako chcete, ale chvejem sa, keď si pomyslím, že zaplatím svoje šťastie nejakou hroznou pohromou.

- Dieťa, - povedal Eugene.

- Ach áno, dnes večer som ja dieťa, - usmiala sa. Eugene sa vrátil do domu pani Vauquerovej s istotou, že odtiaľ zajtra odíde; oddal sa teda cestou tým krásnym snom všetkých mladíkov, keď majú ešte na perách príchut' šťastia.

- Tak čo? - spýtal sa otec Goriot, keď Rastignac išiel popri jeho dverách.

- Nuž, - odpovedal Eugene, - zajtra vám všetko vyrozprávam.

- Všetko, však? - zvolal starček. - Teraz si ľahnite. Zajtra začneme svoj šťastný život.

Na druhý deň Goriot a Rastignac čakali už len na to, keď sa povozníkovi uráči prísť ich odšťahovať z meštianskeho penziónu, vtom okolo poludnia zahrkotal v ulici Neuve-Sainte-Geneviève koč a zastal práve pri bráne domu pani Vauquerovej. Vystúpila z neho pani de Nucingen a spýtala sa, či otec je ešte v penzióne. Po Sylviinej kladnej odpovedi vybehla hybko po schodoch. Eugene bol vo svojej izbe, no jeho sused to nevedel. Pri raňajkách poprosil otca Goriota, aby dal odnieť jeho veci, a povedal mu, že sa stretnú o štvrtej hodine v ulici d'Artois. Ale kým starček išiel pohľadať nosičov, Eugene sa šikovne ukázal na prednáškach pri zisťovaní prezencie a potom sa nepozorovane vrátil domov, aby vyrovnal účty s pani Vauquerovou, lebo nechcel túto povinnosť nechať na Goriota, ktorý by bol vo svojej prehnanej horlivosti akiste zaplatil za neho. Domáca však odišla. Eugene teda vyšiel pozrieť do svojej izby, či tam niečo nezabudol, a potešil sa, že mu to zišlo na um, keď v zásuvke stola uvidel bianko potvrdenku, ktorú podpísal Vautrinovi a po zaplatení ju bezprostredne pohodil. Nemal ohňa, a tak sa chystal práve roztrhať ju na drobné kúštičky; vtom však spoznal Delphinin hlas, nechcel šuchotať a zarazil sa, aby počul, čo hovorí, mysliac si, že by nemala mať pred ním nijaké tajomstvo. Potom hneď po prvých slovách pokladal rozhovor medzi otcom a dcérou za príliš zaujímavý, aby si ho nevypočul.

- Ach, otec, - vravela, - kiežby vám to bolo Včas prišlo na um vymáhať vyúčtovanie môjho majetku, aby som nebola na mizine! Môžem hovoriť?

- Áno, dom je prázdny, - povedal otec Goriot vzrušene.

- Čo je vám, otec? - spýtala sa ho pani de Nucingen.

- Začala si mi sekerou do hlavy, - odvetil starec. - Nech ti boh odpustí, dieťa moje! Ty nevieš, ako ľúbim. Keby si to vedela, nebola by si mi tak znenazdajky také niečo povedala, najmä ak nič nie je ešte stratené. Čože naliehavé sa stalo, že si za mnou prišla sem, hoci zakrátko by sme už boli v ulici d'Artois?

- Ach, otec môj, či sa človek vie ovládnuť v prvom rozčúlení? Šaliem! Váš právny zástupca nám odhalil trochu včашšie nešťastie, ktoré nás akiste neskoršie postihne. Budeme potrebovať vaše staré obchodné skúsenosti, a preto som pribehla za vami, ako sa chytáme aj slamky, keď

sa topíme. Len čo pán Derville videl, že Nucingen má tisíc vytáčok, pohrozil mu procesom a povedal, že zaraz vymôže splnomocnenie od predsedu súdu. Nucingen sa dnes ráno prišiel spýtať, a chcem svoju i jeho skazu. Odpovedala som mu, že sa v tom naskrze nevyznám, že mám majetok a s tým majetkom mám sama nakladať a že o všetko, čo súvisí s týmto sporom, sa má starať môj advokát, ja že o tom nič neviem a že mi nie je možné v tejto veci niečo vypočúť. Či ste mi neodporúčali, aby som to takto povedala?

- Dobre, - odvetil otec Goriot.

- Nuž, pokračovala Delphine, - on ma zasvätil do svojich vecí. Vložil všetok svoj i môj kapitál do podnikov, ktoré sa práve rozbehli a do ktorých okrem toho musel vložiť veľké sumy. Keby som ho nútila vrátiť mi veno, musel by vyhlásiť insolvenčiu; ak však rok počkám, zaručuje sa svojou čťou, že mi vráti majetok zdvojnásobený tým, že vloží moje peniaze do pozemkových špekulácií, a tak sa napokon stanem majiteľkou všetkých tých pozemkov. Drahý otec, bol úprimný, naľakal ma. Prosil ma, aby som mu odpustila jeho správanie, vrátil mi slobodu, dovolil mi, aby som si žila po svojom s podmienkou, že mu dovoľm vládnúť finančnými záležitosťami pod mojím menom. Aby dokázal dobrú vôľu, sľúbil mi, že zavolá pána Dervilla zakaždým, keď budem chcieť, aby preukázal, že listiny, ktoré na mňa previedol, sú náležite spísané. Slovom, vložil do mojich rúk celý svoj osud. Okrem toho žiada, aby som ešte dva roky viedla jeho dom, a veľmi ma prosil, aby som pre seba nemíňala viacej, ako mi povolí. Dokázal mi, že všetko, čo môže spraviť, je zachovať zdanie, že opustil svoju tanečnicu a že bude čo najlepšie, no čo najmenej nápadne šetriť, aby zavřšil svoje špekulácie a nepoškodil pritom svoj úver. Bola som voči nemú tvrdá, o všetkom som pochybovala, aby som ho dohnala do krajnosti a aby som sa dozvedela viac: ukázal mi svoje knihy a napokon sa rozplakal. Nikdy som nevidela muža v takom stave. Stratil hlavu, vravel, že sa zabije, bol ako šialený. Bolo mi ho ľúto.

- A ty veríš jeho táraninám? ... - skríkol otec Goriot. - Je to komediant! Stretol som sa s Nemcami v obchodnom podnikaní: takmer všetci sú statoční, úprimní, zmýšľajú poctivo; no ak sa pod zdaním úprimnosti a dobráckosti skrýva zlomyseľnosť, lišiacťvo a šarlatánstvo, potom sú horší ako ostatní. Tvoj muž ťa balamutí. Cíti, že sme ho pricvikli, robí sa, že je s ním koniec, chce zostať väčším pánom pod tvojím menom, ako bol pod svojím. Využije túto okolnosť, aby sa mohol pustiť do výnosných obchodov. Je priam taký prefíkaný ako vierolomný; je to zlý chlap. Nie, nie, neodídem na cintorín Pére-Lachaise, nezanechám svoje dcéry obraté o všetko. Ešte sa trochu vyznám v obchodných veciach. On teda, ako vraví, vložil svoje imanie do podnikania; dobre, jeho podiel je zaistený cennými papiermi, kvitanciami, zmluvami! Nech ti ich ukáže a nech sa s tebou vyrovná. Vyberiem si najlepšie špekulácie, vezmeme na seba riziko a budeme mať pohľadávky na naše meno: Delphine Goriotová, manželka majetkovo rozlúčená od baróna de Nucingen. Vari nás má za hlupákov? Azda si myslí, že by som čo len dva dni zniesol pomyslenie, že ťa zanechávam bez majetku, bez chleba? Nezniesol by som to ani deň, ani noc, ba ani dve hodiny! Keby toto pomyslenie bolo opodstatnené, neprežil by som ho. Ešteže čo! Azda som štyridsať rokov pracoval, vláčil vrecia na chrbte, pot zo mňa tiekol cícerkom, odriekal som si celý život pre vás, anjeliky moje, čo ste mi spríjemňovali všetku prácu, všetku ťarchu, a to len preto, aby sa dnes môj majetok, môj život rozplynul ako dym? Od zlosti by ma porazilo. Pri všetkom, čo je najšťastnejšie na zemi i na nebi, vyťahujeme to na svetlo, overíme si knihy, stav pokladnice, podniky! Nezaspím, neľahnem si, nenajem sa, kým mi nedokáže, že tvoj majetok je tu naozaj celý. Vďaka bohu, majetok máš na svoje meno, tvojím advokátom bude pán Derville, našťastie statočný človek. Doparoma, necháš si svoj pekný miliónik, svojich päťdesiat tisíc libier ročného dôchodku až do konca života, lebo ináč porobím krik v celom Paríži, hej, hej!

Veru by som sa obrátil aj na snemovne, keby nás súdy nechali v kaši. Vedomie, že si spokojná a šťastná v peňažných veciach, zmiernuje každú moju bolesť a utišuje môj smútok. Peniaze, to je život. Peniaze zmôžu všetko. Čo nám to teda chce zavesiť na nos ten tučný, alsaský peň? Delphine, nespust' ani grajciar tomu tučnému zveru, čo ta pripútal na reťaz a urobil ťa nešťastnou. Ak ťa bude potrebovať, pekne ho pricvikneme a donútime ho kráčať rovno. Bože môj, mám hlavu ako v ohni, akoby ma v lebke čosi páliło. Moja Delphina na dlažbe! Ó, moja Fifina, ty! Dočerta, kdeže mám rukavice? Poďme teda, chcem všetko vidieť, knihy, obchodné veci, pokladnicu, korešpondenciu, a to hneď. Neupokojím sa, kým mi nepreukáže, že tvojmu majetku nehrozí nijaké nebezpečenstvo, a kým ho nevidím na vlastné oči.

- Len opatrnejšie, drahý otec!... Keby ste k tejto veci pridali čo len máličko pomsty a ak by ste prejavili priveľmi nepriateľské úmysly, bola by som stratená. Pozná vás a uznal za celkom prirodzené, že sa na vás podnet strachujem o svoj majetok; ale prisahám vám, drží ho pevne v rukách a chcel ho držať. Ten človek by bol schopný ujsť s celým kapitálom a nás nechať tu, ten zlosyn! Vie dobre, že ho nebudem stíhať, lebo si tým sama zneuctím meno. Je súčasne silný i slabý. Dobre som všetko uvážila. Ak ho doženieme do krajnosti, som na mizine.

- Je to teda ničomník?

- Veru áno, otec môj, - povedala v plači a klesla na stoličku. - Nechcela som vám to prezradiť, aby som vás ušetrila pred zármutkom, že ste ma vydali za takého človeka! Tajné sklony i svedomie, duša i telo, to všetko je uňho rovnaké! Je to strašné; nenávidím ho a pohrdam ním. Áno, po tom všetkom, čo mi povedal, nemôžem si toho podlého Nucingena už vážiť. Človek, schopný takých obchodných machinácií, aké spomínal, nemá ani trochu jemnocitu a moje obavy vyplývajú z toho, že mu vidím až do duše. On, môj manžel, mi priamo navrhol slobodu, viete, čo to značí? Aby som bola v prípade neúspechu nástrojom v jeho rukách, slovom, aby som ho kryla svojím menom.

- Ale na to sú ešte zákony! Pre takých zaťov je tu námestie Gréve! - zvolal otec Goriot. - Sam by som ho sťal, keby nemali kata.

- Nie, otec, proti nemu niet zákonov. Poviem vám krátko, čo mi vravel, bez vytáčok, ktorými obal'oval svoje slová: "Alebo je všetko stratené a vy nebudete mať ani grajciar, budete na mizine, pretože by som si nemohol vybrať inú osobu za spoluvinníčku okrem vás, alebo mi dovolíte úspešne skončiť moje podujatia." Je to jasné? Ešte na mňa dá. Moja česť mu dodáva istoty; vie, že mu ponechám jeho majetok a že sa uspokojím so svojím. Je to nestatočné a zlodejské spoločenstvo, s ktorým musím súhlasiť, lebo ináč vyjdem na mizinu. Kupuje si moje svedomie a platí zaň tým, že ma necháva, ak sa mi to páči, žiť s Eugenom. "Ja ti dovoľujem páchať hriechy, ty ma nechaj páchať zločiny, totiž privádzať chudákov na mizinu!" Je už tá reč dost' jasná? Viete, čo volá robiť obchody? Skúpi holé pozemky na svoje meno, potom na nich dá vystavať domy nastrčenými ľuďmi. Títo ľudia uzavierajú stavebné zmluvy so všetkými podnikateľmi, ktorým platia dlhodobými zmenkami a za nepatrnú sumu sú ochotní vydať kvitanciu môjmu mužovi, takže sa tým stáva majiteľom domov, kým oni sa vyrovnávajú s podvedenými podnikateľmi tým, že ohlásia úpadok. Meno bankového domu Nucingen slúžilo iba na oslnenie úbohých staviteľov. Pochopila som to. I to som pochopila, že Nucingen, aby v prípade potreby dokázal vyplatenie nesmiernych súm, poslal veľké peňažné hodnoty do Amsterdamu, do Londýna, do Neapola a do Viedne. Ako by ste sa ich zmocnili?

Eugene začul úder, otec Goriot asi padol na kolená na dlážku svojej izby.

- Bože môj, čo som ti urobil? Moja dcéra je vydatá na milosť a nemilosť tomu naničhodníkovi, ak bude chcieť, dostane od nej všetko. Odpusť, dcéra moja! - zvolal starec.

- Áno, možno je to aj vaša vina, že som sa dostala na dno priepasti, - povedala Delphine. Máme tak málo rozumu, keď sa vydávame. Či sa vyznáme vo svete, v obchodných veciach, v ľuďoch, v obyčajoch? Otcovia by mali myslieť za nás. Drahý otec, nič vám nevyčítam, odpusťte mi tie slová. Je to len moja vina. Nie, neplačte, otecko, - povedala Delphine a bozkala otca na čelo.

- Ani ty už neplač, Delfinočka moja. Daj sem svoje oči, nech ti ich osuším bozkami. Ale choď, veď ja vezmem rozum do hrsti a rozmotám pradenú obchodných záležitostí, čo tvoj manžel zamotáva.

- Nie, nechajte ma konať, viem, ako naňho. Miluje ma, využijem teda svoju moc nad ním a prinútim ho, aby mi okamžite zaistil nejaký kapitál v pozemkoch. Hádám ho pohnem, aby pod mojím menom kúpil nazad nucingenovský majetok v Alsasku, lipne na ňom. Príďte zajtra iba preskúmať jeho knihy a jeho obchodné záležitosti. Pán Derville sa v obchodných veciach vôbec nevyzná. Nie, zajtra nie! Nechcem sa rozčúliť. Pozajtra bude ples u panej de Beauséant, chcem sa šetriť, aby som bola krásna, svieža, aby som robila česť svojmu drahému Eugenovi ...! Ale poďme si pozrieť jeho izbu!

Vtom na ulici Neuve-Sainte-Geneviève zastal koč a na schodišti bolo počuť hlas panej de Restaud, ako vraví Sylvii:

- Je otec doma? Táto okolnosť našťastie zachránila Eugena, ktorý už zamýšľal hodiť sa na posteľ a tváriť sa, že spí.

- Ach, otec, už vám dakto niečo povedal o Anastasii? - spýtala sa Delphine, len čo rozoznala sestrin hlas. - Zdá sa, že i jej sa doma prihodilo niečo neobyčajné.

- Čo asi? - povedal otec Goriot. - To by už bol môj koniec. Moja úbohá hlava by nevydržala dvojnásobné nešťastie.

- Dobrý deň, otec, - povedala grófka vchádzajúc. - Ach, ty si tu Delphine?

Pani de Restaud akoby bola v pomykove, že sa stretáva so sestrou.

- Dobrý deň, Nasie, - povedala barónka. - Azda sa ti moja prítomnosť tu zdá byť mimoriadna? Ja chodievam k otcovi denne.

- Odkedy?

- Keby si sem chodievala, vedela by si to.

- Nezdieraj do mňa, Delphine! - ozvala sa grófka žalostným hlasom. - Aj tak som veľmi nešťastná, som stratená, úbohý môj otec! Oh, tentoraz načisto stratená!

- Čo sa stalo, Nasie? - zvolal otec Goriot. - Povedz nám všetko, dieťa moje! Ona bledne! Delphine, nože jej pomôž, buď k nej dobrá, budem ťa ešte väčšmi ľúbiť, ak je to vôbec možné!

- Chuderka Nasie, - povedala pani de Nucingen, usádzajúc sestru, - hovor! Máš pred sebou jediné dve osoby, čo ťa budú vždy natoľko milovať, aby ti všetko odpustili. Vidíš, rodinné city sú najistejšie.

Dala jej vdýchnuť soli a grófka sa spamätala.

- To bude moja smrť! - povedal otec Goriot. - No tak, - pokračoval, prehŕňajúc uhlíky, - podťe obe bližšie. Je mi zima. Tak čo sa ti stalo, Nasie? Povedz chytro, umučíš ma na smrť ...

- Nuž, - začala úbohá žena, - môj muž vie všetko. Predstavte si, otec, je to už nejaký čas, spomínate si na tú Maximovu zmenku? No a to nebola prvá. Vyplatila som ich veľa. Začiatkom januára zdal sa mi pán de Trailles veľmi smutný. Nevrazil nič, ale je také ľahké čítať v srdci ľudí, ktorých milujeme, že stačí maličkosť a už niečo tušíte. Napokon, bol zaľúbenejší, nežnejší, akého som ho nikdy predtým nevidela, bola som čoraz šťastnejšia. Úbohý Maxime! V duchu sa so mnou už lúčil, ako mi potom povedal, chcel si prevrtať mozog guľkou! Nakoniec som tak veľmi naliehala, modlikala, dve hodiny som kľáčala pri jeho nohách... až mi povedal, že je dlžen stotisíc frankov. Och, otecko, stotisíc frankov! Zošalela som. Vy ste už peniaze nemali, všetko som premárnila.

- Nie, - povedal otec Goriot, - nebol by som ti ich mohol dať, ibaže by som ich bol išiel ukradnúť. Ale bol by som išiel, Nasie, pôjdem!

Po týchto slovách, ktoré zazneli chmúrne ako chrapot umierajúceho a ktoré prezrádzala smrteľný zápas otcovského citu potláčaného až do nemohúcnosti, obe dcéry sa na chvíľu odmlčali. Aké sebeckto by bolo zostalo chladné pri tomto výkriku zúfalstva, ktoré tak ako kameň hodený do priepasti odhaľuje jeho hĺbku?

- Ja som si ich zadovážila, otec, použijúc to, čo mi nepatrilo, - povedala grófka a zaliali ju slzy.

Delphinu to dojalo a rozplakala sa tiež, položiť si hlavu na sestrinu šiju.

- Tak je teda všetko pravda! - povedala jej. Anastasie sklonila hlavu, pani de Nucingen ju vzala celú do náručia a nežne ju bozkala, pritisla si ju na srdce a povedala:

- Tu ťa budeme vždy milovať a nikdy súdiť.

- Anjeliky moje, - povedal Goriot slabým hlasom, - prečo ste sa museli zmieriť až v nešťastí?

- Aby som zachránila Maximovi život, napokon, aby som zachránila aj celé svoje šťastie, - pokračovala grófka, posmelená dôkazmi vrelej a oddanej lásky, - zanesla som úžerníkovi, ktorého poznáte, tomu výplodu pekla, ktorého nič neobmäkčí, pánu Gobseckovi, rodinné diamanty, na ktorých pán de Restaud tak lipne, jeho i moje, všetko, a predala som ich. Predala! Chápete? On bol zachránený! Ale so mnou je koniec. Restaud sa všetko dozvedel.

- Od koho? Ako? Nech ho zabijem! - skríkol otec Goriot.

- Včera ma dal zavolať do svojej izby. Išla som ... "Anastasie," povedal mi hlasom... (ó, ten hlas stačil, všetko som uhádla), "kde máte svoje diamanty?" - "Mám ich u seba." - "Nie," povedal a hľadel na mňa. "Sú tamto. Na mojom bielizníku." A ukázal mi skrinku, ktorú bol prikryl vreckovkou. "Viete, odkiaľ sa sem dostali?" spýtal sa ma. Padla som mu k nohám... plakala som a spytovala som sa, akou smrťou si žiada, aby som zomrela.

- Ty si niečo také povedala? - zvolal otec Goriot. - Doparoma, ak niekto jednej alebo druhej z vás ublíži, kým ja budem nažive, môže si byť istý, že ho pomaly upálím! Áno, roztrhnem ho ako ...

Otec Goriot sa odmlčal, slová sa mu zadržli v hrdle.

- Nakoniec, moja drahá, požiadal ma o niečo oveľa horšie, ako je smrť. Nech nebesia chránia každú ženu čo len vypočuť to, čo som vtedy počula ja!

- Ja toho človeka zabijem, - povedal otec Goriot pokojne. - Ale má iba jeden život, a on je mi dlžný dva. A čo vlastne? - pokračoval, pozerúc na Anastasiu.

- Nuž, - pokračovala grófka po chvíli, - díval sa na mňa a povedal mi: "Anastasie, pochovám to všetko, zostaneme spolu, máme deti. Nezabijem pána de Trailles, mohol by som ho zabiť, a keby som sa ho chcel ináč zbaviť, mohol by som naraziť na ľudskú spravodlivosť. Zabiť ho vo vašom náručí, to by zneuctilo deti. Ale aby ste sa nemuseli dívať ani na záhubu svojich detí, ani ich otca, ani mňa, mám dve podmienky. Odpovedzte: Je niektoré z detí moje?" Povedala som: "Áno."

"Ktoré?" spýtal sa. "Ernest, náš najstarší."

"Dobre," povedal. "A teraz mi prisahajte, že ma v jednom poslušnete." Prisahala som, Podpíšete predaj svojich majetkov, keď vás o to požiadam."

- Nepodpisuj! - skríkol otec Goriot. - Nikdy také niečo nepodpisuj! Ej, ej, pán Restaud. nevíete, čo je to urobiť ženu šťastnou, ona si ide hľadať šťastie ta, kde je, a vy ju potom trescete za svoju hlúpu neschopnosť...? Ale ešte som tu ja, počkať, ešte sa so mnou stretnete. Nasie, buď spokojná. Jemu teda záleží na dedičovi! Dobre, dobre. Ja mu polapím syna, ktorý, hrom do toho, je mojím vnukom. Ľahko si to chlapča nájdem! Umiestním ho vo svojej dedine, budem sa o neho starať, buď celkom pokojná. Ja tú obludu prinútim kapitulovať, keď mu poviem: "A teraz my dvaja! Ak chceš svojho syna, vráť mojej dcére majetok a nechaj ju žiť, ako sa jej páči!"

- Otec môj!

- Áno, tvoj otec! Ach, ja som pravý otec. Nech ten čudácky veľmož netrýzni moje dcéry. Sto hrmených! Nevíem, čo to mám v žilách. Azda tigriu krv, najradšej by som tých dvoch chlapcov roztrhal. Ó, deti moje! Takto teda žijete? To bude moja smrť ... Čože sa s vami stane, keď tu raz nebudem? Otcovia by mali žiť tak dlho ako ich deti. Bože môj, ako je ten svet zle usporiadaný! A predsa máš aj ty syna, podľa toho, čo nám hovoria. Mal by si zabrániť, aby sme trpeli vo svojich deťoch. Akože, anjeliky moje, iba vašim bolestiam vďačím za vašu prítomnosť? Dávate mi poznávať iba svoje slzy. Ved' hej, máte ma rady, vidím to. Príďte, príďte sa ku mne vyžalovať, moje srdce je veľké, všetko pojme. Áno, mohli by ste ho celé

prebodať, z jeho rozrytých rán sa utvorí zasa len otcovské srdce. Chcel by som vziať na seba všetky bolesti, trpieť za vás. Ach, keď ste boli maličké, boli ste veľmi šťastné...

- Iba vtedy nám bolo dobre, - povedala Delphine. - Kde sú tie časy, keď sme sa spúšťali po vreciach vo veľkej sypárni?

- Otec môj, to nie je všetko, - pošepla Anastasie Goriotovi, ktorý vyskočil. - Nedostala som za diamanty stotisíc frankov. Maxima súdne stíhajú. Prichodí nám zaplatiť už len dvanásťtisíc frankov. Sľúbil mi, že bude rozumný, že už nebude hrať. Nemám už na svete nič okrem jeho lásky a pridraho som ju zaplatila, umrela by som, keby som ju stratila. Obetovala som jej majetok, česť, pokoj, deti. Och, postarajte sa aspoň, aby Maxime zostal na slobode, vážený, aby sa mohol pohybovať v spoločnosti, kde si už bude vedieť získať postavenie. Teraz mi je zaviazaný už iba za šťastie, máme deti, ktoré by zostali bez majetku. Všetko bude stratené, ak ho uväznia v Saimte-Pélagie.

- Nemám už peniaze, Nasie. Nič, nič už nemám! To je koniec sveta. Och, svet sa zrúti, to je isté. Odíďte, zachráňte sa! Ach, mám ešte strieborné spony, šesť príborov, prvé, čo som v živote mal. Napokon, mám už iba tritisíc dvesto frankov doživotného dôchodku...

- A čo ste urobili so svojim stálym dôchodkom?

- Predal som ho a vyhradil som si tento skromný príjem na svoje potreby. Potreboval som dvanásťtisíc frankov, aby som zariadil Filine byt.

- U teba, Delphine? - spýtala sa pani de Restaud sestry.

- Och, čo na tom záleží? - pokračoval otec Goriot. - Dvanásťtisíc frankov sa už spotrebovalo.

- Už chápem, - povedala grófká. - Pre pána de Rastignac. Ach, úbohá Delphine, zastaň. Pozri, kam som dospela ja.

- Moja drahá, pán de Rastignac je mladý muž neschopný priviesť na mizinu svoju milenkú.

- Ďakujem, Delphine...! V kritickej situácii, v akej sa teraz nachodím, očakávala som od teba niečo iné; ale ty si ma nikdy nemala rada.

- Ba hej, má ťa rada, Nasie! - zvolal otec Goriot. - Pred chvíľkou mi to povedala. Rozprávali sme sa o tebe, tvrdila, že ty si krásna a ona je len pekná.

- Ona, - zopakovala grófká, - ona je chladná krásna.

- Aj keby to tak bolo, - ozvala sa Delphine a celá očervenela, - ako si sa ty zachovala voči mne? Zaprela si ma, dala si predom mnou zavrieť dvere všetkých domov, kam som túžila ísť, napokon, nepremeškala si ani jednu príležitosť spôsobiť mi bolesť. A či som ja chodila ako ty drankat' od chudáka otca tisícku za tisíckou, jeho majetok, či som ho ja vohnala do položenia, v akom je teraz? To je tvoja robota, sestra moja. Ja som sa s otcom stretala, ako som len mohla, neukázala som mu dvere a nechodila som mu lízať ruky, keď som ho potrebovala. Ani som nevedela, že tých dvanásťtisíc frankov použil pre mňa. Ja mám čisté svedomie, ty to vieš. Napokon, keď mi otecko dával dary, nikdy som o ne nežobrala.

- Bola si šťastnejšia ako ja: pán de Marsay bol bohatý, veď o tom niečo vieš. Bola si vždy podlá ako zlato. Zbohom, nemám ni sestru, ani ...

- Čuš, Nasie! - skríkol otec Goriot.

- Iba taká sestra ako ty môže omáľať to, čomu svet už neverí, si netvor! - povedala jej Delphine.

- Deti, deti, čušte, lebo sa pred vami zmárnim.

- Dobre, Nasie, odpúšťam ti, - pokračovala pani de Nucingen, - si nešťastná. Som lepšia ako ty. Povedať mi niečo také vo chvíli, keď som sa cítila schopná všetkého, len aby som ti pomohla, ešte aj vstúpiť do izby svojho muža, čo by som neurobila ani pre seba, ani pre ... To je celkom v súlade so všetkým, čím si sa proti mne prehrešovala do svojich deviatich rokov.

- Deti, deti, bozkajte sa! - povedal otec. - Veď ste dva anjeliky.

- Nie, nechajte ma! - zvolala grófka, ktorú otec objal, ale tá sa mu prudko vytrhla z náručia.

- Nemá so mínou ani toľko zľutovania, ako by mal môj muž. A pritom by človek povedal, že je stelesnením všetkých cností!

- Je mi milšie, keď si ľudia myslia, že som dlžná pánovi de Marsay, ako keby som sa musela priznať, že pán de Trailles ma stojí vyše dvestotisíc frankov, - odvetila pani de Nucingen.

- Delphine! - skríkla grófka a vyskočila proti nej.

- Vravím ti pravdu, keď ma ohováraš, - odpovedala barónka chladne.

Otec Goriot priskočil, zadržal grófku a rukou jej zakryl ústa, aby nemohla dohovoriť.

- Preboha, otec, čoho ste sa to dnes ráno dotýkali? - spýtala sa Anastasie.

- Veru hej, to je moja chyba, - povedal chudák otec, utierajúc si ruky o nohavice. - Ale nevedel som, že prídete, sťahujem sa.

Bol šťastný, že na seba privrátil výčitku, aj dcérin hnev.

- Ach, - pokračoval, sadajúc si, - srdce mi puká. Umieram, deti moje! V lebke mi vrie, akoby som v nej mal oheň. Buďte k sebe milé, majte sa rady. Veď ma do hrobu donesiete. Delphine, Nasie, pozrite, obidve ste mali pravdu, aj ste pravdu nemali. Pozri, Dedel, - pokračoval, upierajúc na barónku oči plné slz, - potrebuje dvanásťtisíc frankov, pohľadajme ich. Nezazerajte tak na seba. (Klesol pred Delphine na kolená.) - Požiadaj ju o prepáčenie, urob mi tú radosť, - pošepol jej do ucha, - pozri, ona je nešťastnejšia.

- Úbohá Nasie, - povedala Delphine, vydesená divým a šialeným výzorom, čo bolesť vyryla na otcovej tvári, - nemala som pravdu, bozkaj ma ...

- Ach, to je balzam na moje srdce, - zvolal otec Goriot. - Kde však nájsť dvanásťtisíc frankov? Že by som sa ponúkol ako zástupca?

- Ach, otec, - vraveli naraz obe dcéry, obklopiac ho, - nie, nie!

- Boh vás odmení za túto myšlienku, náš život by na to vôbec nestačil, či nie tak Nasie? - pokračovala Delphine.

- A potom, úbohý otec, bola by to iba kvapka vody, - poznamenala grófka.

A či sa vlastnou krvou nedá nič podniknúť? - zvolal zúfalý starec. - Telom, dušou sa oddám tomu, kto ťa zachráni, Nasie! Niekoho kvôli nemu zabijem. Urobím to ako Vautrin, pôjdem na galeje. Ja ...

Zarazil sa ako zasiahnutý bleskom.

- Už nemám vôbec nič! - povedal a trhal si vlasy. - Keby som vedel, kde mám ísť kradnúť; ale ešte aj na to ťažko nájsť príležitosť. A potom, vyrabovať banku, na to by bolo treba ľudí a času. A tak musím zomrieť, neostáva mi iné len zomrieť. Áno, nie som už na nič súci, už nie som otcom, nie! Ona ma prosí, ona ma potrebuje, a ja, bedár, ja nič nemám. Tak ty si vykonal doživotný dôchodok, starý lotor, hoci si mal dcéry! Ty ich teda neľúbiš? Zdochni, zdochni ako pes, veď aj si pes! Áno, som menej ako pes, pes by sa tak nezachoval! Ó, moja hlava ... vrie to v nej!

- Ale, otecko, - zvolali obe mladé ženy a obstali ho, aby mu zabránili búšiť hlavou o múr, - buďte predsa rozumný!

Vzlykal. Preľaknutý Eugene vzal zmenku podpísanú Vautrinovi, ktorej kolok pripúšťal oveľa vyššiu sumu, opravil na nej číslicu, urobil z nej tak riadnu zmenku na dvanásťtisíc frankov v Goriotov prospech a vošiel.

- Tu sú vaše peniaze, madame, - povedal a podával jej papier. - Spal som, váš rozhovor ma prebudil, tak som sa dozvedel, čo som dlžen pánu Goriotovi. Tu je, listina, ktorú môžete speňažiť, svedomite ju zaplatím.

Grófka držala v ruke papier a ani sa nepohla.

- Delphine, - povedala bledá a trasúc sa od hnevu, zlosti a zúrivosti, - bola by som ti všetko odpustila, boh mi je svedkom, ale toto! Akože, ten pán bol tu, ty si o tom vedela! Takto podlo si sa mi pomstila, dovolila si, aby som mu odhalila svoje tajomstvo, svoj život, život svojich detí, svoju pomstu, svoju česť! Chod', už si pre mňa ničím, nenávidím ťa, budem ti škodiť zo všetkých síl, budem...

Od hnevu sa jej zasekla reč a v hrdle jej vyschlo.

- Veď je to môj syn, naše dieťa, tvoj brat, tvoj záchranca! - kričal otec Goriot. - Objím ho, Nasie! Pozri, ja ho objímam, - pokračoval, stískajúc Eugena priam zúriivo. - Ó, dieťa moje! Budem ti viac ako otec, budem ti rodina. Chcel by som byť bohom, vesmír by som ti položil k nohám. Veď ho bozkaj, Nasie! To nie je človek, to je anjel, ozajstný anjel.

Nechajte ju, otec, v tejto chvíli nie je pri rozume, - povedala Delphine.

- Nie som pri rozume! Nie som pri rozume? A ty vari si? - spýtala sa pani de Restaud.

- Deti moje, zomriem, ak neprestanete, - kričal stavec a klesol na posteľ, akoby ho zasiahla guľka. ‚Ony ma zabíjajú!‘ vravel si v duchu.

Grófka pozrela na Eugena, ktorý zostal stáť nehybne, ohúrený prudkosťou tej scény.

- Pane...? - povedala mu, spytujúc sa pohybom, hlasom a pohľadom zároveň a nestarajúc sa o otca, ktorému Delphine chytro rozopínala vestu.

- Madame, zaplatím a budem mlčať, - odpovedal, nečakajúc na dopovedanie otázky.

- Ty si otca zabila, Nasie! - povedala Delphine sestre, ktorá práve náhlivo odchádzala, a ukázala na zamdletého starca.

- Rád jej odpúšťam, - povedal starček, otvoriac oči, - jej polozenie je strašné a poplietlo by aj najlepšiu hlavu. Poteš Nasiu, buď k nej láskavejšia, sľúb to svojmu úbohému zomierajúcemu otcovi, - žiadal Delphinu, stískajúc jej ruku.

- Čo je vám? - spytovala sa celá vystrašená.

- Nič, nič, - odpovedal otec, - to prejde. Akoby mi čosi zvieralo čelo, možno migréna...

Vtom sa grófka vrátila a vrhla sa otcovi k nohám:

- Odpusťte! - zvolala.

- No len no, - povedal otec Goriot, - teraz ma ešte väčšmi zarmucuješ.

- Pane, - povedala grófka Rastignacovi s očami zaliatymi slzami, - bola som nespravodlivá z bolesti. Budete mi bratom? - pokračovala a podala mu ruku.

- Nasie, - povedala jej Delphine, objímajúc ju, - moja milá Nasie, zabudnime na všetko!

- Nie, - odvetila, - ja si to zapamätám!

- Anjeliky moje, - zvolal otec Goriot, - dvíhate clonu, čo som mal na očiach, váš hlas mi vracia vedomie. Prítúľte sa k sebe ešte raz. Tak čo, Nasie, zachráni ťa tá zmenka?

- Dúfam. Počujte, otecko, podpísali by ste sa na ňu?

- Som ja len hlupák, také niečo zabudnúť! Ale prišlo mi zle, Nasie, nezazlievaj mi to. Odkáž mi potom, že už máš po starosti. Nie, prídem sám. Ale nie, nepôjdem, tvojho muža nemôžem ani vidieť, naskutku by som ho zabil. No ak pôjde o prevod tvojho majetku, budem pri tom. Choď rýchle, dieťa moje, a pričíň sa, aby Maxime zmúdreľ.

Eugena to ohromilo.

- Úbohá Anastasie bola vždy prudká, - povedala pani de Nucingen - ale má dobré srdce.

- Vrátila sa iba kvôli podpisu, - pošepol Eugene Delphine do ucha.

- Myslíte?

- Bol by som radšej, keby som si to nemusel myslieť. Majte sa pred ňou na pozore, - povedal a zdvihol oči, akoby chcel zveriť bohu myšlienky, čo sa neodvažoval vysloviť.

- Áno, bola vždy trochu komediantka, a chudák otec sa dá zakaždým nachytať na jej pretváрку.

- Ako sa cítite, milý otec Goriot? - spýtal sa Rastignac starca.

- Chce sa mi spať, - odpovedal.

Eugene pomohol Goriotovi ľahnúť si. Potom, keď už dobráčik zaspal, držiac Delphinu za ruku, dcéra odišla.

- Do videnia dnes večer v Talianskom divadle, - povedala Eugenovi, - a povieš mi, ako sa mu vodí. Zajtra sa, pane, presťahujete. Pozrime si vašu izbu... Ó, aká hrôza! - riekla, vstupujúc do nej. - Ale vy ste bývali ešte horšie ako môj otec. Eugene, pekne si sa zachoval. Lúbila by som vás ešte väčšmi, keby to bolo možné; ale, dieťa moje, ak chcete zbohatnúť, nesmiete takto vyhadzovať oblokom dvanásťtisíc frankov. Gróf de Trailles je hráč. Sestra to nechce vidieť. Mal si tých dvanásťtisíc frankov zohnať tam, kde vie prehrávať alebo vyhrávať hory zlata.

Zastonanie ich prinútilo vrátiť sa k otcovi Goriotovi, ktorý zdanlivo spal; ale keď sa obaja milenci priblížili, počuli tieto slová:

- Nie sú šťastné!

Či už spal alebo bdel, prízvuk tej vety tak zasiahol srdce jeho dcéry, že pristúpila k biednemu lôžku, na ktorom otec ležal, a bozkala ho na čelo. Otvoril oči a povedal:

- To je Delphine!

- Tak akože ti je? - spýtala sa.

- Dobre, vrael. - Neznepokojuj sa, zaraz vstanem. Chod'te, chod'te, deti moje, buďte šťastné}

Eugene odprevadil Delphinu až domov; ale znepokojený stavom, v akom zanechal Goriota, odmietol s ňou večerať a vrátil sa do domu Vauquerovej. Otec Goriot už bol hore a práve sa chystal zasadnúť za stôl. Bianchon si sadol tak, aby mohol pozorovať cestovinárovu tvár. Keď študent videl, ako berie do ruky chlieb a privoniava k nemu, aby posúdil, z akej múky je upečený, všimol si, že v tomto pohybe celkom chýba niečo, čo by sa dalo nazvať uvedením si výkonu, a urobil nič dobré neveštiaci posunok.

- Nože si pod' sadnúť ku mne, pán asistent od Cochina, - vrael Eugene.

Bianchon sa preniesol k nemu tým ochotnejšie, že sa dostal bližšie k starému nájomníkovi.

- Čo mu je? - spýtal sa Rastignac.

- Ak sa nemýlim, je strašne vzrušený. Musel prežiť niečo mimoriadne, zdá sa mi, že mu hrozí okamžitá porážka. Hoci spodná časť jeho tváre je dosť pokojná, vrchné črty sa mu proti jeho vôli sťahujú k čelu, pozri! Potom oči má vo zvláštnom stave, prezrádzajúcom výron krvi do mozgu. Či nevyzerajú, akoby boli plné jemného prachu! Zajtra ráno budem vedieť viac.

- Bol by na to nejaký liek?

- Nijaký. Možno by sa dala smrť oddialiť, keby sa našiel prostriedok, ktorým by sa obmedzila reakcia na jeho končatiny, na nohy; no ak zajtra večer príznaky nezmiznú, chudák starček je stratený. Vieš azda, čo vyvolalo jeho chorobu? Iste prežil nejaký otras, ktorému jeho duch podľahol.

- Áno, - povedal Rastignac, rozpamätajúc sa, ako obe dcéry bez prestania búšili do jeho otcovského srdca.

„Delphine, tá aspoň otca ľúbi,“ povedal si Eugene. Večer v Talianskom divadle bol Rastignac opatrný, aby paniu de Nucingen nepoľakal.

- Neznepokojte sa, - odpovedala na Eugenove prvé slová, - otec je silný. Lenže dnes ráno sme ho trochu rozrušili. Ide o naše majetky, viete si predstaviť rozsah takého nešťastia? Už by som nežila, keby ma vaša láska nebola urobila necitlivou voči tomu, čo by mi predtým bolo spôsobilo smrteľnú úzkosť. Dnes už pre mňa jestvuje iba jediná obava, jediné nešťastie, totiž strata lásky, ktorá mi dala pocítiť radosť zo života. Okrem toho citu je mi všetko ľahostajné, nič iné na svete už nemilujem. Vy ste pre mňa všetkým. Ak sa cítim šťastná, že som bohatá, je to preto, aby som sa vám väčšmi páčila. Na svoju hanbu som väčšmi milienka, ako dcéra. Prečo? Neviem. Celý môj život je vo vás. Otec mi dal srdce, ale vy ste ho rozbúšili. Nech ma odsudzuje hoci celý svet, čo mi na tom záleží, ak vy, ktorý nemáte právo mi to zazlievať, odpúšťate mi previnenia, ku ktorým ma vedie neodolateľný cit lásky. Pokladáte ma za zvrhlú dcéru? Och, nie, nemožno neľúbiť takého dobrého otca, ako je náš. No či som mohla zabrániť, aby konečne nevidel prirodzené následky našich neblahých manželstiev? Prečo im nezabránil? Či nemal uvažovať za nás? Dnes, viem to, trpí práve tak ako my; ale čo môžeme urobiť? Tešiť sa? Nijako by sme ho nepotešili. Naša rezignácia by mu spôsobila viacej bolesti než naše výčitky a nariekanie. V živote bývajú situácie, v ktorých všetko je plné horkosti.

Eugene ostal mlčky, dojatý nežnosťou prirodzeného výrazu ozajstného citu. Ak aj sú Parížanky často falošné, spité márnomyseľnosťou, sebecké, koketné, chladné, ak ľúbia naozaj, obetujú viac citov svojim vášňam ako iné ženy; vedia sa vysoko povzniesť nad svoje malicherné sklony a stávajú sa vznešenými. Okrem toho bol Eugene prekvapený, s akou hĺbkou a ako rozumne žena posudzuje najprirodzenejšie city, keď ju vašeň, ktorá má práve prednosť, od nich oddeľuje a vzdďľuje. Paniu de Nucingen zarazilo Eugenovo mlčanie.

- Na čo myslíte? - spýtala sa ho.

- Načúvam ešte tomu, čo ste mi povedali. Doteraz som si myslel, že vás milujem väčšmi ako vy mňa.

Usmiala sa a usilovala sa ovládnuť radosť, ktorú pocítila, aby rozhovor udržala v patričných medziach. Ešte nikdy nepočula rozochvené vyznanie mladistvej, úprimnej lásky. Ešte niekoľko slov a nebola by sa už ovládla.

- Eugene, - zmenila tému rozhovoru, - vy teda neviete, čo sa deje? Celý Paríž bude zajtra u panej de Beauséant. Rochefidovca a markíz d'Ajuda sa dohodli, že nič nerozhýria; ale kráľ zajtra podpíše manželskú zmluvu, a chudera vaša sesternica ešte nič nevie. Nebude sa už môcť vymaniť z povinnosti prijímať hostí, a markíz na jej ples nepríde. Každý hovorí len o tejto udalosti.

- A spoločnosť sa zabáva na takej podlosti a kochá sa v nej! Či neviete, že pani de Beauséant sa utrúpi?

- Nie, - usmiala sa Delphine, - vy také ženy nepoznáte. Ale príde k nej celý Paríž, i ja tam budem! A za toto veľké šťastie vďačím práve vám.

- A nie je to azda planý chýr, akých toľko koluje po Paríži? - spýtal sa Rastignac.

- Zajtra sa dozvieme pravdu.

Eugene sa nevrátil do vauquerovského domu. Nevedel si odoprieť, aby sa nepokochal svojím novým bytom. Ak včera musel opustiť Delphinu o jednej po polnoci, opustila ho dnes Delphine okolo druhej, aby sa vrátila domov. Na druhý deň spal dosť dlho a okolo poludnia čakal na paniu de Nucingen, ktorá sa s ním prišla naobedovať. Mladí ľudia tak dychtيا po takomto čarovnom šťastí, že Rastignac takmer zabudol na otca Goriota. Pre Eugena to bol ozajstný sviatok zvykať si na každú tú elegantnú vec, čo mu patrila. A bola tu pani de Nucingen a dodávala tomu všetkému novú hodnotu. Jednako, okolo štvrtej si obaja milenci zmysleli na otca Goriota, spomenuli si, aké šťastie si sľuboval, až príde bývať do tohto domu. Eugene poznamenal, ak je starček chorý, že ho treba urýchlene preniesť, opustil Delphinu a ponáhlal sa do vauquerovského domu. Ani otec Goriot, ani Bianchon neboli pri stole.

- Nuž, - povedal mu maliar, - otca Goriota porazilo. Je pri ňom Bianchon. Starček videl jednu zo svojich dcér, grófkú de Restaud. Potom chcel vyjsť a choroba sa mu zhoršila. Spoločnosť príde o jednu zo svojich najkrajších ozdôb.

Rastignac sa rozbehol ku schodišťa.

- Počujte, pán Eugene!

- Pán Eugene, milost'pani vás volá! - kričala Sylvie.

- Pane, - povedala mu vdova, - pán Goriot a vy ste mali odísť pätnásteho februára. A od pätnásteho minuli už tri dni, dnes máme osemnásteho; budete mi musieť zaplatiť za celý mesiac za seba i za neho; no ak sa mi za otca Goriota zaručíte, vaše slovo mi postačí.

- Prečo? Vari nemáte dôveru?

- Dôveru! Ak by starček nebol pri zmysloch a zomrel, jeho dcéry by mi nedali ani len grajciar a celá jeho pozostalosť nemá cenu ani desať frankov. Dnes ráno odniesol svoje posledné príbory, neviem, prečo. Ešte sa i vyobliekal ako mládenec. Nech mi boh odpustí, ale myslím, že sa aj napudroval, videl sa mi omladnutý.

- Ručím za všetko, - povedal Eugene, chvejúc sa hrôzou a predvídajúc katastrofu.

Vyšiel po schodoch k otcovi Goriotovi. Starec ležal na posteli a Bianchon bol pri ňom.

- Dobrý deň, otec, - povedal Eugene.

Starček sa na neho slabučko usmial, obrátil k nemu sladké oči a spýtal sa:

- Ako sa jej vodí?

- Dobre. A vám?

- Zbaví.

- Neunúvaj ho, - povedal Bianchon a odtiahol Eugena do kúta.

- Tak čo? - spýtal sa Rastignac.

- Len zázrak by ho mohol zachrániť. Došlo k seróznemu výronu krvi, dal som mu horčičné náplasti; našťastie ich cíti, teda účinkujú.

- Možno ho previezť?

- Vylúčené. Musíme ho nechať tu, chrániť ho pred akýmkoľvek pohybom a vzrušením ...

- Milý Bianchon, - vravel Eugene, - my dvaja ho budeme opatrovať.

- Už som dal zavolať primára našej nemocnice.

- No a?

- Vyjadri sa zajtra večer. Sľúbil mi, že príde po skončení dennej služby. Na nešťastie ten starigáň vyviedol dnes ráno neopatrnosť, ktorú nechce vysvetliť. Je tvrdohlavý ako mulica. Keď mu niečo hovorím, tvári sa, že nepočuje a spí, aby mi nemusel odpovedať; alebo zas, ak má oči otvorené, začne stenať. Nad ránom odišiel z domu, bol peši v Paríži, nevedno kde. Odniesol všetko, čo mal cenné, bol za nejakým prekliatym kšeftom a presilil sa! Bola tu jedna z jeho dcér.

- Grófká? - spýtal sa Eugene. - Vysoká brunetka so živými, výrazne krojenými očami, s peknou nôžkou a hybkou postavou?

- Hej.

- Nechaj ma s ním chvíľu samého, - povedal Rastignac. - Vyspovedám ho, mne povie všetko.

- Pôjdem sa zatiaľ navečerať. Len ho priveľmi nerozčuľuj, máme ešte akú-takú nádej.

- Neboj sa.

- Zajtra sa budú dobre zabávať, - povedal otec Goriot Eugenovi, keď osameli. - Idú na veľký bál.

- Čo ste to dnes ráno robili, otecko, že je vám teraz večer tak zle a musíte zostať v posteli?

- Nič.

- Bola tu Anastasia? - spýtal sa Rastignac.

- Hej, - odpovedal otec Goriot.

- No a? Nič predom mnou nezatajujte! Čože zasa od vás chcela?

- Ach, - pokračoval, zbierajúc sily, aby mohol vravieť, - bola veľmi nešťastná, veru tak, dieťa moje! Od toho prípadu s diamantmi nemá Nasie ani halier. Objednala si na tento ples zlatom pretkávané šaty, ktoré jej iste pristanú ako šperk. Krajčírka, taká naničhodnica, nechcela jej poskytnúť úver, a tak jej chyžná zaplatila tisíc frankov závdavku. Chudinka Nasie, kam sa až dostala! Zlomilo mi to srdce. No keď chyžná videla, že Restaud Nasii nedôveruje, zľakla sa, že príde o svoje peniaze, dohovorila sa s krajčírkou, aby jej vydala šaty, iba keď jej tých tisíc frankov vráti. Ples je zajtra, šaty sú hotové. Nasie je celá zúfalá. Jej manžel chce, aby na ten ples išla a celému Parížu ukázala diamanty, lebo sa povráva, že ich predala. Vari môže povedať tomu netvorovi: "Som dlžná tisíc frankov, zaplatíte ich?" Nemôže. Ja som to pochopil. Jej sestra Delphine pôjde v nádherných šatách. Anastasie nesmie zaostať za mladšou sestrou. A tak sa, chudá, rozplýva v slzách! Bol som včera taký ponížený, že som nemal tých dvanásťtisíc frankov, a bol by som dal zvyšok svojho biedneho života, aby som mohol zmyť tú vinu. Vidíte, mal som silu všetko znášať, ale keď mi naposledy chýbali peniaze, puklo mi z toho srdce. Och, och, dlho som rozmýšľal, vyobliekal som sa, vyparádil; predal som príbory a spony za šesťsto frankov, potom som dal doživotný dôchodok apikovi Gobseckovi do zálohu za štyristo frankov naraz splatných, a to na celý rok. No čože, budem ešte iba chlieb! Stačilo mi to, keď som bol mladý, pôjde to aj teraz. Aspoň bude mať tá moja Nasie krásny večer. Bude vystrojená, mám tisícfrankovku tuná pod poduškou. A blaží ma, že mám pod hlavou to, čo zakrátko urobí radosť úbohej Nasii. Bude môcť vyhodiť tú zlú Victoriu. Kto to kedy videl, aby služobníctvo nemalo dôveru k svojim pánom! Zajtra mi bude dobre, Nasie príde o desiatej. Nechcem, aby si mysleli, že som chorý, nešli by na ples, opatrovali by ma, Nasie ma zajtra vybozkáva ako vlastné dieťa, jej láskame ma uzdraví. Napokon, či by som nebol minul tisíc frankov u lekárnik? Radšej ich dám svojej zázračnej lekárke, svojej Nasii. Aspoň ju poteším v jej biednom položení. To aspoň zmyje moju vinu, že som sa doživotne poistil. Ona je na dne priepasti, a ja už nie som dost silný, aby som ju odtiaľ vytiahol. Och, začnem znova obchodovať. Zájdem do Odesy a nakúpim tam zrna. Obilie je tam tri razy lacnejšie ako u nás. Ak je aj dovoz zbožia v pôvodnom stave zakázaný, tí dobrodinci, čo robia zákony, nepomysleli zakázať výrobu, pri ktorej je zbožie základom. Ha, ha... ja som na to prišiel dnes ráno! Na škrobe sa dá pekne zarobiť. „Zbláznil sa,“ povedal si Eugene, dívajúc sa na starca.

- No tak, zostaňte ticho ležať, nehovorte už...

Keď sa Bianchon vrátil, Eugene sa zišiel navečerať. Potom obaja celú noc striedavo opatrovali chorého; jeden sa zapodieval pritom čítaním lekárskeho kníh, druhý písaním listov matke a sestram. Na druhý deň príznaky, ktoré sa u chorého prejavili, boli podľa Bianchona priaznivým znamením; bola však potrebná ustavičná starostlivosť, ktorej boli schopní iba tí dvaja študenti; pravda, ak by sa to všetko malo vyrozprávať, bolo by nemožné nekompromitovať vtedajšiu terminológiu. Popri pijaviciach, ktoré prikladali starčekovi na

vychudnuté telo, dávali mu obklady, kúpali mu nohy; to všetko boli zákroky, pri ktorých bolo treba sily aj oddanosti oboch mladých ľudí.

Pani de Restaud neprišla; po peniaze si poslala sluhu.

- Myslel som, že príde sama. Ale nič to zato, bola by sa iba znepokojila. - povedal otec a akoby bol rád, že našiel ospravedlnenie.

O siedmej večer Thérèse priniesla list od Delphiny:

Čože to robíte, priateľ môj? Len čo ste ma začali milovať, už ma aj zanedbávate? V dôverných rozhovoroch od srdca k srdcu prejavili ste priveľmi krásnu dušu, takže iste patríte k tým, čo zostávajú navždy verní, keď vidia, koľkými odtienkami môže prejsť láska. Ako ste to povedali, načúvajúc Mojžišovej modlitbe: „Pre jedných je to ustavične tá istá nota; pre druhých je to nekonečnosť hudby!“ Pamätajte na to, že dnes večer Vás čakám, aby sme išli na ples panej de Beauséant. Svadobná zmluva pána d'Ajuda bola dnes podpísaná pri kráľovskom dvore a úbohá vikomtesa sa to dozvedela až o druhej hodine. Celý Paríž sa k nej zbehne, tak ako ľud zaplní námestie Gréve, keď sa tam má konať poprava. Nie je to strašné ísť sa dívať, či tá žena skryje svoju bolesť, či bude vedieť pokojne umrieť? Nešla by som ta, milý priateľ, keby som už u nej bola bývala; ale ona už akiste nebude prijímať, a tak všetko úsilie, ktoré som vynaložila, bolo by zbytočné. Ináč, idem ta aj kvôli Vám. Čakám Vás. Ak u mňa nebudete do druhej, neviem, či Vám prepáčim takú zradu.

Rastignac vzal pero a takto odpovedal:

Čakám lekára, aby som sa dozvedel, či Váš otec zostane nažive. Zomiera. Prinesiem Vám výrok a bojím sa, aby to nebol výrok smrti. Uvidíme, či budete môcť ísť na ples. Tisíc bozkov.

Lekár prišiel o pol deviatej; jeho mienka nebola síce priaznivá, no nemyslel, že by hrozila smrť. Predpovedal striedavé zlepšovanie a zhoršovanie, od ktorých bude závisieť starcov život.

- Bolo by lepšie, keby zomrel náhle, - boli lekárove posledné slová.

Eugene zveril otca Goriota Bianchonovi a šiel panej de Nucingen oznámiť smutnú správu, ktorá podľa jeho náhľadu na rodinné povinnosti mala vylúčiť akúkoľvek zábavu.

- Povedzte jej, aby sa len zabávala, - zvolal za ním otec Goriot, ktorý vyzeral, akoby spal, ktorý sa však zrazu, keď Rastignac odchádzal, vzpriamil na posteli.

Mladý muž sa zjavil pred Delphinou sklúčený bolesťou a našiel ju už učesanú, obutú, mala si už len obliecť plesové šaty. No ako posledné ťahy štetca, ktorými maliari dokončievajú svoje obrazy, tak aj posledné prípravy si vyžadovali viacej času než nanosenie základných farieb na plátno.

- Akože? Vy nie ste oblečený? - povedala.

- Ale, madame, váš otec...

- Zas už otec! - prerušila ho. - Vari ma vy budete učiť, čím som zaviazaná svojmu otcovi?! Poznám svojho otca už oddávna. Už ani slovo, Eugene. Nevypočujem vás, kým sa nepreoblečiete. Thérèse vám už doma všetko pripravila; môj koč čaká, choďte na ňom a vráťte sa. O otcovi sa pozhovárime cestou na ples. Musíme sa z domu pohnúť zavčasu, ak sa vradíme do prúdu kočov, budeme naozaj šťastní, keď sa dostaneme dnu o jedenástej hodine.

- Madame ...

- Chodte! Už ani slovo! - povedala a rozbehla sa po náhrdelník.

- Chodte už, pán Eugene, rozhneváte pani barónku, - ozvala sa Thérèse, postrkujúc mladého muža, zhrozeného nad tou elegantnou otcovraždou.

Išiel sa obliecť a pritom sa zaoberal najsmutnejšími a najskľúčenejšími úvahami. Vznešenú spoločnosť videl ako more bahna, do ktorého sa človek prepadá až po krk, len čo si doň omočí nohu.

„Páchajú sa tam iba mrzké zločiny!“ vravel si. „Aj Vautrin je lepší.“

Videl tri hlavné prvky spoločnosti: poslušnosť, boj a vzburu; rodinu, svet a Vautrina. A netrúfal si rozhodnúť sa. Poslušnosť bola nudná, Vzburu nemožná a boj neistý. V myšlienkach sa preniesol do lona svojej rodiny. Spomenul si na čisté dojmy tohto pokojného života a pripomenul si dni strávené medzi bytosťami, čo ho milovali. Tie drahé bytosti sa prispôbovali prirodzeným zákonom domáceho kozuba a nachádzali v ňom plné, nepretržité šťastie, zbavené akejkol'vek úzkosti. No ani pri týchto správnych myšlienkach nemal odvahu vyznať sa Delphine zo svojej viery v čisté duše a odporúčať jej cnosť v mene lásky. Jeho výchova sa už začala a prinášala ovocie. Miloval už sebecky. Jeho jemnosť odhalil povahu Delphininho srdca, tušil, že je schopná ísť na ples cez otcovu mŕtvolu, no nevládal hrať úlohu mravokárcu, nemal odvahy znepáčiť sa jej, ani síl opustiť ju.

„Nikdy by mi neodpustila, že som mal v tomto prípade pravdu,“ vravel si.

Potom rozoberal jednotlivé lekárve slová. Upokojoval sa, že otec Goriot nie je tak vážne chorý, ako si namýšľal; napokon sa mu v mysli vynorilo veľa dôvodov, ktorými chcel ospravedlniť Delphinu. Nevie, v akom stave sa otec nachodí. Sám starček by ju poslal nazad na ples, keby ho prišla pozrieť. Neraz spoločenský zákon, neúprosný v svojej mravnosti, odsudzuje tam, kde sa zločin zo zúfalstva dá ospravedlniť mnohými okolnosťami, ktoré sa v lone rodiny vytvárajú rozdielnosťou pováh, rozličnosťou záujmov a postavení. Eugene chcel klamať sám seba, bol schopný milenke obetovať aj svoje svedomie. Za dva dni sa v jeho živote všetko zmenilo. Žena doň vniesla zmätok, zavinila, že spomienka na rodinu začala blednúť, všetko zhabala pre seba. Rastignac a Delphine sa stretli v úmyselne zvolených podmienkach, aby jeden druhému dali precítiť najohnivejšie rozkoše. Ich vášň, dobre pripravovaná, vzrastala tým, čo vášne rozbíja, rozkošou. Keď už bola táto žena jeho, Eugene spoznal, že doteraz po nej iba túžil, ale naozaj ľúbiť ju začal iba po prežitom šťastí: možno, že láska je iba vdáčnosťou za rozkoš. Nech už bola táto žena podlá, či vznešená, zbožňoval ju pre rozkoše, čo jej priniesol do vena, i pre tie, ktorých sa mu od nej dostalo. A Delphine milovala Rastignaca tak, ako by bol Tantalos miloval anjela, ktorý by mu bol prišiel zahnať hlad alebo uhasiť smäd vyschnutého hrdla.

- Tak ako sa má otec? - spýtala sa ho pani de Nucingen, keď sa vrátil v plesovom úbore.

- Veľmi zle, - odvetil. - Ak mi chcete dokázať svoju lásku, zaskočíme ho pozrieť.

- Dobre teda, - povedala, - ale až po plese. Môj milý Eugene, buď tak dobrý, nerob mi mravoučnú kázeň, pod'!

Odišli. Eugene zostal zamlknutý veľký kus cesty.

- Čože je vám? - spýtala sa.

- Počujem, ako váš otec chrčí, odpovedal trochu namrzene.

A s ohnivou výrečnosťou mladého veku začal rozprávať o surovom čine, ku ktorému dohnala paniu de Restaud jej márnivosť, o smrteľnej kríze, ktorú zapríčinila otcova posledná obetavosť, a o tom, čo stoja Anastasiine zlatom pretkávané šaty. Delphine plakala.

„Budem mrzka,“ pomyslela si.

A slzy jej oschli.

- Pôjdem opatrovať otca, ani sa nepohnem od jeho postele, - povedala.

- Ach, takúto som ťa chcel mať - zvolal Rastignac. Lampáše päťsto kočov osvetľovali priestranstvo pred palácom Beauséantovcov. Z každej strany osvetlenej brány prestupovala z nohy na nohu ozbrojená stráž. Vznesená spoločnosť sem prúdila tak hojne a každý tak dychtivo túžil vidieť túto veľkú dámu vo chvíli jej pádu, že miestnosti na prízemí paláca boli už preplnené, keď ta pani de Nucingen a Rastignac vošli. Od tých čias, čo sa celý dvor hrnul k Veľkej slečne, ktorej Ľudovít XIV. vyrval milenca, nijaká ľúbostná tragédia nevzbudila viacej pozornosti ako prípad pani de Beauséant. Pri tejto príležitosti posledná dcéra takmer kráľovského rodu burgundského ovládla svoj bôľ a až do poslednej chvíľky vynikala nad vysokou spoločnosťou, ktorej rozmary prijala len preto, aby slúžila jej víťaznej vášni. Najkrajšie ženy Paríža oživovali salóny svojimi toaletami a úsmevmi. Najpoprednejší dvorania, vyslanci, ministri, ľudia preslávení v každom smere, ozdobení krížmi, medailami, pestrofarebnými radmi, tiesnili sa okolo vikomtesy. Z orchestra sa niesli melódie pod pozlátené klenby paláca, ktorý sa svojej kráľovnej stal púšťou. Pani de Beauséant stála pred prvým salónom a vítala domnelých priateľov. Oblečená v bielom, bez akejkoľvek ozdoby v jednoducho učesaných vlasoch, vyzerala pokojná a nedávala najavo ani bolesť, ani hrdosť, ani falošnú radosť. Nikto nemohol čítať v jej duši. Boli by ste povedali, že je to mramorová Nioba. Na dôverných priateľov sa usmievala zavše výsmešne, no všetkým za zdala nezmenená a vyzerala práve taká skvelá, ako keď ju šťastie ožarovalo svojimi lúčmi, takže ju aj tí naj bezcitnejší obdivovali tak, ako mladé Rimanky tleskali gladiátorovi, ktorý sa vedel usmievať, aj keď už umieral. Zdalo sa, že sa vysoká spoločnosť vyzdobila na rozlúčku s jednou zo svojich vladárov.

- Obávala som sa, že už neprídete, - povedala Rastignacovi.

- Madame, - odvetil dojata, pokladajúc jej slová za výčitku, - prišiel som, aby som mohol ostať posledný.

- Dobre, - povedala a chytila ho za ruku. - Azda vám jedinému sa tu môžem zveriť. Priateľ môj, milujete ženu, ktorú by ste mohli milovať ustavične. Nijakú z nich neopúšťajte.

Prijala Rastignacovo rameno a zaviedla ho k pohovke v salóne, kde sa hralo.

- Zájďte k markízovi, - povedala. - Jacques, môj komorník, vás ta zavedie a odovzdá vám preňho list. Žiadam ho, aby mi vrátil listy, čo som mu písala. Vrátí vám ich všetky, aspoň dúfam. Keď budete mať moje listy, príd'te do mojej izby. Upozornia ma, že ste sa už vrátili.

Vstala a išla v ústrety vojvodkyni de Langeais, svojej najlepšej priateľke, ktorá práve prichádzala. Rastignac odišiel, spýtal sa na markíza d'Ajuda v paláci Rochefidovoov, kde mal stráviť večer, a tam ho aj našiel. Markíz odviedol študenta k sebe, odovzdal mu skrinku a povedal:

- Sú v nej všetky.

Zdalo sa, že chce Eugenovi niečo povedať, spýtať sa ho na priebeh plesu a na vikomtesu, alebo sa mu azda priznať, že už je celý zúfalý zo svojej ženby, ako neskôr naozaj bol; ale akýsi záblesk pýchy mu zasvietil v očiach a dodal mu poľutovaniahodnú odvahu neprezradiť svoje najvznešenejšie city.

- Nič jej o mne nevravte, drahý Eugene.

Dojímavo smutným pohybom stisol Rastignacovi ruku a kývol mu, že môže odísť. Eugene sa vrátil do paláca Beauséantovcov. Tam ho zaviedli do vikomtesinej izby, kde uvidel prípravy na odchod. Sadol si ku kozubu, zadíval sa na cédrovú skrinku a zmocnila sa ho hlboká zádumčivosť. Pre neho bola pani de Beauséant veľkolepá ako bohyně z Iliady.

- Ach, priateľ môj, - povedala vikomtesa, keď vošla a položila Rastignacovi na plece ruku.

Zbadal, že sesternica plače, oči mala obrátené k nebu, jedna ruka sa jej triasla, druhú mala pozdvihnutú. Zrazu vzala skrinku, hodila ju do ohňa a dívala sa, ako horí.

- Oni tam tancujú! Všetci prišli veľmi presne. Zato smrť príde neskoro. Pst, priateľ môj! - povedala a položila Rastignacovi prst na ústa, lebo sa chystal prehovoriť. - Už nikdy neuvidím Paríž, ani vznešenú spoločnosť. Ráno o piatej odídem a pochovám sa v samom srdci Normandie. Od tretej popoludní som sa musela pripravovať na odchod, podpisovať listiny, vybaviť si majetkové veci, nemohla som nikoho poslať k ...

Zarazila sa.

- Bolo isté, že ho zastihnú u ...

Opäť sa zarazila, premožená bolesťou. V takýchto chvíľach všetko je samé utrpenie a isté slová nemožno vysloviť.

- Slovom, - pokračovala, - spoliehala som sa, že mi dnes večer preukážete túto poslednú službu. Rada by som vám dala niečo ako záruku svojho priateľstva. Budem často na vás myslieť, zdali ste sa mi dobrý a šľachetný, mladý a neskazený uprostred vysokej spoločnosti, kde také vlastnosti sú veľmi zriedkavé. Želám si, aby ste si aj vy zavše na mňa spomenuli. Pozrite, - povedala a obzrela sa dookola, - tu je skrinka, kam som odkladala rukavičky. Zakaždým, keď som ich odtiaľ brávala pred odchodom na ples alebo do divadla, mala som pocit, že som krásna, pretože som bola šťastná, a vždy keď som sa jej dotkla, zanechala som v

nej nejakú ľúbeznu spomienku: je v nej mnoho zo mňa, je v nej celá pani de Beauséant, ktorá už nejestvuje. Prijmite ju! Postarám sa, aby vám ju zanesli domov, do ulice d'Artois. Panej de Nucingen to dnes večer pristane, musíte ju veľmi ľúbiť. Keby sme sa už nevideli, milý priateľ, buďte uistený, že vám želim to najlepšie, lebo ste boli ku mne dobrý. Poďme dolu, nechcem, aby si mysleli, že plačem.

Mám pred sebou večnosť, budem v nej sama a nikomu nebudem musieť skladať účty zo svojich slz. Ešte posledný pohľad na túto izbu.

Zarazila sa. Na chvíľu si rukou zastrela oči, potom si ich osušila, umyla čerstvou vodou a zavesila sa do študenta.

- Poďme! - povedala.

Rastignac nikdy nepocítil také mocné dojatie, ako pri pohľade na túto bolesť tak ušľachtilo potláčanú. Keď sa vrátili k tancujúcej spoločnosti, pani de Beauséant obišla s Eugenom celú sálu, čo bola posledná, jemná pozornosť tej pôvabnej ženy. Čoskoro spozoroval obe sestry, paniu de Restaud a paniu de Nucingen. Grófká bola veľkolepá so všetkými svojimi diamantmi, vystavenými na obdiv, ktoré ju akiste pálili; mala ich na sebe posledný raz. Čo aká mocná bola jej pýcha a láska, neznášala mužove pohľady. Toto divadlo však nemohlo zmierniť smútok Rastignacových myšlienok. Za diamantmi oboch sestier videl biednu posteľ, na ktorej ležal otec Goriot. Jeho zádumčivosť pomýlila vikomtesu, vytiahla si ruku spod jeho pazuchy a povedala:

- Chod'te si! Nechcem vás pripraviť o zábavu.

Delphine čoskoro vyhládala Eugena, celá šťastná dojmom, ktorým zapôsobila, a netrpezlivo túžiacia zložiť k študentovým nohám pocty, ktorých sa jej dostalo v tejto spoločnosti, kam, ako dúfala, ju natrvalo prijmu.

- Ako sa vám vidí Nasie? - spýtala sa ho.

- Vyberala peniaze až do smrti svojho otca, - povedal Rastignac.

Okolo štvrtej hodiny ráno začal dav v salónoch rednúť. Čoskoro zatíchla aj hudba. Vojvodkyňa de Langeais a Rastignac osameli vo veľkom salóne. Vikomtesa si myslela, že tam nájde už iba študenta, a prišla ta, rozlúčiac sa predtým s pánom de Beauséant, ktorý sa chystal ísť spať a opakoval:

- Nedobre robíte, moja drahá, že sa vo svojom veku chcete uzavrieť. Zostaňte radšej s nami.

Keď pani de Beauséant uvidela vojvodkyňu, nevedela zadržať výkrik.

- Tušila som to, Clara, - povedala pani de Langeais. - Odchádzate, aby ste sa už nevrátili, no nesmiete odísť kým ma nevypočujete a kým si neporozumieme.

Chytila priateľku pod pazuchu, odviedla ju do susedného salónu a tam, pozerajúc na ňu so slzami v očiach, zovrela ju v náručí a bozkala na líca.

- Nechcem vás opustiť chladne, moja drahá, priveľmi by som si to musela vyčítať. Môžete sa na mňa spoľahnúť ako sama na seba. Boli ste dnes večer skvelá, cítila som sa vás hodna a chcem vám to dokázať. Neraz som vám ublížila, nebola som vždy dobrá, odpusťte mi, moja drahá; odvolávam všetko, čo vás mohlo zraniť, rada by som vzala nazad svoje slová. Tá istá bolesť spojila naše duše. A neviem, ktorá z nás bude nešťastnejšia. Pán de Montriveau tu dnes večer nebol, chápete? Ten, kto vás videl dnes na plese, Clara, nikdy na vás nezabudne. Ja podniknem ešte posledný pokus. Ak sa nevydarí, pôjdem do kláštora. A kam idete vy?

- Do Normandie, do Courcelles, milovať, modliť sa, kým ma boh nepovolá z tohto sveta.

- Podťe, pán de Rastignac, - povedala vikomtesa dojata, nazdávajúc sa, že mladý muž na ňu čaká.

Študent trochu zohol koleno, chytil sesternicu za ruku a bozkal jej ju.

- Zbohom, Antoinette, - dodala pani de Beauséant. - Budťte šťastná! - Nuž a vy, vy ste šťastný, ste ešte mladý, môžete v niečo veriť, - povedala študentovi. - Pri mojom odchode z tohto sveta budú ma obklopuvať, ako niektorých umierajúcich, zbožné úprimné spomienky. Rastignac odišiel okolo piatej; uvidel paniu de Beauséant v cestovnom koči, ešte mu posledný raz povedala "Zbohom!" so slzami v očiach, čo dokazovalo, že ani najvznešenejšie osoby nie sú vyňaté spod zákonov srdca a že nežijú bez žiaľu, ako by to niektorí pochlebníci chceli ľudu navrávať. Eugene sa vrátil peši do domu Vauquerovej za vlhkého a studeného počasia. Jeho výchova sa už skončila.

- Chudáka otca Goriota už nezachránime, - povedal mu Bianchon, keď Rastignac vošiel k svojmu susedovi.

- Milý priateľ, - povedal Eugene, keď pozrel na spiaceho starca, - choď si len za svojim skromným údelom, po ktorom túžiš. Ja som už v samom pekle a musím v ňom zostať. Keď ti budú o svete rozprávať to najhoršie, uver to! Niet takého Juvenala, ktorý by vedel opísať hrôzu, zakrytú zlatom a drahokamami.

Na druhý deň o druhej popoludní Bianchon Rastignaca zobudil, lebo musel odísť, a poprosil ho, aby ďalej on opatroval otca Goriota, ktorého stav sa predpoludním veľmi zhoršil.

- Chudákovi neostávajú už ani dva dni, ba možno ani šesť hodín života, - povedal medik, - a jednako nemôžeme bojovať proti chorobe. Bude to stáť veľa. Budeme ho, pravdaže, opatrovať, ale ja nemám ani sou. Povyvracal som mu vrecká, prehrabal som sa v jeho skriniach, nikde nič. Spýtal som sa ho, keď nadobudol vedomie, no povedal mi, že už nemá ani grajciara. Koľko máš ty?

- Ostalo mi dvadsať frankov, - odpovedal Rastignac. - Ale pôjdem ich vložiť do hry. Vyhrám.

- A ak prehráš?

- Požiadam o peniaze jeho zaťov a jeho dcéry.

- A ak ti ich nedajú? - namietol Bianchon. - Najsúrnejšie v tejto chvíli nie je zohnať peniaze, chudáka treba zakrútiť do horúceho horčičného obkladu od nôh až po kolená. Ak bude kričať, je ešte nádej. Vieš, ako sa to robí. Napokon, Christophe ti pomôže. Ja zájdem k lekárnikovi a

zaručím sa za všetky lieky, čo si uňho vezmeme. Skoda, že sme úbožiaka už nemohli previezť k nám do nemocnice, tam by mu bolo bývalo lepšie. Nože pod', ukážem ti, čo treba, a nechod' od neho ani na krok, kým sa nevrátim.

Obaja mladí muži vošli do izby, kde ležal starec. Eugene sa zhrozil, ako sa zmenila jeho krčovito stiahnutá, biela a celkom bezvýrazná tvár.

- Tak čo, otecko? - spýtal sa, skláňajúc sa nad jeho biednou posteľou.

Goriot zdvihol k Eugenovi kalné oči, veľmi pozorne sa na neho zahľadel, no už ho nepoznal. Študent sa nevydržal naňho dívať, slzy mu zaliali oči.

- Bianchon, nemali by sme zatahnuť záclony na oblokoch?

- Nie, atmosférické vplyvy už naňho neúčinkujú. To by bolo veľké šťastie, keby cítil teplo alebo zimu. No i tak potrebujeme oheň, aby sme mohli pripraviť odvar z liečivých zelienok aj mnohé iné veci. Pošlem ti otiepky, poslúžia nám, kým zoženieme drevo. Včera a dnes v noci som spálil všetko tvoje kurivo i kôpky dreva tohto úbožiaka. Bolo vlhko, voda kvapkala zo stien. Ledva som vysušil izbu. Christophe tu pozametal, bolo tu naozaj ako v chlieve. Pálil som tu jalovec, veľmi to tu zapáchalo.

- Bože môj, - zvolal Rastignac, - ale čo jeho dcéry?

- Pozri, ak by si pýtal piť, dáš mu z tohto tu, - povedal pracujúci medik, ukazujúc Rastignacovi veľký biely hrniec. - Ak ho počuješ stenať a ak bude mať teplé a tvrdé brucho, zavolaš si na pomoc Christophu a dáte mu... veď vieš čo. Ak by náhodou veľmi blúznil, veľa rozprával, napokon by aj začal trochu blazniť, nechaj ho. To nebude zlé znamenie. Ale pošli Christophu do Cochinovej nemocnice. Náš lekár, kamarát alebo ja by sme mu prišli priložiť banky. Dnes ráno, kým spal, zišli sme sa tu na veľkú konzultáciu s istým žiakom doktora Galia, s primárom z Hlavnej nemocnice a s naším primárom. Páni sa nazdávali, že rozoznali zvláštne príznaky, a tak budeme sledovať priebeh choroby, aby sme si objasnili viaceré body, vedecky dosť dôležité. Jeden z pánov predpokladá, keby tlak krvi bol na jeden orgán silnejší ako na druhý, mohol by vyvolať zvláštne účinky. Ak by teda začal hovoriť, dobre počúvaj, z akého okruhu myšlienok jeho reči vyplývajú: či sú to prejavy pamäti, hĺbania, úsudku, či sa zapodieva vecami hmotnými alebo citovými, či ráta, či sa vracia do minulosti; slovom aby si nám mohol podať presné hlásenie. Je možné, že výron nastane odrazu, takže zomrie v nervovom otupení, v akom je v tejto chvíli. Pri takýchto chorobách bývajú tie najčudnejšie príznaky. Ak by výron nastal tuná, - povedal Bianchon a ukázal na tylo chorého, - tak dôjde k nezvyčajným úkazom: mozog obnoví jednu zo svojich schopností a smrť sa dostaví pomalšie. Lymfa sa môže odvrátiť od mozgu a dať sa cestami, ktoré poznáme iba pitvou. Na oddelení nevyliciteľných leží celkom tupý starec, u ktorého výron postupoval chrbticou; hrozne trpí, ale žije.

- Zabávali sa dobre? - spýtal sa otec Goriot, len čo spoznal Eugena.

- Och, myslí iba na dcéry, - povedal Bianchon. - Dnes v noci mi opakoval viac ako stokrát: "Tancujú. Predsa má svoje šaty." Volal ich menami. Rozplakal ma, nech ma čert vezme, tým svojím večným: "Delphine! Delfinka moja! Nasie!" Cestné slovo, - vravel medik, - bolo to do plaču.

- Je tu Delphine, všakver? - povedal starec. - Ja som to vedel.

A oči mu opäť šialene ožili a blúdili po stenách a po dverách.

- Idem povedať Sylvii, aby pripravila horčičný obklad, - zvolal Bianchon, - teraz je na to vhodný čas.

Rastignac ostal pri starcovi sám. Sadol si konča postele a díval sa uprene na tú strašnú hlavu, na ktorú bolo bôľne hľadieť.

- Pani de Beuséant odchádza a tento tu zomiera, - vravel. - Ušľachtilé duše nemôžu ostať dlhý čas na tomto svete: Ved' ako by sa ušľachtilé city mohli účinne spájať so spoločnosťou nízkou, malichernou, povrchnou?

V spomienkach sa mu vybavovali obrazy zo slávnosti, na ktorej sa zúčastnil, a ostro kontrastovali s tým, čo videl na tejto smrteľnej posteli. Bianchon sa náhle vrátil.

- Počuj, Eugene, práve som bol u nášho primára a celou cestou nazad som utekal. Keby sa u neho prejavili príznaky zdravého rozumu, keby hovoril, daj mu dlhý horčičný obklad, tak aby v ňom bol zakrútený od šije až po bedrá, a daj nás zavolať.

- Drahý Bianchon, - povedal Eugene.

- Och, ide tu o zaujímavý vedecký prípad, - pokračoval medik so zápalom lekárskeho nadšenia.

- Ja som teda jediný, - povedal Eugene, - kto opatruje úbohého starca z lásky.

- Keby si ma bol videl dnes ráno, nevrel by si tak, - pokračoval Bianchon a naskrze ho tá poznámka neurazila. - Lekári, vykonávajúci prax, vidia už iba chorobu; ja vidím ešte chorého, drahý kamarát.

Odišiel, nechajúc Eugena so starcom samotného a obávajúc sa krízy, ktorá čoskoro aj nastala.

- Ach, to ste vy, dieťa moje drahé, - povedal otec Goriot, keď spoznal Eugena.

- Je vám lepšie? - spýtal sa študent a chytil ho za ruku.

- Áno, mal som hlavu akoby v kliešťach, lež už to povoľuje. Videli ste moje dcéry? Čoskoro prídu, hneď pribehnú, len čo sa dozvedia, že som chorý, tak starostlivo ma opatrovali v ulici Jussiene! Bože môj, rád by som mal čistú a upratanú izbu, keď ma navštívia. Bol tu akýsi mladý muž a spálil mi všetky kôpky dreva.

- Počujem Christopa, - povedal Eugene, - nesie drevo, čo vám posielala ten mladý muž.

- Ale ako to drevo zaplatil? Nemám ani sou, dieťa moje. Dal som všetko, všetko. Som odkázaný na dobročinnosť. Boli aspoň tie zlatom pretkávané šaty pekné? (Ach, aká bolesť!) Ďakujem, Christophe, boh vám to vynahradí, chlapče, ja už nič nemám.

- Ja ti dobre zaplatím, tebe aj Sylvii, - pošepol Eugene sluhovi do ucha.

- Dcéry vám povedali, že hneď prídu, všakže, Christophe? Choď ta ešte raz, dám ti sto sou. Povedz im, že sa necítim dobre, že by som ich chcel vyobjímať, vidieť ešte raz, kým zomriem. Povedz im to, ale priveľmi ich nestraš.

Na Rastignacovo znamenie Christophe odišiel.

- Zaraz prídu, - pokračoval stavec. - Poznám ich. Aký žiaľ zapričiním tej dobrej Delphine, ak zomriem!

Nasii tak isto. Nechcel by som zomrieť, len aby pre mňa nemuseli plakať. Zomrieť, milý Eugene, to značí nikdy ich už nevidieť. Tam, kam sa odchádza, bude mi dlhá chvíľa. Pre otca je peklo byť bez detí, no ja som tomu už privykal, odkedy sa vydali. V ulici Jussienne som žil ako v raji. Počujte, ak sa dostanem do raja, budem sa smieť vracat' na zem ako duch a vznášať sa okolo nich? Počul som rozprávať o takých veciach. Je to pravda? Akoby som ich v tejto chvíli videl také, aké bývali v ulici Jussienne. Ráno prichádzali dolu. "Dobrý deň, otecko," vravievali. Brával som ich na kolená, všelijako som ich doberal, žartoval som s nimi. Milo ma hladkali. Raňajkovali sme spoločne, spoločne sme aj Obedúvali, slovom, bol som otcom, tešil som sa zo svojich detí. Keď boli ešte v ulici Jussienne, nemudrovali, nevedeli nič o svete, mali ma veľmi rady. Bože môj, prečo neostali malé? (Ach, to je bolesť, hlava mi pukne!) Ach, ach, odpusťte, deti moje, strašne trpím a musí to byť ozajstná bolesť, veď vy ste ma proti bolesti otužili. Bože môj, keby som aspoň mohol držať ich ruky vo svojich, iste by som necítil bolesť. Myslíte, že prídu? Christophe je taký hlúpy! Mal som ta ísť sám. Takto ich uvidí on. No vy ste boli včera na plese. Nože mi povedzte, ako vyzerali. Nevedeli, že som chorý, však nie? Iste by neboli tancovali, chúd'atka! Och, ja už nechcem byť chorý. Ešte ma priveľmi potrebujú. Ich majetok je ohrozený. A akým mužom sú vydaté na milosť a nemilosť! Vyliečte ma! Vyliečte ma! (Ach, to je bolesť!... Ach, ach, ach!) Vidíte, musíte ma vyliečiť, pretože ony potrebujú peniaze, a ja viem, kam ich ísť zarobiť. Pôjdem vyrábať zrnkový škrob do Odesy. Ja som lišiak, zarobím milióny. Ó, to je hrozná bolesť!

Goriot na chvíľočku zmlkol a akoby sa všemožne usiloval pozbierať sily, aby zniesol bolesť.

- Keby tu boli, nenariekal by som, - povedal. - Prečo by som aj nariekal?

Upadol do driemot, ktoré trvali dosť dlho. Christophe sa vrátil. Rastignac sa nazdával, že otec Goriot zaspal, a tak dovolil sluhovi, aby mu nahlas povedal, čo vybavil.

- Pane, najprv som išiel k pani grófke, no nemohol som sa zhovárať, vybavovala čosi dôležité so svojím mužom. Keďže som nástojil, prišiel sám pán de Restaud a povedal mi toto: "Pán Goriot zomiera? Veru, to je to najlepšie, čo môže urobiť. Musíme teraz s paňou de Restaud prerokovať závažnú vec, príd'te, až skončíme." A ten pán vyzeral zlostne. Už som sa chystal odísť, no vtom pani grófka prišla do predizby dverami, ktoré som predtým nevidel, a povedala má: "Christophe, povedz oteckovi, že si vymieňam názory so svojím mužom a nemôžem teda odísť; ide o život alebo smrť mojich detí; no len čo skončíme, príd'em." Nuž a pani barónka, to je zas iná história! Tú som vôbec nevidel a nemohol som sa s ňou zhovárať. "Ach," povedala mi chyžná, "madame sa vrátila z plesu o štvrt' na šesť, teraz spí; ak ju zobudím pred dvanástou, vyhreší ma. Len čo zacengá, poviem jej, že jej otcovi je horšie. Na zlú novinu má vždy dosť času." Nadarmo som ju prosil! Veru hej! Chcel som sa zhovárať s pánom barónom, ale kamsi odišiel.

- Že by ani jedna z jeho dcér neprišla? - zvolal Rastignac. - Zaraz im napíšem.

- Ani jedna, - povedal stavec a vystrel sa na posteli. - Majú svoje starosti, spia, neprídu. Vedel som to. Človek musí umierať, aby poznal, čo sú to deti... Ach, priateľ môj, nežeňte sa, nemajte deti! Vy im dáte život, ony vám dajú smrť. Vy ich uvediete do sveta, ony vás z neho vyženú. Nie, neprídu! Viem to už desať rokov. Vše som si to hovorieval, ale netrúfal som si to uveriť.

Z každého oka mu vyhrfkla slza na červený okraj viečka, no nespadla z neho.

- Ach, keby som bol bohatý, keby som si bol nechal majetok, keby som im ho nebol dal, to by tu boli, oblizovali by mi líca svojimi bozkami. Býval by som v paláci, mal by som krásne izby, sluhov, teplo; a ony by sa rozplývali v slzách aj so svojimi mužmi a deťmi. To všetko by som mal. Ale takto nič! Za peniaze je všetko, ešte aj dcéry. Ó, kdeže sú moje peniaze? Keby som zanechával poklady, balili by ma do obkladov, starali by sa o mňa; počul by som ich, vídal by som ich. Ach, moje drahé dieťa, moje jediné dieťa, moja opustenosť a bieda sú mi milšie! Keď je bedár milovaný, aspoň je isté, že ho naozaj ľúbia. Nie, chcel by som byť bohatý, to by som ich videl. Namojveru, ktovie? Obe majú srdce z kameňa. Priveľmi som ich ľúbil, aby ony aspoň trochu ľúbili mňa. Otec má byť vždy bohatý, má držať deti na uzde ako potmehúdske kone. A ja som pred nimi kľáča! Naničhodnice! Dôstojne korunujú svoje správanie voči mne za celých desať rokov. Keby ste vedeli, akými pozornosťami ma zahrnovali v prvých rokoch manželstva! (Och, to sú hrozné muky!) Dal som im vtedy každej okolo osemstotisíc frankov, nemohli byť teda ani ony, ani ich manželia ku mne hrubí. Víkali ma: "Milý otecko sem, drahý otecko tam." Mal som u nich vždy prestreté. Mimochodom, večeriaval som s ich mužmi, ktorí sa ku mne správali úctivo. Vyzeral som vtedy, akoby som niečo mal. A prečo? Lebo som o svojich obchodných veciach nehovoril. O človeka, ktorý dáva osemstotisíc frankov svojim dcéram, o takého človeka sa hodno starať! A zahrnovali ma pozornosťami, ale bolo to iba pre moje peniaze. Svet nie je dobrý. Ja som to videl! Vozievali ma na koči do divadla a ostával som na večierkoch, ako dlho som chcel. Slovom, hlásili sa ku mne, uznávali ma za svojho otca. Mám ešte bystrý zrak, verte, nič mi neušlo. Všetko to bolo len z vypočítavosti, a to mi zlomilo srdce. Videl som, že to bola samá pretváрка; ale nebolo lieku. Necítil som sa u nich tak voľne ako tuná pri stole. Nevedel som, ako mám hovoriť. A tak, keď sa niektorí ľudia z vysokej spoločnosti spytovali pošepky mojich zaťov: "Kto je tamten pán?" - "To je otec, čo má toliare, je bohatý." - "Ach, to už hej!" vraveli a pozerali na mňa s úctou kvôli tým toliarom. A ak som im bol aj kedy-tedy trochu na ťarchu, draho som platieval za svoje chyby! Napokon, kto je dokonalý? (Ako tá hlava bolí!) Trpím v tejto chvíli, ako človek musí trpieť, kým neumrie, môj drahý pán Eugene, no ale to všetko nie je nič v porovnaní s bolesťou, akú mi zapríčinil pohľad Anastasie, keď mi po prvý raz dala znať, že som povedal dajakú hlúposť, ktorá ju ponižovala: jej pohľad ma zasiahol ako nôž. Bol by som rád všetko vedel, no dozvedel som sa iba to, že som už nepotrebný na svete. Na druhý deň som išiel k Delphine, aby som sa u nej potešil, a tu máš, zas sa dopustím nejakej hlúposti, čo ju nasrdila. Skoro som z toho zbláznel. Celý týždeň som nevedel, čo mám robiť. Netrúfal som si ich navštíviť, bál som sa, že mi budú robiť výčitky. A tak som sa našiel za dverami svojich dcér. Ó, bože môj, veď ty poznáš moju biedu a utrpenie, veď vieš, koľko ráz ma dýka zasiahla priamo do srdca v čase, keď som ostarel, zmenil sa, ošedivel - prečo mi dávaš trpieť ešte aj dnes? Trpko som si už odpýkal, že som ich priveľmi ľúbil. Poriadne sa mi vypomstili za moju lásku, mučili ma ako kati. Veru, otcovia sú takí pochabí! Tak veľmi som ich miloval, že som sa k nim vracal ako hráč ku hre. Dcéry, to bola moja nerest; boli mi milenkami, slovom, všetkým! Obidve jednoducho potrebovali, napríklad šperky; chyžné mi to prezradzovali a ja som ich dával, aby ma vlúdne prijímali. No pri tom všetkom mi zavše dávali malé lekcie, ako sa v spoločnosti správať. Och, nečakali ani na zajtrajšok. Začali sa za mňa hanbiť. Hľa, toto znamená dobre si vychovať deti! Veď ja vo svojom veku som už nemohol chodiť do

školy. (Bože môj, aká je to strašná bolesť! Zavolajte lekárov! Keby mi rozčesli hlavu, trpel by som menej!) Dcéry moje, dcéry moje! Anastasie! Delphine! Chcem ich vidieť. Pošlite po ne žandárov, privedte ich násilím! Spravodlivosť je na mojej strane, všetko je na mojej strane, príroda, občiansky zákonník. Protestujem! Vlasť zahynie, ak sa takto šliape po otcoch. To je jasné. Spoločnosť, svet sa krúti okolo otcovstva, všetko sa zrúti, ak deti nebudú milovať svojich otcov. Ó, len ich vidieť, počuť ich, nech by mi už povedali hocičo, len aby som počul ich hlas, to by utišilo moje bolesti. Najmä Delphine. No keď prídu, povedzte im, aby sa na mňa nedívali tak chladne, ako to robievajú. Ach, priateľ môj dobrý, pán Eugene, vy neviete, čo to je zrazu zistiť, že sa zlato pohľadu zrazu zmenilo na sivé olovo. Odo dňa, keď ich oči prestali na mňa žiariť, nastala pre mňa večná zima; prežieral som len žiaľ, a prezrel som ho! Žil som už len preto, aby ma ponižovali, urážali. Natoľko ich ľúbim, že som prehltol všetky urážky, za ktoré mi predávali odrobinku zahanbujúceho potešenia. Otec sa musel skrývať, aby videl svoje dcéry! Venoval som im celý život, a ony mi dnes nevenujú ani hodinu! Som smädný, som hladný, srdce mi horí, neprídu mi uľahčiť v smrteľnom zápase, a ja zamriem, cítim to. No či naozaj nevedia, čo je to ísť cez mŕtvolu vlastného otca? Jesto boh na nebesiach, on sa pomstí za nás otcov i proti našej vôli. Och, ony prídu! Príďte, drahé moje, príďte ma pobožkať, dať mi posledný bozk, posilu na poslednú cestu otcovi, ktorý sa bude modliť k bohu a povie mu, že ste boli dobré dcéry, ktorý bude za vás orodovať. Napokon, vy ste nevinné. Sú nevinné, milý priateľ! Len to pekne všetkým povedzte, aby ich kvôli mne neodsudzovali. To všetko je moja chyba, ja som ich naučil, aby po mne šliapali. Mal som to rád. Do toho nikoho nič, ani ľudskú spravodlivosť, ani spravodlivosť božiu. Boh by bol nespravodlivý, keby ich zatratil kvôli mne. Nekonal som správne, urobil som hlúposť, že som sa zriekol svojich práv. Ponižil som sa kvôli nim. Čo chcete, aj najkrajšie povahy, najlepšie duše by boli podľahli skaze takejto otcovskej slabosti. Som úbožiak, som spravodlivo trestaný. Ja sám som zaviniť, že sa moje dcéry takto správajú, ja som ich rozmaznal. Dnes chcú rozkoše, ako kedysi chceli cukríky. Vždy som im dovoľoval uskutočňovať dievčenské rozmary. V pätnástich rokoch mali koč! Nič som im neodoprel. Len ja som vinný, ale vinný z lásky. Ich hlas mi otváral srdce. Počujem ich, prichádzajú. Och, áno, prídu. Zákon prikazuje navštíviť umierajúceho otca, zákon je na mojej strane. Ved' to bude stáť iba jednu cestu. Ja ju zaplatím. Napíšte im, že im poručím milióny! Cestné slovo. Pôjdem vyrábať cestoviny do Odesy. Viem ako. S mojím plánom sa dajú zarobiť milióny. Nikto na to neprišiel. To sa dovozom neskazí, ako obilie alebo múka. Ha, ha, a čo škrob? I v tom budú milióny! Nebudete luhat', povedzte im, že milióny, a aj keď prídu iba z lakosti, radšej chcem byť oklamáný, len keď ich uvidím. Chcem svoje dcéry! Ja som ich splodil, patria mne! - povedal, vztýčil sa na posteli, Eugene uvidel jeho hlavu, ktorej biele vlasy boli rozstrapatene a ktorá sa vyhrážala všetkým, čo mohlo vyjadrovať hrozbu.

- No tak, - povedal mu Eugene, - len si zas ľahnite, milý otec Goriot, hneď im napíšem. Len čo sa Bianchon vráti, pôjdem po ne, ak neprídu samy.

- Ak neprídu? - opakoval starec vzlykajúc. - Ale ja zomriem v záchvate hnevu, hnevu! Zmocňuje sa ma hnev! V tejto chvíli vidím celý svoj život. Aký som len hlúpy. Neľúbia ma, nikdy ma neľúbili! To je jasné. Ak doteraz neprišli, už neprídu. Čím dlhšie budú meškať, tým ťažšie sa rozhodnú urobiť mi tú radosť. Poznám ich. Nikdy nevedeli vytušiť môj žiaľ, moju bolesť, moje potreby, nebudú vedieť vytušiť ani moju smrť; nevnikli ani len do tajomstva mojej nežnej lásky. Áno, teraz to už vidím, že si zvykli zraňovať ma až do hĺbky duše, všetko, čo som pre ne urobil, stratilo cenu. Keby mi boli chceli oči vykat', bol by som im povedal: "Vykoľte ich!" Som priveľmi hlúpy. Nazdávajú sa, že všetci otcovia sú ako ich otec. Človek má vždy zdôrazňovať svoju cenu. Ich deti sa pomstia za mňa. Je predsa v ich záujme, aby sem prišli. Varujte ich, povedzte im, že aj ony budú raz zápasit' so smrťou. Dopúšťajú sa všetkých

zločinov v tomto jedinom ... Nože už choďte, povedzte im, ak neprídu, že sa dopúšťajú otcovraždy! Dosť hriechov sa napáchalo, netreba k nim pripájať ešte aj tento. Zakričte teda na ne ako ja: "Hej, Nasie! Hej, Delphine! Poďte k svojmu otcovi, ktorý bol k vám vždy taký dobrý a ktorý teraz trpí!" Nikto, nič! Vari zomriem ako pes? Hľa, toto je teda moja odplata, opustenosť! Sú to podlé, zločinné duše, hnusia sa mi, preklínam ich! V noci vstanem z truhly a budem ich znova preklínať, lebo veď napokon, priatelia moji, či nemám pravdu? Správajú sa veľmi mrzko, či nie? Čože to vravím? Či ste ma neupozornili, že Delphine je tu? Tá je z nich dvoch lepšia ... Vy ste môj syn, Eugene, veru vy! Milujte ju, buďte jej otcom! Tá druhá je veľmi nešťastná. A ich majetok! Ach, bože môj! Umieram, priveľmi trpím! Odseknite mi hlavu, nechajte mi len srdce!

- Christophe, choďte po Bianohona! - zvolal Eugene, zhrozený, ako čudne sa zmenili starcove výkriky a nárek, - a zoženťe mi koč. - Idem po vaše dcéry, môj dobrý otec Goriot, privediem ich.

- Násilím! Násilím! Vyžiadajte si stráž, vojsko, všetko, všetko! - vravel, upierajúc na Eugena posledný pohľad, v ktorom sa ešte javil záblesk rozumu. - Povedzte vláde, kráľovskému prokurátorovi, nech mi ich privedú, chcem to!

- Veď ste ich prekliali.

- Kto vám to povedal? - užasol stavec. - Veď viete, že ich ľúbim, že ich zbožňujem! Vyzdraviem, ak ich uvidím ... Choďte, susedko môj dobrý, dieťa moje drahé, choďte, vy ste dobrý, vy hej, chcel by som sa vám odvdáčiť, ale nemám vám čo dať, iba ak požehnanie umierajúceho. Ach, chcel by som vidieť aspoň Delphinu, chcel by som jej povedať, aby sa vám odvdáčila za mňa. Ak tá druhá nemôže prísť, prived'te mi aspoň ju. Povedzte jej, že ju už nebudete milovať, ak nebude chcieť prísť. Tak vás veľmi ľúbi, že príde. Piť! Horia mi vnútornosti! Dajte mi niečo na hlavu. Ruka mojich dcér by ma zachránila, cítim to... Bože môj, kto im opäť zadováži majetok, ak ja odídem? Chcem ísť do Odesy kvôli nim, do Odesy, vyrábať tam cestoviny ...

- Napite sa tohto, - povedal Eugene a nadvihol umierajúceho ľavou rukou, kým v pravej ruke držal šálku, plnú zelinkového odvaru.

- Vy iste máte radi svojho otca i svoju matku, vy áno, - povedal stavec a ochabujúcimi rukami stískal Eugenovi ruku. - Viete si predstaviť, že umriem, a už svoje dcéry neuvidím? Mať vždy len smäd a nikdy sa nenapiť, tak som žil posledných desať rokov... Zaťovia mi zabili dcéry. Áno, nemal som už dcéry, odkedy sa vydali. Otcovia, žiadajte od snemovni, aby vydali zákon o manželstve. A nevydávajte dcéry, ak ich ľúbite. Zať je zločinec, ktorý všetko v dievčati skazí, pošpiní. Už nijaké sobáše! Berú nám dcéry, takže ich už nemáme, keď zomierame. Uzneste sa na zákone o smrti otcov. Veď toto je strašné! Pomstu! Veď práve moji zaťovia im zabraňujú prísť! Zabite ich! Na smrť s Restaudom, na smrť s Alsanom, sú mojimi vrahmi! Smrť, alebo moje dcéry! Ach, už je koniec, zomieram bez nich! Nasie! Fifína! No tak príd'te! Otecko vám odchádza ...

- Môj dobrý otec Goriot, utíšte sa, ležte pokojne, nerozčulujte sa!

- Neuvidieť ich už, to je môj koniec!

- Čoskoro ich uvidíte.

- Naozaj? - vykrikol rozčúlene starec. - Och, uvidieť ich! Čoskoro ich uvidím, počujem ich hlasy. Zomriem šťastný. Ach, áno, nežiadam si už žiť, nelipol som na živote, moje trápenie vzrastalo. Ale uvidieť ich, dotknúť sa ich šiat, ach, len ich šiat, to je predsa veľmi málo; no len aby som cítil aspoň niečo z nich! Dajte mi pohladieť ich vlasy ... vlas ...

Hlava mu dopadla na podušku, akoby ho ovalili kyjakom. Ruky sa mu mykali po prikrývke, ani čo by chceli dcéram pohladzať vlasy.

- Požehnávam ich, - vravel s vypätím síl, - požehnávam ...

Zrazu ochabol. Vtom vošiel Bianchon.

- Stretol som Christopha, - povedal, - zoženie ti koč.

Potom pozrel na chorého, násilím mu nadvihol viečka a obaja študenti videli vyhasnuté, meravé oko.

- Už sa z toho nepreberie, - povedal Bianchon, - neverím.

Vyhmatal pulz a rátal, položil ruku starčekovi na srdce.

- Stroj ešte vždy beží; ale v jeho celkovom stave je to nešťastie, bolo by lepšie, keby zomrel.

- Veru áno, - povedal Rastignac.

- Čo ti je? Si bledý ako smrť.

- Milý priateľ, práve som vypočul jeho výkriky a žalostenie. Boh jestvuje! Och, áno, boh jestvuje a stvoril nám lepší svet, alebo naša zem je nezmyslom. Keby to nebolo také tragické, rozplakal by som sa, no srdce i vnútro sa mi strašne zvierajú.

- Počuj, bude treba veľa vecí: kde vezmeme peniaze? Rastignac vytiahol svoje hodinky.

- Tu máš, chytro ich odnes do záložne. Nechcem sa cestou zdržiavať, bojím sa stratiť čo len minútu a čakám na Christopha. Nemám ani grajciar, a keď sa vrátim, budem musieť vyplatiť kočiša.

Rastignac sa vyrútil na schodište, zbehol dolu schodmi a vybral sa do ulice de Helder k panej de Restaud. Cestou v ňom obrazotvornosť, vzrušená hrozným divadlom, ktorého bol práve svedkom, roznieťila spravodlivú nevôľu. Keď prišiel do predsieni a spytoval sa na paniu de Restaud, odpovedali mu, že neprijíma.

- Ale ja prichádzam od jej otca, ktorý zomiera, - povedal komorníkovi.

- Pane, máme od pána grófa čo najprísnejšie rozkazy ...

- Ak je pán de Restaud doma, povedzte mu, v akom stave je jeho test, a že sa s ním naskutku musím zhovárať.

Eugene dlho čakal.

„Možno v tejto chvíli už zomiera,“ pomyslel si.

Komorník ho uviedol do prvého salónu, kde pán de Restaud prijal študenta postojacky pred kozubom, v ktorom nebolo zakúrené, a ani mu neponúkol stoličku.

- Pán gróf, - povedal mu Rastignac, - váš pán test' umiera v hnusnom brlohu a nemá ani halier na drevo; už dokonáva a žiada si vidieť svoju dcéru ...

- Pane, - odpovedal mu chladne gróf de Restaud, - iste ste si všimli, že k pánu Goriotovi cítim veľmi málo náklonnosti. Nepriaznivo sa prejavil v pomere k panej de Restaud a zapríčinil nešťastie môjho života, vidím v ňom rušiteľa svojho pokoja. Je mi celkom ľahostajné, či zomrie a či si ešte požíje. Nuž, taký je môj názor. Nech ma ľudia hoci odsúdia, pohrdam ich mienkou. Čakajú ma teraz oveľa dôležitejšie veci, ako sa starať, čo si o mne pomyslia blázni alebo tí, na ktorých mi nezáleží. Pokiaľ ide o paniu de Restaud, nemôže odísť. Mimochodom, ani nechcem, aby odišla z domu. Povedzte jej otcovi, že len čo splní svoje povinnosti voči mne a voči môjmu dieťaťu, pôjde ho pozrieť. Ak má rada svojho otca, môže byť o chvíľu voľná ...

- Pán gróf, nenáleží mi posudzovať vaše správanie, ste pánom svojej ženy, ale môžem sa azda spoľahnúť na vašu lojálnosť? Sľubte mi teda, že jej poviete, že jej otcovi už nezostáva ani deň života a že ju už preklial, keď ju nevidel pri svojej posteli!

- Povedzte jej to sám, - odvetil pán de Restaud zarazený pocitmi spravodlivého rozhorčenia, čo prezrádzal Eugenov tón.

Rastignac, sprevádzaný grófom, vošiel do salónu, kde sa zvyčajne zdržiavala grófka: našiel ju v slzách a schúlenú na pohovke, akoby túžila zomrieť. Bolo mu jej ľúto. Prv než sa zadívala na Rastignaca, ukradomky niekoľko ráz pozrela na svojho muža a jej pohľad prezrádzal, že je úplne vyčerpaná mravnou i telesnou tyraniou. Gróf kývol, a tak si teda dodala odvahy prehovoriť.

- Pane, všetko som počula. Povedzte môjmu otcovi, že keby poznal položenie, v ktorom teraz som, odpustil by mi. Nerátala som s takými mukami, sú nad moje sily, pane. Ale budem sa vzpierať až do konca, - povedala mužovi. - Som matka! Povedzte otcovi, že si nezaslúžim jeho výčitky, hoci všetko je zdanlivo proti mne, - zvolala zúfalo, obracajúc sa k študentovi.

Eugene vytušil, v akej strašnej kríze je žena, pozdravil oboch manželov a celý ohromený sa vytratil. Tón pána de Restaud mu ukázal neúčinnosť jeho zákroku a pochopil, že Anastasie sa nemôže slobodne rozhodovať.

Bežal k panej de Nucingen a zastihol ju chorú v posteli.

- Som chorá, úbohý môj priateľ, - povedala mu. - Prechladla som, keď som sa vracala z plesu, bojím sa, aby to nebol zápal pľúc, čakám lekára ...

- I keby ste mali smrť na jazyku, - prerušil ju Eugene, - musíte sa dovliecť k svojmu otcovi. Volá vás! Keby ste počuli čo len najtichší jeho výkrik, vôbec by ste sa necítili chorá.

- Eugene, otec možno ani nie je taký chorý, ako hovoríte; ale zúfala by som si, keby som vo vašich očiach mala čo najmenšiu vinu, a zachovám sa tak, ako si budete želať. Viem, že by

zomrel od žiaľu, keby sa moja choroba zhoršila a mne hrozila smrť. Pôjdem teda, len čo príde môj lekár. Ach, kdeže máte hodinky? - spýtala sa, lebo nevidela retiazku.

Eugene sa zapýril.

- Eugene, Eugene, ak ste ich už predali, stratili... och, to by bolo veľmi zle.

Študent sa sklonil nad Delphininu posteľ a pošepol jej:

- Chcete to vedieť? Tak aby ste vedeli: váš otec si nemá za čo kúpiť rubáš, do ktorého ho dnes večer zahalia. Vaše hodinky sú v záložni, nič iné som už nemal.

Delphine zrazu vyskočila z postele, rozbehla sa k písaciemu stolíku, vyňala z neho peňaženku a podala ju Rastignacovi. Zacengala a zvolala:

- Idem ta, idem ta, Eugene. Nechajte ma, nech sa oblečiem; veď by som bola ozajstný netvor! Chod'te, budem tam ešte prv ako vy! - Thérèse, - volala na chyžnú, - povedzte pánu de Nucingen, aby sa so mnou okamžite prišiel pohovárať.

Eugene, celý šťastný, že zomierajúcemu bude môcť oznámiť návštevu jednej z jeho dcér, prišiel skoro veselý do ulice Neuve-Sainte-Geneviève. Hľadal v peňaženke, aby hneď mohol vyplatiť kočiša. V peňaženke mladej ženy, takej bohatej, takej elegantnej, bolo sedemdesiat frankov! Vyšiel hore schodmi k otcovi Goriotovi; starca podopieral Bianchon a operoval ho chirurg z nemocnice pod dozorom lekára. Vypaľovali mu pľuzgiere na chrbte, čo bol už posledný vedecký zákrok, no zákrok márnny.

- Cítite to? - spýtal sa lekár.

Otec Goriot práve zočil študenta a odpovedal:

- Už prichádzajú, všakver?

- Môže sa z toho dostať, - povedal chirurg, - hovorí.

- Áno, - odvetil Eugene, - Delphine ide za mnou.

- Tak, - ozval sa Bianchon, - hovoril o svojich dcérach, volal ich, túžil po nich ako človek na mučidlách po vode...

- Prestaňte, - povedal lekár chirurgovi, - nedá sa už nič robiť, nezachránime ho.

Bianchon a chirurg položili umierajúceho horeznačky na jeho hnusnú posteľ.

- Mali by sme mu predsa len vymeniť bielizeň, - povedal lekár. - Aj keď už niet nádeje, treba v ňom rešpektovať ľudskú bytosť. Vrátim sa ešte, Bianchon, - obrátil sa k študentovi. - Keby nariekal, vstrieknite mu do bránice ópium.

Chirurg a lekár odišli.

- No tak, Eugene, len odvahu, kamarát, - povedal Bianchon Rastignacovi, keď osameli. - teraz mu dáme čistú košeľu a posteľnú bielizeň. Chod' povedať Sylvii, aby priniesla obliečky a aby nám prišla pomôcť. - Eugene zišiel dolu a našiel pani Vauquerovú, ako so Sylviou prestiera na stôl. Len čo Eugene začal hovoriť, vdova k nemu prišla a zatvárala sa sladkasto ako prezieravá obchodníčka, ktorá by nechcela prísť o peniaze ani si pohnevať zákazníka.

- Drahý pán Eugene, - povedala, - viete práve tak dobre ako ja, že otec Goriot nemá už ani sou. Dať obliečky človekovi, ktorému onedlho zatlačíme oči, to je to isté, ako ich stratiť, a to tým skôr, že jeden povlak budeme musieť obetovať na rubáš. Okrem toho ste mi dlžen stoštyridsať frankov: pridajme k tomu štyridsať frankov na obliečky a niečo navyše za ostatné drobnosti, ako sviečku, čo vám dá Sylvie, a všetko dovedna to robí aspoň dvesto frankov, čo chudobná vdova, ako som ja, nemôže stratiť. No tak, buďte spravodlivý, pán Eugene, už som dosť stratila za tých päť dní, čo ma prenasleduje nešťastie. Bola by som dala desať toliarov, keby sa bol starec v tieto dni odsťahoval, ako ste vraveli. Aj na nájomníkov to zapôsobí. Za babku by som ho bola dala preniesť do nemocnice. Skrátka, vžite sa do môjho položenia. Môj podnik nadovšetko, je to moje živobytie.

Eugene chytro vybehol k otcovi Goriotovi.

- Bianchon, kde sú peniaze za hodinky?

- Tam sú. na stole, zostalo z nich tristo šesťdesiat a niekoľko frankov. Z toho, čo mi dali, som zaplatil všetko, čo sme boli dlžní. Potvrdenka zo záložne je pod peniazmi.

- Tu máte, pani, - povedal Rastignac, keď s odporom zbehol dolu schodmi, - vyrovnajte účty. Pán Goriot už dlho u vás nezostane, a ja ...

- Áno, on odtiaľto odíde nohami popredku, chudák, - povedala radostne, napoly záдумčivo, prepočítavajúc tých dvesto frankov.

- Skončíme to, - povedal Rastignac.

- Sylvie, vydajte obliečky a choďte pomôcť tým pánom ta nahor.

- Nezabudnite na Sylviu, - pošepla pani Vauquerová Eugenovi, - prebdela už dve noci.

Len čo sa Eugene obrátil chrbtom, starena sa rozbehla za kuchárkou:

- Vezmite tie prešíte plachty číslo sedem. Preboha, veď je to pre mŕtveho ešte vždy dosť dobré, - pošepla jej.

Eugene, ktorý už vystúpil po niekoľkých schodoch, slová starej domácej nepočul.

- No tak, povedal mu Bianchon, - oblečme mu košeľu. Drž ho rovno.

Eugene si stal k čelu postele a podopieral zomierajúceho, ktorému Bianchon stiahol košeľu, starček urobil pohyb, akoby chcel niečo zachrániť na svojich prsiach, a vyrazil plačlivý, neartikulovaný nárek, ako zvieratá, keď chcú vyjadriť veľkú bolesť.

- Ó, ó, - povedal Bianchon, - chce retiazku z vlasov s medailónom, čo sme mu pred chvíľou sňali, keď sme mu vypaľovali pľuzgiere. Chudák! Musíme mu ju zase navliecť. - Eugene išiel po retiazku, upletenú z popolavých vlasov, bezpochyby z vlasov pani Goriotovej. Na jednej strane medailónu čítal Anastasie, na druhej Delphine. Obraz jeho srdca, ktorý jednoducho nosil na srdci. Kučery vo vnútri boli také jemnučké, že ich obom dcéram akiste odstrihli už v najútlejšom detstve. Keď sa medailón dotkol jeho prs, stavec vyrazil tiahle ach, prezrádzajúce uspokojenie, strašné na pohľad. To bol jeden z posledných záchvevov jeho citlivosti, ktorá akoby zapadala do neznámeho centra, odkiaľ vychádzajú a kam smerujú naše sympatie. Jeho křčovito stiahnutá tvár nadobudla výraz chorobnej radosti. Obom študentom, dojatým hrozným výbuchom citu, ktorý prežil aj myslenie, skanuli horúce slzy na zomierajúceho; ten prenikavo vykrikol radosťou:

- Nasie, Fifina! - zvolal.

- Ešte žije, - povedal Bianchon.

- A načo vlastne? - podotkla Sylvie.

- Aby trpel, - odvetil Rastignac.

Bianchon posunkom naznačil kamarátovi, aby ho napodobnil, kľakol si, ruky podložil chorému pod kolená a Rastignac z druhej strany postele mu takisto podložil chrbát. Sylvie sa chystala vytiahnuť plachtu, len čo umierajúceho nadvihnú, a vsunúť pod neho tú, čo priniesla. Goriot, akiste pomýlený slzami, s vypätím posledných síl vystrel ruky, na každej strane postele narazil na hlavy študentov, chytil ich prudko za vlasy a bolo sladučko počuť:

- Ach, anjeliky moje!

Dve slová, zašeptané, vytrysknuté z duše, ktorá hneď potom odletela.

- Chudáčik, - povedala Sylvie, dojatá týmto zvolaním, v ktorom sa prejavil najvznešenejší cit, aký posledný raz vyvolalo najhroznejšie, celkom mimovoľné klamstvo.

Posledný vzdych tohto otca mal byť vzdychom radosti. Tento vzdych bol výrazom celého jeho života; ešte aj teraz sa klamal. Otca Goriota uložili pietne na biednu posteľ. Od tej chvíle si jeho tvár zachovala bolestnú pečať zápasu, odohrávajúceho sa medzi životom a smrťou v ľudskom stroji, ktorý už neovládlo rozumné vedomie, z ktorého pramení pocit radosti a bolesti. Úplný zánik bol už len otázkou času.

- Takto zostane ešte niekoľko hodín a zomrie tak, že to nikto nezbadá, ani len nezachrčí. Mozog je iste už úplne zasiahnutý.

Vtom začuli na schodoch krok mladej zadychčanej ženy.

- Prichádzate neskoro, - povedal Rastignac. Nebola to Delphine, ale Thérèse, jej chyzná.

- Pán Eugene, - povedala, - medzi pánom a paňou sa strhol prudký výstup pre peniaze, ktoré úbohá pani žiadala pre svojho otca. Omdlela, prišiel lekár, musel jej pustiť žilu; kričala: "Môj otec umiera, chcem vidieť otecka!" Slovom, výkriky, pri ktorých srdce pukalo...

- Dost', Thérèse! Aj keby teraz prišla, bolo by to už zbytočné, pán Goriot už nie je pri vedomí.

- Chudáčik, je s ním naozaj zle! - povedala Thérèse.

- Už ma nepotrebuje, musím ísť pripraviť večeru, je pol piatej, - ozvala sa Sylvie, ktorá sa hore na schodišti takmer zrazila s paňou de Restaud.

Zjavila sa grófka a v jej príchode bolo čosi vážne a hrozné. Pozrela na smrteľnú posteľ, zle osvetlenú jedinou sviečkou, a rozplakala sa, keď uvidela otcovu zmeravenú tvár, na ktorej ešte doznievali posledné záchvevy života. Bianchon sa diskkrétne vzdialil.

- Neunikla som z domu dost' zavčasu, - povedala grófka Rastignacovi.

Študent, nesmierne zarmútený, pokývol na súhlas hlavou. Pani de Restaud chytila otca za ruku a bozkala ju.

- Odpusťte mi, otec! Hovorievali ste, že môj hlas by vás privolal z hrobu; vráťte sa teda na chvíľu do života a požehnajte svoju kajúcu dcéru. Vypočujte ma! To je strašné! Vaše požehnanie je jediné, ktoré môžem odo dneška tu na svete dostať. Všetci ma nenávidia, vy jediný ma milujete. I vlastné deti ma budú nenávidieť. Vezmite ma so sebou, budem vás ľubiť, budem sa o vás starať. On už nepočuje ... zošalela som ...

Padla na kolena a zahľadela sa na tú trosku s výrazom divého vytrženia.

- Už nemôžem byť nešťastnejšia, ako som, - povedala a pozrela na Eugena. - Pán de Trailles odcestoval, zanechal tu obrovské dlžoby a dozvedela som sa, že ma klamal. Môj muž mi nikdy neodpustí, a dala som mu plnú moc nad mojím majetkom. Stratila som všetky ilúzie. Beda mi, pre koho som to zradila jediné srdce (ukázala na otca), ktoré ma zbožňovalo! Zaprela som ho, odvrhla som ho, tisíc ráz som mu ublížila, taká som ja naničhodnica.

- On to vedel, - povedal Rastignac.

Vtom otec Goriot otvoril oči, no bol to iba krč. Grófka sa strhla a tento jej pohyb, prezrádzajúci nádej, bol na pohľad práve taký hrozný ako oko umierajúceho.

- Že by ma počul? - skríkla grófka. - Nie, - povedala a prisadla si k posteli.

Pretože pani de Restaud prejavila túžbu zostať pri otcovi, Eugene zišiel dolu niečo si zajesť. Nájomníci sa medzitým už zišli.

- Tak čo, povedal maliar, - zdá sa, že čoskoro budeme mať hore malú smrtidrámu?

- Charles, - odvetil Eugene, - nazdávam sa, že by ste si mali robiť žarty z nejakej menej smutnej veci.

- Vari sa tu už nebudeme môcť ani zasmiať? - pokračoval maliar. - Čo je na tom, keď Bianchon vraví, že stavec už nie je pri vedomí.

- Nuž, - nadviazal úradník z múzea, - zomrie tak, ako žil.

- Otec zomrel! - vykrikla grófka.

Na ten strašný výkrik Sylvie, Rastignac a Bianchon vybehli hore a našli paniu de Restaud v bezvedomí. Keď ju vzkriesili, preniesli ju do fiakra, čo na ňu čakal. Eugene ju zveril Thérèse a uložil jej, aby ju hneď zaviezla k panej de Nucingen.

- Och, je naozaj mŕtvy, - povedal Bianchon, prichádzajúc zhora.

- Tak, páni, posadajte si za stôl, - ozvala sa pani Vauquerová, - polievka vychladne.

Obaja študenti si sadli vedľa seba.

- A čo treba teraz urobiť? - spýtal sa Eugene Bianchona.

- Nuž, zatlačil som mu oči a náležite som ho uložil. Až mestský lekár úradne zistí smrť, ktorú zahlásime zašijú ho do rubáša a pochovajú ho. Čo iné by sa malo robiť?

- Už nebude takto ovoniavať chlieb, - riekol ktorýsi zo spolustolovníkov, napodobňujúc starčekovo mrštenie.

- Doparoma, páni - povedal učiteľ, - dajte s tým otcom Goriotom už raz pokoj, neservírujte nám ho večne, veď nám ho už dobrú hodinu predkladáte na všetky možné spôsoby. Jednou z výsad dobrého mesta Paríža je, že sa v ňom možno narodiť, žiť a zomrieť, a nikto si to ani len nevšimne. Využime teda výhody civilizácie. Dnes zomrelo zo šesťdesiat ľudí, chcete žiaľovať nad tou kopou parížskych mŕtvov? Že otec Goriot skapal, tým lepšie preňho! Ak ho máte rád, choďte si pri ňom bdiť a nás nechajte pokojne sa najesť.

- Ach, pravdaže, - povedala vdova, - preňho je lepšie, že zomrel! Tak sa zdá, že si ten chudák v živote veľa vytrpel.

To bola jediná pohrebná reč nad bytosťou, ktorá Eugenovi zosobňovala otcovstvo. Pätnásti spolustolovníci sa začali zhovárať ako zvyčajne. Keď Eugene a Bianchon už dojedli, všetko v nich vzbudzovalo hrôzu: cengot vidličiek a lyžičiek, smiech pri rozhovore, rozličné výrazy tých pažravých a ľahostajných ľudí, ich neúčasť. Išli po kňaza, ktorý by v noci pri mŕtvom bdel a modlil sa. Posledné povinnosti voči starčekovi museli však prispôsobiť tej troške peňazí, čo mali naporúdzi. Večer okolo deviatej položili v tej holej izbe mŕtve telo na máry medzi dve sviečky, a prišiel kňaz a sadol si k nemu. Prv než Rastignac išiel spať, spýtal sa duchovného, aké budú poplatky za obrady a pohreb, napísal niekoľko riadkov barónovi de Nucingen a grófovi de Restaud s prosbou, aby poslali svojich splnomocnencov, ktorý by vyrovnali pohrebné trovy. Poslal k nim Christophu, potom si ľahol a zaspal vyčerpaný únavou. Na druhý deň ráno Bianchon a Rastignac museli sami ísť zahlásiť smrť, ktorá bola okolo obeda aj úradne konštatovaná. Keď o dve hodiny neskôr ani jeden zo zaťov neposlal peniaze, ani sa nikto v ich mene neprihlásil, Rastignac musel kňazovi zaplatiť. A keď si potom Sylvie pýtala desať frankov za zaviniutie a zašitie starčeka do rubáša, Eugene a Bianchon vyrátali, že by sami dvaja ťažko mohli vyplatiť všetky trovy, keby sa príbuzní mŕtveho nechceli o nič postarať. Medik sa teda podujal sám uložiť mŕtveho do truhly pre chudobných, ktorú dal priniesť z nemocnice, kde ju dostali lacnejšie.

- Vyveď tým naničhodníkom dajaký kúsok, - povedal Eugenovi. - Choď kúpiť na päť rokov miesto na cintoríne Pére-Lachaise a objednaj pohreb tretej triedy v kostole a v pohrebnom

ústave. Ak zaťovia a dcéry odmietnu zaplatiť trovy, dáš na náhrobok vyryť: Tu odpočíva pán Goriot, otec grófký de Restaud a barónky de Nucingen, pochovaný na trovy dvoch študentov.

Eugene poslúchol priateľovu radu iba po bezvýslednom zákroku u pána a panej de Nucingen a pána a panej de Restaud. Nedostal sa ďalej ako ku dverám. Obaja vrátnici mali prísne pokyny.

- Pán a pani, - vraveli, - nikoho neprijímajú; zomrel im otec a majú hlboký žiaľ.

Eugene mal už dosť skúseností z veľkého parížskeho sveta, aby vedel, že nesmie naliehať. Srdce sa mu čudne zovrela, keď videl, že sa k Delphine nijako nedostane.

„Predajte nejaký šperk,“ napísal jej u vrátnika, „aby Váš otec mohol byť dôstojne dopravený na miesto posledného odpočinku.“

Zapečatil lístok a požiadal barónovho vrátnika, aby ho oddal Thérèse pre paniu: ale vrátnik ho odovzdal barónovi de Nucingen a ten ho hodil do ohňa. Keď už Eugene všetko povybavoval, vrátil sa okolo tretej do meštiackeho penziónu, a nevedel sa ubrániť slzám, keď uvidel pri postranných dverách truhlu, ledva prikrytú čiernym súknom, položenú na dvoch stoličkách v pustej ulici. Biedny kropáč, ktorého sa ešte nik nedotkol, ležal v postriebrenej medenej kropeničke, plnej svätenej vody. Ani dvere neboli potiahnuté čiernou látkou. Bola to smrť chudobných, nevyznačujúca sa ani nádherou, ani sprievodom, ani priateľmi, ani príbuznými. Bianchon mal povinnosti v nemocnici, napísal Rastignacovi niekoľko riadkov, aby mu oznámil, čo vybavil na fare. Pracujúci medik ho informoval, že omša je pre nich nedostupná a že sa treba uspokojiť s menej nákladným obradom na nešpory a že poslal Christophu do pohrebného ústavu. Keď Eugene dočítal Bianchonovu čarbanicu, všimol si v rukách pani Vauquerovej medailón so zlatým krúžkom, v ktorom boli vlasy obidvoch Goriotových dcér.

- Ako ste sa to opovážili vziať? - povedal jej.

- Doparoma, vari ho len nemali s tým pochovať? - odvetila Sylvie. - Ved' je to zo zlata.

- Pravdaže, - povedal Eugene rozhorčene. - Nech si vezme so sebou jedínú vec, čo môže predstavovať jeho dve dcéry.

Keď prišiel pohrebný voz, Eugene dal vyniesť truhlu, otvoril ju a zbožne položil starčekovi na prsia obrázok, ktorý pripomínal časy, keď Delphine a Anastasie boli mladé, slobodné, čisté a nemudrovali, ako povedal v smrteľnom zápase. Jediné Rastignac a Christophe išli s dvoma pohrebnými zriadencami za vozom, ktorý odvážal úbožiaka do kostola Saint-Étienne-du-Mont, nevelmi ďaleko od Novej ulice svätej Genovévy. Keď ta prišli, vystavili telo v nízkej a tmavej kaplnke, v blízkosti ktorej študent márne hľadal obe dcéry otca Goriota alebo ich manželov. Bol sám s Christophom, ktorý sa cítil zaviazaný vzdať poslednú úctu človekovi, čo mu dal neraz pekné prepitné. Kým čakali no dvoch kňazov, na kantora a kostolníka, Rastignac stisol Christophovi ruku, no nevládal prehovoriť.

- Veru, pán Eugene, - povedal Christophe, - bol to statočný, čestný človek, nikdy nekričal ako ostatní, nikomu neškodil a nikdy nič zlé neurobil.

Obaja kňazi, kantor a kostolník prišli a poskytli všetko, čo možno očakávať za sedemdesiat frankov v časoch, keď cirkev nie je dosť bohatá, aby sa mohla pomodliť zadarmo. Duchovní

zaspievali žalm, Libera a De profundis. Obrad trval dvadsať minút. Bol tam iba jeden smútočný voz pre kňaza a kantora, ktorí súhlasili, aby sa s nimi odviezli aj Eugene a Christophe.

- Neprišli nijakí smútoční hostia, - povedal kňaz, - môžeme ísť rýchlejšie, aby sme sa nezdržovali, už je pol šiestej.

Jednako, keď už mŕtvolu položili na pohrebný voz, zjavili sa dva koče s erbmi, koč grófa de Restaud a baróna de Nucingen, boli však prázdne a išli za pohrebným vozom až na cintorín Père-Lachaise. O šiestej hodine spustili telo otca Goriota do jamy, okolo ktorej stáli sluhovia jeho dcér, ktorí zmizli hneď s kňazom, len čo sa pomodlili krátku modlitbu za študentove peniaze. A len čo dvaja hrobári hodili na rakvu niekoľko lopát zeme, že ju už nebolo vidieť, ustali v práci, jeden z nich sa obrátil na Rastignaca a požiadal ho o prepitné pre obidvoch. Eugene hľadal vo vrecku, ale nič v ňom nenašiel. Musel si vypožičať dvadsať sou od Christophu. Táto skutočnosť, sama osebe taká bezvýznamná, dovŕšila v Eugenovi pocit hrozného smútku. Deň sa chýlil ku koncu, vlhký súmrak dráždil nervy. Pozrel do hrobu a pochoval v ňom poslednú slzu mladého muža, slzu, ktorá sa zrodila z posvätného vzrušenia čistého srdca, slzu, aké zo zeme, kam padnú, vytrysknú rovno k nebesiam. Skrížil ruky na prsiach a zahľadel sa na oblaky; keď ho Christophe takto videl, nechal ho tam.

Len čo Rastignac osamel, urobil niekoľko krokov cintorínom a zadíval sa na Paríž, krivolako rozložený pozdĺž obidvoch brehov Seiny, kde už začínali žiariť svetlá. Jeho pohľad sa takmer dychtivo upál na miesto medzi stĺpom na Vendômskom námestí a Invalidovňou, ta, kde žila tá vznešená spoločnosť, do ktorej sa chcel dostať. Pozrel na bzučiaci úl, akoby už vopred chcel z neho vysať med, a vyslovil túto slávnostnú výzvu:

- A teraz uvidíme, kto z koho!

A súboj, na ktorý vyzval spoločnosť, začal tým, že odišiel na večeru k panej de Nucingen.

Saché, v septembri 1834.

VYSVETLIVKY

Etienne Geoffroy Saint-Hilaire (1772-1844) - francúzsky zoológ embryológ a anatóm.

Latinská štvrť (fr. Quartier Latin) - parížska štvrť, kde sú okrem slávnej Sorbonny sústredené aj iné vysoké školy, viaceré múzeá a knižnice a kde študenti žijú svojráznym životom.

predmestie Saint-Marcel - parížska štvrť, kde za Balzacových čias žila prevažne mestská chudoba.

modla Džagernata je jedno z mien indického boha Višnu. Na hlavný sviatok tohto boha vozili jeho sochu na obrovskom voze, pod kolesá ktorého sa vrhali jeho fanatickí ctitelia. Kňazi im za túto dobrovoľnú smrť sľubovali že sa ich duše prevtelia do človeka z vyššej kasty.

Voltaire, vlastným menom Francois-Marie Arouet (1694-1778) - francúzsky osvietencky filozof a publicista protiklerikálne zameraný, ktorý značnú časť života musel stráviť v cudzine a len rok pred smrťou, roku 1777, mohol sa triumfálne vrátiť do Paríža, výjavy z Telemacha -

osudy Odyseovho syna Telemacha opísal francúzsky spisovateľ Fénelon (1651-1715) v diele Dobrodružstvá Telemachove.

Argandove lampy - úsporné lampy, lepšie spaľujúce horľavú látku i jej plyny, nazvané podľa ich vynálezcu, francúzskeho chemika a fyzika Arganda (1775-1803).

Georges - Georges Cadoudal (1771-1804), vodca niekoľkých povstaní rojalistov proti republikánom vo Francúzsku koncom 18. a začiatkom 19. storočia. Na jar roku 1803 zúčastnil sa na sprisahaní proti Napoleonovi, bol odsúdený na smrť a popravený.

Charles Pichegru (1761-1804) - francúzsky generál, ktorý sa vyznamenal v Holandsku. Spolu s Cadoudalom sa zúčastnil na sprisahaní proti Napoleonovi, bol uväznený v Temple, kde ho jedného dňa našli uškrteného vlastnou kravatou.

Jafet - tretí syn Noemov, údajne z praotcov bielej rasy a národov Malej Ázie a Európy, najmä Feničanov, Arménov, Médov, Trákov a Grékov.

Raton, Bertrand - v Lafontainovej bájke Opičiak a kocúr opičiak Bertrand si pochutnáva na gaštanoch, ktoré kocúr Raton obratne vytáhuje z ohňa. Spomínajú sa v súvislosti s nesvedomitým človekom, ktorý druhého ženie do dobrodružstiev, a sám zostáva múdro v ústraní.

Juvenal - Decimus Junius Juvenalis (65-128), rímsky satirický básnik, ktorý ostro bičoval neresti tried cisárskeho Ríma.

údolie Gobelins (fr. Vallée des Gobelines) - údolie, kde sú chýrne továrne na výrobu gobelínov, ručne tkaných alebo vyšívaných nástenných kobercov, založené v 15. storočí príslušníkmi farbiarskej rodiny Gobelincov z Remeša, podľa ktorej dostali tieto výrobky svoje meno.

Palais-Royal (Kráľovský palác) - jeden z najchýrnejších parížskych palácov, postavený r. 1629 pre kardinála Richelieua (preto sa pôvodne volal Palais-Cardinal, Kardinálsky palác), neskôr dlho slúžil ako rezidencia orleánskeho rodu i na iné účely.

... vývesný štít reštaurácie U vola (fr. Boeuf a la mode) - parížska reštaurácia, ktorá mala na vývesnom štíte namaľovaného vola v módnom dámskom klobúku a v šále. (Vo fr. slovná hra: boeuf a la mode znamená dusené hovädzie mäso, no "a la mode" je aj módný, podľa módy).

College de France - vysokoškolský ústav celkom zvláštnej štruktúry, inde neznámy, založený v Paríži okolo r. 1530 kráľom I. mimo rámca parížskej univerzity Sorbonny; prednášky sú verejné, no skúšky z prednášanej látky sa neskladajú; ide teda o akýsi voľný doplnok univerzitného vzdelania.

Elyzejské polia (fr. Champs-Élysées) - chýrna parížska promenáda.

Prado - známa parížska budova, kde boli umiestené rozličné zábavné podniky. Pomenovaná podľa madridskej galérie.

Odéon - druhé parížske francúzske divadlo (Théâtre-Français de Paris) založené r. 1797), pomenované podľa chýrneho gréckeho Odeonu, kde sa konali preteky v prednese hudby a poézie.

predmestie Saint-Germain - parížska štvrť, kde v Balzacových časoch mala paláce vysoká šľachta.

ossianovské postavy - postavy z poézie, ktorú ako spevy škótskeho barda Ossiana (3. stor.) vydal r. 1760 škótsky básnik James Macpherson (1738-1796).

dandyzmus - šviháctvo, svetáctvo (z angl. slova dandy - švihák, sveták).

Bouffoni (fr. Les Bouffons) - bežný názov parížskeho divadla Opéra-Comique (Komická opera), ktoré sa r. 1807 zlúčilo s divadlom Comédie-Italienne (Talianska komédia).

August, kráľ poľský - myslí sa August II. (1670 až 1733), ktorý vynikal mimoriadnou fyzickou silou.

dioráma - veľký obraz s plastickým popredím, ktorý vhodným osvetlením vzbudzuje dojem trojrozmernosti, skutočnosti. Prvú diorámu skonštruoval Jacques Daguerre (1789-1851).

Gallova sústava - Franz Joseph Gall (1758-1828), viedenský lekár a anatóm, žijúci od r. 1807 v Paríži, zakladateľ frenológie, nauky o súvislosti medzi tvarom lebky a duševnými vlastnosťami človeka.

A žila ruža tá... - dvojveršie z básne francúzskeho básnika Francois de Malherbe (1555-1628).

Talleyrand - Charles-Maurice de Talleyrand-Périgord (1754- 1838), francúzsky štátnik a diplomat, za Revolúcie predseda Národného zhromaždenia, potom slúžil Napoleonovi a napokon sa pridal k Bourbonovcom; svojou diplomatickou obratnosťou na Viedenskom kongrese zachránil Francúzsko pred rozdelením. Typ duchaplného, bystrého diplomata, ale bez pevných mravných zásad.

Indická spoločnosť (fr. Compagnie française des Indes) - obchodná spoločnosť pre východné oblasti, najmä pre Indiu, založená r. 1719 splynutím dvoch starších obchodných spoločností a likvidovaná r. 1770.

rok 1789 - začiatok Veľkej francúzskej revolúcie.

morganatický - nerovnorodý, nerovný.

Vergiliov tátoš - Vergilius (71-19 pred n. L), slávny rímsky básnik, autor Bukolík, Georgík a Eneidy.

Alphonse de Lamartine (1790-1869) - francúzsky romantický básnik a politik.

sekcia - samosprávny obvod mesta Paríža v časoch francúzskej buržoáznej revolúcie; sekcií bolo 48 a okrem samosprávnej právomoci mali právo delegovať zástupcov na rozličné celomestské (municipálne) a štátne funkcie.

Výbor pre verejné blaho (fr. Comité de Salut Public) - výkonný orgán Konventu zriadený 6. apríla 1793. Nastolil vládu jakobínskej diktatúry a tvrdými zákrokmi sa zbavoval nepriateľov revolúcie. Zrušený 22. októbra 1795.

Buonaparte - talianska výslovnosť mena Bonaparte, ako narážka na Napoleona korzického pôvodu.

Ariadnina nit - podľa starogréckej mytológie Ariadne, dcéra krétskeho kráľa Minosa, dala aténskemu hrdinovi Tézeeovi kľbko, pomocou ktorého sa šťastlivo dostal z chodieb labyrintu.

Doliban (d'Oliban) - typ otca, ktorý sa umára starostlivosťou o milovanú dcéru. Vystupuje v komédii Hluchý alebo Preplnená krčma od francúzskeho herca a dramaturga Jeana Baptista Chouarda (1746-1806), ktorý vystupoval pod pseudonymom Desforges.

barón Svätej ríše rímskej - podobné tituly sa dávali domácim i cudzím osobám na základe rozličných zmlúv s nemeckou šľachtou a s vládami nemeckých kniežatstiev ešte v prvej polovici minulého storočia, hoci Svätá ríša rímska nemeckého národa, jestvujúca od 9. storočia zanikla po obsadení Nemecka francúzskym vojskom po Napoleonových víťazstvách r. 1806 a po abdikácii Františka II., cisára rakúskeho.

Pompeje a Herkulaneum - staroveké mestá v Kampánii v južnom Taliansku, r. 79 pochované pod popolom a lávou Vezuvu.

Joachim Murat (1767-1815) - švagor cisára Napoleona I., úspešný generál a maršal Napoleonov, v rokoch 1808-1814 neapolský kráľ; po Napoleonovom páde bol zbavený trónu a musel ujsť do vyhnanstva. Pri pokuse o návrat ho zajali, odsúdili na smrť a popravili.

Benvenuto Cellini (1500-1571) - taliansky renesančný sochár, rytec a zlatotepec, ktorého spolu s inými vynikajúcimi talianskymi výtvarníkmi povolal na svoj dvor francúzsky kráľ František I. Balzac naráža na to miesto jeho Pamätí, kde spomína, ako si vedel vybavovať úcty so svojimi nepriateľmi.

Saint-Cloud - mestečko pri Versailles, kde boli v rieke Seine natiahnuté siete, aby sa v nich zachytili mŕtvolky utopencov. "Ísť sa túlať medzi siete v Saint-Cloud" znamená teda utopiť sa.

NZ - nebezpečný zločinec. Vo fr. pôvodine skratka TF - Travaux Forcés, nútené práce.

Joseph de Villèle (1773-1854) - francúzsky štátnik, za Reštaurácie vodca ultraroyalistov, v rokoch 1821-1828 predseda vlády, ktorý sa stal nakoniec neoblúbeným, lebo dal odhlasovať nepopulárne zákony.

Jacques-Antoine Manuel (1775-1827) - francúzsky poslanec a rečník, za Reštaurácie r. 1823 vylúčený z poslaneckej snemovne pre otvorenú opozíciu proti vojne v Španielsku.

Longchamp - niekdajšie opátstvo v Boulonskom lesíku pri Paríži. Rovina pri Longchamp slúži ako dostihová dráha.

Francois Aubry (1750-1802) - člen revolučného Konventu a Výboru pre verejné blaho, za Direktória deportovaný do Cayenne.

Ambigu-Comique - parížske divadlo, kde sa uvádzali melodrámy; vystupoval v ňom Frédéric Lemaitre.

Don Quijote - hrdina rovnomenného románu španielskeho spisovateľa Miguela Cervantesa (1547-1616). typ obetavého, ale smiešneho rojka, dobrodružného rytiera, ktorý sa púšťa do boja proti vymysleným prekážkam.

loirská armáda - časť porazenej Napoleonovej armády, ktorá sa po porážke pri Waterloo 18. júna 1815 znova zjednotila a po dohode s víťaznými anglo-pruskými spojencami sa stiahla na juh od rieky Loiry.

La Fayette - Marie-Joseph, markíz de La Fayette (1757-1834), francúzsky generál a politik, účastník amerických bojov za nezávislosť, účastník dvoch buržoázných revolúcií francúzskych r. 1789 a r. 1830, za Reštaurácie jeden z vodcov rojalistických liberálov; po Júlovej revolúcii r. 1830 mal účasť na dosadení Ľudovíta Filipa, bankárskeho kráľa, na francúzsky trón.

knieža, po ktorom každý hodí kameňom... - autor myslí francúzskeho štátnika Talleyranda (pozri pozn. k str. 50). ... akoby sa bol vyškolil u Ľudovíta XVI. a u vojvodu d'Escars - kráľ Ľudovít XVIII. a jeho dvoran vojvoda d'Escars boli známi ako labužníci.

Tantalos - v starogréckej mytológii lýdsky kráľ, ktorého boh Zeus odsúdil na večný hlad a smäd.

Franeois-René de Chateaubriand (1768-1848) - francúzsky romantický spisovateľ a politik, za Reštaurácie minister zahraničných vecí.

Cherubín - postava večne zaľúbeného pážaťa z Beaumarchaisovej hry Figarova svadba.

Alceste - hrdina Moliérovej komédie Mizantrop, typ čestného, priameho, nekompromisného človeka.

Jenny Deansová a jej otec - románové postavy, vytvorené anglickým spisovateľom Walterom Scottom (1771-1832). Hrdinka svojou pravdovravnosťou prispeje k odsúdeniu svojej sestry, no potom sa zo Škótska vyberie pešo do Londýna, aby pre ňu vyprosila milosť.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) - francúzsky filozof a spisovateľ, ktorý svojimi spismi, ostro kritizujúcimi vtedajšiu spoločnosť, poskytol mnohé podnety nielen francúzskej buržoáznej revolúcii, ale aj literárnemu romantizmu a novodobej pedagogike; hlásal potrebu návratu k prírode a k prirodzenému postoju človeka k človeku, právne zachytenému v Spoločenskej zmluve. Najznámejšie diela: Nová Heloisa, Spoločenská zmluva, Emil, Vyznania.

gordický uzol - podľa starovekej povesti umne zviazaný uzol na lykovom povraze, ktorým frýgický kráľ Gordius pripevnil jarmo k oju svojho voza; podľa proroctva ten, kto rozviaže uzol, stane sa pánom Ázie. Alexander Veľký (356-323 pred n. l.) uzol rozťal. V prenesenom význame rozťat' gordický uzol znamená rozriešiť ťažkú úlohu.

Georges Cuvier (1769-1832) - francúzsky prírodovedec, zakladateľ porovnávacej anatómie a paleontológie. pair - za Reštaurácie člen šľachtickej snemovne. Pairov vymenúval kráľ,

hodnosť bola zavedená r. 1814, bola doživotná a delili ju mužskí členovia rodu. Snemovňu párov zrušili r. 1848.

Veľký Mogul - titul panovníkov Prednej Indie.

rinforzando (tal.) - v hudobnom názvosloví zosilnenie, prechod z tichšieho prednesu do výraznejšieho.

Mirabeau - Honoré-Gabriel Riquetti, gróf de Mirabeau (1749- 1791), vynikajúci rečník, vodca liberálnej veľkoburžoázie na začiatku Veľkej francúzskej revolúcie. Mal veľký vplyv a usiloval sa dosiahnuť kompromis medzi šľachtou starého režimu a veľkoburžoáziou.

Jean de la Bruyère (1645-1696) - francúzsky spisovateľ a moralista, autor diela Charaktery, kde realisticky opisuje rozličné povahové typy svojich čias, najmä z dvorských kruhov. V knihe je aj charakteristika Roztržitý (Le Distradt).

pán de Turenne - Henri de la Tour d'Auvergne, vikomt de Turenne (1611-1657), francúzsky maršal, ktorého víťazstvá umožnili nejednu politický dôležitý mier a získanie Alsaska pre francúzsky trón.

Pierre a Jaffier - dvaja priatelia z tragédie Zachránené Benátky od anglického spisovateľa Thomasa Otwaya (1652-1685). Pierre, vodca sprisahania, je priateľom Jaffierovým, ale Jaffier ho zradza pre lásku ku krásnej Belvidere s podmienkou, že vodca i účastníci sprisahania dostanú milosť. Keď však senát odsúdi sprisahancov na smrť, Jaffier dáva prednosť priateľstvu pred láskou a spolu s priateľom zomiera na popravisku.

dalajláma - najvyšší kňaz lamaizmu, tibetského náboženstva, a súčasne najvyšší svetský vládca Tibetu.

Bagdadský kalif - jednoaktová komická opera, ktorej autorom je francúzsky skladateľ François-Adrien Boieldieu (1775- 1834).

deus ex machina (lat.) - pôvodne v gréckej tragédii nečakaný zásah boha alebo inej nadprirodzenej bytosti; v prenesenom význame akákoľvek nečakane šťastne rozriešená situácia.

Pierre Coignard (1779-1831) - dobrodruh, ktorého pre krádež odsúdili na galeje. Podarilo sa mu ujsť a žil pod menom gróf Pontis de Sainte-Hélène. Napokon ho odhalili a odsúdili doživotne na nútené práce.

Père-Lachaise - jeden z najväčších parížskych cintorínov, kde leží mnoho významných francúzskych spisovateľov a umelcov.

pán Marthy - herec z divadla Gaité; hral hlavnú úlohu v hre Divý vrch (Le Mont Sauvage) od francúzskeho dramatického spisovateľa Guilberta de Pixérécourt (1773-1844), napísanej na námety románu Pustovník (Le Solitaire), ktorého autorom je francúzsky spisovateľ Charles d'Arincourt (1789-1856).

sorbona - v zlodejskom žargóne hlava, podľa univerzity Sorbony, "mozgu Paríža".

námestie Gréve (fr. Place de Gréve) - parížske námestie, kde sa kedysi konali popravy; r. 1806 premenované na Radničné námestie (Place de l'Hôtel-de-Ville).

Ninon de Lenclos (1620-1705) - duchaplná, krásna Parížanka; v jej salóne sa schádzali najvýznamnejší ľudia 17. storočia.

Pompadúrka - Antoinette Poisson, markíza de Pompadour (1721-1764), milenka Ľudovíta XV., ktorá mala na kráľa veľký vplyv; podporovala umelcov, najmä maliarov a spisovateľov.

Jean-Jacques - Jean Jacques Rousseau (pozri pozn. na str. 335.)

Krézus - posledný lýdsky kráľ, ktorý panoval v rokoch 560- 548 pred n. l. a preslávil sa nesmiernym bohatstvom; v prenesenom význame boháč.

Marius na zrúcaninách Kartága - Caius Marius (156-86 pred n. l.), slávny rímsky vojvodca, ktorý pred svojím sokom Sullom ušiel do Afriky a tam nad zrúcaninami staroslávneho púnskeho hlavného mesta Kartága uvažoval o menlivosti osudu.

George Gordon, lord Byron (1788-1824) - významný anglický romantický básnik, ktorý značne ovplyvnil aj iné európske literatúry a ktorý zahynul v Grécku, kam sa vybral na pomoc Grékom v ich boji za oslobodenie spod tureckého jarma. Autor Childe Harolda, Dona Juana, Manfreda.

Mojžišova modlitba - ária z opery Mojžiš v Egypte od talianskeho skladateľa Rossiniho.

Veľká slečna (fr. la Grande Mademoiselle) - Anne-Marie-Louise d'Orléans, vojvodkyňa de Montpensier, sesternica Ľudovíta XIV., ktorá sa ako 42-ročná vydala za kráľovho súhlasu za dobrodruha, vojvodu Antonína de Lauzun. Kráľ ho dal preto uväzniť a prepustil ho až vtedy, keď sa Veľká slečna vzdala značnej časti svojho majetku. No vojvoda de Lauzun ju po čase opustil.

Nioba - v starogréckej mytológii dcéra Tantalova a žena tébskeho kráľa Amfonia; stelesnenie trpiacej matky, lebo Apolón a Diana z pomsty zabili pred jej očami sedem jej synov a sedem dcér. Od bolesti sa napokon premenila na skalú.

(L. N.)